

**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkəti**

2009
İllik Hesabat

“Neft Azərbaycan xalqının milli sərvətidir.”

Heydər Əliyev
Azərbaycan xalqının
Ümummilli Lideri

“Azərbaycanda uğurla gerçəkləşən neft-qaz layihələri Azərbaycanın milli maraqlarına xidmət edir.”

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti

I. Azərbaycanın neft strategiyası yeni mərhələdə

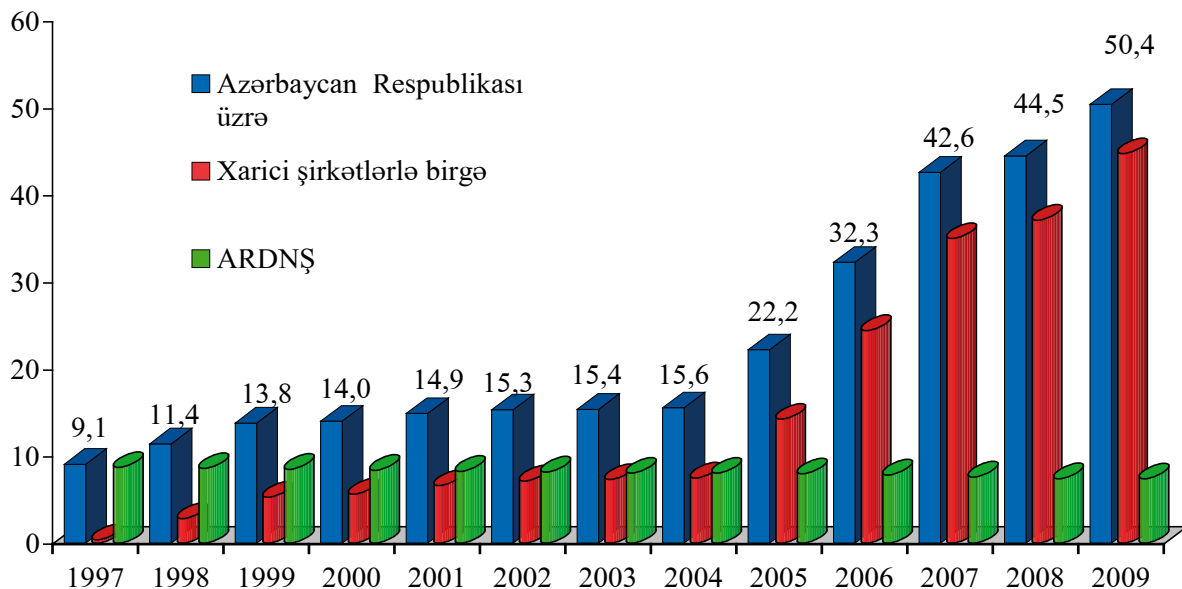

Dinamik inkişaf yolunda olan Azərbaycanın sosial-iqtisadi yüksəlişi sürətli templərlə davam edir. Xalqın həyat səviyyəsi durmadan yaxşılaşır, ölkəmizin beynəlxalq nüfuzu güclənir. Təsadüfi deyil ki, respublikamız dünya ictimaiyyəti tərəfindən birmənalı olaraq Cənubi Qafqaz regionunun lider dövləti kimi qəbul edilir. Hətta qlobal maliyyə-iqtisadi böhran şəraitində belə iqtisadiyyatımız gerilməmiş, əksinə daha da möhkəmlənmişdir. Ölkənin hərtərəfli inkişafı ilk növbədə əsas Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş neft strategiyasının uğurları ilə bağlıdır.

Bu qalibiyyətli strategiya çərçivəsində həyata keçirilən layihələr nəticəsində Azərbaycan qısa müddətdə yüksək hasilat göstəricilərinə nail

olmuş, özünü dünya bazarında neftin, qazın və neft məhsullarının mühüm ixracatçısı kimi tanıtmışdır. Elə buna görədir ki, bu gün bütün dünya ölkəmizin neft sənayesində baş verən yenilikləri böyük maraqla izləyir. Etibarlı ixrac neft və qaz kəmərləri sisteminin yaradılması Mərkəzi Asiya karbohidrogenlərinin Avropaya nəqli istiqamətində başlıca tranzit ölkə kimi Azərbaycanın geosiyasi əhəmiyyətini artırmışdır. Hazırda Avropa İttifaqı və digər maraqlı ölkələrlə hasil olunan karbohidrogenlərin təhlükəsiz, uzunmüddətli ixracı, son istehlak bazarına birbaşa nəqli və kommersiya baxımından rentabelliği nöqtəyi-nəzərindən ən səmərəli marşrutların müəyyən olunması istiqamətində fəal iş aparılır.

Azərbaycan Respublikasında neft hasilatı (mln ton)

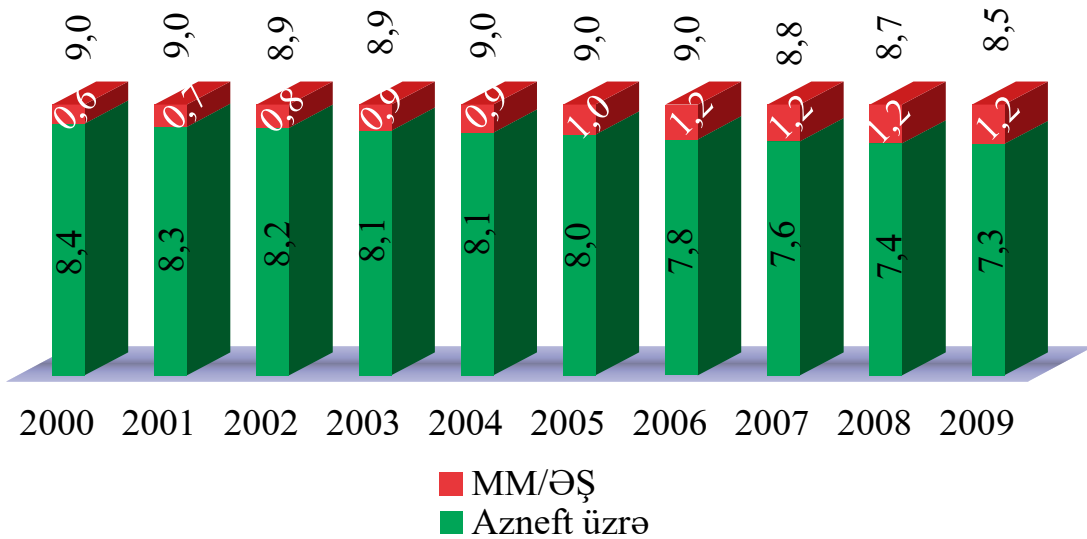
Neft strategiyası bu gün də möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi altında uğurla davam etdirilir. Son illərdə qlobal və regional miqyaslı bir sıra enerji layihələri həyata vəsiqə qazanmışdır. “Çıraq Neft Layihəsi”nə sanksiya verilməsi ilə xarici tərəfdaşlarla birgə işlərdə yeni bir mərhələnin başlanğıcı qoyulmuşdur. Layihə çərçivəsində 50-dən artıq yerli şirkətin tikinti işlərində birbaşa və dolayısı ilə iştirak edəcəyi, ölkəmizə böyük həcmdə investisiyaların qoyulacağı gözlənilir. “Azəri-Çıraq-Günəşli” yataqlar blokunun 1997-ci ildən başlanmış işlənməsinin davamı olan bu layihə çərçivəsində əlavə olaraq, 360 milyon barel (təxminən 50 milyon ton) neft hasil olunacağı nəzərdə tutulur. Bu layihənin icrası neft hasilatının uzun illər ərzində yüksək səviyyədə sabit saxlanılmasına imkan yaradacaqdır.

Neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi ötən müddət ərzində xarici neft şirkətləri ilə birgə aparılan axtarış-kəşfiyyat və qazma işlərində böyük nailiyyətlər üçün zəmin yaratmış, neft-qaz sənayesində yeni texnika və texnologiyalar tətbiq edilmiş, zəngin təcrübə qazanılmışdır. Artıq uzun fasilədən sonra ARDNŞ müstəqil olaraq, daxili imkanlar hesabına “Ümid” perspektiv strukturunda kəşfiyyat qazmasına başlayıb və öz resurslarından

səmərəli istifadə etməklə, müvəffəqiyyətlə çalışır.

«Azərbaycan Respublikasının yanacaq-energetika kompleksinin inkişafı (2005-2015-ci illər) üzrə Dövlət Proqramı»nda ARDNŞ qarşısında işlənmədə olan yataqların istismarının intensivləşdirilməsi, müasir mədən-geofiziki və neft-mədən avadanlıqlarının istehsalata tətbiqinin sürətləndirilməsi məsələləri başlıca vəzifələr kimi qoyulmuşdur. Proqrama uyğun olaraq, neftçilər dəniz və quru yataqlarında hasilatın artırılması üçün mövcud imkanları səfərbər edir, səylərini artıraraq, ilbəl yeni nailiyyətlər qazanırlar. Ötən ilin göstəriciləri də bunu təsdiq edir. 2009-cu ildə ölkə üzrə rekord həcmdə - 50 milyon tondan artıq neft, 24 milyard kubmetrə yaxın qaz hasil olunmuşdur. Bu neftin 9 milyon tona, qazın isə 7 milyard kubmetrə yaxın hissəsi ARDNŞ-nin payına düşmüşdür. Neftin ixracatında da nisbət Azərbaycan dövlətinin xeyrinə dəyişmişdir. Ötən il ixrac olunmuş neftin 29,9 milyon tonu dünya bazarlarına ARDNŞ, 14,4 milyon tonu isə xarici tərəfdaşlara məxsus şirkətlər tərəfindən çıxarılmışdır. Əldə olunmuş uğurlar ilk növbədə yeni quyuların qazılması, köhnə quyuların daha səmərəli istismar olunması, effektiv texniki və geoloji tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə sıx bağlıdır.

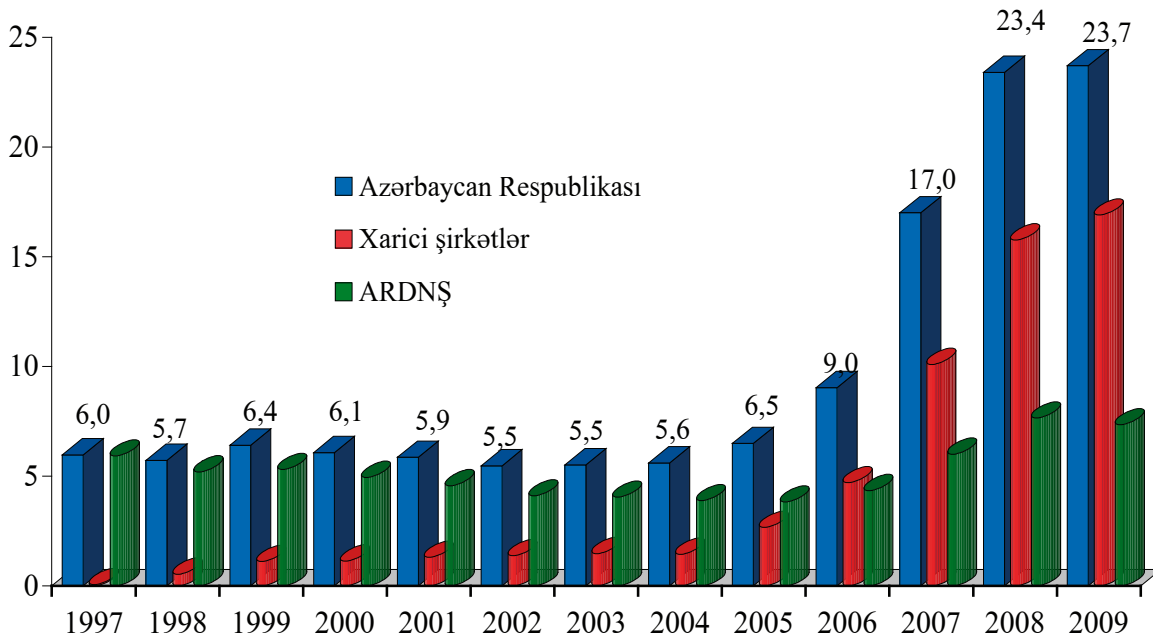
ARDNŞ üzrə neft hasilatı (mln ton)

Ötən il ölkəmizin enerji müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, sənayenin və əhəlinin yanacaq olan tələbatının tam həcmdə ödənilməsi məqsədi ilə qaz sektorunda ciddi irəliləyişlərə nail olunmuşdur. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin də qeyd etdiyi kimi, “Bu sektorda görülən işlər həm ölkə daxilində, həm beynəlxalq əməkdaşlıq baxımından Azərbaycan dövlətinin maraqlarına xidmət edir”. Dövlət başçısının göstərişlərinə uyğun olaraq, qaz təsərrüfatının, paylayıcı sistemin dünya standartlarına uyğunlaşdırılması, yeraltı qaz anbarlarının tutumunun 3 milyard kubmetrə qədər genişləndirilməsi istiqamətlərində görülən təxirəsalınmaz tədbirlər uğurla davam etdirilir.

Artıq ARDNŞ qonşu ölkələrə də qaz ixrac etmək imkanlarına malikdir. Rusiyanın «Qazprom» şirkəti ilə imzalanmış alqı-satqı sazişi əsasında bu ölkəyə təbii qazın satışı reallaşmışdır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan son illərdə qaz ixracatçısı kimi mövqeyini möhkəmləndirmişdir. Nəhəng “Şahdəniz” yatağından, eləcə də istismardakı digər yataqlarımızdan hasil edilən iri qaz həcmələri bu gün Gürcüstana, Türkiyəyə, İrana və Rusiyaya ixrac olunur. Azərbaycan qazı Avropa Birliyi ölkələrinin diqqət mərkəzindədir. Hazırda bu istiqamətdə Azərbaycan qazının uzunmüddətli sazişlər əsasında tədarük olunması üçün ən əlverişli variantlar araşdırılır.

ARDNŞ dünya bazarlarında tək-cə nefti və qazı ilə deyil, eləcə də neft məhsullarını ilə tanınır. Son dövrdə emal sənayesinin ölkəmiz üçün strateji əhəmiyyəti daha da artmışdır. ARDNŞ-nin neft emalı zavodlarında istehsal edilən məhsullar daxili tələbatı tam şəkildə ödəyir və müəyyən həcmdə xarici ölkələrə ixrac olunur. 2009-cu il ərzində ARDNŞ tərəfindən 6 milyon tondan artıq neft məhsulu istehsal olunmuş, bundan 227 min 184 ton avtomobil benzini, 1 milyon 434 min 962 ton dizəl yanacağı, 271 min 727 ton təyyarə yanacağı, 34 min 497 ton soba mazutu ixrac edilmişdir. Məhsulların keyfiyyət göstəricilərinin, habelə emal dərinliyinin artırılması daim diqqət mərkəzimizdədir. Ötən il emalın dərinliyi 2008-ci ildəki 80,37 faizdən 91,63 faizə qaldırılmışdır. Emal kompleksində benzinin istehsal texnologiyasının yenilənməsi imkanları mütəmadi olaraq nəzərdən keçirilir. Zavodlarımızda istehsal olunan yanacaq növləri AVRO-2 standartına tam uyğunlaşdırılmışdır. AVRO-3 standartına keçidlə bağlı zəruri təkmilləşdirmə tədbirləri də uğurla həyata keçirilir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, Sovet dövründə inşa olunmuş emal müəssisələrində ciddi yenidənqurma işlərinə ehtiyac vardır. Zavodlarda istismar edilən qurğuların böyük hissəsi artıq fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlmişdir. Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev bunu və Bakının

Azərbaycan Respublikasında qaz hasilatı (mlrd m³)

ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması amilini əsas götürərək, şəhərdən kənarında müasir tələblərə cavab verən yeni neft-qaz emalı və neft kimyası kompleksinin yaradılması haqda göstəriş vermişdir. Hazırda ARDNŞ-də dünyanın aparıcı şirkətləri ilə birlikdə neft-qaz emalı və neft-kimya sənayesinin inkişafı üzrə konseptual təqdimat hazırlanır.

Ölkə Prezidentinin 2 aprel 2010-cu il tarixli Sərəncamı ilə "Azərikimya" Dövlət Şirkəti ARDNŞ-nin tabeliyinə verilmişdir. İnanıram ki, bu Sərəncamda qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi neft-qaz emalı və neft-kimya sənayesinin səmərəliliyinin artırılmasına, istehsal olunan məhsulların rəqabət qabiliyyətinin gücləndirilməsinə, beynəlxalq təcrübəyə uyğun müasir kompleksin inşası üçün zəruri investisiyaların cəlb edilməsinə, ekoloji vəziyyətin sağlamlaşmasına daha geniş imkanlar yaradacaqdır.

Bugünartıqdeyəbilərəkki,ARDNŞ-ninbeynəlxalq səviyyəli şirkət kimi gələcək davamlı inkişafının etibarlı təməli qoyulmuşdur. Şirkətimiz istər ölkə daxilində, istərsə Azərbaycanın hüdudlarından kənarında iri maliyyə tutumlu beynəlxalq investisiya layihələrinin həyata keçirilməsində qazandığı zəngin təcrübədən istifadə edərək, bu il Bakıda yeni, müasir gəmiqayıрма zavodunun inşasına başlamışdır. Bu zavodun tezliklə istismara verilməsi ARDNŞ-nin,

Azərbaycanın digər dövlət qurumlarının, həmçinin region ölkələrinin müxtəlif növlü gəmilərə olan tələbatını ödəməyə imkan verəcək, ölkəmizin iqtisadi potensialını artıracaqdır.

Şirkətimiz 10-dan artıq ölkədə fəaliyyət göstərən nümayəndəlikləri, Türkiyə, Gürcüstan, Ukrayna və başqa ölkələrdəki birgə müəssisələri vasitəsi ilə dünya enerji bazarına inamla daxil olur. Xaricdəki layihələrimiz özünü doğrultmuşdur. Gürcüstanda Kulevi Qara dəniz Terminalı, habelə birgə müəssisələrimiz yüksək səviyyədə fəaliyyət göstərir. Türkiyədəki "Petkim" neft-kimya şirkətinin genişləndirilməsi və xammalla etibarlı təchiz olunması məqsədi ilə onun nəzdində inşa edəcəyimiz yeni neft emalı zavodunun texniki-iqtisadi əsaslandırılma sənədi təsdiqlənmişdir. "Petkim"lə Sumqayıtdakı neft-kimya kompleksinin geniş kooperasiyası istiqamətində də böyük planlar hazırlanmışdır.

ARDNŞ-nin istehsal etdiyi məhsulların enerji bazarında istehlakçılara birbaşa və daha əlverişli şərtlərlə çatdırılmasını təmin etmək məqsədi ilə İsveçrədə təsis etdiyimiz "SOCAR TRADING" şirkətinin rolunu xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Avropaya neft ixracı fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmağa, xarici təcrübədən faydalanmağa imkan verən "SOCAR TRADING" qısa bir müddət ərzində əhatə dairəsini genişləndirmək üçün dünyanın

digər bölgələrində də biznes strukturlarının təşkili istiqamətində mühüm addımlar atmış, 2009-cu ildə Sinqapurda öz törəmə müəssisəsini yaratmışdır.

Ötən ilin sonlarında “Fitch Ratings”, bu ilin əvvəlində isə «Moody’s» kimi nüfuzlu reyting agentlikləri tərəfindən beynəlxalq reytinglərə layiq görülməsi də ARDNŞ-nin şəxsiz uğurları kimi qeyd olunmalıdır.

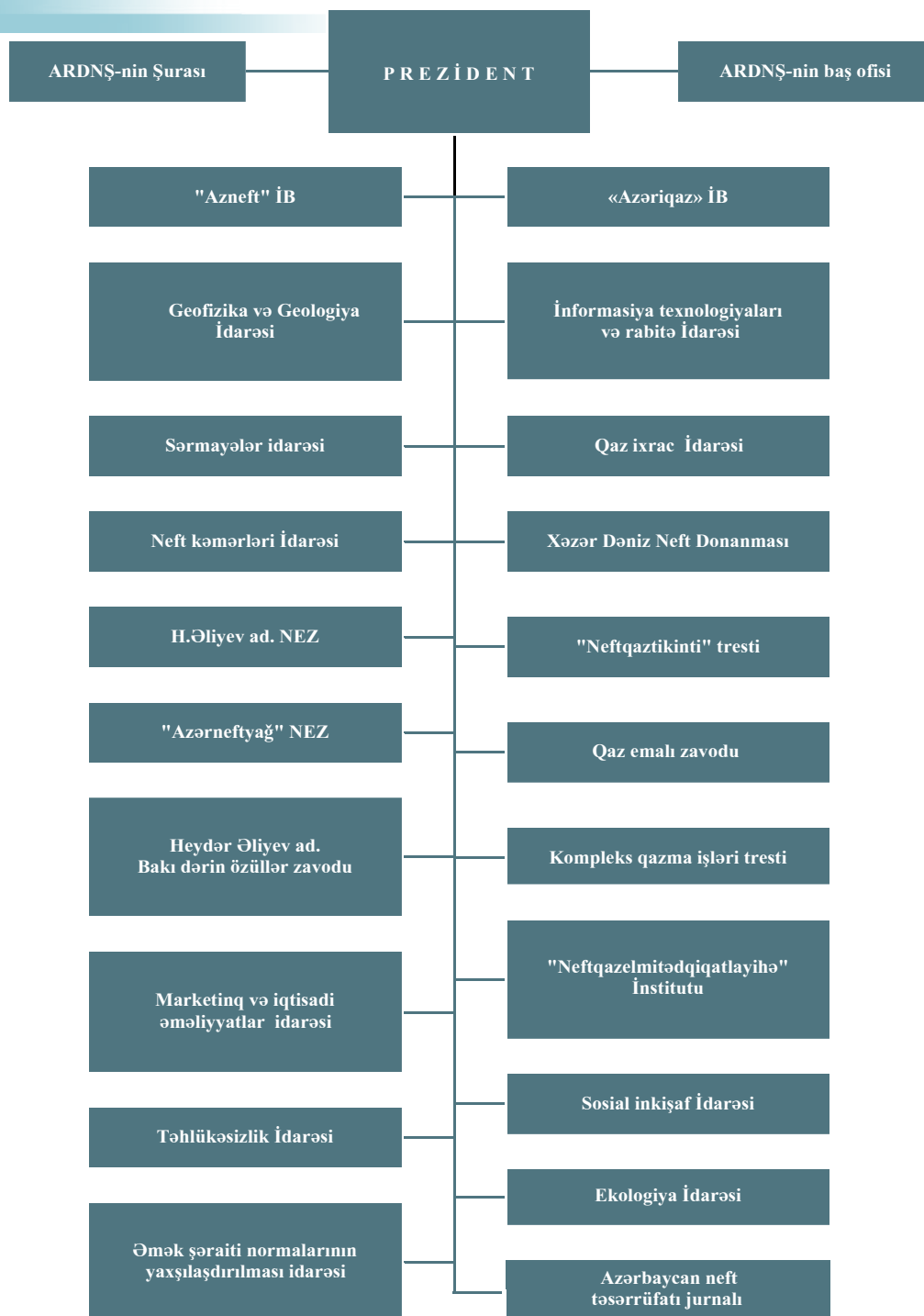
Uğurlarımız çoxdur. Lakin qarşıda bizi daha böyük işlər gözləyir. Əminəm ki, neftçilərimiz bundan sonra da Ulu öndər Heydər Əliyevin uzunmüddətli neft

strategiyasının həyata keçirilməsi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin ölkəmizin davamlı iqtisadi yüksəlişi naminə qarşıya qoyduğu vəzifələrin vaxtında və yüksək keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi üçün yorulmadan çalışacaq, bu yolda enerji və səylərini əsirgəməyəcəklər.

Rövnəq Abdullayev
ARDNŞ-in prezidenti

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin təşkilati strukturu

01 yanvar 2010-cu il tarixinə Dövlət Neft Şirkətinin tərkibinə daxil olan müəssisələr:

II. ARDNŞ və xarici şirkətlərin təsisçiliyi ilə yaradılmış Birgə Müəssisələr, Əməliyyat Şirkətləri və Alyanslar haqqında

2009-cu il ərzində ARDNŞ-in və xarici şirkətlərin təsisçiliyi ilə aşağıdakı birgə layihələr üzrə işlər həyata keçirilmişdir:

I. Neft və qaz hasilatı üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. "Azgerneft" MM

Əməliyyat Şirkətləri:

1. Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti
2. BP (Şahdəniz) ƏŞ
3. "Salyanoyl" ƏŞ
4. "Qarasu" ƏŞ
5. "Qobustan" ƏŞ
6. "Binəqədiyol" ƏŞ
7. "Suraxanıyol" ƏŞ
8. "Petro-HongKong-Pirsaat Oii Limited" ƏŞ
9. "Qaraçuxur" ƏŞ
10. "Kura Valley" ƏŞ
11. Abşeron ƏŞ
12. Şirvan ƏŞ
13. Neftçala ƏŞ

II. Sığorta işləri üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. "Atəşgah" SŞ QSC

III. Qazıma işləri üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Azəri Drilling Company
2. Caspian Drilling Company
3. "SOCAR-AQS" MMC
4. "SOCAR-Ümid" MMC
5. "SOCAR-UGE" MMC

IV. Mühəndis-işləri sektoru üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Azərbaycan John Brown QSC

V. Barıt istehsalı, qazma məhlulları istehsalı üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Azəri M.İ. Drilling Fluids BM

VI. Tikinti sahəsində işlər üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. AzFen JV
2. AzNeftQazTikinti LTD
3. "BosŞelf" LTD
4. "Caspian Offshore Fabrikatorz" LTD
5. "Caspian Shipyard Company" LTD
6. SOCAR-ASM LTD
7. Sarmatia LTD

VII. Laboratoriya işləri üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Azeri-Fuqro LTD
2. "Azlab" LTD

VIII. Neft tullantılarının emalı işləri üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Ekol mühəndislik Xidmətləri QSC
2. SOCAR-Rodan MMC
3. SOCAR-Bağlan MMC

IX. Neft Qaz Emalı və Marketing sektoru üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. SOCAR-TURCAS Energy AŞ
2. SOCAR Energy Georgia MMC
3. SOCAR-Petroleum QSC
4. SOCAR Gas Supply LTD

X. Qazın balonlara doldurulması və satışı sektoru üzrə:

1. AzTurqaz BM

XI. İnformasiya sektoru üzrə:

1. İnterfaks-Azərbaycan MMC

X. Geofiziki işlər üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. "Caspian Geophysical Company"

XII .Neft-qaz avadanlıqları təchizat və tətbiqi sektoru üzrə:

Birgə müəssisələr:

- 1.Oyl and qaz ProServ MMC
- 2."SOCAR-KPŞ" MMC

XIII.Nəqliyyat işləri üzrə:

Birgə müəssisələr:

1. Cross Caspian and Qas Logistiks MMC

XIV..Neft ötürülmələri sektoru üzrə:

- 1.Carlina Overseas Corporeyşn
2. SUPRA Holding MMC

XV. Boru Nəqliyyatı üzrə əməliyyat setoru :

Birgə müəssisələr:

1. Caspian Pipe Coatings MMC

Alyanslar:

I. Elmi menecment sektoru üzrə:

- 1.SOCAR XDND-BUE CASPIAN

II. Dəniz. Nəqliyyat sektoru üzrə:

2. SOCAR-CMS

III. Maddi-texniki təchizat sektoru üzrə:

- 1.SOCAR-ASCO

IV. Dalğıc işləri sektoru üzrə:

1. SOCAR-Saipem

V. Tikinti işləri sektoru üzrə:

1. SOCAR-HC

III. GEOFİZİKİ VƏ GEOLOJİ İŞLƏR

I. Geofiziki və mühəndisi-geoloji işlər

Kəşfiyyat geofizika işləri üzrə 2009-cu ildə Geofizika və geologiya İdarəsi («Kəşfiyyatgeofizika» İdarəsi və «Geofizika» ETİ) tərəfindən – cəmi 71,26 km² həcmində 3D seysmik, 277,6 xətti km ümumi dərinlik nöqtəsi üsulu (ÜDNÜ) və sınaq dalğalar üsulu (SDÜ) ilə 2D seysmik, kəsilişin üst hissəsinin öyrənilməsi məqsədilə 136,3 km həcmində kiçik sürətlər zonası - sınaq dalğalar üsulu ilə (KSZ-SDÜ) 2D seysmik, 240,4 xətti km həcmində qravimetrik (sifarişçi «Azneft» İB) və 2 quyuda seysmokatraj-şaquli seysmik profillemə (SK-ŞSP) (sifarişçi Kompleks Qazma İşləri Trest) işləri aparılmışdır.

3D seysmik işlər Qalmaz yatağında (32,44 km²) və Qalmaz qaz anbarı sahəsində (38,82 km²) yerinə yetirilmişdir.

2D (ÜDNÜ və SDÜ) seysmik işlər Qalmaz-Xıdırlı sahəsində (20,5 xətti km), Lökbatan-Puta-Quşxana sahəsində (67,2 xətti km), Zərdab, Şıxbağı və Şərqi Şıxbağı sahələrində (189,9 xətti km) aparılmışdır.

2D (KSZ-SDÜ) seysmik işlər Qalmaz-Xıdırlı sahəsində (47,0 xətti km), Lökbatan-Puta-Quşxana sahəsində (30,55 xətti km) və Qalmaz qaz anbarı sahəsində (58,75 xətti km) yerinə yetirilmişdir.

Qravimetrik işlər Zərdab, Şıxbağı və Şərqi Şıxbağı sahələrində (240,4 xətti km) aparılmışdır.

Şaquli seysmik profillemə işləri Böyükdüz sahəsində qazılmış 4 nömrəli parametrik və Cahandar sahəsində qazılmış 1 nömrəli axtarış quyularında aparılmışdır.

Hesabat ilində 45,64 km² həcmində 3D və 1949 xətti km həcmində 2D seysmik materialları emal olunmuşdur.

2009-cu ildə kəşfiyyat geofizikası sahəsində aşağıdakı əsas geoloji nəticələr alınmışdır:

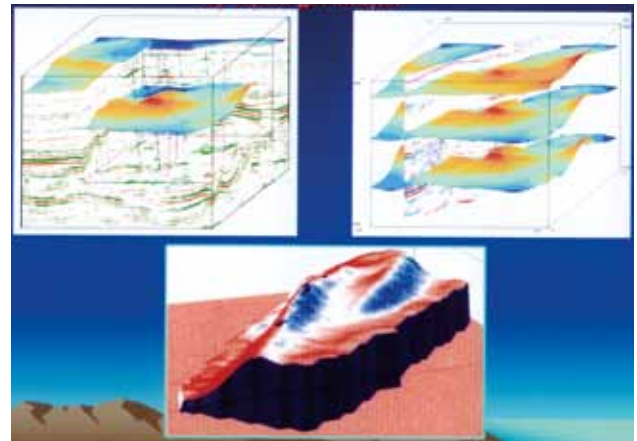
- Qaradağ sahəsində Məhsuldar qat (MQ) və Diatom çöküntüləri üzrə struktur xəritələr qurulmuş, MQ-a görə geoloji quruluş dəqiqləşdirilmiş və materialların kompleks təhlili əsasında sahənin yeni üçölçülü modeli qurulmuşdur;

- Şıxıqaya-Şimali Şıxıqaya strukturlarının geoloji quruluşu dəqiqləşdirilmiş, “yataq” tipli anomaliya aşkar edilmiş, MQ çöküntülərinin neftlilik-qazlılığı proqnozlaşdırılmış və Çuvaldağ muldasının yamaclarında tektonik ekranlanmış tələlərin ola biləcəyi göstərilmişdir;

- Yavandağ-Şıxzəyirli-Giçəkiaxtarma sahəsində dərinlik kəsilişlərində Eosen, Maykop, Çokrak və Diatom çöküntülərinin yuxarılarına uyğun seysmik horizontlar izlənmiş və geoloji-geofiziki kəsilişlər tərtib edilmişdir;

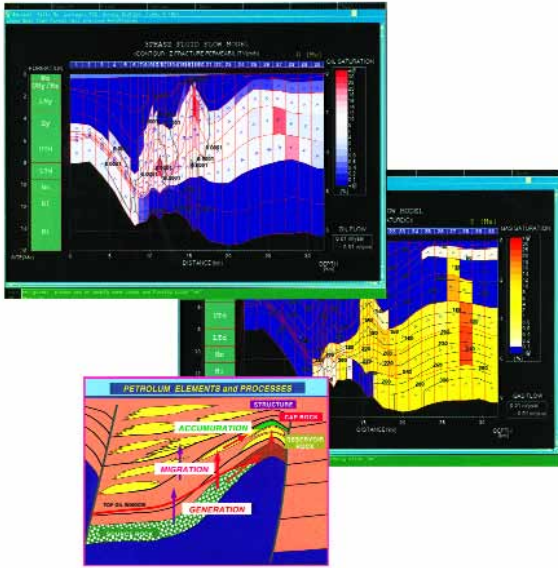
- Qalmaz və Qalmaz-Xıdırlı sahələrində MQ üzrə struktur xəritələr qurulmuş, sahənin geoloji quruluşu dəqiqləşdirilmiş və gələcək axtarış - kəşfiyyat işlərinin istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir;

- Lökbatan-Puta-Quşxana sahəsində MQ, Pont və Diatom çöküntüləri üzrə seysmik horizontlar

korrelyasiya edilmiş, sahə üzrə müxtəlif istiqamətli qırılmalar izlənmiş, məlumatların kompleks təhlili nəticəsində sahənin geoloji quruluşu dəqiqləşdirilmiş və müxtəlif yaşlı çöküntü komplekslərinin perspektivliyi qiymətləndirilmişdir;

- Cahandar sahəsində 1 nömrəli quyuda aparılmış SK-ŞSP işlərinin interpretasiyası nəticəsində kəsilişin sürət xarakteristikası dəqiqləşdirilmiş və müxtəlif stratigrafik dərinliklərə uyğun seysmik horizontlar korrelyasiya edilmişdir.

Mədən geofizika işləri üzrə 2009-cu il ərzində Geofizika və geologiya İdarəsi («Mədəngeofizika» İdarəsi və «Geofizika» ETİ) tərəfindən, «Azneft» İB-nin və Kompleks Qazma İşləri Trestinin təşkilatlarının, Əməliyyat Şirkətlərinin və kənar təşkilatların sifarişlərinə əsasən Azərbaycanın quru ərazisində və Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda qazılmış və istismarda olan neft-qaz və həmçinin su quyularında cəmi 3946 (1915 quyuda) sifariş yerinə yetirilmişdir.

Quyuların geofiziki tədqiqat və perforasiya (partlayış-atma) işləri 47 sahədə, o cümlədən neft-qaza 45 sahədə və suya 2 sahədə (Ağsu və Oğuz) aparılmışdır. Neft-qaza dənizdə 14 sahədə (Bahar, Bulla-dəniz, Çilov adası, Darvin küpəsi, Duvanı-dəniz, Ələt-dəniz, Günəşli, Gürgən-dəniz, Neft Daşları, Qum-dəniz, Palçıq Pilpələsi, Pirallahı-Şimal Qırışığı, Ümid və 8 Mart) və quruda isə 31 sahədə (Atəşgah, Balaxanı, Bəyimdağ-Təkçay, Bibiheybət, Binəqədi, Böyükdüz, Buzovna, Dürovdağ, Cahandar, Cəfərli, Əmirxanlı, Qala, Qalmaz, Qaradağ, Qaraçuxur, Qobustan, Quşxana, Kürovdağ, Xıllı, Lökbatan, Muradxanlı, Naftalan, Nardaran, Neftçala, Puta, Ramanı, Səadan, Suraxanı, Zağlı, Zarat və Zeyvə) qazılmış və istismarda olan quyularda yerinə yetirilmişdir.

2009-cu ildə 2749 sifariş əsasında (1073 quyuda) aparılmış quyuların geofiziki tədqiqat işləri nəticəsində 5852 diaqram ölçülmüş, 4508 lay dəyərləndirilmiş, o cümlədən 381 fəaliyyətdə olan istismar quyularında quyularının texniki vəziyyətinə geofiziki üsullarla nəzarət, 192 quyuda (qazmadan qurtarmış 108 quyuda və tikintisi qurtarmış və təhvil verilmiş 84

quyuda) kompleks geofiziki tədqiqat və 12 quyuda (Bəyimdağ-Təkçay, Cahandar, Ələt-dəniz, Günəşli, Pirallahı və Ümid sahələrində) qaz karotajı və qazmaya geoloji-geokimyəvi-texnoloji nəzarət işləri aparılmışdır.

Hesabat ilində 1197 sifariş əsasında (1078 quyuda) perforasiya (partlayış-atma) işləri yerinə yetirilmişdir.

2009-cu ildə yerinə yetirilmiş quyuların geofiziki tədqiqat işləri nəticəsində rəy verilmiş cəmi 119 layda perforasiya işləri yerinə yetirilmişdir ki, bunlardan 103 laydan neft, 8 laydan su alınmışdır və 8 laydan axın alınmamışdır.

Mühəndis-geoloji işləri üzrə 2009-cu il ərzində Geofizika və geologiya İdarəsi («Kompleks geoloji kəşfiyyat və topoqrafiya» İdarəsi) tərəfindən – cəmi 7635,8 metr (5900 metr «Azneft» İB-nin sifarişi və 1735,8 metr müxtəlif təşkilatlarla bağlanmış müqavilələr əsasında) mühəndisi-geoloji qazma, 895,5 km fasiləsiz seysmoakustik profilləmə, 10504 km sonar planalma və 1592,1 xətti km hidroqrafiya (batimetriya) işləri aparılmışdır.

Mühəndisi-geoloji qazma işləri Bulla-dəniz, Gilavar, Günəşli, Xəzri, Ümid sahələrində və Xəzər dənizinin Türkmənistan və Rusiya sektorlarında aparılmışdır.

Fasiləsiz seysmoakustik profilləmə Babək, Şimali Abşeron qırışıqlar zonasında və Ümid sahəsində yerinə yetirilmişdir.

Sonar planalma Abşeron-Darvin küpəsi, Babək, Bahar, Bulla-dəniz –Səngəçal, Günəşli, Qərbi Abşeron, Neft Daşları – Şahdili, Pirallahı (Şimal qırışığı), Şimali Abşeron qırışıqlar zonasında, Ümid və Bakı buxtası (Milli parkla yanaşı və Zığ-2 körpüsü akvatoriyasında) sahələrində aparılmışdır.

Hidroqrafiya (batimetriya) Babək, Darvin küpəsi, Günəşli, Qərbi Abşeron, Neft Daşları – Şahdili, Şimali Abşeron qırışıqlar zonasında, Ümid və Bakı buxtası (Milli parkla yanaşı və Zığ-2 körpüsü akvatoriyasında) sahələrində aparılmışdır.

Elmi-tədqiqat və tematik işlər Geofizika və geologiya İdarəsi («Geofizika» ETİ və «Kompleks geoloji kəşfiyyat və topoqrafiya» İdarəsi) tərəfindən 2009-cu il ərzində 21 mövzu üzrə, o cümlədən 16 elmi-tədqiqat və 5 tematik işləri aparılmışdır.

Elmi-tədqiqat işlərindən (icraçı «Geofizika»

ETİ) 6-sı «Azneft» İB-nin sifarişi və 10-u «Geofizika və Geologiya» İdarəsinin tapşırığı əsasında aparılmışdır. Hesabat ilində 8 mövzu üzrə elmi-tədqiqat işləri tamamlanaraq müdafiə olunmuş, 2 mövzu üzrə informasiya hesabatları dinlənilərək yerinə yetirilmiş işlər sifarişçi təşkilata aktla təhvil verilmiş və 6 mövzu üzrə işlər davam etdirilir.

Tematik işlərdən (icraçı «Kompleks geoloji kəşfiyyat və topoqrafiya» İdarəsi) «Azneft» İB-nin sifarişi əsasında aparılmışdır. 4 mövzu üzrə işlər tamamlanmış və 1 mövzu üzrə işlər davam etdirilir.

2. Axtarış-kəşfiyyat qazma işləri

2009-cu ildə axtarış-kəşfiyyat qazma işləri ARDNŞ-nin Kompleks Qazma İşləri Tresti tərəfindən Azərbaycan Respublikasının quru və dəniz sahələrində (neft- qaz yataqlarında və perspektivli strukturlarda) aparılmışdır.

Axtarış-kəşfiyyat qazma işlərini beş sahədə - quruda Cahandar (1 №-li quyu), Bəyimdağ-Tekçay (31 №-li quyu), dənizdə isə Pirallahı adası yatağı (1200 №-li quyu), Bulla-dəniz (89 №-li quyu) “Azneft” İB-nin sifarişi əsasında, Ümid strukturunda (8 №-li quyu) “SOCAR-Ümid” Müştərək Müəssisəsinin sifarişi əsasında, həyata keçirilmişdir.

Ümumilikdə ARDNŞ tərəfindən 7862 m axtarış-kəşfiyyat qazma işləri yerinə yetirilmişdir.

Qazma ilə 3 quyu başlamış (Bulla-dəniz-89 №-li quyu və Bəyimdağ-Tekçay -31 №-li quyu, Ümid 8 №-li quyu), 1 quyu qazma ilə (Cahandar-1 №-li) və 1 quyu tikinti ilə (Cahandar-1 №-li) qurtarmışdır.

Cahandar strukturunda 1 №-li axtarış quyusu. Quyu 2009-cu ilə 3081 m quyu dibi ilə keçmişdir. Quyu 3656 m dərinliyə (2009-cu ildə 575 m) qazılmış və alt Paleosen çöküntülərini açmışdır (layihə dərinliyi 3400 m, layihə horizontu orta Eosen). Quyuda geofiziki tədqiqat işləri aparılmışdır. Geofiziki tədqiqat işlərinin nəticələri əsasında 3547,5-3550m, 3551,5-3556m intervalları sınaq işləri üçün tövsiyyə

olunmuşdur. Quyuda 3509-3618 m intervalında üç dəfə sınaq işləri aparılmış 7-14 m³/gün hasilatı ilə su alınmışdır. Quyunun layihə horizontu-orta Eosen çöküntülərini açdığını, quyunun sınaqlanması zamanı su alındığını və mədən-geofiziki tədqiqatların nəticələrinə görə kəsilişdə neft-qazlılığı ehtimal olunan digər obyektlərin olmadığını nəzərə alaraq Cahandar 1 №-li axtarış quyusunu öz geoloji vəzifəsini yerinə yetirdiyindən geoloji səbəbdən 1a kateqoriyası ilə ləğv olunması tövsiyyə olunmuşdur.

Bəyimdağ-Tekçay strukturunda 31 №-li axtarış quyusu. Quyunun qazılmasına 14.08.2009-cu ildə başlanılmış və il ərzində 1220 m həcmində qazma işləri həyata keçirilmişdir. Quyuda geofiziki tədqiqat işləri aparılmışdır. Quyu 2010-cu ilə 1220 m dərinliklə keçib.

Pirallahı adası yatağı 1200 №-li axtarış quyusu. Quyunun 01.01.2009-cu il tarixinə dərinliyi 1050 m olmuşdur. 2009-cu ilin geoloji-kəşfiyyat planına uyğun olaraq quyunu 1000m dərinləşdirmək üçün 06.08.2009-cu il tarixdən quyu qazılmağa başlanmış və il ərzində 627 m həcmində qazma işləri həyata keçirilmişdir. Quyuda geofiziki tədqiqat işləri aparılmışdır. Quyu 2010-cu ilə 1677 m dərinliklə keçib.

Bulla-dəniz yatağı 89 №-li axtarış quyusu.

Quyunun qazılmasına (layihə dərinliyi 6400 m, layihə horizontu Məhsuldar Qatın VIII horizontu) 21.10.2009-cu il tarixində başlanmışdır və il ərzində 2800 m həcmində qazma işləri həyata keçirilmişdir. Quyuda geofiziki tədqiqat işləri aparılmışdır. Quyuyu 2010-cu ilə 2800 m dərinliklə qazma ilə keçib.

Ümid strukturunda 8 №-li axtarış quyusu. Quyunun qazılmasına 12.09.2009-cu il tarixində başlanmışdır (layihə dərinliyi 6500 m, layihə hori-

zontu Məhsuldar Qatın VII horizontu) və il ərzində 2640 m həcmində qazma işləri həyata keçirilmişdir. Quyuda geofiziki tədqiqat işləri aparılmışdır. Quyuyu 2010-cu ilə 2640 m dərinliklə qazma ilə keçib.

Aparılmış axtarış-kəşfiyyat qazması nəticəsində qeyd olunan sahələrin geoloji quruluşu və neft-qazlılıq perspektivliyi öyrənilmişdir.

IV. Neft və qaz yataqlarının işlənməsi

Hal-hazırda ARDNŞ üzrə 58 neft-qaz yatağından karbohidrogen hasil edilir ki, onlardan da 41-i Azərbaycanın quru və 17-si isə dəniz ərazisindədir.

İşlənmənin əvvəlindən 01.01.2010-cu ilədək Azərbaycan Respublikası üzrə istismarda olmuş yataqlardan 1656,9 mln.ton neft + kondensat və 570,2 mlrd.m³ qaz çıxarılmışdır.

2009-cü ildə Respublika üzrə 50419,24 min ton neft+kond. və 23681,65 mln.m³ qaz çıxarılmışdır ki, bundan da Neft Şirkəti üzrə 8543,26 min ton neft+kond., 6903,04 mln.m³ qaz, ABƏŞ-in istis-

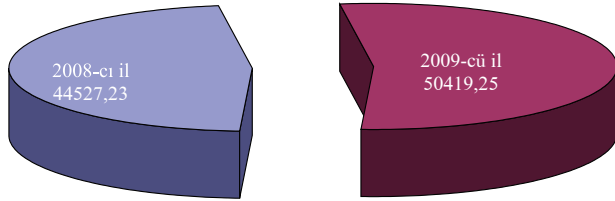
mar etdiyi Günəşli-Çıraq-Azəri (GÇA) yatağı üzrə 40224,25 min ton neft və 10523,10 mln.m³ qaz (o cümlədən GÇA-dən qəbul ARDNŞ üçün 3901,75 mln.m³), Şahdəniz yatağı üzrə 1651,74 min ton kond. və 6255,51 mln.m³ qaz (o cümlədən Şahdəniz yatağından qəbul ARDNŞ üçün 830,42 mln.m³), quruda fəaliyyət göstərən MM-lər və Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişləri (HPBS) üzrə fəaliyyət göstərən Əməliyyat Şirkətlərində (ƏŞ) 1241,85 min ton neft+kond. və 101,42 mln.m³ qaz hasil edilmişdir.

ARDNŞ-nin 2008-2009-cu illərdə hasilat göstəricilərinin müqayisəli cədvəli

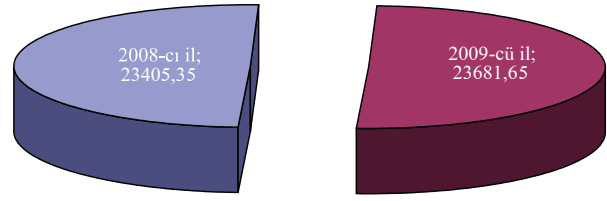
Cədvəl IV.1

	2008-cı il, min.t	2009-cü il, min.t	Dəyişmə tempi %	“+, -”
neft+kond. min ton				
Respublika üzrə	44527,23	50419,24	113,2	5892,01
ARDNŞ	8651,29	8543,26	98,8	-108,03
NQÇI-lər üzrə	7420,49	7301,41	98,4	-119,08
MM-lər üzrə	1230,80	1241,85	100,9	11,05
AÇG	33982,68	40224,25	118,4	6241,56
Şahdəniz	1893,26	1651,74	87,2	-241,52
qaz mln.m³				
Respublika üzrə	23405,35	23681,65	101,2	276,30
ARDNŞ	7752,6	6903,04	89,0	-849,56
NQÇI-lər üzrə	7648,29	6801,62	88,9	-846,67
MM-lər üzrə	104,31	101,42	97,2	-2,89
AÇG	8442,0	10523,10	124,7	2081,10
Şahdəniz	7210,75	6255,51	86,8	-955,24

Respublika üzrə neft, hasilatı (min ton)

Respublika üzrə qaz hasilatı (mln m³)

Qrafik IV 1

ABƏŞ tərəfindən Günəşli-Çıraq-Azəri yatağında işlənmənin əvvəlindən etibarən (1997-ci ildən) cəmi 181,2 mln. ton neft, 42,0 mlrd. m³ qaz hasil edilmişdir. Lay təzyiqlərinin saxlanması məqsədilə 2000-ci ilin may ayından etibarən yatağa su vurulmasına başlanılmış və cəmi 96,5 mln m³ su və 15,7 mlrd. m³ qaz vurulmuşdur. (Qrafik IV 1)

“Azneft” İB üzrə 2009-cü il ərzində qazmadan istismara daxil edilmiş 85 yeni quyudan 179,2 min ton neft, o cümlədən quru yataqları üzrə 37 yeni quyudan 17,6 min ton, dəniz yataqları üzrə 48 yeni quyudan 161,6 min ton neft hasil edilmişdir. ARDNŞ üzrə istismara verilən yeni quyuların sayı 112 ədəd olmuş, o cümlədən MM və ƏŞ üzrə 27 quyuyu təşkil etmişdir.

Son illər aparılmış istismar qazması nəticələrinin təhlili yeni quyuların qazılaraq istismara verilməsinin yataqlar üzrə hasilatın sabitləşməsi və artırılması üçün əsas şərtlərdən biri olduğunu təsdiq edir. İstismar qazması hesabına işlənmədə olan obyektlərdə quyuyu şəbəkəsi qismən bərpa edilir, texniki səbəbdən sıradan çıxmış köhnə quyular yeniləri ilə əvəz olunur və yatağın lazımı texnoloji rejimdə istismarı üçün şərait yaranır.

ARDNŞ üzrə 01.01.2010-cu il tarixə işlək quyuyu fondundan çıxarılan və bu fonda daxil edilən quyular balansı ötən il ilə müqayisədə aşağıdakı kimi olmuşdur:

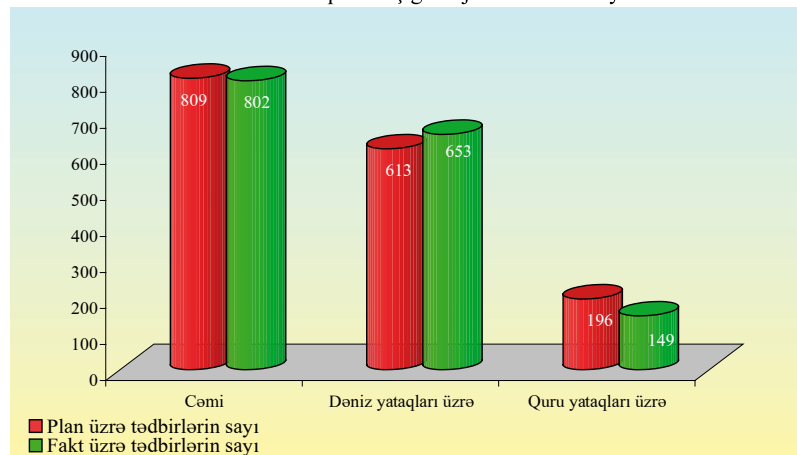
2008-cı ildə fonda 454 quyuyu daxil edilib, 530 quyuyu isə çıxarılmışdır (-76 quyuyu), 2009-cü ildə işlək fonda 383 quyuyu daxil edilib, 823 quyuyu isə

çıxarılmışdır (- 440 quyuyu).

“Azneft” İB-nin NQÇİ-ri üzrə yataqların lay təzyiqlərinin düşməsinin qarşısının alınması üçün laylara nəzərdə tutulmuş 5295 min m³ əvəzinə 4278,9 min m³ su vurulmuş və 192,9 min ton proqnoza qarşı 150,8 min ton əlavə neft hasil edilmişdir. Dəniz yataqlarında laylara süni təsir məqsədilə 1400,8 min m³ su vurulmuş, nəticədə 84,0 min ton əlavə neft hasil edilmişdir. Həmçinin quru yataqlarında laylara süni təsir məqsədilə 2878,1 min m³ su vurulmuş, nəticədə 66,8 min ton əlavə neft hasil edilmişdir. 2009-cü il ərzində Şirkət üzrə su vurulan obyektlərdən 380,6 min ton, o cümlədən, dəniz üzrə – 84,0 min ton, quru üzrə - 296,6 min. ton əlavə neft hasil edilmişdir.

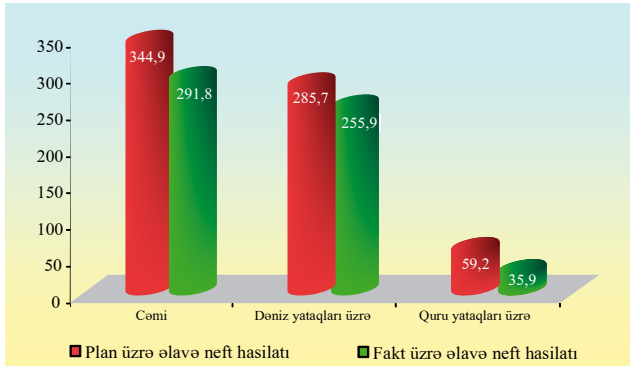
Layların neft veriminin artırılmasının digər üsulları vasitəsilə (III təsir üsulları) «Azneft» İB-i üzrə 20,9 min ton proqnoza qarşı 14,7 min ton, o cümlədən quruda 7,6 min ton, dənizdə 7,1 min ton əlavə neft hasil edilmişdir.

2009-cü ildə aparılmış geoloji tədbirlərin sayı

Qrafik IV 2

2009-cu ildə aparılmış geoloji tədbirlərdən alınan əlavə neft hasilatı (min ton)

Qrafik IV 3

V. QAZMA

2009-cu ildə ARDNŞ-ın qazma təşkilatları tərəfindən 183186 m proqnoza qarşı 168182 m qazma işi görülmüşdür, o cümlədən istismar qazması üzrə 160326 m (proqnoz 172 467 m), kəşfiyyat qazması üzrə 7856 m (proqnoz 10719 m). 2009-cu ildə tikinti ilə 83 quyu (proqnoz 107) qurtarmışdır, 82 quyu istismar üzrə (proqnoz 103), kəşfiyyat üzrə 1 (proqnoz 4) tikinti ilə quyu qurtarmışdır.

Dəniz sahələri üzrə 112759 m qazma işi görülmüşdür (proqnoz 128375 m), o cümlədən istismar qazması üzrə 107319 m (proqnoz 121125 m), kəşfiyyat qazması üzrə 5440 m (proqnoz 7250 m). 2009-cu ildə cəmi dənizdə 43 quyu tikintidən qurtarmışdır (proqnoz 56), hamısı istismar quyusu olmuş, kəşfiyyat üzrə dənizdə tikinti ilə qurtaran quyu planlaşdırmamışdır və faktiki olaraq qurtarmamışdır.

Quru sahələri üzrə 55423 m qazma işi görülmüşdür (proqnoz 54811 m), o cümlədən istismar qazması üzrə 53007 m (proqnoz 51342 m), kəşfiyyat qazması üzrə 2416 m (proqnoz 3469 m). 2009-cu ildə cəmi quruda tikintidən qurtaran 40 quyu olmuşdur (proqnoz 51), istismar üzrə 39 quyu (proqnoz 47), kəşfiyyat üzrə 1 quyu tikintidən qurtarmışdır (proqnoz 4).

Dənizdə - Günəşli, Neft Daşları, Ələt-dəniz,

«Azneft» İB 809 geoloji tədbir proqnozuna qarşı 802 tədbir həyata keçirmiş və bu tədbirlər hesabına 344,9 min ton proqnoza qarşı 291,8 min ton əlavə neft hasil edilmişdir. Dəniz yataqları üzrə 196 geoloji tədbir proqnozuna qarşı 149 tədbir həyata keçirmiş və bu tədbirlər hesabına 285,7 min ton proqnoza qarşı 255,9 min ton əlavə neft hasil edilmişdir. Həmçinin quru yataqları üzrə 613 geoloji tədbir proqnozuna qarşı 653 tədbir həyata keçirmiş və bunun nəticəsində 59,2 min ton proqnoza qarşı 35,9 min ton əlavə neft hasil edilmişdir.

Bahar, Qum-dəniz, Bulla-dəniz, Darwin bankası, Pirallahı, Palçıq Pilpələsi, 8 Mart yataqlarında istismar qazması və Ümid, Bulla-dəniz yataqlarında kəşfiyyat işləri aparılmışdır.

Quruda – Qala, Buzovna, Balaxanı, Bibiheybət, Qalmaz, Lökbatan, Pirallahı, Puta, Cəfərli, Muradxanlı, Zağlı, Səadan yataqlarında istismar qazması və Cahandar, Pirallahı, Bəyimdağ-Təkçay yataqlarında kəşfiyyat işləri aparılmışdır.

“Kompleks Qazma İşləri” Tresti üzrə nəzərdə tutulan 147397 m əvəzinə 147848 m qazma işi görülmüş, proqnoz 100,3% yerinə yetirilmişdir. İstismar qazması üzrə 136678 m proqnoza qarşı 139992 m qazma işi görülmüşdür. Kəşfiyyat qazması planı il ərzində 73,3% yerinə yetirilmişdir 10719 m plana qarşı 7856 m qazma işi aparılmışdır. Trest üzrə tikintidən qurtaran quyular üzrə proqnoz 80,6% yerinə yetirilmişdir, 88 quyu əvəzinə cəmi 71 quyu (-17) təhvil verilmişdir. Bayıl Limanı DKQİ 10 quyu əvəzinə 7 quyu (-3), Qum Adası 6 quyu əvəzinə 4 quyu (-2), Neft Daşları 30 quyu əvəzinə 27 quyu (-3), Abşeron Qİİ 33 quyu əvəzinə 25 quyu (-8), Qobustan KQİ 9 quyu əvəzinə 8 quyu (-1) istismara təhvil verilmişlər.

Geologiya və geofizika İdarəsi 2009-cu ildə qazma gedişi planını yerinə yetirmişdir. 6770 m

əvəzinə 6781 m qazma işi aparılmışdır ki, bu da illik proqnozun 100,2%-ni təşkil edir. Planda nəzərdə tutulan 9 quyu əvəzinə 7 quyu tikintidən qurtarıb istismara təhvil verilmişdir.

SOCAR-AGŞ MMC tərəfindən 28850 m. əvəzinə faktiki 13534 m həcmində qazma işləri aparılmışdır bu da plana qarşı 46,9% təşkil edir. Nəzərdə tutulmuş 9 quyu əvəzinə 4 quyu tikintidən qurtarıb istismara təhvil verilmişdir.

2009-cu ildə ARDNŞ-da qazma işlərinin inkişafına dair texniki vasitələrin müasirləşdirilməsi, yeni və müasir texnologiyalardan istifadə edilməsi istiqamətində müəyyən işlər görülmüşdür.

Ümid 8, Bulla-dəniz 89 nömrəli kəşfiyyat quyularında yeni müasir, ABŞ və Çin şirkətlərinin istehsalı olan qazma qurğuları və avadanlıqlar quraşdırılmışdır. Həmin avadanlıqların istifadəsi qazma işlərinin iqtisadi-texniki göstəricilərinin artırılmasına müsbət təsir göstərir.

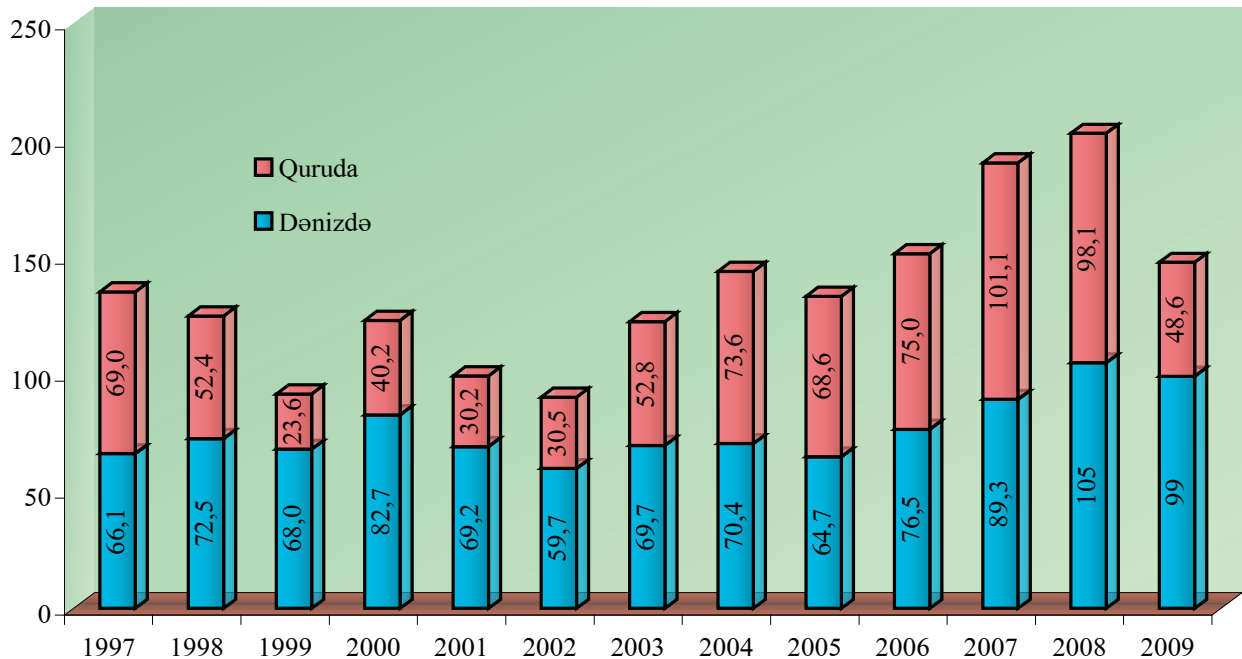
Quyularda yeni və müasir texnologiyaların istifadəsi (yüksək hidromonitor effektiv PDC balta-

lar, quyudibi motorlar, MWD cihazlar, stabilizatorlar, Jar, qalın divarlı qazma boruları və s.) qazmanın sürətini artırmış, istehsal prosesində risk və qəzaların qarşısını almaq baxımından əhəmiyyətli olmuşdur.

Maili istiqamətləndirilmiş quyuların qazılmasında, quyunun parametrlərinə nəzarət etmək üçün MWD cihazı alınmış və onunla işləmək üçün 4 nəfər mütəxəssis İngiltərədə təcrübə kursları keçmişdir. Top-drayv və digər müasir avadanlıqlarla işləmək üçün mütəxəssislər təlim kursları keçmişlər. (Qrafik V 1)

Qazma avadanlıqları parkının müasir tələblərə uyğun yeniləşdirilməsi məsələsi ilə əlaqədar bir qrup mütəxəssis Çin Xalq Respublikasına ezam edilmiş və müasir qurğu istehsalçılarının işi ilə yaxından tanış olmuşlar. Artıq konkret məqsədlər üzrə təkliflərin öyrənilməsi və müzakirəsi başlanmışdır.

ARDNŞ-də (MM və ƏŞ-lər nəzərə alınmadan) qazıma keçidi, min metr

Qrafik V 1

VI. Neft-qaz hasilatı

Neft hasilatı: Azərbaycanda 2009-cu ildə 50,4 mln ton neft hasil edilərək, son illərdə ardıcıl qaydada nail olunan artım tempi hesabat ilində də davam etdirilmişdir.

Neft hasilatının artımı ilk növbədə Azəri-Çıraq-Dərin Sulu Günəşli layihəsi üzrə fəaliyyətin genişləndirilməsi hesabına əldə edilmişdir. Bu yataqlardan 2009-cu ildə 40,22 mln. ton neft hasil edilmişdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 6,24 mln. ton çoxdur. Bu yataqlarda müasir texnika-texnologiyalardan səmərəli istifadə edilməsi, qazma işlərinin intensivləşdirilməsi, layların neft veriminin artırılması məqsədilə suvurma prosesinin genişləndirilməsi, quyuların istismar rejimlərinin optimallaşdırılması və digər tədbirlər hesabına neft-qaz hasilatının artırılmasına nail olunmuşdur. 2009-cu il ərzində həm mövcud obyektlərdə zəruri modifikasiya və yenidən qurma işləri aparılmış, həm də

yeni layihələr üzərində işlər davam etdirilmişdir. Xüsusən, Çıraq Neft Layihəsi üzrə sanksiyadan əvvəl görülməli işlər tamamlanma mərhələsinə çatdırılmışdır.

Şahdəniz yatağından 2009-cu ildə 1,65 mln. ton kondensat hasil edilmiş və platformadan qazılan SDA-5 quyusu istismara verilmişdir.

2009-cu ildə Şahdəniz yatağının işlənməsinin 2-ci mərhələsi üzrə layihə-tədqiqat işləri davam etdirilmişdir.

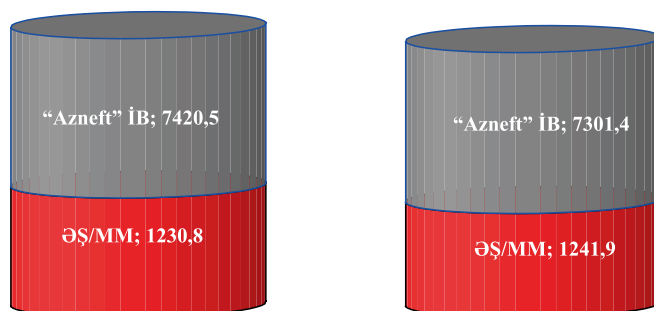
ARDNŞ üzrə 2009-cu ildə 8543,26 min ton neft hasil edilmişdir (proqnoz – 8550,0 min ton). Ümumi neft hasilatının 85,5%-i “Azneft” İB-nin, 14,5%-i isə əməliyyat şirkətləri və müştərək müəssisələrin payına düşür:

Hasil edilmiş neftin 95,9%-i keçici fond quyularının, 2,9%-i yeni quyuların, 1,2%-i isə fəaliyyətsiz fondan alınan quyuların payına düşür:

Cədvəl VI-1

	2009-cu il				2008-ci il min ton	Fərq Min ton	Dəyişmə tempi %
	proqnoz, min ton	fakt, min ton	%	fərq, min ton			
ARDNŞ	8550,0	8543,3	99,9	-6,7	8651,3	-108,0	-1,2
“Azneft” İB	7291,1	7301,4	100,1	10,4	7420,5	-119,1	-1,6
ƏŞ/MM	1258,9	1241,9	98,6	-17,1	1230,8	11,1	0,9

ARDNŞ üzrə neft hasilatı (min t.)

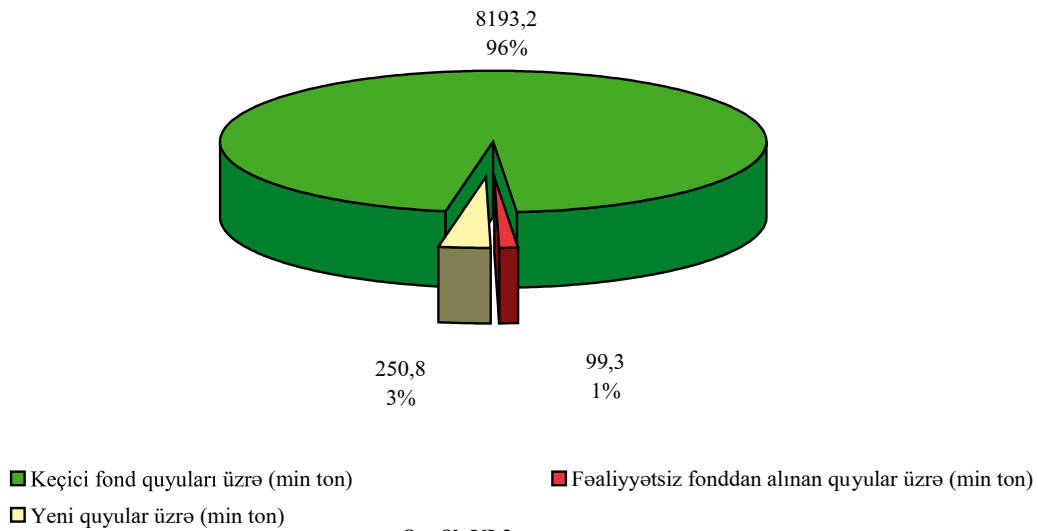

Qrafik VI 1

Cədvəl VI-2

	Ümumi neft hasilatı, (min ton)	o cümlədən:					
		Keçici fond quyuları üzrə		Fəaliyyətsiz fonddan alınan quyular üzrə		Yeni quyular üzrə	
		Hasilat, min ton	Ümumi hasilatda payı, %	Hasilat, min ton	Ümumi hasilatda payı, %	Hasilat min ton	Ümumi hasilatda payı, %
“Azneft” İB	7301,4	7024,6	96,2	69,5	1,0	207,3	2,8
ƏŞ/MM-lər	1241,9	1168,6	94,1	29,8	2,4	43,5	3,5
ARDNŞ	8543,3	8193,2	95,9	99,3	1,2	250,8	2,9

ARDNŞ üzrə 2009-cu il hasilatının quyuyu fonduna görə paylanması.

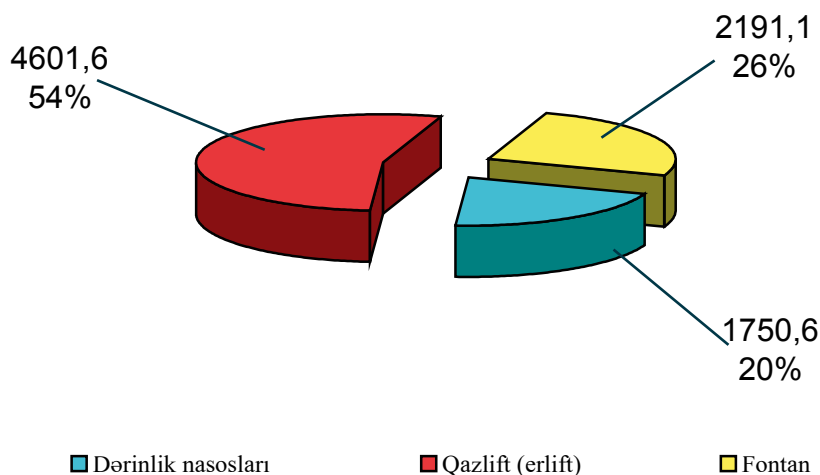
Qrafik VI 2

Ümumi neft hasilatının 25,6%-i fontan, 53,9%-i qazlift, 20,5%-i dərinlik nasosu üsulunə payına düşür:

Cədvəl VI-3

	Ümumi neft hasilatı, (min ton)	o cümlədən:					
		Fontan		Qazlift (erlift)		Dərinlik nasoslari və svablama	
		Hasilat, (min ton)	Ümumi hasilatda payı, %-lə	Hasilat, (min ton)	Ümumi hasilatda payı, %-lə	Hasilat, (min ton)	Ümumi hasilatda payı, %-lə
“Azneft” İB	7301,4	2133,4	29,2	4522,7	62,0	645,3	8,8
ƏŞ/MM-lər	1241,9	57,7	4,7	78,9	6,4	1105,3	88,9
ARDNŞ	8543,3	2191,1	25,6	4601,6	53,9	1750,6	20,5

İstismar üsulları üzrə neftin hasil olunması

Qrafik VI 3

2009-cu ildə emala verilən neftin həcmi proqnozu 100,6% yerinə yetirilmiş, faktiki olaraq 6036,0 min ton neft emala verilmişdir.

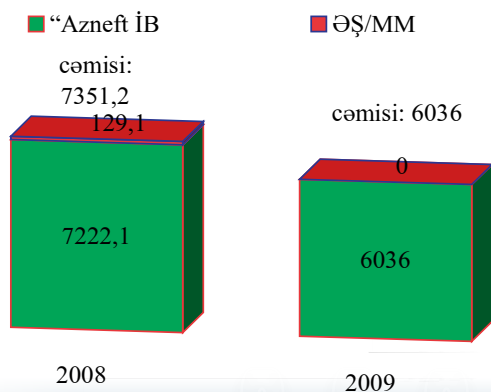
2009-cu ildə neftin ixraca nəqli üzrə proqnoz

99,2% yerinə yetirilmiş, 2490,0 min ton proqnoza qarşı faktiki 2470,0 min ton neft nəql edilmişdir ki, bu da 2008-ci illə müqayisədə 1240,4 min ton çoxdur. (Cədvəl VI 4)

Cədvəl VI-4

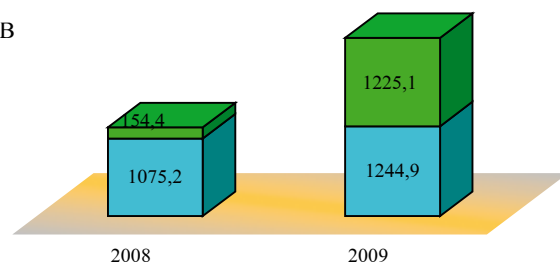
	2009-cu il				2008-ci il Fakt (min ton) 2008	Dəyişmə tempi,	
	Proqnoz, (min ton)	fakt, (min ton)	%	+,-		+,-	%
Emala verilən neft							
“Azneft” İB	6000,0	6036,0	100,6	36,0	7351,2	-1315,2	82,1
ƏŞ/MM-lər	6000,0	6036,0	100,6	36,0	7222,1	-1186,1	83,6
ARDNŞ	0	0	0	0	129,1	0	0
Neftin ixraca nəqli							
“Azneft” İB	2490,0	2470,0	99,2	-20,0	1229,6	1240,4	2 d
ƏŞ/MM-lər	1250,8	1225,1	97,9	-25,7	154,4	1070,7	7,9 d
ARDNŞ	1239,2	1244,9	100,5	5,7	1075,2	169,7	115,8

2008-2009-cü illərdə emala verilən neft, min ton.

Qrafik VI 4

2008-2009-cu illərdə neftin ixracı

Qrafik VI 5

Qaz hasilatı ; 2009-cu ilin yekunlarına görə ARDNŞ üzrə qaz hasilatı 8000,0 mln m³ proqnoza qarşı 6903,0 mln m³ olmuşdur. Nəzərdə

tutulduğundan 1097,0 mln m³ az qaz hasil edilsə də əvvəlki illə müqayisədə qaz hasilatı cəmi 11,0% (849,6 mln. m³) azdır:

Cədvəl VI-5

ARDNŞ üzrə qaz hasilatı

(million m³)

	2009-cu il				2008-ci il Fakt 2008	Dəyişmə tempi,	
	Proqnoz,	fakt,	%	+;-		%	+;-
“Azneft” İB	7855,0	6801,6	86,6	-1053,3	7648,3	-11,1	-846,7
ƏŞ/MM-lər	145,0	101,4	69,9	-43,6	104,3	-2,8	-2,9
ARDNŞ	8000,0	6903,0	86,3	-1097,0	7752,6	-11,0	-849,6

ARDNŞ tərəfindən işlənmədə olan yataqlardan qaz hasilatının artırılması, Azəri-Çıraq-Günəşli və “Şahdəniz” yataqlarının işlənməsinin intensivləşdirilməsi hesabına 2009-cu ildə həm ölkə

daxili tələbat tam ödənilmiş, həm də qaz ixracatı artırılmışdır.

2009-cu ildə AÇG-dən 3901,8 mln. m³ qaz, Şahdəniz yatağından isə 830,4 mln. m³ qaz qəbul edilmişdir.

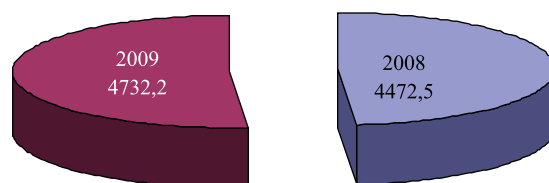
2009-cu ildə AÇG və Şahdəniz yatağından qəbul edilmiş qaz. (mln m³)

Cədvəl VI-6

	2009-cu il			2008-ci il fakt	Fərq
	Proqnoz	Fakt	fərq		
	Qəbul				
“AÇG”	2 875,0	3 901,8	1 026,8	2 106,8	1 795,0
“Şahdəniz”	2 000,0	830,4	- 1 169,6	2 365,7	- 1 535,3
Cəmi	4 875,0	4 732,2	- 142,8	4 472,5	259,7

2009-cu ildə ARDNŞ üzrə 9403,4 mln. m³ qaz satılmışdır. Bundan 8890,7 mln. m³-i daxili bazarda (3110,7 mln. m³-i “Azəriqaz” QSC-yə, 4318,1 mln. m³-i “Azərenerji” ASC-yə, 846,0 mln. m³-i əhaliyə, 74,3 mln. m³-i kommunal-büdcəyə, 421,1 mln. m³-i sənayə, 120,5 mln. m³-i isə digər istehlakçılara) satılmışdır. 512,7 mln. m³ qaz isə ixrac edilmişdir.

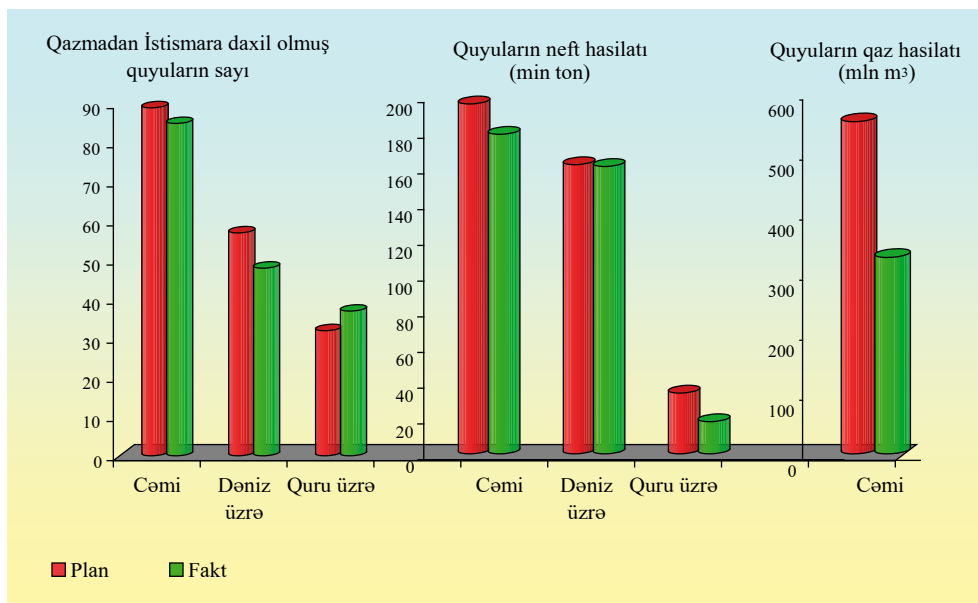
2008-2009-cu illərdə AÇG və Şahdəniz yatağından qəbul edilmiş qaz. (mln m³)

ARDNŞ üzrə quyu fondu aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

Cədvəl VI-7

	İstismar quyu fondu		Fəaliyyətdə olan quyu fondu		Fəaliyyətsiz quyu Fondu		Qazmadan sonra mənimsəmədə	
	01.01. 2010	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2009
“Azneft” İB	5937	5999	4421	4821	1491	1157	25	21
ƏŞ/MM-lər	3563	3611	2274	2314	1284	1288	5	9
ARDNŞ	9500	9610	6695	7135	2775	2445	30	30

Qrafik VI 7

Hesabat ilində neft-qaz hasilatı sahəsində aşağıdakı əsas tədbirlər həyata keçirilmişdir:

1. ARDNŞ üzrə neft hasilatının qismən sabitləşdirilməsi, qaz hasilatının isə artırılması üçün daimi olaraq yataqların işlənmə layihələri optimallaşdırılır, quyu fondu üzərində səmərəli geoloji-texniki tədbirlər həyata keçirilir, infrastrukturular yenidən qurulur, texniki kommunikasiyalar təkmilləşdirilir.

Bu məqsədlə 2009-cu ildə həyata keçirilmiş aşağıdakı tədbirlər daha əhəmiyyətli olmuşdur:

- ARDNŞ üzrə qazmadan 112 quyu istismara daxil edilmiş və onlardan 250,9 min ton neft hasil olunmuşdur. O cümlədən, “Azneft” İB üzrə 85 quyu istismara daxil edilərək 179,2 min ton neft, 327,3 mln m³ qaz hasil olunmuşdur (Qrafik VI 7);

- Fəaliyyətsiz fondan 221 quyu istismara daxil edilmiş və 99,3 min ton neft hasil olunmuşdur. O cümlədən, “Azneft” İB üzrə 100 quyu bərpa edilmiş və 69,5 min ton neft hasil olunmuşdur;

- “Azneft” İB üzrə həyata keçirilmiş 5011

geoloji tədbir hesabına 376,9 min ton əlavə neft çıxarılmışdır;

- “Günəşli” yatağında yeni qazılmış 5 qaz quyusundan 322,7 mln m³-dən çox qaz hasil edilmişdir;

- Texniki-texnologiyanın təkmilləşdirilməsi hesabına hasil edilən neft və qazın itki və sərfinin son illər ardıcıl olaraq azaldılması 2009-cu ildə də davam etdirilmişdir;

- «Günəşli» yatağında:

- Yeni qazılmış 5 qaz quyusundan 322,7 mln. m³-dən çox qaz hasil edilmişdir;

- 4 saylı platformada alçaq təzyiqli qazın nəqli üçün 4,0 mln m³/gün məhsuldarlığı olan kompressor stansiyasının istismara daxil edilməsi üçün son təməlləşmə işlərinə başlanılmışdır;

- İstismar olunan yataqlarda mövcud texniki-texnoloji kommunikasiya və infrastrukturular, o cümlədən, hidrotexniki qurğular, neft-qaz yığım-nəql sistemləri, kompressor stansiyaları və elektrik təchizat şəbəkələri təkmilləşdirilmiş və yenidən qurulmuşdur;

- Neft Daşlarında:

- yeni tikilmiş 1887, 2387, 2415 nömrəli platformalarda intensiv qazma işləri nəticəsində istismara daxil edilmiş 37 quyudan gündə 580 tondan çox neft hasil olunur;

- 2 sayılı kompressor stansiyasının məhsuldarlığının əlavə 3,6 mln. m³/gün artırılması üçün tikinti-quraşdırma işləri başa çatdırılmışdır;

- hasil olunan aşağı təzyiqli qazların itkisinin qarşısını almaq məqsədilə yığım-nəql sistemi təkmilləşdirilmiş, meydançalarda 41 ədəd kompressor aqreqatı quraşdırılmış və əlavə nəql xətləri çəkilmişdir. Nəticədə əvvəllər atmosfərə atılan 670 min kub metr qaz hər gün yığılıb nəql sistemində ötürülür;

- «Neft Daşları» və «28 may» NQÇİ-lərinin dəniz obyektlərinin elektrik enerjisi ilə etibarlı təminatı üçün yeni Qaz Turbinli Elektrik Stansiyasının layihəsi işlənmiş, tikinti meydançası hazırlanmışdır;

- «Abşeronneft» NQÇİ üzrə 2008-2010-cu illərdə neft və qaz hasilatının artırılması məqsədilə hazırlanmış xüsusi Tədbirlər Proqramı əsasında əlavə quyuların qazılmasına, yeni obyektlərin tikilməsinə, mövcud infrastruktur və kommunikasiyaların yenidən qurulmasına başlanılmışdır. Proqram çərçivəsində qazılıb istismara daxil edilmiş 2 qaz quyusundan

gündə 100 min kub metrdən çox qaz hasil olunur;

- Dövlət Proqramına müvafiq olaraq Ümid yatağının işlənilməsi üçün tikilmiş yeni platformada ilk quyunun qazılmasına başlanılmışdır;

- “Neft Daşları”, “Balaxanineft”, “Bibiheybət”, Ə. Əmirov, N. Nərimanov adına NQÇİ-də neft və qazın yığım-nəql sistemlərinin yenidən qurulması işləri davam etdirilərək yeni layihələr işlənilmiş, əlavə obyektlər tikilmiş, mövcud obyektlərdə isə əsaslı təmir işləri aparılmışdır;

- Azəri-Cıraq-Günəşli və “Şahdəniz” yataqlarından qəbul edilən qazın itgisinə yol verməmək və optimal qaydada paylanmasına nail olmaq məqsədilə “Azəriqaz” İB üzrə kompressor stansiyalarının və boru kəmərlərinin təmir-tikinti işləri həyata keçirilmişdir;

- Qaradağ və Qalmaz yeraltı qaz anbarının yenidən qurulması istiqamətində həyata keçirən tədbirlər davam etdirilmiş, quyuların, istehsal obyektlərinin, qaz kəmərlərinin təmir-tikintisi həyata keçirilmişdir. Qaradağ sahəsində 3D seysmik tədqiqat işləri başa çatdırılmış, Qalmaz sahəsində isə işlərə başlanılmışdır.

VII. Qazın yığılması və nəqli

Qazın yığılması və nəqli sahəsi üzrə aşağıdakı tədbirlər işlənib həyata keçirilmişdir:

- “Günəşli” yatağında alçaq təzyiqli qazın yığılması üçün ümumi uzunluğu 15 km olan özüllər arası 500 mm-lik qaz boru xətləri çəkilmişdir;

- “28 May” NQÇİ-nin hasil etdiyi qazı Qaz emalı zavoduna itkisiz və təhlükəsiz təhvil vermək üçün Qaradağ QSS-də, Bahar QSS-də təkmilləşdirmə işləri aparılmışdır;

- Neft Daşlarında 2 sayılı SKS-in ümumi gündəlik məhsuldarlığı 3,6 mln. m³ olan 4 qazturbın aqreqləri ilə genişləndirilməsi üçün tikinti işləri aparılmışdır;

- “Günəşli” yatağında şama verilən alçaq təzyiqli qazın yığılaraq Neft Daşlarında 2 sayılı SKS-in qəbuluna nəql etmək üçün 4 sayılı DDÖ-də hər birinin məhsuldarlığı 2 mln. m³/gün olan 2 ədəd qazturbınli kompressordan ibarət kompressor stansiyasının quraşdırılması davam edilmişdir;

- “Neft Daşları” NQÇİ-də alçaq təzyiqli qazların yığılması üçün 2192 və 1517 sayılı meydançalarda NQK tipli vakuum kompressorlarının quraşdırılması davam etdirilib, 741 sayılı meydançada 5 ədəd, 2346 sayılı meydançada 9 ədəd, 810 sayılı meydançada 4 ədəd, 1005 sayılı meydançada 2 ədəd NQK tipli vakuum kompressorları quraşdırılıb, istismara verilmişdir. Beləliklə “Neft Daşları” NQÇİ-də cəmi 41 ədəd NQK tipli vakuum kompressoru quraşdırılmış və quyulardan gündəlik 650 - 700 min m³ səmt qazı yığılaraq sistemə qaytarılır;

- “Bahar - Hövsan” arası 35 km uzunluğunda 500 mm-lik qaz kəməri çəkilib, istismara verilmişdir;

- “Hövsan QSM – Qaradağ-Şimal DRES kəməri” arasında 9,8 km uzunluğunda, 762 mm-lik qaz kəməri çəkilib, istismara verilmişdir;

- Qazın təmizlənməsi və keyfiyyətinin standarta uyğun təhvil verilməsi üçün Hövsan QSM-də məhsuldarlığı 3,5 mln. m³/gün olan qaz quruducu və emal qurğuları istismara verilmişdir;

- “Qum adası” NQÇİ-də 14 N-li KS-də 2SQ-50 tip-

li kompressorların rekonstruksiyası aparılıb. Hər kompressorda 2 ədəd 225x190 mm-lik silindr 2 ədəd 370 mm-lik silindrlə əvəz olunub. Bu da 3 atm. təzyiqlə qazı qəbul edib 6 atm.-dək sıxaraq 1 və 2 N-li KS-da istismar olunan 10QKN 3/5-100 tipli qazmühərrikli kompressorların qəbuluna vermək imkanı yaradır ki, bununla da quyulardan çıxan alçaq təzyiqli qazın itkisiz nəqlinə nail olunur;

- 2009-cu ilin əvvəlində N.Nərimanov adına NQÇİ-də 4 sayılı qazlift qazkompressor stansiyasının yenidənqurulması başa çatdırılmışdır;

- N.Nərimanov adına NQÇİ-də kompressor stansiyasında Qazın qurudulması qurğusu quraşdırılmışdır;

- “Qaz Emalı Zavodu - Qaradağ Qazpaylama Stansiyası” arası 3,76 km uzunluğunda 1220 mm-lik qaz kəməri çəkilib, istismara verilmişdir;

- “Səngəçal Baş Qurğuları – Daşgil-SBQ-Qaradağ kəməri” arasında 1,2 km uzunluğunda, 530 mm-lik, qazburaxma qabiliyyəti 3,0-4,0 mln.m³/gün olan əlaqələndirici qaz kəməri çəkilmişdir;

- Quruda yerləşən NQÇİ-lərdə qazın yığılması və nəqli sahəsində bir sıra işlər yerinə yetirilmişdir;

- AR Nazirlər Kabinetinin tapşırığına əsasən Qaradağ Yeraltı Qazsaxlama Anbarının həcmnin artırılması məqsədilə yenidənqurma işləri davam etdirilib. Texniki-İqtisadi Əsaslandırılmaya əsasən Qaradağ YQA-nın aktiv qaz həcmnin 2,3 milyard kub metrə çatdırılması nəzərdə tutulub. Yenidənqurma işləri çərçivəsində quyularda təmir işləri yerinə yetirilib; 32 quyuluq yeni qazpaylayıcı məntəqə tikilib, istismara verilib; YQA-ya vurulan qazın gündəlik həcmnin 7,0 milyon kub metrə çatdırılması üçün yeni kompressor stansiyası tikilib, 2010-cu ildə işə buraxılmalıdır.

Payız-qış mövsümündə istehlakçıların fasiləsiz təbii qazla təmin edilməsi və yaz-yay mövsümündə artıq qaz həcmlərinin idarə olunması müvafiq olaraq qazın YQA-lardan götürülməsi və YQA-lara vurulması ilə tənzimlənir.

2009-cu il qazvurma mövsümündə respublikada

olan Qaradağ və Qalmaz YQA-lara 1302,7 mln m³ qaz vurulmuş, bununla da YQA-larda 1946,0 mln m³ qaz tədarük edilmişdir.

Qazın Respublika daxilində təchizatı sahəsində görülən tədbirlər

Respublikanın qaz təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi və yenidənqurulması məqsədilə nəzərdə tutulmuş tədbirlər proqramına uyğun olaraq 2009-cu ildə istehlakçıların qaz təchizatının bərpası ilə yanaşı yeni qaz kəmərlərinin çəkilməsi, kənd və qəsəbələrin qazlaşdırılması işləri “Azəriqaz” İB-nin başlıca vəzifələrindən biri olmuşdur. Hazırlanmış tədbirlər proqramına uyğun olaraq respublikanın qaz təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi və yenidənqurulması istiqamətində iri həcmli layihələr işlənib hazırlanmış və icrası mərhələlərlə həyata keçirilmişdir. Göstərilənlərlə bağlı “Azəriqaz” İB tərəfindən respublika ərazisində 273,7 km, o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 87,7 km, regionlar üzrə 186,0 km uzunluğunda müxtəlif diametrlili yeni qaz kəmərləri çəkilmiş və təmir edilmişdir. Bundan əlavə, qaz kəmərləri üzərində olan avadanlıqların, qaz tənzimləyici qurğuların yeniləri ilə əvəz edilməsi işləri görülmüşdür. Belə ki, respublika ərazisində

ümumilikdə 82 ədəd, o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 28 ədəd, regionlar üzrə 54 ədəd yeni qaz tənzimləyicilər quraşdırılmış və qaz paylayıcı stansiyada bir ədəd ROK-407 tipli qaz sayğacı quraşdırılmışdır.

Respublika ərazisində qaz təchizatının bərpası və yeni qazlaşdırılma işləri aparılmaqla 63 kəndə qaz açılmış, abonentlərin sayı artırılmış, ümumilikdə 60526 evə (mənzilə), o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 13686, regionlar üzrə 45825 və Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə 1015 istehlakçıya məişət qaz sayğacları quraşdırılmaqla təbii qazın verilməsi təmin edilmişdir. Təbii qazla təmin edilən göstərilən istehlakçılardan 12261-nin evinə (mənzilinə) “smart-kart” tipli qaz sayğacları quraşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 13 mart 2009-cu il tarixində Milli Məclisdə 2008-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatının müzakirəsi zamanı deputatlar tərəfindən verilmiş təkliflərlə əlaqədar “Azəriqaz” İB tərəfindən İmişli şəhəri Gənclik yaşayış massivinin qaz təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə 1100 p/m, Şamaxı rayonu Şirvan, Səyari, Şərədil kəndlərinin qazlaşdırılması məqsədilə 13200 p/m, Sabir kəndinə 1200 p/m, Salyan şəhərinin qaz təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə 1512 p/m,

Ağdam rayonunun Quzanlı kəndinin qazlaşdırılması məqsədilə 16637 p/m, Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsinin qazlaşdırılması məqsədilə 6000 p/m müxtəlif diametrlə yeni qaz kəmərləri çəkilmişdir ki, nəticədə İmişli, Şamaxı, Salyan rayonlarının qaz təchizatı yaxşılaşdırılmış, Ağdam rayonunun Quzanlı kəndinin və Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsinin qazlaşdırılması işləri isə davam etdirilir.

Rusiya Federasiyasına təbii qazın nəqli ilə əlaqədar diametri 1200 mm-lik "Qazıməmməd-Mozdok" yüksək təzyiqli magistral qaz kəməri üzərində yeni ölçü qovşağı quraşdırılmış, magistral qaz kəmərinin "Xudat-Yalama" qolu istiqamətində diametri 325 mm-lik 4110 p/m və Vəl-Vələ çay keçidinin yenidənqurulması ilə əlaqədar diametri 1200 mm-lik 410 p/m yeni qaz kəmərləri çəkilmişdir.

Bundan əlavə, respublikanın cənub bölgəsi olan Neftçala və Salyan rayonlarının qaz təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə diametri 1200 mm-lik "Qazıməmməd-Astara" magistral qaz kəmərinin 151-ci km-də yeni qaz paylayıcı stansiya tikilmişdir ki, həmin qaz paylayıcı stansiya vasitəsi ilə göstərilən

rayonların kənd və qəsəbələrini gələcəkdə fasiləsiz təbii qazla təmin etmək mümkün olacaqdır. Regionların qaz təchizatının yaxşılaşdırılması istiqamətində aparılan iri həcmli layihələrdən biri də Abşeron, Neftçala, Hacıqabul, Dəvəçi rayon mərkəzlərində qaz təsərrüfatının yenidənqurulması olmuşdur. Bu istiqamətdə Hacıqabul və Dəvəçi şəhərlərində tikinti-quraşdırma işlərinə başlanılmış və bu gün də işlər davam etdirilir. Bundan başqa respublikanın sərhəd bölgəsi olan Gədəbəy rayonunun Novosaratovka, Qaramurad, Ataxal kəndlərinin qazlaşdırılması ilə bağlı 38,8 km qaz kəməri quraşdırılmış və tikinti-quraşdırma işləri davam etdirilir.

Eyni zamanda, Bakı şəhərinin və ətraf rayonların qaz təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə tədbirlər proqramına uyğun olaraq 87,7 km uzunluğunda qaz kəmərlərinin yenidənqurulması və təmir-bərpası işləri aparılmışdır. Belə ki, Əzizbəyov, Sabunçu, Binəqədi, Səbail rayonları üzrə müxtəlif diametrlə yeni qaz kəmərləri quraşdırılmış, təmir olunmuş, yeniləri ilə əvəz edilmiş və qaz sayğaclarının küçə qaz xətləri üzərinə çıxarılması işlərinə başlanılmışdır.

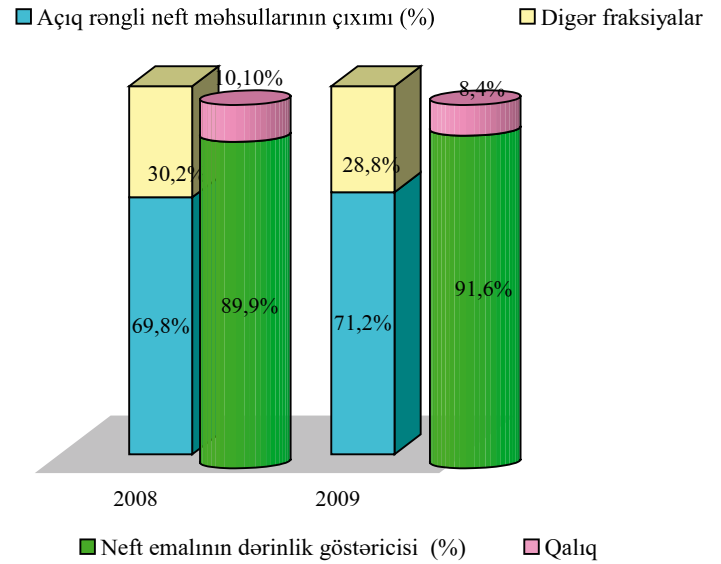
Qaz kəmərlərinin inkişaf etdirilməsi və yenidənqurulması işlərinin respublikanın qaz təchizatının yaxşılaşdırmaqla bərabər qaz kəmərlərində baş verən texniki itkilərin qarşısının alınmasında da müstəsna rolu vardır. Respublika ərazisində təbii qazdan təhlükəsiz, səmərəli və məqsədyönlü istifadə edilməsi, itkilərin azaldılması məqsədilə "Azəriqaz" İB tərəfindən tədbirlər proqramı işlənilib hazırlanmışdır. Bununla bağlı ayrı-ayrı regionlarda, Bakı şəhərində və ətraf rayonlarda mütəmadi olaraq qaz paylayıcı stansiyalara, qaz kəmərlərinə, obyektlərə baxışlar keçirilmiş və təbii qazdan qeyri-qanuni istifadə edən istehlakçılara qarşı müvafiq tədbirlər görülmüşdür.

Göstərilənlərdən əlavə respublika ərazisində qaz təsərrüfatında təbii qazdan səmərəli istifadə edilməsi üçün yeni texnologiyaların tətbiqinə geniş yer ayrılmışdır. Belə ki, istismar müddəti başa çatmış qaz kəmərlərinin polietilen borularla əvəz edilməsi, hər bir mənzilə fərdi qaydada tənzimləyicilərin quraşdırılması, yeni qaz kəmərlərinin layihələndirilməsi zamanı bir pilləli qaz təchizatı sistemindən istifadə edilməsi, satılan təbii qazın dəyərinin əvvəlcədən ödənişini təmin etmək məqsədilə əhali istehlakçılarının mənzillərinə 12261 ədəd, o cümlədən Bakı şəhəri üzrə 3642 ədəd, regionlar üzrə isə 8619 ədəd smart-kart tipli qaz sayğaclarının quraşdırılması işləri həyata keçirilmişdir və 2010-cu ildə də bu işlər davam etdiriləcəkdir.

VIII. Neftin emalı

Neft emalı və neft məhsullarının istehsalı.

ARDNŞ-in neft emalı kompleksinin əməkçiləri ölkəmizin neft məhsullarına olan tələbatını və şirkətin neft məhsullarının ixrac olunması ilə əlaqədar öhdəliklərini yerinə yetirməsi üçün uğurla çalışmışlar. 2009-cu ildə cəmi 6032,79 min ton neft emal olunaraq proqnoza 100,5 % əməl olunmuşdur. Bunun 4053,09 min tonu BNEZ-in və 1979,70 min tonu isə “Azərneftyağ” NEZ-in payına düşüb. Təsərrüfat ilində neft emalı kompleksində əsas neft məhsullarından olan avtomobil benzinlərinin istehsalına 101 %, kerosinlərin istehsalına 101,4 % və dizel yanacaqlarının istehsal proqnozlarına isə 104,9 % əməl olunmuşdur. İl ərzində 4064,4 min ton mühərrik yanacaqları istehsal edilmişdir ki, bu proqnozda nəzərdə tutulduğundan 124,7 min ton çoxdur. Ümumiyyətlə 2009-cu ildə emala daxil olmuş xam neftdən daha səmərəli istifadə olunması nəticəsində açıq rəngli neft məhsullarının neftə görə çıxım faizi proqnozda nəzərdə tutulmuş 69,8 % əvəzinə 71,2 % və neft emalının dərinlik göstəricisi isə 89,9 % əvəzinə 91,6 % təşkil etmişdir (Qrafik VIII 1).

Qrafik VIII 1

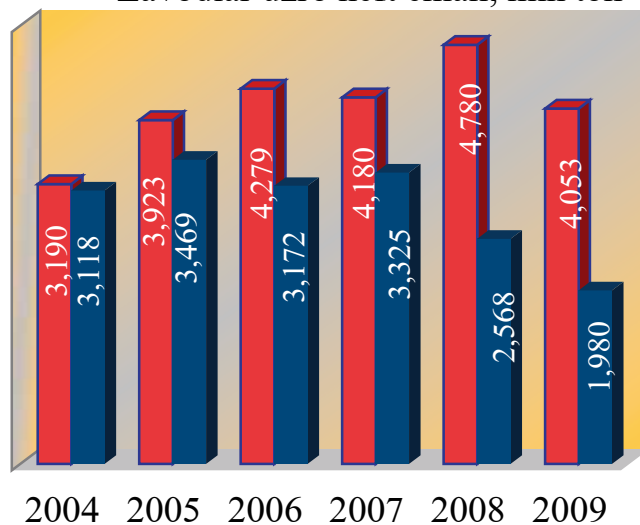
Neft emalı zavodlarında neftin emalı və neft məhsullarının istehsalı haqqında məlumat (min ton)

Cədvəl VIII-1

	2009-cu il			2008-ci il faktiki	2008-ci ilə nisbətən %
	Proqnoz	Yekun	proqnoza nisbətən %		
Neft emalı-cəmi	6000,00	6032,79	100,5	7347,97	82,10
Heydər Əliyev ad. BNEZ	4213,13	4053,09	96,2	4780,10	84,79
Azərneftyağ NEZ”	1786,87	1979,70	110,8	2567,87	77,10
Benzinlər- cəmi	1472,90	1467,60	99,6	1587,45	92,45
o c. avtomobil benzinləri	1222,90	1235,04	101,0	1307,81	94,44
ondan A-95	60,00	54,48	90,8	55,14	98,80
A-92	1132,90	1160,32	102,4	1213,88	95,59
A-80	30,00	20,24	67,5	38,79	52,18
kimya üçün ilkin benzin fr.	250,00	232,56	93,0	279,59	83,18
Kerosinlər	601,00	609,68	101,4	783,17	77,85
Dizel yanacağı	2115,80	2219,70	104,9	2423,00	91,61
Açıq rəngli məhsullar	4189,70	4296,52	102,5	4794,18	89,62
Açıq rəngli məhsulların çıxım %	69,83	71,22	102,0	65,24	109,16
Maye qazlar, cəmi	230,80	173,30	75,1	181,13	95,68
Mühərrik yanacağı DT, cəmi	88,80	145,27	163,6	99,98	145,30
Sürtkü yağları cəmi:	66,60	44,18	66,3	53,04	83,29
Soba mazutu əmtəlik, cəmi	358,70	272,44	76,0	1112,96	24,48
Neft bitumu	220,00	236,36	107,4	220,37	107,26
Neft koksu, ümumi	251,90	220,84	87,7	168,93	130,73
Emal dərinliyi	89,89	91,63	101,9	80,37	114,00

Neft məhsullarının istehsalı emal zavodlarında istismar edilən texnoloji qurğuların xam neftlə yüklənməsindən asılı olmasını nəzərə alaraq, onlar haqqında məlumatlar Cədvəl VIII 2-də nəzərdən keçirilmişdir.

Zavodlar üzrə neft emalı, mln ton

■ H. Əliyev adına BNEZ
■ «Azərneftyağ» NEZ

Qrafik VIII 2

**ARDNŞ-in emal kompleksində texnoloji qurğuların istismarı
haqqında məlumat (min ton)**

Cədvəl VIII-2

Qurğular	2009-cu il			2008-ci il Hesabat	2008-ci ilə nisbətən 2009-cu ildə %
	Proqnoz	Hesabat	%-lə		
BNEZ-də:					
21 N-li qurğu	4213,13	4089,74	97,07	5098,2	80,22
<i>o c. Mazut</i>	-	36,66		318,1	11,52
31 N-li qurğu	519,20	591,45	113,92	693,8	85,25
43 N-li qurğu	1260,00	997,80	79,19	990,2	100,77
55 N-li qurğu	1833,40	1690,43	92,20	1733,7	97,50
100-cü bölmə	1694,30	1953,70	115,31	1737,0	112,48
“Azərneftyağ” NEZ-də:					
202 N-li qurğu	973,10	1104,63	113,52	1312,1	84,19
<i>o c. Mazut</i>	-	3,6			
305 N-li qurğu	813,77	878,67	107,98	1135,9	77,35
701 N-li qurğu				118,0	
401 N-li qurğu	222,22	237,79	107,01	222,6	106,82
Yağ istehsalı	65,36	106,15	162,41	66,2	160,35

Hesabat dövründə Respublikamızın nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı üçün bitum məhsuluna tələbat olduqca artmışdır və onun çox miqdarda istehsalı məqsədilə “Azərneftyağ” NEZ-də emal olunan neftin həcmi proqnozda nəzərdə tutulduğuna nisbətən 10,8 % artmışdır.

Zavodlarda neft məhsullarının istehsalının artmasına ayrı-ayrı qurğularda məqsədli məhsulların çıxım faizlərinin təsirini nəzərə alaraq onların vəziyyəti haqqında məlumatlar Cədvəl VIII 3 -də nəzərdən keçirilmişdir.

**Texnoloji qurğularda məqsədli məhsulların çıxım faizləri
haqqında məlumat**

Cədvəl VIII-3

	2009-cu il %			2008-ci il %	
	Proqnoz	Fakt	fərq	Proqnoz	Fakt
BNEZ-də:					
21 N-li qurğu	43,5	46,2	2,7	46,8	-0,6
31 N-li qurğu	83,0	83,0	-	83,0	-
43 N-li qurğu	51,0	61,5	10,5	56,2	5,3
55 N-li qurğu	41,0	43,0	2,0	40,7	2,3
100-cü bölmə					
“Azərneftyağ” NEZ-də:					
202 N-li qurğu	50,0	52,5	2,5	52,8	-0,3
305 N-li qurğu	49,3	51,8	2,5	52,3	-0,5
401 N-li qurğu	99,0	99,4	0,4	99,3	0,1

Neft emalı zavodlarında yerinə yetirilmiş müxtəlif təşkilati, texniki-texnoloji tədbirlər nəticəsində Heydər Əliyev adına BNEZ-in ilkin emal prosesində açıq rəngli məhsulların çıxım faizi proqnoza nisbətən 2,7 %, katalitik kreqinq prosesində yüksək oktanlı benzinin çıxım faizi 2 % və qudrunun tədrici koklaşma prosesində istehsal edilən benzin və dizel komponentlərin çıxımı isə 10,5 % artmışdır.

2009-cu ildə istehsal olunmuş əmtəlik məhsullar daxili tələbatı ödəməklə yanaşı yaxın və uzaq xaricə ixrac olunmuşdur. Satışa göndərilən neft məhsullarının 56,6 %-i daxilə, 43,4 %-i isə yaxın və uzaq xaricə ixrac olunmuşdur.

Neft və neft məhsullarının itkiləri haqqında.

Neft emalı kompleksində istismar edilən hər bir texnoloji qurğunun layihə və reqlament sənədlərində həmin proses zamanı əmələ gələn itki normaları haqqında məlumatlar göstərilir ki, bunlara əsasən hər bir proses üçün itki norması qəbul edilir. Buna görə zavodlarda istər proqnozda və istərsə də faktiki fəaliyyət zamanı itkilərin formalaşması ilkin emal və təkrar emal qurğularında emal olunmuş xammalın həcmindən asılıdır. Neft emalı zavodlarının kollek-

tivi itkilərin aşağı salınması istiqamətində ardıcıl iş aparmışlar.

Bunun nəticəsində Heydər Əliyev adına BNEZ-də neft və neft məhsullarının itkiləri faktiki emal olunmuş xammal üçün normalarla gözlənilən miqdardan 3,8 min ton və yaxud 0,09 %, "Azərneftyağ" NEZ-də isə 5,3 min ton və yaxud 0,27 % aşağı olmuşdur. Bütün neft emalı kompleksində itkilərin ümumi miqdarı proqnoz normaları ilə faktiki emal üçün gözlənilən miqdardan 9,1 min ton az olmuşdur.

Katalizator və reagentlərin sərfi haqqında.

Zavodlarda istismar edilən texnoloji qurğularda hər bir prosesin reqlamentə uyğun normal fəaliyyəti üçün müxtəlif reagentlərdən istifadə olunur. 2009-cu ildə emal kompleksinin ayrı-ayrı zavodlarında və şirkət üzrə texnoloji qurğularda katalizator və reagentlərin sərfi haqqında məlumatlardan Cədvəl VIII 4 görünür ki, hesabat ilində BNEZ-də və NEZ-də katalizator və reagentlərin sərfi proqnoz normaları ilə faktiki emal üçün hesablanmış miqdardan uyğun olaraq 1,09 və 2,28 min ton aşağı olmuşdur.

Katalizator və reagentlərin sərfi haqqında məlumatlar

Cədvəl VIII-4

Sıra N-si	Reagentlərin adları	Norma üzrə, ton	Faktiki, Ton	Fərq, +/- Ton
Heydər Əliyev adına BNEZ-də:				
1	Kaustik soda - cəmi:	3022,85	2628,53	-394,32
2	Natrium xlorid	1285,34	897,80	-387,54
3	Sulfat turşusu	668,00	667,00	-1,00
4	İngibitor: "Kaspi-X"	1161,73	1015,66	-146,07
	İngibitor: "Kaspi" tipli	9,82	9,81	-0,01
	İngibitor: "Kaspi-X(M)"	-	6,00	6,00
5	Deemulqator: "Xəzər"	149,75	180,80	31,05
	Deemulqator Dissolvan 3359	3,81	4,57	0,76
6	Seolit gili	91,57	91,57	-
7	Katalizatorlar hidrotəmizləmə S-120	0,272	0,271	-0,001
	Platforminq katalizatoru R-234	1,479	0,545	-0,934
	Krekinq katalizatoru OMNİKAT-210P	823,51	652,40	-171,11
8	Texniki dixloretan	11,83	11,36	-0,47
9	Natrium hipoxlorid	36,648	10,848	-25,80
10	Kationit Ku-2-8	4,60	2,90	-1,70
11	Sulfokömür	4,60	2,89	-1,71
12	Antidetonaator Hitec-3062	6,502	5,940	-0,562
	Cəmi BNEZ-də :	7282,311	6188,894	-1093,417
"Azərneftyağ" NEZ				
1	Kaustik soda	505,475	178,400	-327,075
2	Sulfat turşusu	2931,374	2024,000	-907,374
3	Qumbrin	1977,997	1086,100	-891,897
4	Natrium xlorid	686,0	686,0	-
5	Deemulqator "Dissolvan 3359	9,915	9,696	-0,219
6	İnhibitorlar	201,815	131,861	-69,954
7	Aşqarlar	174,588	99,302	-75,286
8	Hidrogen tərkibli qaz	982,912	977,000	-5,912
	Cəmi "Azərneftyağ" NEZ-də:	7470,076	5192,359	-2277,717
	Cəmi emal kompleksində:	14752,387	11381,253	-3371,134

Hesabat ilində neft emalı zavodlarında 3,4 min ton müxtəlif katalizator və reagentlərə qənaət olunmuşdur ki, bunun 2,5 min tonu kaustik sodanın, sulfat turşusunun və qumbrinin payına düşüb.

Yanacaq və enerji resurslarının sərfi haqqında. Neft məhsullarının istehsalına aid olan xərclərin formalaşmasında yanacaq və enerji resurslarının sərfinin xüsusi əhəmiyyət daşımasını nəzərə alaraq, hesabat ilində onların sərfi ilə əlaqədar məlumatlar nəzərdən keçirilmişdir (Cədvəl VIII 5) .

Yanacaq və enerji resurslarının sərfi ilə bağlı

məlumatların təhlili göstərir ki, texnoloji yanacaqdan başqa, istilik və elektrik enerji resurslarından qənaətlə istifadə olunmuşdur. Neft emalı zavodlarında enerji resurslarının aşağı salınması istiqamətində aparılmış müxtəlif təşkilatı-texniki tədbirlər nəticəsində hər iki zavodda onlara qənaət olunmuş və baxılan dövrdə ARDNŞ-nin bütün neft emalı kompleksində 56,7 milyon kvtsaat elektrik enerjisinə və 70,7 min Hkal istilik enerjisinə qənaət edilmişdir.

2009-cu ildə neft emalı kompleksində yanacaq, istilik və elektrik enerjisinin sərfi haqqında

Cədvəl VIII-5

Göstəricilər	Ölçü vahidi	Norma üzrə sərf	Faktiki sərf	Qənaət (-) artıq sərf (+)
Heydər Əliyev adına BNEZ				
Yanacaq - o cümlədən:	T/şerti yanacaq	515637	557859	42222
Təbii qaz	-"		57176	
Maye yanacaq	-"		18157	
Quru qaz	-"		407979	
Koks yanacağı	-"		74547	
Elektrik enerjisi	min kvt/saat	410071	355097	-54974
İstilik enerjisi	Hkal	357941	324936	-33005
Utilizator qazanları	-"		299595	
S-2 sobasından	-"		25341	
Azərneftyağ"NEZ				
Yanacaq	T/şerti yanacaq	68181	68069	-112
Elektrik enerjisi	min kvtsaat	62278	60583	-1695
İstilik enerjisi	Hkal	405540	367875	-37665
ARDNŞ üzrə cəmi:				
Yanacaq	T/şerti yanacaq	583818	625928	42110
Elektrik enerjisi	min kvtsaat	472349	415680	-56669
İstilik enerjisi	Hkal	763481	692811	-70670

IX. Maya dəyəri

Dövlət Neft Şirkətinin əsas son məhsulları neft, qaz və neft məhsullarıdır. Neft məhsullarının maya dəyərini 85-90%-ni xam neftin alınmasına çəkilən xərclər təşkil edir. Buna görə də neftin və qazın maya dəyərini təhlili böyük əhəmiyyət kəsb edir. Maya dəyəri yalnız Şirkətin tərkibində olan neftqazçıxarma idarələri üzrə araşdırılır.

2009-cu ildə əmtəlik neftin tam maya dəyəri 555918 min manat, 1 ton neftin maya dəyəri isə 76.53 manat təşkil etmişdir. Aşağıdakı cədvəldə Şirkət üzrə neft hasilatına çəkilən faktiki xərclərin smetası verilir. Cədvəl IX 1

Cədvəl IX-1

Xərc maddələri	Ölçü Vahidi	2009	Xüsusi çəkisi	2008	Xüsusi çəkisi
1. Material xərcləri	min manat	75215	14,2	81228	16,7
cümlədən:					
- Köməkçi materiallar	-“-	34042	6,4	36151	7,4
- Yanacaq	-“-	19878	3,8	24177	5,0
- Enerji	-“-	21295	4,0	20900	4,3
2. Əmək haqqı	-“-	73833	14,0	76949	15,8
3. Sosial sığortaya ayırmalar	-“-	17475	3,3	19159	3,9
4. Amortizasiya ayırmaları	-“-	128363	24,3	99990	20,5
5. Sair xərclər	-“-	233804	44,2	209682	43,1
o cümlədən:					
- Mədən vergisi	-“-	80746	15,3	81964	16,8
-Torpaq vergisi	-“-	5580	1,0	5212	1,1
- Digər	-“-	147478	27,9	122506	25,1
Cəmi istehsal xərcləri	-“-	528690	100,0	487008	100,0
6. Ümumi məhsula daxil edilməyən xərclər	-“-	0		0	
7. Ümumi məhsulun istehsal maya dəyəri	-“-	528690		487008	
8. İstehsaldaxili dövriyyə xərcləri	-“-	4572		5537	
9. Bitməmiş istehsal	-“-	707		- 965	
10. Əmtəlik məhsulun istehsal maya dəyəri	-“-	523411		482436	
11. Kommersiya xərcləri	-“-	32508		21517	
Əmtəlik məhsulun tam maya dəyəri	-“-	555918		503953	
1 ton neftin maya dəyəri	manat	76.53		68.26	
Ümumi hasilat	ton	7301409		7413367	
Əmtəlik hasilat	ton	7263914		7383338	

2009-cu ildə 1 ton neftin hasilatına çəkilən istehsal xərcləri 77.10 manat proqnoza qarşı faktiki 76.53 manat olmuşdur. 2008-ci illə müqayisədə 1 ton neftin hasilatına çəkilən xərclər 8.64 manat (12.7%) artmışdır.

Şirkət üzrə neftin hasilatına çəkilən cəmi istehsal xərclərinin tərkibində əmək haqqı xərclərinin xüsusi çəkisi – 14.0%, sosial ehtiyaclara ayırmalar – 3,3%, amortizasiya ayırmaları – 24,3%, material xərcləri – 14,2%, mədən vergisi -15,3%, torpaq vergisi -1,0% və digər xərclər –27,9% təşkil edir.

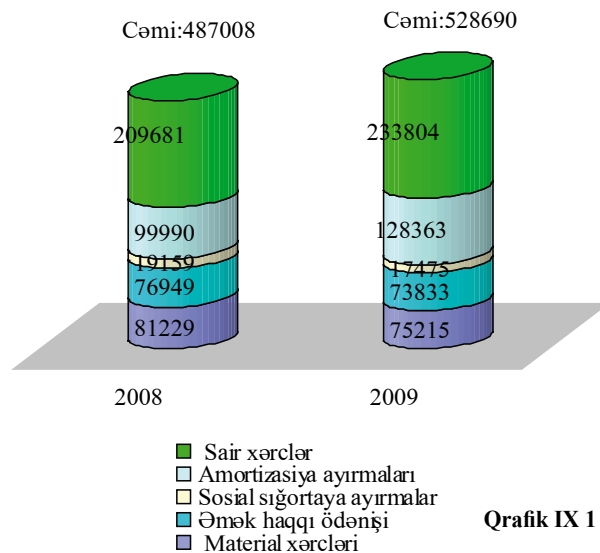
2009-cu ildə Şirkət üzrə əmtəəlik qazın tam maya dəyəri 214656 min manat olmuşdur. 1000 m³ qaz hasilatına çəkilən istehsal xərcləri 29.66 manat proqnoza qarşı faktiki 34.55 manat təşkil edir

Aşağıdakı cədvəldə Şirkət üzrə qaz hasilatına çəkilən faktiki xərclərin smetası verilir.

Cədvəl IX-2

Xərc maddələri	Ölçü vahidi	2009	Xüsusi çəkisi	2008	Xüsusi çəkisi
1. Material xərcləri	min manat	37255	15.0	33049	14.6
o cümlədən:					
- Köməkçi materiallar	--	21031	8.5	15228	6.7
- Yanacaq	--	10092	4.0	11762	5.2
- Enerji	--	6132	2.5	6059	2.7
2. Əmək haqqı	--	24568	9.9	24588	10.8
3. Sosial sığortaya ayırmalar	--	5877	2.4	6226	2.7
4. Amortizasiya ayırmaları	--	71250	28.6	58617	25.7
5. Sair xərclər	--	109635	44.1	105241	46.2
o cümlədən:					
- Mədən vergisi	--	39761	16.0	44781	12.0
- Torpaq vergisi	--	1178	0.5	1342	1.3
- Digər	--	68696	27.6	59118	22.9
Cəmi istehsal xərcləri	--	248585	100.0	227721	100.0
6. Ümumi məhsula daxil edilməyən xərclər	--	0		0	
7. Ümumi məhsulun istehsal maya dəyəri	--	248585		227721	
8. İstehsal daxili dövriyyə xərcləri	--	33929		31280	
9. Bitməmiş istehsal	--	0		0	
10. Əmtəəlik məhsulun istehsal maya dəyəri	--	214656		196441	
11. Kommersiya xərcləri	--	0		0	
Əmtəəlik məhsulun tam maya dəyəri	--	214656		196441	
1000 m³ qazın maya dəyəri	manat	34.55		27.89	
Ümumi hasilat	1000 m ³	6801624		7646006	
Əmtəəlik hasilat	1000 m ³	6213072		7043398	

Neft hasilatına çəkilən xərclər, min manat:

Qrafik IX 1

Şirkət üzrə qaz hasilatına çəkilən cəmi xərclərin tərkibində əmək haqqı xərclərinin xüsusi çəkisi – 9,9%, sosial ehtiyaclara ayırmalar – 2,4%, amortizasiya ayırmaları – 28,6%, material xərcləri – 15,0%, mədən vergisi – 16,0%, torpaq vergisi – 0,5% və digər xərclər – 27,6% təşkil edir. Şirkət üzrə 1000 m³ qazın maya dəyəri 2008-ci illə müqayisədə 6.66 manat (23.8%) artmışdır. Bununla əlaqədar olaraq, cədvəl üzrə ümumi məhsul vahidinin istehsal maya dəyəri (mədən vergisiz) göstəricisini müqayisə edək.

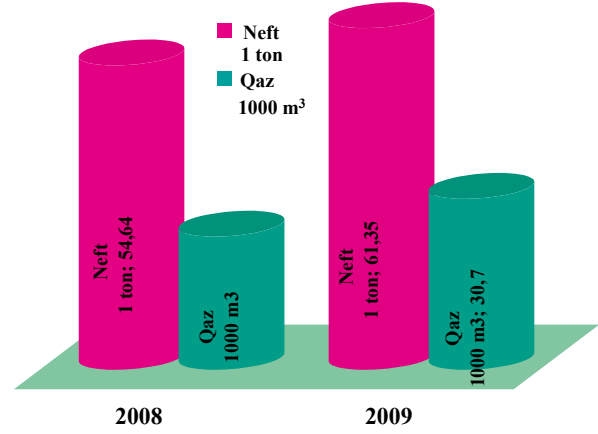
Göründüyü kimi Şirkət üzrə neftin və qazın maya dəyəri artmışdır. Neftin və qazın maya dəyərinin artması keçən ilə nisbətən amortizasiya və digər

Cədvəl IX-3

	Ümumi məhsulun istehsal maya dəyəri (mədən vergisiz), manat		2008-ci ilə nisbətən	
	2009	2008	%	+,-
1. Neft, 1 ton	61.35	54.64	112.2	6.71
2. Qaz, 1000 m ³ .	30.70	23.93	128.3	6.77

xərclərinin artması hesabına baş vermişdir. Belə ki, Şirkət üzrə amortizasiya neft üzrə-28373 min manat (28.4%), qaz üzrə-12633 min manat (21.6%), digər xərclər neft üzrə - 24972 min manat (20.4%), qaz

2008-2009-cu illər üzrə neft və qazın istehsalının maya dəyəri.

Qrafik IX 2

üzrə - 9578 min manat (16,2%) artmışdır. Təhlil göstərir ki, neftin maya dəyərinin artması ümumi maya dəyərinin artması və ümumi hasilatın aşağı düşməsi ilə bağlıdır.

X. Personal və əmək haqqı

2009-cü ildə ARDNŞ üzrə işçilərin orta siyahı sayı 71585 nəfər, orta aylıq əmək haqqı isə 533,66 manat təşkil etmişdir. 2008-ci illə müqayisədə işçilərin orta siyahı sayı 6791 nəfər artmışdır.

Hesabat ilində ARDNŞ üzrə illik əmək haqqı fondu 462,4 mln.manat olmuşdur ki, bu da keçən illə müqayisədə 21,1 mln. manat və ya 4,7% artmışdır (ARDNŞ müəssisələri üzrə işçilərin orta siyahı sayı, əmək haqqı fondu və orta aylıq əmək haqqı haqqında məlumat əlavə olunur).

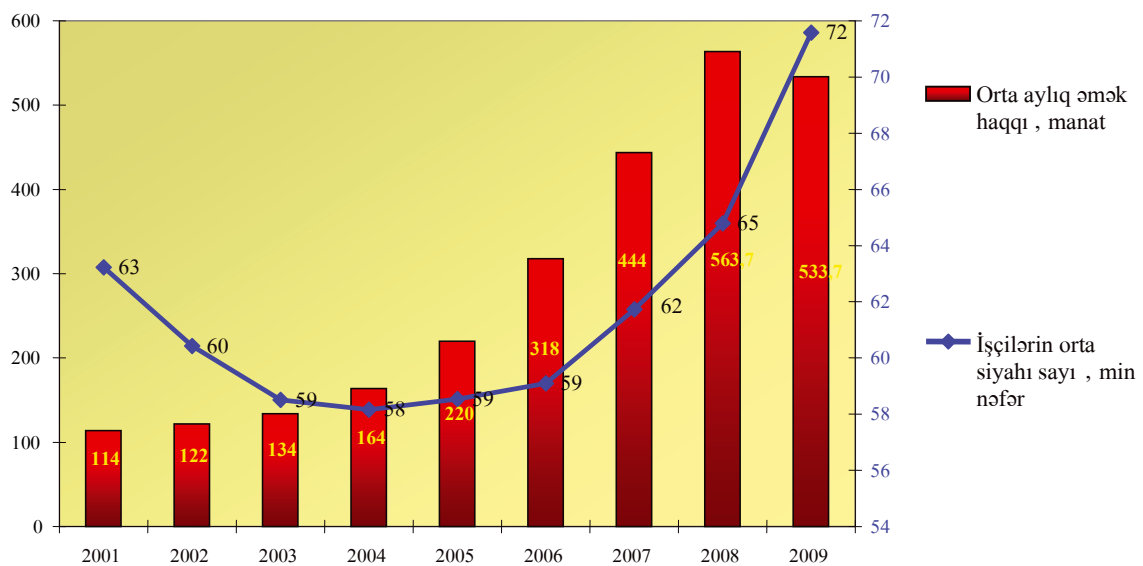
Şirkət üzrə əmək haqqı fondunun artmasının əsas səbəbi işçilərin sayının xeyli çoxalması ilə əlaqəlidir.

Belə ki, 2008-ci ilə nisbətən işçilərin sayı, ARDNŞ-nin Baş ofisində 20 nəfər, Azneft İB-də 207 nəfər, Heydər Əliyev adına BDÖZ-də 43 nəfər, Ekologiya İdarəsində 10 nəfər, İnformasiya texnologiyaları və rabitə İdarəsində 1 nəfər artmışdır.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikasının neft və qaz sahəsində vahid idarəetmə sisteminin yaradılması məqsədi ilə 01 iyul 2009-cu il tarixli 366 nömrəli “Neft və qaz sənayesində idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Sərəncamı ilə “Azəriqaz” Səhmdar Cəmiyyəti Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin tabeliyinə verilmişdir. Bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 20 iyul 2009-cu il tarixli 126 nömrəli “ARDNŞ-nin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərmanının icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin strukturuna dəyişikliklər və əlavələr edilmişdir. Belə ki, “Azəriqaz” İstehsalat Birliyi Şirkətin birbaşa tabeliyinə verilmiş, bu da şirkət üzrə işçilərin sayının artmasına səbəb olmuşdur.

Şirkət tərəfindən aparılan ardıcıl islahatlar

ARDNŞ üzrə işçilərin sayı və əmək haqqının dinamikası

nəticəsində işçilərin sayı Geofizika və geologiya İdarəsində 389 nəfər, Azərneftyağ NEZ-də 395 nəfər, H.Əliyev adına BNEZ-də 296 nəfər, Neft Kəmərləri İdarəsində 79 nəfər, Marketing və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsində 311 nəfər, Sərmayələr İdarəsində 3 nəfər, Sosial inkişaf İdarəsində 1353 nəfər, Təhlükəsizlik İdarəsində 384 nəfər, Xəzər Dəniz Neft Donanmasında 123 nəfər, Neftqaztikinti trestində 181 nəfər, Kompleks qazma işləri trestində isə 1604 nəfər azalmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 20 iyul 2009-cu il tarixli 126 nömrəli “ARDNŞ-nin strukturunun təkmilləşdirilməsi haqqında” Fərmanı ilə “Qaz əməliyyatları” İdarəsi “Qaz ixrac” İdarəsi adlandırılmış, “Elmi tədqiqatlar” və “Neftqazlayihə” institutlarının bazasında isə “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutu yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 07 oktyabr 2009-cu il tarixli 164 nömrəli Fərmanının və ARDNŞ-nin 21 oktyabr 2009-cu il tarixli 138 nömrəli

ARDNŞ müəssisələri üzrə işçilərin orta siyahı sayı, əmək haqqı fondu və orta aylıq əmək haqqı haqqında məlumat

Cədvəl X-1

	İşçilərin orta siyahı sayı, nəfər		2009-cu ildə əmək haqqı fondu, min manat	Orta aylıq əmək haqqı, manatla	
	2009-cu il	2008-ci il		2009-cu il	2008-ci il
ARDNŞ-nin Baş ofisi	298 ¹	278	3269,8	914,38	938,23
Azneft İB	20140	19933	150180,6	615,47	600,93
Azəriqaz İB	12133	-	48723,3	334,07	-
Geofizika və Geologiya İdarəsi	1725	2114	12203,9	586,65	569,31
Azərneftyağ NEZ	2463	2858	14965,5	506,34	481,16
H.Əliyev ad. BNEZ	2597	2893	15659	500,25	480,56
Qaz emalı zavodu	619	660	966,35	520,35	483,8
Neft Kəmərləri İdarəsi	1078	1157	6084,4	469,7	430,78
H.Əliyev ad. BDÖZ	1878	1835	13019,5	577,72	641,24
Mark. və İqt. Əməl. İd.	1005	1316	4042,4	335,19	323,15
Sərmayələr İdarəsi	45	48	430,8	797,83	548,79
Sosial İnkişaf İdarəsi	6023	7376	25556,5	322,92	352,9
Təhlükəsizlik İdarəsi	3991	4375	24707,9	514,86	464,25
Ekologiya İdarəsi	296	286	1820,23	512,45	514,79
Qaz İxrac İd.	154	135	1101,8	596,24	578,9
İnf. texnol. və rabitə İd.	840	839	4629,14	458,24	416,88
Xəzər Dəniz Neft Donanması	5112	5235	44592,28	726,92	683,39
Neftqaztikinti trestı	4961	5142	41464,4	696,51	726,06
Kompleks qazma İşləri trestı	5175	6779	42347,6	681,21	666,84
Neftqazəlmütədqiqatlayihə İnstitutu	957	1535	6502,6	564,75	546,87
Əmək şəraiti normalarının işlənməsi İdarəsi	76		124,23	545,8	
Neft təsərrüfatı jurnalı	19		37,8	663,15	
Cəmi:	71585	64794	462430,03	533,66	563,7

Qeyd: İşçilərin orta illik sayı və orta aylıq əmək haqqı siyahı tərkibində olan işçilər üçün, əmək haqqı fondunun məbləği isə bütün işçilər üçün göstərilib.

ARDNŞ-də işçilərin faktiki sayı (01.01.10-cu il tarixinə)

Cədvəl X-2

Cəmi	69570	%
Rəhbər işçilər	8489	12,20
Mütəxəssislər	13344	19,18
Texniki icraçılar	1548	2,23
Fəhlələr	46189	66,39
qadınlar	14486	20,82
təqaüdcülər	3725	5,35
ali təhsillilər	17619	25,33

əmrinin icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin strukturunda hüquqi şəxs olan müəssisə kimi "Qaz emalı zavodu" yaradılmışdır.

ARDNŞ-nin 12 avqust 2009-cu il tarixli 49s nömrəli "Azərbaycan neft təsərrüfatı" jurnalı ARDNŞ-nin birbaşa tabeliyinə verilməsi haqqında" Sərəncamı ilə "Elmi tədqiqatlar" institutunun tabeliyində olan "Azərbaycan neft təsərrüfatı" jurnalı redaksiyası hüquqi şəxs statusuna malik olmayan qurum kimi ARDNŞ-nin birbaşa tabeliyinə verilmişdir.

ARDNŞ-nin 23 sentyabr 2009-cu il tarixli 130 nömrəli "ARDNŞ-nin "Əmək şəraiti normalarının işlənməsi" İdarəsinin yaradılması barədə" əmri ilə

ARDNŞ-nin birbaşa tabeliyində hüquqi şəxs statusuna malik olmayan qurum kimi "Əmək şəraiti normalarının işlənməsi" İdarəsi yaradılmışdır.

ARDNŞ-də aparılan struktur dəyişiklikləri ilə əlaqədar "ARDNŞ-də işçilərin əməyinin ödənilməsi haqqında Əsasnamə"yə müvafiq dəyişikliklər edilmişdir və buna uyğun olaraq müəssisə və təşkilatların təşkilatı strukturu, ştat cədvəlləri hazırlanmış və təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin 26.02.2009-cu il tarixli 38 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş "ARDNŞ-nin 2009-cu il üçün böhrana qarşı tədbirlər proqramı"ndan irəli gələn vəzifələrin, xüsusilə də Şirkətin müəssisə və təşkilatlarında işçi heyətindən daha səmərəli istifadə edilməsi, xərclərin azaldılmasına nail olması, mövcud əməyin ödənilməsi sisteminin böhran şəraitinə uyğunlaşdırılması və bu sahədə olan şirkətdaxili normativ sənədlərinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə ARDNŞ-nin və ANQSİHİRK-nin 22 aprel 2009-cu il tarixli 57 və 06-19ə nömrəli "ARDNŞ-də işçilərin əməyinin ödənilməsinin təkmilləşdirilməsi haqqında" Əmr-qərarına uyğun olaraq şirkət üzrə işdən çıxmış 6868 nəfərə orta aylıq əmək haqqının beş misli məbləğində 12,7 mln. manat işdənçıxma müavinəti ödənilmişdir.

ARDNŞ-nin 25.08.2008-ci il tarixli 136 nömrəli Əmri ilə təsdiq edilmiş "ARDNŞ-nin strukturuna daxil olan müəssisə və təşkilatlarda iş yerlərinin attestasiyasının keçirilməsi Qrafiki"nə uyğun olaraq 2009-cü il ərzində ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarında 5839 iş yerlərində attestasiya aparılmış, 1467 zərərli istehsalat amillərinin normadan artıq olan iş yeri müəyyən edilmişdir.

2009-cu il ərzində ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarında işçilərin sayının optimallaşdırılması ilə bağlı mütəmadi olaraq müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir.

XI. Maliyyə

Ernst & Young Holdings (CIS) B.V.
Hyatt International Center
Hyatt Tower III, 1st Floor
Izmir Street, 1033
Baku, AZ1065, Azerbaijan
Tel: +994 (12) 490 7020
Fax: +994 (12) 490 7017
www.ey.com/Azerbaijan

Ernst & Young Holdings (SiAyEs) B.V.
Hyatt International Center
Hyatt Tower III, 1-ci Mərtəbə
Izmir küçəsi, 1033
Baku, AZ1065, Azərbaycan
Tel: +994 (12) 490 7020
Faks: +994 (12) 490 7017

Müstəqil Auditorların Hesabatı

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin rəhbərliyinə:

Biz Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin ("Şirkət") və onun törəmə müəssisələrinin ("Qrup") 31 dekabr 2009-cu il tarixinə konsolidasiya edilmiş maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatından və həmin tarixdə başa çatan il üzrə konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir, konsolidasiya edilmiş kapitalda dəyişikliklər və konsolidasiya edilmiş pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesablardan, habelə mühüm mühasibat uçotu prinsipləri və digər izahedici qeydlərin icmalından ibarət olan maliyyə hesabatlarının auditini apardıq.

Maliyyə hesabatları üçün rəhbərliyin məsuliyyəti

Rəhbərlik hazırkı maliyyə hesabatlarının Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına uyğun hazırlanması və təqdim edilməsinə görə məsuliyyət daşıyır. Rəhbərliyin məsuliyyətinə fərqləndirici və ya səhv nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq, əhəmiyyətli səhvlər olmayan maliyyə hesabatlarının hazırlanması və düzgün təqdim edilməsi üçün müvafiq daxili nəzarətin təşkili, tətbiqi və saxlanması; müvafiq uçot siyasətinin seçilməsi və tətbiqi; və müəyyən şəraitdə münasib olan uçot ehtimallarının müəyyən edilməsi daxildir.

Auditorların məsuliyyəti

Bizim vəzifəmiz apardığımız audit əsasında həmin maliyyə hesabatları üzrə rəy ifadə etməkdir. Biz auditə Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun olaraq aparmışıq. Bu standartlar bizdən etik normalara riayət etməyi və auditin planlaşdırılması və aparılmasını maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli səhvlərə yol verilmədiyinə kifayət qədər əmin olacaq tərzdə həyata keçirməyi tələb edir.

Auditə maliyyə hesabatlarında göstərilən məbləğlər və açıqlamalar barədə audit sübutunun əldə edilməsi üçün prosedurların həyata keçirilməsi daxildir. Seçilmiş prosedurlar auditorun mühakiməsindən, eləcə də fərqləndirici və ya səhv nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq maliyyə hesabatlarında əhəmiyyətli səhvlər riskinin qiymətləndirilməsindən asılıdır. Bu risklər qiymətləndirilərkən auditorlar müəyyən şəraitdə münasib olan audit prosedurlarının işlənilməsi, hazırlanması məqsədilə müəssisənin maliyyə hesabatlarının hazırlanması və düzgün təqdim edilməsinə aid olan daxili nəzarət elementlərini nəzərə alır, lakin bu zaman müəssisənin daxili nəzarət sisteminin səmərəliliyi haqqında rəy bildirmək məqsədini güdmürlər. Auditə, həmçinin, tətbiq edilmiş uçot prinsiplərinin münasibliyinin və rəhbərlik tərəfindən edilmiş ehtimalların məntiqiliyinin qiymətləndirilməsi, o cümlədən ümumilikdə maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi üzrə qiymətləndirmənin aparılması daxildir.

Biz hesab edirik ki, əldə etdiyimiz audit sübutu auditor rəyinin bildirilməsi üçün yetərli və müvafiq əsas təmin edir.

Ray

Bizim fikrimizcə, konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatları 31 dekabr 2009-cu il tarixinə Qrupun maliyyə vəziyyətini və həmin tarixdə başa çatan il üzrə maliyyə nəticələrini və pul vəsaitlərinin hərəkətini Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına uyğun olaraq bütün əhəmiyyətli aspektlər üzrə düzgün əks etdirir.

Ernst + Young Holdings (CS) B.V.

30 iyun 2010-cu il

Bu bölmədə Konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarındakı məbləğlər başqa cür qeyd edilmədiyi halda həmişə min Azərbaycan Manatı ilə (“AZN”) əks olunmuşdur.

Cədvəl XI-1

	Qeyd	31 dekabr 2009	31 dekabr 2008
AKTİVLƏR			
Cari aktivlər			
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	7	698,600	520,170
Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri	8	128,750	97,898
Debitor borcları	9	2,129,774	1,666,562
Mənfəət vergisi üzrə qabaqcadan ödəmələr		28,921	12,187
Mal-material ehtiyatları	10	707,458	600,597
Cəmi cari aktivlər		3,693,503	2,897,414
Uzunmüddətli aktivlər			
Əsas vəsaitlər	12	7,946,556	6,974,067
Qudvil	32	106,905	82,837
Qeyri-maddi aktivlər	13	521,237	510,743
Birgə müəssisələrə investisiyalar	14	103,061	113,685
Əlaqəli müəssisələrə investisiyalar	15	315,353	292,732
Birgə müəssisələrdən debitor borcları	16	311,891	301,855
Depozitlər	8	873,169	534,183
ƏDV üzrə debitor borcları		-	26,755
Təxirə salınmış vergi aktivləri	29	645,623	658,892
Digər uzunmüddətli aktivlər	11	316,263	127,985
Cəmi uzunmüddətli aktivlər		11,140,058	9,623,734
CƏMİ AKTİVLƏR		14,833,561	12,521,148
KAPİTAL			
Nizamnamə kapitalı	23	622,726	422,726
Bölüşdürülməmiş mənfəət		6,778,784	6,432,136
Məcmu məzənnə fərqləri		(143,258)	(115,621)
Qrupun səhmdarlarına aid olan kapital		7,258,252	6,739,241
Qeyri-nəzarət payı		782,809	747,045
CƏMİ KAPİTAL		8,041,061	7,486,286

Cədvəl XI-2

	Qeyd	31 dekabr 2009	31 dekabr 2008
PASSİVLƏR			
Cari passivlər			
Kreditor borcları	17	2,087,755	1,144,525
Qısamüddətli borc öhdəlikləri və uzunmüddətli borc	18	388,080	407,970
Mənfəət vergisi üzrə kreditor borcları		102,503	152,956
Digər vergilər üzrə kreditor borcları	19	187,295	213,206
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə digər ehtiyatlar	21	102,292	156,018
Alış üzrə təxirə salınmış kreditor borcları	32	36,687	-
Cəmi cari passivlər		2,904,612	2,074,675
Uzunmüddətli passivlər			
Uzunmüddətli borc öhdəlikləri	18	2,463,894	1,702,883
Alış üzrə təxirə salınmış kreditor borcları	32	272,267	308,170
Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər	20	170,727	86,201
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə digər ehtiyatlar	21	356,506	347,440
Təxirə salınmış gəlirlər	22	105,778	-
Təxirə salınmış vergi öhdəliyi	29	478,027	478,600
Digər uzunmüddətli öhdəliklər		40,689	36,893
Cəmi uzunmüddətli passivlər		3,887,888	2,960,187
CƏMİ PASSİVLƏR VƏ KAPİTAL		14,833,561	12,521,148

Cədvəl XI-2

Konsolidasiya Edilmiş Məcmu Gəlir haqqında hesabat

	Qeyd	2009	2008
Gəlirlər	24	4,195,981	4,710,845
Satışların maya dəyəri	25	(2,898,902)	(2,906,918)
Cəmi mənfəət		1,297,079	1,803,927
Paylaşdırma xərcləri	25	(155,230)	(135,147)
Ümumi və inzibati xərclər	25	(229,871)	(185,376)
Əsas vəsaitlərin köçürülməsi üzrə zərərlər və digər zərərlər		(8,511)	(71,515)
Sosial xərclər		(159,479)	(272,557)
Kəşfiyyat və qiymətləndirmə xərcləri	25	(11,298)	(6,900)
Tədqiqat və işlənmə xərcləri	25	(15,279)	(4,022)
Digər əməliyyat xərcləri	25	(313,883)	(108,379)
Digər əməliyyat gəlirləri	26	1,025,401	□222,294
Əməliyyatlardan yaranan mənfəət		1,428,929	1,242,325
Maliyyə gəlirləri	27	67,678	55,524
Maliyyə xərcləri	28	(163,211)	(147,789)
Məzənnə fərqi üzrə xalis zərər	5	(958)	(407,676)
Birgə müəssisələrin maliyyə nəticələrində pay	14	(12,887)	1,875
Əlaqəli müəssisələrin maliyyə nəticələrində pay	15	89,854	70,542
Digər xərclər		(40,062)	-
Vergidən əvvəlki mənfəət		1,369,343	814,801
Mənfəət vergisi xərci	29	(475,765)	(327,985)
İl üzrə mənfəət		893,578	486,816
Mənfəət aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:			
Qrupun səhmdarlarına düşən hissə		890,307	733,545
Qeyri-nəzarət payı		3,271	(246,729)
Digər məcmu gəlir:			
Məzənnə fərqləri		(17,771)	(333,683)
İl üzrə cəmi məcmu gəlir		875,807	153,133
Cəmi məcmu gəlir aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:			
Qrupun səhmdarlarına düşən hissə		862,670	653,051
Qeyri-nəzarət payı		13,137	(499,918)
		875,807	153,133

Cədvəl XI-3

Konsolidasiya Edilmiş Kapitalda Dəyişikliklər haqqında hesabat

	Baş müəssisənin səhmdarlarına aid olan hissə						Cəmi kapital
	Qeyd	Nizam-namə kapitalı	Bölüşdürülməmiş mənfəət	Məzənnə fərqi	Cəmi	Qeyri-nəzarət payı	
1 yanvar 2008-ci il tarixinə qalıq		22,726	6,174,303	(35,127)	6,161,902	3,909	6,165,811
İl üzrə mənfəət		-	733,545	-	733,545	(246,729)	486,816
Digər məcmu gəlir		-	-	(80,494)	(80,494)	(253,189)	(333,683)
2008-ci il üzrə cəmi tanınmış gəlirlər və xərclər		-	733,545	(80,494)	653,051	(499,918)	153,133
Müəssisələrin birləşməsindən yaranan qeyri-nəzarət payı		-	-	-	-	1,243,054	1,243,054
Nizamnamə kapitalında artım		400,000	-	-	400,000	-	400,000
Dövlətə ödənişlər	23	-	(475,712)	-	(475,712)	-	(475,712)
31 dekabr 2008-ci il tarixinə qalıq		422,726	6,432,136	(115,621)	6,739,241	747,045	7,486,286
İl üzrə mənfəət		-	890,307	-	890,307	3,271	893,578
Digər məcmu gəlir		-	-	(27,637)	(27,637)	9,866	(17,771)
2009-cu il üzrə cəmi tanınmış gəlirlər və xərclər		-	890,307	(27,637)	862,670	13,137	875,807
Müəssisələrin birləşməsində yaranan qeyri-nəzarət payından alış		-	-	-	-	(6,327)	(6,327)
Törəmə müəssisənin alış		-	(257,621)	-	(257,621)	-	(257,621)
Nizamnamə kapitalında artım		200,000	-	-	200,000	-	200,000
Törəmə müəssisələrin nizamnamə kapitalında artım		-	-	-	-	28,954	28,954
Dövlətə ödənişlər	23	-	(286,038)	-	(286,038)	-	(286,038)
31 dekabr 2009-cu il tarixinə qalıq		622,726	6,778,784	(143,258)	7,258,252	782,809	8,041,061

Cədvəl XI-4

Konsolidasiya Edilmiş Pul Vəsaitlərinin Hərəkəti haqqında hesabat

	Qeyd	2009	2008
Əməliyyat fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Vergidən əvvəlki mənfəət		1,369,343	814,801
Düzəlişlər:			
Əsas vəsaitlərin amortizasiyası	25	590,655	529,094
Qeyri-maddi aktivlərin amortizasiyası	13	13,744	10,499
Əsas vəsaitlərin dəyərsizləşməsi	12	241,639	354,122
Debitor borcları üçün ehtiyatın silinməsindən gəlir		(523,671)	181,935
Ehtiyatlar		14,629	(162,228)
Əsas vəsaitlərin satışı üzrə xalis zərərlər		90,096	71,515
Birgə müəssisələrdən əsas vəsaitlərin köçürülməsi		(18,920)	-
Maliyyə gəlirləri	27	(67,678)	(55,524)
Maliyyə xərcləri	28	163,211	147,789
Məzənnə fərqləri		8,126	421,238
Lalaben və Kaspian Kinq şirkətlərindən alınmış mənfəət neftinin satışından daxilolmalar	30	(150,994)	(198,010)
Əlaqəli və birgə müəssisələrin maliyyə nəticələrində pay	14, 15	(76,967)	(72,417)
Törəmə müəssisələrin gəlirlərində azlığın payı		(3,271)	(246,729)
Dövriyyə kapitalında dəyişikliklərdən əvvəl əməliyyat fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitlərinin hərəkəti		1,649,942	1,796,085
Debitor borclarında artım/(azalma)		606,536	(289,113)
Mal-material ehtiyatlarında artım/(azalma)		41,889	(83,034)
Kreditor borclarında (artım)/azalma		(457,848)	69,519
Vergilər üzrə kreditor borclarında (artım)/azalma		(185,624)	165,876
Əməliyyat fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitləri		1,654,895	1,659,333
Ödənilmiş mənfəət vergisi		(474,851)	(750,208)
Ödənilmiş faizlər		(105,504)	(88,890)
Əməliyyat fəaliyyətindən daxil olan xalis pul vəsaitləri		1,074,540	820,235
İnvestisiya fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitlərinin hərəkəti			
Törəmə müəssisələrinin əldə edilməsi, əldə edilmiş pul vəsaitlərini		(36,688)	(1,335,419)
Əsas vəsaitlərin alınması		(1,204,378)	(1,129,485)
Qeyri-maddi aktivlərin alınması		(20,151)	(7,219)
Əlaqəli və birgə müəssisələrdə iştirak payının əldə edilməsi		(301)	(14,081)
Depozitlər	8	(338,986)	(528,962)
Üçüncü tərəflərə təqdim olunmuş maliyyələşdirmə		(80,390)	-
Əldə edilmiş faizlər		57,642	55,524
Əldə edilmiş dividendlər		64,659	41,816
İnvestisiya fəaliyyətinə yönəlmiş xalis pul vəsaitləri		(1,558,593)	(2,917,826)
Maliyyələşdirmə fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitləri			
Uzunmüddətli borc öhdəliklərindən daxilolmalar		1,119,433	1,951,487
Qısamüddətli borc öhdəliklərindən daxilolmalar		239,448	332,836
Uzunmüddətli borc öhdəliklərinin geri qaytarılması		(337,713)	(166,949)
Qısamüddətli borc öhdəliklərinin geri qaytarılması		(174,608)	(24,613)
Nizamnamə kapitalında artım		200,000	400,000
Borc vəsaitləri üzrə məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitlərində dəyişiklik		(6,540)	(7,286)
övlətə ödənişlər	23	(242,577)	(420,417)
Maliyyələşdirmə fəaliyyətindən daxil olan xalis pul vəsaitləri		797,443	2,065,058
Xalis məzənnə fərqləri		(134,960)	(50,781)
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərində xalis artım/(azalma)		178,430	(83,314)
İlin əvvəlinə pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	7	520,170	603,484
İlin sonuna pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	7	698,600	520,170

1 Qrup və Onun Fəaliyyəti

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (“ARDNŞ”) 13 sentyabr 1992-ci il tarixli Prezident Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən yaradılmış və Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərir. Şirkətin fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq üçün ARDNŞ bir neçə dəfə yenidən strukturlaşdırılmışdır. Hazırda ARDNŞ müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən 19 təsərrüfat bölmələrindən ibarətdir. ARDNŞ və onun təsərrüfat bölmələri neftin hasilatı, satışı və emalı sahəsində fəaliyyət göstərir. ARDNŞ-in əsas fəaliyyəti neft, qaz və qaz kondensatlarının hasilatı, emalı və nəqli, eləcə də neftin, qazın və qaz məhsullarının satışından ibarətdir. ARDNŞ 100 faiz Azərbaycan dövlətinə (“Dövlət”) məxsusdur.

1 iyul 2009-cu il tarixində ARDNŞ Azərbaycan Respublikasında monopolist qaz təchizatçısı olan “Azəriqaz” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin (“Azəriqaz” QSC) səhmdar kapitalının 100 faizini əldə etmişdir. Bu alışdan sonra “Azəriqaz” QSC ARDNŞ-in nəzdində “Azəriqaz” İstehsalat Birliyinə (“Azəriqaz” İB) çevrilmişdir. Ətraflı məlumat üçün 32 sayılı Qeydə baxın.

Şirkətin hüquqi ünvanı: Neftçilər prospekti 73, AZ 1000 Bakı, Azərbaycan Respublikası.

2 Maliyyə Hesabatlarının Hazırlanmasının Əsasları və Əsas Uçot Prinsipləri

Maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının əsasları. ARDNŞ, onun törəmə, əlaqəli və birgə müəssisələrinin (birlikdə “Qrup” adlandırılır) konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatları Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurası (“BMUSS”) tərəfindən dərc edilmiş Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarına (“BMHS”) uyğun hazırlanmışdır. Həmin konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında istifadə edilən əsas uçot prinsipləri aşağıda göstərilir. Bu uçot prinsipləri təqdim edilən bütün dövrlərə müvafiq olaraq tətbiq edilmişdir.

Konsolidasiya prinsipləri. Törəmə müəssisələr maliyyə və əməliyyat siyasətlərinə Qrupun nəzarət etmək imkanı olduğu bütün müəssisələrdə (xüsusi təyinatlı müəssisələr daxil olmaqla); Qrupun bu müəssisələrin səsvermə hüquqlu səhmlərində payı adətən 50 faizdən artıq olur. Qrupun digər

müəssisəyə nəzarət edib-etməməsi barədə qərar qəbul edərkən hazırda istifadə oluna bilən və ya çevrilə bilən potensial səsvermə hüquqlarının mövcudluğu və təsiri nəzərə alınır. Törəmə müəssisələr, onların əməliyyatları üzrə effektiv nəzarət Qrupa keçdiyi tarixdən tam olaraq konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına daxil edilir və nəzarətin itirildiyi tarixdən konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarından çıxarılır.

Şirkətdaxili əməliyyatlar, qalıqlar və qrup şirkətləri arasındakı əməliyyatlar üzrə realizasiya olunmamış gəlirlər konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarından silinir. Bundan əlavə, realizasiya olunmamış zərər, həmçinin konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarından çıxarılır, lakin köçürülmüş aktivin dəyərsizləşmə göstəricisi kimi nəzərə alınır. Lazım olduqda, törəmə müəssisələrin uçot siyasəti Qrup tərəfindən qəbul edilmiş qaydalara uyğun olmaq üçün dəyişdirilir.

Müəssisələrin birləşməsi. Törəmə müəssisələrin alışı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında alış metodu üzrə uçota alınır. Alışın dəyəri alış ilə birbaşa əlaqəli olan xərcləri nəzərə almaqla, mübadilə tarixində təqdim edilmiş aktivlərin, buraxılmış pay alətlərinin və yerinə yetirilmiş və ya qəbul edilmiş öhdəliklərin ədalətli dəyəri ilə ölçülür. Mübadilə tarixi dedikdə birləşmənin bir əməliyyat nəticəsində baş verdiyi və ardıcıl alışlar nəticəsində həyata keçirildiyi alış tarixi başa düşülür.

Hər bir mübadilə əməliyyatı zamanı alışın dəyəri alınmış törəmə müəssisənin xalis aktivlərinin ədalətli dəyərindən artıq olarsa, bu qudvil kimi qeydə alınır. Əldə edilmiş müəyyən edilə bilən aktivlərin, passivlərin və şərti öhdəliklərin xalis ədalətli dəyərində alıcının payı alış dəyərindən artıq olduqda (“mənfi qudvil”), bu yarandığı zaman mənfiyyət və ya zərərdə qeydə alınır.

Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində əldə edilmiş müəyyən edilə bilən aktivlər və qəbul edilmiş öhdəliklər/şərti öhdəliklər, qeyri-nəzarət payının həcmindən asılı olmayaraq, alış tarixində onların ədalətli dəyərində ölçülür.

Qeyri-nəzarət payı Qrupun birbaşa və ya dolayısı ilə sahib olmadığı paya düşən törəmə müəssisənin xalis fəaliyyət nəticələri və xalis aktivlərinin hissəsidir. Qeyri-nəzarət payı Qrupun səhmdar kapitalının ayrıca komponentini təşkil edir.

Qeyri-nəzarət payı olan səhmdarlarla əməliyyatlar - "baş müəssisə modeli"

Qrup qeyri-nəzarət payı olan səhmdarlarla əməliyyatları qrupa daxil olmayan tərəflərlə əməliyyatlar kimi uçota alır. Qeyri-nəzarət payı olan səhmdarlardan payın alınması qudvilin yaranmasına səbəb olur. Qudvil, törəmə müəssisələrin xalis aktivlərinin balans dəyərindən artıq ödənilmiş məbləği əks etdirir. Törəmə müəssisələrin xalis aktivlərinin balans dəyəri ödənilmiş məbləğin dəyərindən artıq olduqda, yaranan fərq konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda qeydə alınır.

Qrup birgə nəzarət altında olan müəssisələrin birləşdirilmələrini mühasibat uçotunun alış metodu ilə əks etdirir.

Əlaqəli müəssisələrə investisiyalar. Əlaqəli müəssisələr Qrupun əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərdiyi, lakin nəzarət etmədiyi müəssisələrdir. Əlaqəli müəssisələrə investisiya qoyuluşları pay iştirakı üzrə uçot metoduna əsasən qeydə alınır və əvvəlcə ilkin dəyərdə əks etdirilir. Qrupun əlaqəli müəssisələrdəki investisiyasına dəyərsizləşmə üzrə yığılmış hər hansı zərər çıxılmaqla, alış zamanı yaranan qudvil daxildir.

Alışdan sonra əlaqəli müəssisələrin mənfəətində və ya zərərində Qrupun payı məcmu gəlir haqqında hesabatda, alışdan sonra ehtiyatlardakı dəyişikliklərdə payı isə ehtiyatlarda qeydə alınır. Alış tarixindən sonra yaranmış məcmu dəyişikliklər investisiyanın balans dəyərinə təsir göstərir. Əgər əlaqəli müəssisənin zərərində Qrupun payı, onun əlaqəli müəssisədəki payına, eləcə də Qrupun əlaqəli müəssisədəki investisiya qoyuluşunun müddətinin artırılması ilə əlaqədar yaranan hər hansı təminatlısız debitor borclarına bərabər və ya ondan artıq olarsa, Qrup yalnız həmin əlaqəli müəssisənin adından üzərinə öhdəlik götürdüyü və ya ödənişlər etdiyi halda, gələcək zərərləri qeydə alır.

Qrup və onun əlaqəli müəssisələri arasında aktivlərin köçürülməsi ilə bağlı əməliyyatlar üzrə realizasiya olunmamış gəlirlər Qrupun əlaqəli müəssisələrdəki payına proporsional həcmdə silinir. Bundan əlavə, realizasiya olunmamış zərərlər həmçinin köçürülən aktivlərin dəyərsizləşməsini sübuta yetirən əməliyyat olmadığı halda silinir. Lazım olduqda əlaqəli

müəssisələrin uçot siyasəti Qrup tərəfindən qəbul edilmiş qaydalara uyğun olmaq üçün dəyişdirilir.

Birgə fəaliyyətdə iştirak payı. İki və ya daha çox tərəfin (sahibkarların) birgə nəzarət tətbiq edilməsi şərti ilə həyata keçirdikləri iqtisadi fəaliyyəti əks etdirən müqavilə razılaşmasıdır. Birgə nəzarət yalnız iqtisadi fəaliyyətlə əlaqədar strateji maliyyə və əməliyyat qərarları sahibkarların birgə razılığı ilə tələb edildikdə mövcud olur. Birgə nəzarət olunan müəssisə, Qrupun öz sahibkarları ilə birlikdə nəzarət etdiyi iqtisadi fəaliyyəti həyata keçirmək üçün müəssisə, tərəfdaşlıq və ya digər müəssisənin təsis olunmasını nəzərdə tutan birgə fəaliyyətdir.

Birgə nəzarət olunan müəssisələrin maliyyə nəticələri, aktivləri və passivləri pay iştirakı üzrə uçot metoduna əsasən konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarına daxil edilir. Pay iştirakı üzrə uçot metoduna əsasən birgə nəzarət olunan müəssisədəki investisiya alış tarixindən sonra birgə nəzarət olunan müəssisənin xalis aktivlərində Qrupun payındakı dəyişikliklər daxil olmaqla və alınmış ödənişlər və investisiyanın dəyərindəki hər hansı dəyərsizləşmə çıxılmaqla maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda uçota alınır. Birgə nəzarət olunan müəssisənin vergidən sonrakı maliyyə nəticələrində Qrupun payı məcmu gəlir haqqında hesabatda əks etdirilir. Birgə nəzarət olunan müəssisənin mənfəət və ya zərərdə kənarında uçota aldığı hər hansı gəlir və xərclərdə Qrupun payı kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatda əks etdirilir.

Birgə nəzarət olunan müəssisələrin maliyyə hesabatları Qrupda olduğu kimi eyni hesabat dövrü üçün hazırlanır. Lazım olduqda, istifadə edilən uçot siyasətinin Qrupun qəbul etdiyi uçot siyasətinə uyğun olması üçün həmin maliyyə hesabatlarına düzəlişlər edilir.

Qrup birgə fəaliyyətə bir daha birgə nəzarət etmədikdə, ona əhəmiyyətli təsir göstərmədikdə və ya həmin müəssisədəki iştirak payı satış üçün nəzərdə tutulduqda pay iştirakı üzrə uçot metodunu istifadə etmir.

Hasilatın Pay Bölgüsü haqqında Sazişlər (HPBS) ilə tənzimlənən Qrupun kəşfiyyat və hasilat seqmenti üzrə bəzi fəaliyyət növləri birgə fəaliyyət vasitəsilə həyata keçirilir. Bu halda sahibkarlar birgə fəaliyyətdə birbaşa mülkiyyət payına sahib olur və onun aktivlərinə birgə nəzarət edirlər.

Bu cür fəaliyyət birgə nəzarət olunan aktivlər kimi uçota alınır. Müvafiq olaraq, Qrupun həmin birgə nəzarət olunan aktivlər üzrə birgə nəzarət olunan aktivləri, passivləri, gəlir və xərclərindəki payı BMHS-ə uyğun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında Qrupun payına proporsional şəkildə qeydə alınır.

HPBS, kommersiya neft və qaz şirkətinin təcrübəsindən istifadə etməklə mineral ehtiyatların hasilatı üsuludur. Yekun hasilatın miqdarından asılı olmayaraq, mineral ehtiyatlar üzrə mülkiyyət hüququ və əksər hallarda ehtiyatların hasilatı üçün yaradılmış bütün əsas vəsaitlər üzrə qanuni hüquqlar Dövlətə məxsusdur. Dövlət, razılaşdırılmış qiymət formuluna əsasən məhsul və ya nağd pulla təchiz edilmiş məhsullardan müəyyən faiz götürür. Müqavilə tərəfləri ancaq müəyyən xərcləri və razılaşdırılmış mənfəət faizini əldə etmək hüququna malik ola bilərlər. O, həmçinin müəyyən vaxt müddətindən sonra ehtiyatları hasil etmək hüququ qazana bilər. Əməliyyat şirkəti HPBS-i yerinə yetirmək üçün bir və ya bir neçə podratçı tərəflərin yaratdığı hüquqi şəxsdir.

Müxtəlif HPBS-lərdə podratçı tərəf olan Qrup, HPBS-i sazişin şərtlərinə əsasən qiymətləndirir və uçota alır. O, HPBS-ə əsasən hasil edilmiş neftə ancaq öz payını gəlir kimi uçota alır. Dövlətin adından hasil edilərək satılan neft üzrə yaranan gəlir və ya çəkilmiş xərclər Qrupun hesabatlarında qeydə alınmır. Qrup, Dövlətin agentı kimi çıxış edərək nefti hasil edir və çatdırır, yaxud nefti sataraq gəliri dövlətin hesabına köçürür.

BMS 38 və BMS 16 əsasında, müvafiq olaraq, qeyri-maddi aktivlər və əsas vəsaitlər kimi uçota alınmalı olan xərclər müəssisənin bir çox iqtisadi risklərə məruz qaldığı və aktivlər üzrə ehtimal edilən gələcək iqtisadi mənfəət əldə etdiyi təqdirdə uçota alınır. Alış, işlənmə və kəşfiyyat xərcləri HPBS şərtlərinə uyğun olaraq gələcək xərc və mənfəət neftinin hesabına ödənilib-ödənilməməsindən asılı olmayaraq konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarında göstərilən uçot qaydalarına əsasən qeydə alınır.

Köhnəlmə, tükənmə və ya amortizasiyaya məruz qalmış aktivlər HPBS-in qüvvədə olduğu dövrdə və ya müvafiq aktivlərin gözlənilən faydalı istifadə müddəti ərzində (bu müddətlərdən hansı daha qısa olarsa) hazırkı uçot siyasətində nəzərdə

tutulan müvafiq tükənmə və ya köhnəlmə metoduna əsasən xərcə silinir.

Bir daha qeyd edirik ki, konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarındakı məbləğlər başqa cür qeyd edilmədiyi halda min Azərbaycan Manatı ilə ("AZN") əks olunmuşdur.

Qrupun konsolidasiya edilmiş müəssisələrinin əksəriyyətinin funksional valyutası onların fəaliyyət göstərdiyi əsas iqtisadi mühitin valyutası hesab edilir. ARDNŞ və onun tabeliyində olan 19 təsərrüfat bölməsinin funksional valyutası və Qrupun hesabat valyutası Azərbaycan Respublikasının milli valyutası olan AZN-dır. Buna baxmayaraq, Qrupun törəmə, əlaqəli və birgə nəzarət olunan müəyyən müəssisələrdə və aktivlərdə investisiyalarının böyük hissəsi üzrə debitor borcları, gəlirlər, xərclər və borc öhdəlikləri müvafiq olaraq ABŞ dolları ilə qiymətləndirildiyinə, çəkildiyinə, ödənilməsinə və ya ölçüldüyünə görə ABŞ dolları və Türk lirəsi ("YTL") Qrupun funksional valyutası hesab edilir.

Xarici valyuta ilə aparılan əməliyyatlar əvvəlcə əməliyyat tarixinə qüvvədə olan müvafiq valyuta məzənnələrini tətbiq etməklə, Qrupun müvafiq müəssisələrinin funksional valyutası ilə qeydə alınır.

Qrupun müvafiq müəssisəsinin funksional valyutası ilə ölçülməyən monetar aktiv və passivlər, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixinə qüvvədə olan müvafiq valyuta məzənnələrinə əsasən həmin müəssisənin funksional valyutasına çevrilir.

Qrupun müvafiq müəssisələrinin funksional valyutalarında yenidən ölçülmə nəticəsində yaranan məzənnə gəlir və zərərləri mənfəət və ya zərərdə qeydə alınır.

Qrup müəssisələrinin əməliyyat nəticələri və maliyyə vəziyyəti həmin müəssisələrin funksional valyutası Qrupun hesabat valyutalarından fərqli olduqda və Qrupun hesabat valyutası ilə ölçülmədikdə (bu müəssisələrdən heç birinin funksional valyutası hiperinflasiya iqtisadiyyatlı ölkələrin valyutası deyil) aşağıdakı şəkildə hesabat valyutasına çevrilir:

(I) hər bir maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat üzrə aktiv və passivlər, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində qüvvədə olan yekun məzənnə ilə çevrilir;

(II) hər bir məcmu gəlir haqqında hesabat

üzrə gəlir və xərclər orta məzənnə ilə yenidən qiymətləndirilir (əgər həmin orta məzənnə əməliyyat tarixinə məzənnələrin məcmu təsirinə əsaslı şəkildə yaxın olmadıqda, gəlir və xərclər əməliyyat tarixinə qüvvədə olan məzənnə ilə çevrilir); və

(III) bütün məzənnə fərqləri kapital hesabında ayrıca komponent (məzənnə fərqi) kimi əks etdirilir.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə xarici valyuta qalıqlarının çevrilməsində istifadə olunan əsas valyuta məzənnələri belə olmuşdur: 1 ABŞ Dolları = 0.8031 AZN, 1 YTL = 0.5315 AZN (2008: 1 ABŞ Dolları = 0.8010 AZN, 1 YTL = 0.5269 AZN).

Maliyyə alətləri - əsas qiymətləndirmə üsulları. Təsnifat formalarından asılı olaraq maliyyə alətləri ədalətli dəyerdə, ilkin dəyerdə və ya amortizasiya olunmuş dəyerdə qeydə alınır. Həmin qiymətləndirmə üsulları aşağıda əks etdirilir.

Ədalətli dəyər müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərən yaxşı məlumatlandırılmış kommersiya cəhətdən müstəqil tərəflər arasında əməliyyatın ümumi şərtlər əsasında həyata keçirildiyi zaman aktivin mübadilə edilə bildiyi və ya öhdəliyin yerinə yetirildiyi məbləği təşkil edir. Ədalətli dəyər fəal bazarda alınıb satılan maliyyə aktivləri üzrə cari təklif qiymətini və maliyyə öhdəlikləri üzrə cari tələb qiymətini əks etdirir. Maliyyə aləti fəal bazarda o zaman sərbəst surətdə alınıb satıla bilən aktivlər kimi qəbul edilir ki, onların qiymətləri haqqında məlumat fond birjasında və ya digər maliyyə təşkilatından sərbəst və müntəzəm şəkildə əldə edilə bilsin və bu zaman həmin qiymətlər kommersiya cəhətdən müstəqil şəkildə bazar şərtləri çərçivəsində həyata keçirilən real və müntəzəm əməliyyatları əks etdirsin.

Bazar qiymətləri mövcud olmayan maliyyə alətlərinin ədalətli dəyərini müəyyən etmək üçün diskont edilmiş pul vəsaitlərinin hərəkəti modeli, kommersiya cəhətdən müstəqil şəkildə həyata keçirilən ən son əməliyyatlar haqqında məlumata əsaslanan modellər kimi qiymətləndirmə üsulları, eləcə də investisiya qoyulan müəssisələr haqqında maliyyə məlumatlarının təhlili istifadə edilir. Qiymətləndirmə üsulları müşahidə edilə bilən bazar məlumatları ilə dəstəklənməyən fərziyyələrin istifadə olunmasını tələb edə bilər.

İlkin dəyər alışı tarixinə aktivi almaq üçün

ödənilmiş pul vəsaitlərini və ya pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinin məbləğini və yaxud verilmiş digər resursların ədalətli dəyərini əks etdirir və əməliyyat xərclərini ehtiva edir. İlkin dəyərle qiymətləndirmə yalnız bazar qiymətləri olmayan və ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bilməyən pay alətlərindəki investisiyalara tətbiq edilir.

Əməliyyat xərcləri əlavə xərcləri əks etdirir və birbaşa olaraq maliyyə alətinin alışı, buraxılması və ya satışı ilə əlaqəlidir. Əlavə xərclər əməliyyatın həyata keçirilmədiyi təqdirdə yaranmayan xərclərdir. Əməliyyat xərclərinə agentlərə (satış üzrə agentlər kimi fəaliyyət göstərən işçilər daxil olmaqla), məsləhətçilərə, brokerlərə və dilerlərə ödənilmiş haqq və komissiyalar, tənzimləyici orqanlar və fond birjalarına ödəmələr, eləcə də mülkiyyət hüququnun köçürülməsi üzrə vergilər və rüsumlar daxildir. Borc öhdəlikləri üzrə mükafat və ya diskontlar, maliyyələşdirmə xərcləri, daxili inzibati və ya saxlama xərcləri maliyyə xərclərinə daxil edilmir.

Amortizasiya olunmuş maya dəyəri əsas məbləğin ödənilməsi çıxılmaqla, lakin hesablanmış faizləri daxil etməklə, maliyyə aktivləri üçün isə dəyərsizləşmə zərərləri üzrə hər hansı silinməni çıxmaqla aktivlərin ilkin dəyərini əks etdirir. Hesablanmış faizlərə ilkin uçot zamanı təxirə salınmış əməliyyat xərclərinin və effektiv faiz metodundan istifadə etməklə ödəniş məbləği üzrə hər hansı mükafat və ya diskontun amortizasiyası daxildir. Hesablanmış faiz gəlirləri və faiz xərcləri, o cümlədən hesablanmış kupon gəlirləri və amortizasiya olunmuş diskont və ya mükafat (verilmə zamanı təxirə salınmış komissiyalar daxil olmaqla, əgər varsa) ayrıca göstərilir və müvafiq maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın aktiv və passivlərinin balans dəyərində daxil edilir.

Effektiv faiz metodu maliyyə alətinin balans dəyəri üzrə sabit faiz dərəcəsinin (effektiv faiz dərəcəsi) təmin edilməsi üçün faiz gəlirləri və ya xərclərinin müvafiq dövr ərzində bölüşdürülməsi metodudur. Effektiv faiz dərəcəsi, təxmin edilən gələcək pul ödənişlərini və ya daxilolmaları (kreditlər üzrə gələcək zərərlər xaric olmaqla) maliyyə alətinin gözlənilən fəaliyyət müddəti ərzində və ya müvafiq hallarda daha qısa müddət ərzində maliyyə alətinin xalis balans dəyərində diskontlaşdırılan dəqiq dərəcədir. Effektiv faiz dərəcəsi maliyyə aləti üçün nəzərdə tutulan

dəyişkən faiz dərəcəsi üzrə kredit spreadini əks etdirən mükafatlar və ya diskont və yaxud bazar qiymətlərindən asılı olaraq müəyyən edilməyən digər dəyişkən amillər istisna olmaqla, faiz dərəcələrinin növbəti dəyişdirilmə tarixinə qədər dəyişkən faizli alətlər üzrə pul vəsaitlərinin hərəkətini diskont etmək üçün istifadə edilir. Bu cür mükafatlar və ya diskontlar maliyyə alətinin gözlənilən tədavül müddəti ərzində amortizasiya edilir. Diskont dəyərinin hesablanmasına müqavilə tərəfləri arasında ödənilmiş və ya alınmış effektiv faiz dərəcəsinin tərkib hissəsini təşkil edən bütün komissiyalar daxildir.

Maliyyə aktivləri. Qrup maliyyə aktivlərini aşağıdakı kateqoriyalara təsnifləşdirir: a) mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərlə göstərilən maliyyə aktivləri; b) kreditlər və debitor borcları; c) ödəniş tarixinədək saxlanılan maliyyə aktivləri və d) satıla bilən maliyyə aktivləri. Bu təsnifləşdirmə maliyyə aktivlərinin əldə edilməsi məqsədindən asılıdır. Rəhbərlik maliyyə aktivlərini ilkin uçot zamanı təsnifləşdirir.

Maliyyə aktivlərinin qiymətləndirilməsi onların aşağıdakı təsnifatından asılıdır:

(a) *Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərlə göstərilən maliyyə aktivləri.* Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərlə göstərilən maliyyə aktivləri satış üçün nəzərdə tutulan maliyyə aktivləri (maliyyə aktivləri əsasən qısa müddətdə satış üçün əldə edildiyi təqdirdə bu kateqoriyada təsnifləşdirilir) və ilkin olaraq mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərlə uçota alınan maliyyə aktivləridir. Derivativlər heclər kimi müəyyən edilmədiyini təqdirdə, satış üçün nəzərdə tutulan aktivlər kimi təsnifləşdirilir. Bu kateqoriyaya daxil olan aktivlər cari aktivlər kimi təsnifləşdirilir.

(b) *Kreditlər və debitor borcları.* Kreditlər və debitor borcları bazarda sərbəst surətdə alınıb satıla bilməyən, təsbit edilmiş və ya müəyyən edilə bilən ödənişlərlə qeyri-derivativ maliyyə aktivləridir. Ödəmə müddəti maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixindən sonra 12 aydan çox olan kreditlər və debitor borcları istisna olmaqla, bunlar cari aktivlər kimi təsnifləşdirilir. Bu istisna olunmuş aktivlər isə uzunmüddətli aktivlər kimi təsnifləşdirilir. Kreditlər və debitor borcları maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda debitor borcları kimi əks etdirilir.

(c) *Ödəniş tarixinədək saxlanılan investisi-*

ya qiymətli kağızları. Bu kateqoriyaya Qrupun ödəniş müddətində saxlamaq niyyəti və imkanı olan qiyməti təyin edilmiş sabit və ya ödəniş müddəti müəyyən edilmiş qeyri-derivativ maliyyə aktivləri daxildir. Rəhbərlik ödəniş tarixinədək saxlanılan investisiya qiymətli kağızlarını ilk dəfə uçota alınması ərəfəsində təsnifləşdirilməsini müəyyənləşdirir və hər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində təsnifləşdimənin uyğunluğunu yenidən qiymətləndirir. Ödəniş tarixinədək saxlanılan investisiya qiymətli kağızları amortizasiya olunmuş dəyərdə uçota alınır.

(d) *Satıla bilən maliyyə aktivləri.* Satıla bilən maliyyə aktivləri bu kateqoriya üçün nəzərdə tutulan və yaxud hər hansı digər kateqoriyalarda təsnifləşdirilməmiş qeyri-derivativlərdir. Rəhbərliyin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixindən etibarən 12 ay ərzində investisiyaları satmaq niyyəti olmadığına görə bu aktivlər uzunmüddətli aktivlər kimi tanınır.

Maliyyə aktivlərinin müntəzəm alışı və satışı, əqdin bağlandığı tarixdə (yəni, Qrup aktivini almaq və ya satmaq öhdəliyini üzərinə götürdüyü tarixdə) uçota alınır. Investisiyalar əvvəlcə mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərdə uçota alınmayan bütün maliyyə aktivləri üzrə əməliyyat xərcləri daxil olmaqla, ədalətli dəyərlə uçota alınır. Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərdə əks etdirilən maliyyə aktivləri əvvəlcə ədalətli dəyərdə uçota alınır, əməliyyat xərcləri isə məcmu gəlirlər haqqında hesabatda xərcə yazılır. Satıla bilən maliyyə aktivləri və mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərdə əks etdirilən maliyyə aktivləri sonradan ədalətli dəyərlə uçota alınır. Kreditlər və debitor borcları effektiv faiz metoduna əsasən amortizasiya olunmuş dəyərdə uçota alınır.

“Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərdə əks etdirilən maliyyə aktivlərinin” ədalətli dəyərində dəyişikliklərə görə yaranan gəlir və ya zərər onların yarandığı dövrdə məcmu gəlir haqqında hesabatda “digər xalis (zərər)/gəlir” sətrində əks etdirilir. Mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyərdə əks etdirilən maliyyə aktivlərindən yaranan dividend gəlirləri Qrupun ödənişləri almaq hüququ müəyyən edildikdə məcmu gəlir haqqında hesabatda digər gəlirlərin tərkibində uçota alınır.

Xarici valyutada ifadə olunan və satıla bilən qiymətli kağızlar kimi təsnifləşdirilən monetar qiymətli kağızların ədalətli dəyərindəki

dəyişikliklər qiymətli kağızların amortizasiya edilmiş dəyərində və balans dəyərində baş verən dəyişikliklər nəticəsində yaranan məzənnə fərqləri kimi təhlil edilir. Monetar qiymətli kağızlar üzrə məzənnə fərqləri mənfəət və ya zərərdə uçota alınır; qeyri-monetar qiymətli kağızlar üzrə məzənnə fərqləri kapital hesabında uçota alınır. Satıla bilən qiymətli kağızlar kimi təsnifləşdirilən monetar və qeyri-monetar qiymətli kağızların ədalətli dəyərindəki dəyişikliklər kapitalda uçota alınır.

Satıla bilən maliyyə aktivləri kateqoriyasında təsnifləşdirilən qiymətli kağızlar satıldıqda və ya dəyərsizləşdikdə, kapitalda qeydə alınan ədalətli dəyər üzrə yığılmış düzəlişlər məcmu gəlir haqqında hesabatda investisiya qiymətli kağızlarının satışından yaranan gəlir və zərər kimi əks etdirilir. Satıla bilən qiymətli kağızlar üzrə effektiv faiz metoduna əsasən hesablanmış faizlər məcmu gəlir haqqında hesabatda digər gəlirlərin tərkibində uçota alınır. Satıla bilən pay alətləri üzrə dividendlər Qrupun ödənişləri almaq hüququ müəyyən edildikdə mənfəət və ya zərərdə digər gəlirlərin bir hissəsi kimi uçota alınır.

Sərbəst surətdə alınmış-satılan investisiya qiymətli kağızlarının ədalətli dəyəri cari bazar qiymətlərinə əsaslanır. Maliyyə aktivləri bazarı (həmçinin birjaya çıxarılmayan qiymətli kağızlar üzrə) aktiv olmadığı təqdirdə, Qrup, ədalətli dəyəri qiymətləndirmə üsullarından istifadə etməklə müəyyən edir. Bu üsullara bazar xərclərindən maksimum istifadə etmək və müəssisənin xərclərindən daha az asılı olmaq üçün, müstəqil tərəflər arasındakı ən son əməliyyatlar, mahiyyət etibarilə eyni xarakter daşıyan digər maliyyə alətlərinə istinad, diskontlaşdırılmış pul vəsaitlərinin hərəkətinin təhlili və opsiyonların qiymətləndirilməsi modelləri daxildir.

Qrup hər bir maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində maliyyə aktivlərinin və ya maliyyə aktivləri qrupunun dəyərsizləşməsinə dair obyektiv sübutun olub-olmamasını müəyyən edir. Satıla bilən qiymətli kağızlar kimi təsnifləşdirilən pay qiymətli kağızlar ilə əlaqədar qiymətli kağızın ədalətli dəyərinin onun maya dəyərindən əhəmiyyətli dərəcədə və ya davamlı şəkildə azalması, həmin qiymətli kağızların dəyərsizləşməsi əlaməti kimi nəzərə alınır. Satıla bilən maliyyə aktivləri üzrə bu cür dəlil olduqda, alış dəyəri ilə cari ədalətli dəyər arasında

fərq kimi qiymətləndirilən məcmu zərər, əvvəlki dövrdə mənfəət və ya zərərdə həmin aktiv üzrə qeydə alınmış hər hansı dəyərsizləşmə üzrə zərər çıxılmaqla, kapitaldan silinərək məcmu gəlir haqqında hesabatda qeydə alınır. Məcmu gəlir haqqında hesabatda pay alətləri üzrə qeydə alınan dəyərsizləşmə üzrə zərər məcmu gəlirdə bərpa edilmir.

Maliyyə öhdəlikləri. Qrup öz maliyyə fəaliyyətini aşağıdakı kateqoriyalara təsnifləşdirir: (a) satış üçün nəzərdə tutulan maliyyə öhdəlikləri, həmçinin maliyyə derivativləri daxil olmaqla və (b) digər maliyyə öhdəlikləri. Satış üçün nəzərdə tutulan öhdəliklər ədalətli dəyərdə uçota alınır. Həmin öhdəliklərin dəyərindəki dəyişikliklər onların yarandığı dövrdə konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda uçota alınır. Digər maliyyə öhdəlikləri amortizasiya olunmuş dəyərdə uçota alınır.

Maliyyə aktivlərinin uçotdan silinməsi.

Qrup (I) aktivlər geri alındıqda və ya bu aktivlərlə əlaqədar pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə hüquqların müddəti başa çatdıqda və ya (II) Qrup bu aktivlər üzrə mülkiyyət hüququ ilə əlaqədar bütün risk və faydaları əsas etibarilə başqa tərəfə ötürdükdə və ya (III) Qrup bu aktivlərin mülkiyyət hüququ ilə əlaqədar bütün risk və faydaları əsas etibarilə ötürmədikdə və ya saxlamadıqda, lakin həmin aktivlər üzrə nəzarət hüququnu özündə saxlamadıqda maliyyə aktivlərini uçotdan silir. Nəzarət qarşı tərəfin öz mülkiyyətində olan aktivi satış üzrə əlavə məhdudiyyətlər qoymadan əlaqəli olmayan üçüncü tərəfə satmaq üçün praktiki imkana malik olmadığı hallarda saxlanılır.

Maliyyə öhdəliklərinin uçotdan silinməsi.

Qrup maliyyə öhdəliyini bu öhdəlik üzrə məsuliyyətdən azad olduqda, həmin öhdəlik ləğv edildikdə və ya müddəti başa çatdıqda uçotdan silir. Mövcud maliyyə öhdəliyi eyni borcverən tərəfindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqli şərtlər ilə başqa bir öhdəlik ilə əvəz edildikdə və ya mövcud öhdəliyin şərtləri əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirildikdə, bu cür mübadilə və ya dəyişiklik müvafiq balans məbləğindəki fərqi hər hansı çəkilmiş xərclər və komissiya haqları ilə birlikdə mənfəət və ya zərərdə uçota alınması şərti ilə, ilkin öhdəliyin uçotdan silinməsi və yeni öhdəliyin uçota alınması kimi nəzərə alınır.

Əsas vəsaitlər. Qrup əsas vəsaitlərinin BMHS-ə keçid tarixində (1 yanvar 2007-ci il)

ədalətli dəyərlə ölçülməsi və həmin tarixdə ədalətli dəyərin şərti hesablanmış dəyər kimi istifadə edilməsi üsulunu seçmişdir. Ədalətli dəyər, bazar məlumatlarına əsasən və amortizasiya edilmiş əvəzləşdirmə dəyəri üsulundan istifadə etməklə müəyyən edilir. BMHS-ə keçid prosesindən sonra əsas vəsaitlər yığılmış amortizasiya və lazım olduqda, dəyərsizləşmə üzrə ehtiyat çıxılmaqla, aşağıda göstərilən dəyərdə uçota alınır.

1 yanvar 2007-ci il tarixindən sonra alınmış aktivin ilkin dəyəri onun alış dəyəri və ya tikinti xərcləri, bu aktivin istismara verilməsi ilə birbaşa bağlı olan xərclər, onun silinməsi öhdəliyi (əgər varsa) üzrə ilkin təxminlər və kvalifikasiya olunan aktivlər və borc öhdəlikləri üzrə xərclərdən ibarətdir. Maliyyə lizinzi üzrə kapitallaşdırılmış dəyər də əsas vəsaitlərə daxildir.

Kəşfiyyat və qiymətləndirmə xərcləri. Mülkiyyətin lizinə götürülməsi xərcləri ehtiyatların dəyəri müəyyən edilənədək kapitallaşdırılır. İqtisadi cəhətdən səmərəli kəşfiyyat edilmədikdə, bu məsrəflər xərc hesabına yazılır. Əsas vəsaitlər və ya qeyri-maddi aktivlər üzrə kapitallaşdırma xərclərinə uyğun şəkildə aparılır.

Qrup kəşfiyyat və qiymətləndirmə fəaliyyətini həmin resursların istehsalının iqtisadi cəhətdən əsaslandırılması müəyyən edilənə qədər, kəşfiyyat və qiymətləndirmə xərclərini kapitallaşdırmaqla uçota alır. İqtisadi cəhətdən əsaslandırılmayan resurslar ilə bağlı kəşfiyyat və qiymətləndirmə xərcləri konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda əməliyyat xərclərinə əlavə edilir.

Əsas vəsaitlərin və qeyri-maddi aktivlərin işlənilib təkmilləşdirilməsi. Platformalar, boru kəmərləri kimi infrastruktur qurğuların tikilməsi, quraşdırılması və ya tamamlanması və kommersiya cəhətdən təsdiqlənmiş quyuların qazılması üzrə xərclər onların xarakterinə uyğun olaraq əsas vəsaitlər və qeyri-maddi aktivlər kimi kapitallaşdırılır. Konkret yataqda işlənmə tamamlandıqdan sonra o, istehsal aktivlərinə (neft və qaz əmlakına) köçürülür.

Qrupun əsas ehtiyatları tanınmış beynəlxalq neft mühəndisləri tərəfindən müstəqil şəkildə qiymətləndirilmişdir. Qrupun digər neft və qaz ehtiyatları rəhbərlik tərəfindən hazırlanmış mineral ehtiyatlar üzrə hesablamalara əsasən beynəlxalq qəbul edilmiş anlayışlara uyğun olaraq müəyyən

edilmişdir. Neft və qaz hasilatı qurğuları üzrə təxmin edilən xərclərin cari dəyəri (ləğv etmə və ərazinin bərpası xərcləri daxil olmaqla) öhdəlik yarandıqda uçota alınır və istehsalın həcmindən asılı olaraq amortizasiya metodundan istifadə etməklə balans dəyərinə daxil edilir.

Bütün kiçik həcmli təmir və istismar xərcləri çəkildiyi zaman xərcə silinir. Əsas vəsaitlərin əsas hissələrinin və ya komponentlərinin dəyişdirilməsi xərcləri kapitallaşdırılır və əvəz edilmiş hissələr istismardan çıxarılır.

Hər bir hesabat tarixində rəhbərlik, əsas vəsaitlər üzrə dəyərsizləşmə əlamətlərinin mövcud olub-olmadığını qiymətləndirir. Əgər bu cür əlamətlər mövcud olarsa, rəhbərlik bərpa dəyərini təxmin edir. Aktivin bərpa dəyəri, onun satış xərcləri və istifadə dəyəri çıxılmaqla, aktivin ədalətli dəyərindən daha yüksək olan dəyəridir. Aktivin balans dəyəri onun bərpa dəyərinə qədər azaldılır və dəyərsizləşmə üzrə zərər məcmu gəlir haqqında hesabatda qeydə alınır. Satış xərcləri çıxılmaqla, aktivin istifadə dəyəri və ya ədalətli dəyərini müəyyən etmək üçün istifadə edilmiş təxminlərdə dəyişiklik baş verdiyi təqdirdə əvvəlki illərdə qeydə alınmış dəyərsizləşmə üzrə zərər üçün əks mühasibat düzəlişi aparılır.

Əsas vəsaitlərin satışından yaranan gəlir və zərər, gəlir məbləği və balans dəyəri arasındakı fərq kimi müəyyən edilir. Gəlir və zərər cəmi uçota alınmış mənfəət və ya zərəyə daxil edilir.

Amortizasiya. Neft və təbii qaz əmlakı ilə bağlı əsas vəsaitlər üzrə amortizasiya istehsal həcmindən asılı olaraq amortizasiya metoduna əsasən hesablanır.

Neft və qaz aktivləri üçün amortizasiya təsdiqlənib işlənilmiş ehtiyatlar və ya uyğun olduqda cəmi təsdiqlənmiş ehtiyatlar üzrə hər bir yataq üçün hesablanır. Birgə istifadə olunan neft-qaz əmlakı və avadanlıqları (məs, daxili təchizat sistemləri, emal qurğuları və s.) cəmi təsdiqlənmiş ehtiyatlar üzrə amortizasiya edilir.

Torpaq üçün amortizasiya hesablanmır. Neft-qaz əmlakı və avadanlığından başqa əsas vəsaitlər onların təxmin edilən faydalı istifadə müddəti ərzində bərabər çıxılmalar metoduna əsasən amortizasiya edilir. Tikilməkdə olan aktivlər üçün amortizasiya hesablanmır.

Qrupun əsas vəsaitlərinin (neft-qaz əmlakından başqa) təxmin edilən faydalı istifadə müddəti aşağıda göstərilir:

Cədvəl XI-6

Binalar və tikililər	12 - 40 il
Maşın və avadanlıqlar	1 - 47 il
Gəmilər	25 il

Əsas vəsaitlərin faydalı istifadə müddəti hər il nəzərdən keçirilir və lazım olduqda onların faydalı istifadə müddətindəki dəyişikliklər sonrakı dövrdən etibarən uçota alınır.

Aktivin artıq köhnəldiyi və istismar müddəti başa çatdığı halda, satış üzrə təxmin edilən xərclər çıxılmaqla, Qrupun həmin aktivin satışı nəticəsində əldə edəcəyi təxmin edilən məbləğ aktivin qalıq dəyəridir. Əgər Qrup aktivlərini fiziki istismar müddətinin sonuna qədər istifadə edəcəyini gözləyirsə və əlavə qalıq dəyərinin mövcud olmadığı nəzərdə tutulursa, aktivin qalıq dəyəri sıfıra bərabər olur. Aktivlərin qalıq dəyəri lazım olduqda hər bir maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində nəzərdən keçirilir və dəqiqləşdirilir.

Əməliyyat lizinqi. Qrup lizinq alan qismində çıxış etdikdə və lizinq obyektlərinin mülkiyyət hüququ ilə əlaqədar risk və faydalar lizinq verən tərəfindən Qrupa ötürülmədikdə, əməliyyat lizinqi müqavilələri üzrə cəmi ödənişlər lizinqin müddəti ərzində bərabər çıxılmalar metoduna əsasən mənfəət və ya zərərdə qeydə alınır. Lizinqin müddəti lizinq alan tərəfindən əmlakın lizinqə götürülməsi üçün əlavə şərtlərlə birlikdə müqavilənin imzalanması ləğv oluna bilməyən dövrdür. Həmin şərtlər çərçivəsində lizinq alan əlavə ödənişlər etməklə və ya əlavə ödənişlər etmədən lizinq müddətinin əvvəlində bu hüququn istifadə edilməsinə kifayət qədər əmin olmadığı halda, əmlakın lizinq müddətini artırmaq hüququna malikdir.

Əmlak, əməliyyat lizinqinin şərtlərinə əsasən lizinqə verildikdə lizinq ödənişləri üzrə debitor borcları lizinqin ümumi müddəti ərzində bərabər çıxılmalar metodundan istifadə etməklə lizinq gəliri kimi uçota alınır.

Qudvil. Qudvil alışı dəyərinin alış tarixində alınmış törəmə/əlaqəli müəssisənin müəyyən edilə bilən xalis aktivləri, passivləri və şərti öhdəliklərində alıcının payının ədalətli dəyərindən artıq olan hissəsini əks etdirir. Törəmə müəssisələrin alışı nəticəsində yaranan qudvil konsolidasiya edilmiş maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda ayrıca, əlaqəli müəssisələrin alışı nəticəsində yaranan qudvil isə “əlaqəli

müəssisələrə investisiya qoyuluşları” kimi göstərilir. Qudvil dəyərsizləşmə üzrə yığılmış zərərləri çıxmaqla (əgər varsa) alış dəyərində qeydə alınır.

Qrup qudvilin dəyərsizləşməsini ən azı hər il və ya onun mümkün dəyərsizləşməsi üzrə əlamətlərin mövcud olduğu hallarda qiymətləndirir. Qudvil birləşmə nəticəsində birləşmiş müəssisələrin fəaliyyətinin effektivliyinin artması ilə əlaqədar olaraq fayda yaradacaq nağd pul əmələ gətirən biznes vahidləri və ya nağd pul əmələ gətirən biznes vahidləri qrupuna aid edilir. Bu cür vahidlər və ya vahidlər qrupu Qrupun qudvil üzrə uçot apardığı ən aşağı səviyyəni əks etdirir və hesabat seqmentindən artıq olmur. Aktiv qudvilin aid edildiyi pul yaranan vahidlərinin tərkibindən silinmə silinmə üzrə müvafiq gəlir və ya zərərlər silinmiş aktivlər ilə bağlı qudvilin balans dəyərini əks etdirir. Qudvilin balans dəyəri nağd pul əmələ gətirən biznes vahidlərinin tərkibində silinmiş aktivlərə proporsional şəkildə müəyyən edilir.

Qeyri-maddi aktivlər. Qeyri-maddi aktivlər yığılmış amortizasiyanı və dəyərsizləşmə zərərini çıxmaqla, maya dəyərində qeydə alınır. Qeyri-maddi aktivlərə hüquqlar və proqram təminatı, patentlər, lisenziyalar, müştəri ilə münasibətlər, ticarət adı, sudan istifadə hüquqları və işlənmə layihələri daxildir.

a) Hüquqlar və proqram təminatı

Proqram təminatı yığılmış amortizasiyanı çıxmaqla, maya dəyərində qeydə alınır. Amortizasiya, bu cür aktivlərin təxmin edilən faydalı istifadə müddətləri ərzində bərabər çıxılmalar metoduna əsasən hesablanır. Torpaq üzərində mülkiyyət hüquqlarına su bəndlərdən, fabrikin ərazisindən, liman ərazisindən, sahənin işlənməsi, sahə və su ötürmə xəttindən istifadə hüquqları daxildir. Petkim şirkətinin alışı zamanı əldə edilmiş qeyri-maddi aktivlər əvvəlcə 30 may 2008-ci il tarixinə BMHS 3-ə əsasən ədalətli dəyərdə uçota alınmış və qeyri-müəyyən faydalı istifadə müddətinə malik olduğu üçün amortizasiya olunmayan su ötürmə xətti istisna olmaqla, alış tarixindən başlayaraq qeyri-maddi aktivlərin qalan faydalı istifadə müddətləri ərzində amortizasiya edilmişdir.

b) Müştəri ilə münasibətlər

32 sayılı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı

kimi, Petrokimya Holding A.S. ("Petkim") şirkətinin alışı zamanı əldə edilmiş müştəri ilə münasibətlər əvvəlcə 30 may 2008-ci il tarixinə BMHS 3-ə əsasən ədalətli dəyərdə uçota alınmış və alış tarixindən başlayaraq onların 22 illik faydalı istifadə müddətləri ərzində amortizasiya edilmişdir (13 sayılı Qeyd).

c) Petkim ticarət adı

32 sayılı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı kimi, Petkim şirkətinin alışı zamanı əldə edilmiş Petkim ticarət adı əvvəlcə 30 may 2008-ci il tarixinə BMHS 3-ə əsasən ədalətli dəyərdə uçota alınmışdır. Petkim ticarət adı qeyri-müəyyən faydalı istifadə müddətinə malik olduğu üçün amortizasiya edilmir (13 sayılı Qeyd).

d) Sudan istifadə hüquqları

32 sayılı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı kimi, Petkim şirkətinin alışı zamanı əldə edilmiş sudan istifadə hüquqları əvvəlcə 30 may 2008-ci il tarixinə BMHS 3-ə əsasən ədalətli dəyərdə uçota alınmış və alış tarixindən başlayaraq onların 47 illik faydalı istifadə müddətləri ərzində amortizasiya edilmişdir (13 sayılı Qeyd).

e) İşlənmə layihələri

32 sayılı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı kimi, Petkim şirkətinin alışı zamanı əldə edilmiş işlənmə layihələri əvvəlcə 30 may 2008-ci il tarixinə BMHS 3-ə əsasən ədalətli dəyərdə uçota alınmış və alış tarixindən başlayaraq onların 5 illik faydalı istifadə müddəti ərzində bərabər çıxılmalar metoduna əsasən amortizasiya edilmişdir. İşlənmə layihələri ilə bağlı çəkilmiş xərclər (yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsulların yaradılması və sınaqdan keçirilməsinə aid olan) layihənin texniki-iqtisadi əsaslandırılmasını nəzərə alaraq gerçəkləşəcəyi ehtimal edildikdə və yalnız xərclər etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bildikdə, qeyri-maddi aktivlər kimi uçota alınır. Tədqiqat və işlənmə fəaliyyəti ilə bağlı digər xərclər yarandığı dövrdə xərc kimi uçota alınır. Qeyri-maddi aktivlər dəyərsizləşdikdə, onların balans dəyəri bərpa dəyərində silinir.

Aktivlərin qalıq dəyəri və faydalı istifadə müddətləri hər bir maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində nəzərdən keçirilir və lazım olduqda onlara düzəlişlər edilir.

Hadisələr və şəraitdə baş verən dəyişikliklər balans dəyərinin bərpa edilə biləcəyini şübhə altına qoyduqda, qeyri-maddi aktivlərin balans dəyərinin dəyərsizləşməsi yoxlanılır.

Mənfəət vergisi. Mənfəət vergisi konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarında qüvvədə olan və ya maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın tarixinə qüvvəyə minmiş müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq hesablanmışdır. Mənfəət vergisi xərci cari və təxirə salınmış mənfəət vergisindən ibarətdir və bu və ya digər dövrdə vergi təsiri bilavasitə kapitalda uçota alınan əməliyyatlar istisna olmaqla, məcmu gəlir haqqında hesabatda əks olunur.

Cari mənfəət vergisi, cari və əvvəlki dövrlər üzrə vergiyə cəlb edilən mənfəət və ya zərər ilə bağlı vergi orqanlarına ödəniləcək və ya onlardan geri alınacaq məbləği təşkil edir. Mənfəət vergisindən başqa digər vergilər əməliyyat xərcləri kimi qeydə alınır.

Təxirə salınmış mənfəət vergisi öhdəlik metodundan istifadə etməklə, aktiv və passivlərin vergi bazası və konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında onların balans dəyəri arasında yaranan müvəqqəti fərqlər üçün tam hesablanır. Təxirə salınmış vergi aktivini, qüvvədə olan və ya maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixinə qüvvəyə minmiş vergi dərəcələrinə (və qanunvericiliyə) əsasən hesablanır və müvafiq təxirə salınmış vergi aktivinin realizasiya ediləcəyi və ya təxirə salınmış vergi öhdəliyinin yerinə yetiriləcəyi halda tətbiq edilməsi gözlənilir.

Təxirə salınmış vergi aktiv və passivləri yalnız Qrupun ayrı-ayrı şirkətləri daxilində qarşılıqlı şəkildə əvəzləşdirilir. Gəlirdən çıxılan müvəqqəti fərqlər üzrə təxirə salınmış vergi aktivləri və keçmiş illərdən yığılmış vergi zərərləri o zaman hesablanır ki, bu çıxılmaların realizasiya oluna bilməsi üçün gələcəkdə kifayət qədər vergiyə cəlb ediləcək mənfəətin mövcudluğu ehtimal edilsin.

Təxirə salınmış vergi aktivləri müvəqqəti fərqlərin istifadə oluna bilməsi üçün vergiyə cəlb edilən mənfəətin əldə edilməsi ehtimalının mövcud olacağı zaman hesablanır.

Təxirə salınmış mənfəət vergisi, Qrupun müvəqqəti fərqlərin bərpası dövrünə nəzarət etməsi və müvəqqəti fərqlərin yaxın gələcəkdə bərpa edilməməsi ehtimal olunan hallar istisna olmaqla, törəmə və əlaqəli müəssisələrə

investisiyaların qoyulmasından yaranan müvəqqəti fərqlər üçün hesablanır.

Təxirə salınmış mənfəət vergisi, aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər üçün ehtiyatın, eləcə də əsas vəsaitlərin ilkin dəyəri üzrə müvafiq düzəlişlərin uçota alınması və sonrakı dövrdə qiymətləndirilməsindən yaranan müvəqqəti fərqlər üçün tam şəkildə hesablanır.

Debitor borcları. Debitor borcları effektiv faiz metoduna əsasən amortizasiya olunmuş dəyərdə qeydə alınır. Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat, Qrupun müəyyən edilmiş ilkin müddətdə borc məbləğlərini tam toplaya bilməyəcəyinə obyektiv sübutlar mövcud olduqda yaradılır. Ehtiyatın məbləği, aktivin balans dəyəri ilə əvvəlki effektiv faiz dərəcəsinə əsasən diskont edilmiş gələcək pul vəsaitləri hərəkətinin dəyəri arasındakı fərqi təşkil edir. Ehtiyatın məbləği məcmu gəlir haqqında hesabatda uçota alınır. Debitor borcun dəyərsizləşməsi məsələsinə baxarkən Qrupun nəzərə aldığı əsas amillər həmin debitor borcun vaxtı keçmiş statusu və əgər varsa, digər hər hansı girov təminatının realizasiya oluna bilməsidir. Dəyərsizləşmə üzrə zərərin baş verməsinə dair obyektiv əlamətlərin mövcud olmasını müəyyən edən əsas meyarlar aşağıda göstərilir:

- qarşı tərəfin əhəmiyyətli maliyyə çətinlikləri ilə üzləşməsi və bunun Qrupun qarşı tərəf haqqında əldə etdiyi maliyyə məlumatları ilə təsdiqlənməsi;
- qarşı tərəfin müflisləşməsi və ya onun maliyyə strukturunun yenidən təşkil edilməsi riskinə məruz qalması;
- qarşı tərəfə təsir göstərən milli və ya yerli iqtisadi şəraitin dəyişməsi nəticəsində onun ödəniş statusunda mənfə dəyişikliklərin baş verməsi; və ya
- girovun (əgər varsa) dəyərinin bazar şərtlərinin pisləşməsi nəticəsində əhəmiyyətli dərəcədə aşağı düşməsi.

Debitor borcları müştərilər və borcalanlar tərəfindən geri ödəniləndə və ya başqa oxşar əməliyyatlar olduqda debitor borcu hesabından silinir.

Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri. Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə kassada olan nağd pul, bank hesablarındakı tələb edilənədək və ilkin ödəmə

müddəti üç ay və ya az olan digər qısamüddətli və yüksək likvidli investisiyalar daxildir.

Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri. Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri nağd pul və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərindən ayrıca göstərilir. Məhdudiyət qoyulmuş qalıqlar pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabatının tərtib edilməsi məqsədilə pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə aid edilmir.

Mal-material ehtiyatları. Mal-material ehtiyatları maya dəyəri və xalis satış dəyəri arasında ən aşağı olan dəyərdə qeydə alınır. Maya dəyəri orta çəki metodu ilə müəyyən edilir. Maya dəyərinə birbaşa alış xərcləri, hasilat xərcləri, nəqliyyat və istehsal xərcləri (normal iş həcminə əsasən) daxildir.

Kreditor borcları. Kreditor borcları qarşı tərəfin müqavilə üzrə öz öhdəliklərini yerinə yetirməsi zamanı qeydə alınır. Kreditor borcları ilkin olaraq ədalətli dəyərdə uçota alınır və sonradan effektiv faiz metoduna əsasən amortizasiya olunmuş dəyərdə ölçülür.

Borc öhdəlikləri. Borc öhdəlikləri əvvəlcə borc öhdəlikləri ilə bağlı emissiya xərcləri çıxılmaqla, əldə edilmiş daxilolmaların ədalətli dəyərində qeydə alınır. Borc öhdəlikləri effektiv faiz metodundan istifadə etməklə amortizasiya olunmuş dəyərdə uçota alınır.

Əsas vəsaitlərin tikintisini maliyyələşdirmək üçün alınmış borc öhdəlikləri üzrə faiz xərcləri aktivi istifadəyə yararlı vəziyyətə gətirmək üçün onun tikintisinin tamamlanması və ya hazırlanması üçün tələb olunan dövr ərzində kapitallaşdırılır. Borc öhdəlikləri üzrə digər xərclər mənfəət və ya zərərdə əks etdirilir.

Dövlət subsidiyaları. Dövlət subsidiyaları onların Qrup tərəfindən alınması və Qrupun bu subsidiyalarla bağlı bütün şərtləri yerinə yetirəcəyi haqda əsaslı əminlik yarandıqda ədalətli dəyərle uçota alınır. Əsas vəsaitlərin alınması ilə bağlı alınmış subsidiyalar uzunmüddətli öhdəliklərdə təxirə salınmış gəlir kimi uçota alınır və müvafiq aktivlərin gözlənilən faydalı istifadə müddəti ərzində düz xətt metoduna əsasən mənfəət və ya zərərdə gəlirə yazılır.

Xərclər ilə bağlı alınmış subsidiyalar təxirə salınır və onların kompensasiya edəcəyi xərclərə uyğunlaşdırılması üzrə tələb olunan dövr ərzində mənfəət və ya zərəre yazılır.

Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər.

Qrup qurğu və ya avadanlığın bir hissəsinin sökülməsi və ya ləğv edilməsi və onların yerləşdiyi ərazini bərpa etməsi üzrə öhdəliyə malik olduqda və həmin öhdəliklə bağlı əsaslı təxminlər irəli sürüldükdə aktivlərin silinməsi ilə bağlı xərclər üzrə öhdəliklər uçota alınır. Neft və təbii qazın hasilatı və ya nəqli üçün nəzərdə tutulan qurğular kimi yeni qurğularla bağlı öhdəliklər tikinti və ya quraşdırılma zamanı uçota alınır. Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəlik qanunvericilikdə baş vermiş dəyişiklik ilə əlaqədar olaraq qurğunun istismar dövrü ərzində yarana bilər. Uçota alınmış məbləğ yerli şərait və tələblərə uyğun olaraq müəyyən edilmiş gözlənilən gələcək xərclərin cari dəyərini əks etdirir.

Bundan əlavə, əsas vəsaitlərin maya dəyərində aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər üçün təxmin edilən öhdəliklərin məbləği həcmində düzəliş aparılır.

Gələcək xərclərin məbləği və müddəti ilə bağlı təxminlərdəki dəyişikliklərə görə öhdəliyin cari dəyərində baş vermiş hər hansı dəyişiklik ehtiyat və əsas vəsaitlər üzrə kapitallaşdırılmış müvafiq xərclərə düzəliş kimi göstərilir. Tamamilə köhnəlmiş qurğu və ya avadanlığın sökülməsi və ya ləğv edilməsi üçün gələcək xərclərin məbləği və müddəti ilə bağlı təxminlərdəki dəyişikliklər məcmu gəlir haqqında hesabatda uçota alınır. Diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş nəticəsində öhdəliyin cari dəyərində baş vermiş dəyişikliklər məcmu gəlir haqqında hesabatda maliyyə xərcləri kimi göstərilir.

Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlar. Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlara qeyri-müəyyən müddət və ya məbləğə malik olan öhdəliklər daxildir. Qrup keçmiş hadisələr nəticəsində hüquqi və ya işgüzar praktikadan irəli gələn öhdəliklərə malik olduqda, həmin öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün Qrupdan iqtisadi resursların sərf olunmasının ehtimalı böyük olduqda və öhdəliklərin məbləği kifayət qədər dəqiq ölçülə bildikdə ehtiyatlar uçota alınır. Ehtiyatlar gələcək əməliyyatlar zərərləri üçün uçota alınır.

Bir sıra analoji öhdəliklər mövcud olduqda, həmin öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədilə resursların sərf olunması ehtimalı ümumilikdə bütün öhdəliklər üçün müəyyən edilir. Ehtiyat, hətta öhdəlik ilə eyni sinfə daxil olan hər-hansı

bir ayrıca maddə üzrə resursların sərf olunması ehtimalı az olduqda belə qeydə alınır.

Ehtiyatlar vergidən əvvəlki faiz dərəcəsindən istifadə etməklə, öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan xərclərin cari dəyəri ilə qiymətləndirilir. Vergidən əvvəlki faiz dərəcəsi pul vəsaitlərinin vaxt dəyəri üzrə cari bazar qiymətlərini və öhdəliklərə xas olan riskləri əks etdirir. Vaxtın keçməsinə görə ehtiyatlardakı artım faiz xərcləri kimi uçota alınır.

Dövlətə ödənişlər. Dövlətə ödənişlər hökumətin xüsusi qərarlarına uyğun olaraq dövlət büdcəsinə, ayrı-ayrı dövlət agentliklərinə və hökumətin həyata keçirdiyi layihələrə Qrup tərəfindən pul şəklində birbaşa qoyuluşları əks etdirir. Bu cür ödənişlər kapitalın azalması kimi uçota alınır.

Əlavə Dəyər Vergisi. Vergi orqanları satış və alış əməliyyatları üzrə əlavə dəyər vergisinin ("ƏDV") xalis ödənilməsinə icazə verir.

ƏDV üzrə kreditor borcu: ƏDV üzrə kreditor borcu maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində əvəzləşdirilmiş alışlar üzrə ƏDV-ni çıxmaqla, müştərilərdən debitor borcları yığıldığı zaman vergi orqanlarına ödənilməli olan satış üzrə ƏDV məbləğidir. Bundan əlavə, maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində əvəzləşdirilməmiş satışlar üzrə ƏDV (əvəzləşdirilən ƏDV) həmçinin ƏDV üzrə kreditor borcuna daxildir. Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat yaradıldıqda, dəyərsizləşmə üzrə ehtiyat lazım olduqda ƏDV daxil olmaqla, debitor borcunun ümumi məbləğində qeydə alınır. ƏDV üzrə müvafiq təxirə salınmış öhdəlik vergi məqsədləri üçün debitor borcu silinənə qədər saxlanılır.

Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV: Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixində əvəzləşdirilməmiş alışlara aiddir. Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV alışlar üçün ödəniş aparıldıqda satışlar üzrə ƏDV ilə əvəzləşdirilə bilər.

Gəlirlərin uçotu. Gəlirlər, Qrupun adi fəaliyyət gedişində satılmış mallar və ya göstərilmiş xidmətlərə görə alınmış və ya alınacaq məbləğin ədalətli dəyərini əks etdirir. Gəlirlər, Qrup daxilində satışlar silinməklə ƏDV, mənfəət, diskont və satışdan tutulan digər vergilər (əgər mövcuddursa) çıxılmaqla göstərilir.

Xam neftin satışından yaranan gəlirlər adətən neftin tankerə və ya digər nəqliyyat vasitələrinə yükləndiyi zaman xam neft üzrə mülkiyyət

hüququ ilə bağlı risk və faydaların ötürüldüyü anda qeydə alınır. Neft məhsullarının satışından yaranan gəlirlər adətən məhsulların yükləndiyi zaman məhsul üzrə mülkiyyət hüququ ilə bağlı risk və faydaların ötürüldüyü anda qeydə alınır. Təbii qazın satışından yaranan gəlirlər qaz sayğaclarındakı göstəricilərə və sonuncu göstəricidən hesabat dövrünün sonuna qədər istehlakçıların proqnozlaşdırılan qaz sərfiyyatına əsasən hesablanır. Təbii qazın qiyməti və qazın nəqli tarifləri Azərbaycan Respublikasının Tarif Şurası tərəfindən müəyyən edilir.

Digər malların satışından yaranan gəlirlər mallar üzrə mülkiyyət hüququ ilə bağlı risk və faydaların ötürüldüyü anda qeydə alınır.

Xidmətlərin realizasiyası müqavilə üzrə göstəriləcək ümumi xidmətlərə proporsional olaraq faktiki göstərilmiş xidmətlərə əsasən qiymətləndirilən konkret əməliyyatın tamamlanma mərhələsinə istinadən həmin xidmətlərin göstərildiyi uçot dövründə qeydə alınır.

Faiz gəlirləri effektiv faiz metodundan istifadə etməklə maliyyələşdirmə vaxtına proporsional şəkildə gəlirə daxil edilir.

Xam neftin overlifti/anderlifti. Xam neftin overlifti və ya anderlifti birgə fəaliyyətdəki tərəfdaşın əldə etdiyi neftin həcmi ilə onun hasilatdakı iştirak payı arasındakı fərqdən yaranır. Overlift, satış kimi xam neftin yüklənmə məntəqəsində anderlifter tərəfindən overlifterə satışı zamanı uçota alınır. Overlift, alış kimi xam neftin overlifter tərəfindən anderlifterdən alınması zamanı uçota alınır. Anderliftin həcmi Qrupun maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatında aktiv kimi, overliftin həcmi isə öhdəlik kimi göstərilir. Overlift öhdəliyi və ya anderlift aktivinin ilkin uçotu yüklənmə tarixinə xam neftin bazar qiyməti ilə aparılır. Overlift/anderlift öhdəlikləri və aktivlərinin hesabat tarixindən sonrakı dövrdə uçotu müvafiq əməliyyat sazişlərində nəzərdə tutulan şərtlərdən asılıdır. Bu cür şərtlər tərəflər arasında overlift/anderlift qalıqlarının nağd pulla hesablaşmasına imkan yaradarsa, həmin qalıqlar ilkin uçotdan sonrakı hesabat tarixlərinə ədalətli dərəcədə yenidən qiymətləndirilir. Xam neftin təhvilə nəticəsində yaranmış overlift/anderlift qalıqları ilkin uçotdan sonrakı hesabat tarixlərinə balans dəyəri və ədalətli dərəcədə ən aşağı olanı ilə qeydə alınır.

İşçilərə ödənişlər. Əmək haqları, məvaciblər,

Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna ödənişlər, məzuniyyət və bülletenlər üzrə illik ödənişlər, mükafatlar və pul şəklində olmayan imtiyazlar (məs, səhiyyə xidmətləri və uşaq bağçaları) Qrupun işçiləri tərəfindən müvafiq xidmətlərin göstərildiyi ildə hesablanır.

Əlaqəli tərəflər. Əlaqəli tərəflər BMS 24, Əlaqəli Tərəflərlə Əməliyyatlar Standartına uyğun olaraq müəyyən edilir. Tərəflər o zaman əlaqəli hesab olunur ki, tərəflərdən biri digərinə nəzarət edə bilsin, onunla eyni qrupun nəzarəti altında olsun və ya maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı məsələlər üzrə qərar qəbul edərkən ona mühüm təsir göstərə bilsin. Əlaqəli tərəflər arasındakı münasibətləri nəzərə alarkən həmin münasibətlərin yalnız hüquqi formasına deyil, məzmununa da diqqət yetirilir.

Qrupun son nəzarətəddici tərəfi Azərbaycan hökumətidir. Qrupun Prezidenti, Vitse-Prezidentləri, eləcə də ARDNŞ-in strukturu birbaşa olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiqlənir. ARDNŞ Prezidenti ARDNŞ-in əməliyyatları ilə bağlı əhəmiyyətli məsələlər üzrə ARDNŞ-in səkkiz vitse-prezidenti və ARDNŞ-in bəzi digər rəhbər nümayəndələrindən ibarət olan Məsləhət Şurası ilə məsləhətləşmələr aparır. ARDNŞ-in Məsləhət Şurasının qəbul etdiyi bütün qərarlar ARDNŞ-da qüvvəyə minməzdən əvvəl ARDNŞ Prezidenti tərəfindən təsdiqlənməlidir.

Dövlətin iqtisadi və sosial siyasəti Qrupun maliyyə vəziyyətinə, əməliyyat nəticələrinə və pul vəsaitlərinin hərəkətinə təsir edir. Dövlət tərəfindən Qrupun üzərinə Azərbaycan Respublikasındakı müştərilərə dövlətin nəzarət etdiyi qiymətlərlə davamlı olaraq neft və qaz təchiz etmək öhdəliyi qoyulmuşdur. Dövlətlə əməliyyatlara 19 sayılı Qeyddə göstərilən vergilər daxildir.

Əlaqəli tərəflər öz aralarında əlaqəli olmayan tərəflərin apara bilmədiyi əməliyyatları həyata keçirə bilər. Bununla yanaşı, əlaqəli tərəflər arasında aparılan əməliyyatların şərtləri, müddətləri və məbləğləri əlaqəli olmayan tərəflər arasında aparılan əməliyyatlarla eyni olmaya bilər.

Əlaqəli tərəflərlə aparılan əməliyyatların xarakterinə görə onlar kommersiona cəhətdən müstəqil tərəflər arasında həyata keçirilən əməliyyatların şərtlərinə uyğun hesab edilə bilməz.

Yenidən təsnifləşdirmələr. Cari ildə maliyyə hesabatlarının təqdimatına uyğunlaşmaq məqsədilə keçən ilin maliyyə vəziyyəti haqqında

hesabatındakı, məcmu gəlir haqqında hesabatındakı, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatındakı məbləğlərdə və müvafiq qeydlərdə müəyyən yenidən təsnif etmələr aparılmışdır. Bunlar Qrupun maliyyə vəziyyətinə, əməliyyatların nəticələrinə və kapitalla əhəmiyyətli təsir göstərməmişdir.

Cədvəl XI-7

Konsolidasiya edilmiş maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat	Məbləğ
Birgə müəssisələrə investisiyalar Əlaqəli müəssisələrə investisiyalardan yenidən təsnif edilmişdir	12,981
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitlərindən yenidən təsnif edilmişdir	7,998
Digər uzunmüddətli öhdəliklər Kreditor borclarından yenidən təsnif edilmişdir	36,893
Konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabat	
Birgə müəssisələrin nəticələrində pay Əlaqəli müəssisələrin nəticələrində paydan yenidən təsnif edilmişdir.	12,981
Konsolidasiya edilmiş pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat	
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitlərindən yenidən təsnif edilmişdir	7,998

3 Əhəmiyyətli Uçot Təxminləri və Mülahizələri

Qrup hesabatlarında əks etdirilən aktiv və passivlərin məbləğlərinə təsir göstərən təxminlər və fərziyyələr irəli sürür. Həmin təxminlər və fərziyyələr müntəzəm olaraq rəhbərliyin təcrübəsinə və digər amillərə, həmçinin rəhbərliyin fikrinə mövcud şəraitə uyğun olaraq əsaslandırılmış gələcək hadisələr üzrə təxminlərə əsasən təhlil edilir. Uçot siyasətinin tətbiqi zamanı rəhbərlik həmçinin peşəkar mülahizələr irəli sürür. Konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarında əks etdirilən məbləğlərə daha çox təsir göstərən peşəkar mülahizələr və hesabat tarixinə aktiv və passivlərin balans dəyərində əhəmiyyətli düzəlişlərin edilməsinə səbəb olan təxminlərə aşağıdakılar daxildir:

Neft və qaz ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi.

Neft və qaz ehtiyatları Qrupun investisiya sahəsində qərar qəbul edilməsi prosesində əsas elementlərdir. Onlar həmçinin dəyərsizləşmə üzrə yoxlanmanın mühüm elementidir. Təsdiqlənmiş neft və qaz ehtiyatlarında, xüsusilə də təsdiqlənib işlənmiş ehtiyatlarda baş vermiş dəyişikliklər məcmu gəlir haqqında hesabatda əks olunan istehsal həcmindən asılı olaraq amortizasiya xərclərinə təsir göstərir.

Təsdiqlənmiş neft və qaz ehtiyatları mövcud iqtisadi və əməliyyat şəraitində (yəni qiymətləndirmə tarixinə qiymətlər və xərclər) geoloji və mühəndislik

məlumatlarının gələcək illərdə məlum rezervuarlardan məsrəflərin ödənilməsinə kifayət qədər əminliklə göstərdiyi xam neft və təbii qazın qiymətləndirilmiş miqdarıdır. Təsdiqlənib işlənmiş ehtiyatlar dedikdə mövcud quyularda mövcud avadanlıqlar və onların istismar üsulları vasitəsi ilə uçota alınması

gözlənilə bilən ehtiyatlar başa düşülür. Neft və qaz ehtiyatlarının ilkin qiymətləndirmələri mahiyyət etibarını ilə qeyri-müəyyəndir, mülahizələrin tətbiq edilməsini tələb edir və gələcəkdə yenidən baxılmalıdır. Müvafiq olaraq, təsdiqlənib işlənmiş və ya təsdiqlənmiş ehtiyatlara əsaslanan maliyyə və uçot ölçüləri də (tükənmə və amortizasiya xərcləri və aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər üçün ehtiyatlar) dəyişə bilər.

Təsdiqlənmiş ehtiyatlar rezervuarlara və quyulara dair mövcud məlumatlara istinadən qiymətləndirilir. Yeni məlumatlara (misal üçün, məhsulun qiymətləri, müqavilə şərtləri və ya işlənmə planları daxil olmaqla, qazma və hasilatla bağlı fəaliyyət və ya iqtisadi amillərdə dəyişikliklər) əsasən təsdiqlənmiş ehtiyatlarla bağlı bütün qiymətləndirmələrə (artırılması və ya azaldılması istiqamətində) yenidən baxılmalıdır. İşlənmə və hasilat fəaliyyəti haqqında yeni məlumatların əldə edilməsi nəticəsində karbohidrogen ehtiyatlarının texniki istismar müddətində baş verən dəyişikliklər illik yenidən qiymətləndirmələrin aparılmasının əsas səbəbidir.

Ümumiyyətlə, işlənməmiş və ya qismən işlənməmiş yataqlarla bağlı ehtiyatlar üzrə qiymətləndirmələr, işlənməmiş və ya tükənən yataqlara nisbətən, gələcək istismar müddəti ərzində daha böyük qeyri-müəyyənliyə məruz qalır. Yataqda hasilat işləri başladıldıqda, əlavə

quyuların qazılmasına və ya hasilat şəraitində olan rezervuarın uzunmüddətli fəaliyyətinə dair əlavə məlumatlar əldə etdikdən sonra, təsdiqlənmiş ehtiyatların miqdarına gələcəkdə yenidən baxılmalıdır. Bu yataqlar işləndikcə, yeni məlumatlar dəyişikliklərə gətirib çıxara bilər.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə ARDNŞ-in təsdiqlənmiş ehtiyatları Neft Mühəndisləri Cəmiyyətinin qaydalarına uyğun olaraq müstəqil rezervuar mühəndisləri tərəfindən hazırlanmış hesabatlara əsaslanır.

Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər. Bundan sonra 20-ci Qeyddə müzakirə edildiyi kimi, rəhbərlik neft və qaz hasilatı obyektlərinin, kəmərlərin və köməkçi avadanlıqların istismardan çıxarılması və bu aktivlərin gələcək dəyəri və faydalı istifadə müddətinə dair təxminlərə əsasən ətraf mühitin bərpası məqsədilə gələcək xərclər üçün ehtiyatlar yaradır. Gələcək aktivlərin dəyərsizləşməsi üzrə öhdəliklərin müəyyənləşdirilməsi mürəkkəb məsələdir və rəhbərlikdən uzaq gələcəkdə baş verəcək öhdəliklərin silinməsinə dair təxminlərin və mülahizələrin yaradılmasını tələb edir. Mövcud öhdəliklərin ölçüsündə baş verən dəyişikliklər təxmin edilmiş vaxt, gələcək xərclər və ya qiymətləndirmədə istifadə edilmiş diskont dərəcələrində baş verən dəyişikliklər nəticəsində yarana bilər.

Qrup, aktivlərin silinməsi üzrə öhdəliklərini BMHŞK 1, İstismardan Çıxarılma, Bərpa üzrə Mövcud və Oxşar Öhdəliklərdə Dəyişikliklər haqqında qaydalara uyğun olaraq qiymətləndirir. Ehtiyat kimi uçota alınmış məbləğ mövcud öhdəliyin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixinə qüvvədə olan qanunvericiliyə və qaydalara uyğun olaraq yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məsrəflər üzrə ən dəqiq təxminləri əks etdirir və həmçinin qanunvericilik, qaydalar və onlara dair müvafiq şərtlərin dəyişdirilməsi və yenidən işlənməsi ilə əlaqədar olaraq dəyişə bilər. Hökumət orqanları ətraf mühitlə bağlı qanunvericiliyi və onun tətbiqini davamlı olaraq nəzərdən keçirir. Bu səbəbdən Qrupun aktivlərin silinməsi üzrə əsas öhdəlikləri uçota alınmış məbləğlərdən fərqli ola bilər. Bu ehtiyatlar subyektiv xarakter daşdığına görə belə xərclərin məbləği və yaranma müddəti ilə bağlı qeyri-müəyyənlik mövcuddur. Neft və qaz hasilatı obyektlərinin istismardan

çıxarılması, o cümlədən ləğv etmə və sahənin bərpası xərcləri ilə bağlı təxmin edilmiş öhdəlik 31 dekabr 2009-cu il tarixinə 170,727 AZN (2008: 86,201 AZN) təşkil etmişdir. Bu şərtlərdən hər hansı birinin dəyişməsi Qrupun ayırdığı ehtiyatlar üzrə düzəlişlərin aparılmasına gətirib çıxara bilər.

Rəhbərlik ləğv etmə və sahənin bərpa xərclərini diskontlaşdırmaq üçün istifadə edilən diskont dərəcələrini pul vəsaitlərinin vaxt dəyəri üzrə cari bazar qiymətlərini və lazım gəldikdə müvafiq öhdəliyə xas olan riskləri əks etdirən vergidən əvvəlki faiz dərəcəsi kimi müəyyən edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə istifadə edilmiş diskont dərəcəsi 8.4 faiz (2008: 8 faiz) təşkil etmişdir. Rəhbərlik hesab edir ki, bu diskont dərəcəsi hesabat tarixinə Azərbaycan Respublikasında neft və qazın kəşfiyyatı, qiymətləndirilməsi, işlənməsi və paylanması sahəsinə aid olan bütün risk və qeyri-müəyyənlikləri müvafiq olaraq əks etdirir.

Ətraf mühitin qorunması ilə bağlı öhdəliklər. 21 sayılı Qeyddə göstərilirdiyi kimi, Qrup yaranmasından əvvəlki dövrlərdə göstərdiyi fəaliyyət və irsi olaraq həyata keçirdiyi əməliyyatlar nəticəsində əsasən Abşeron yarımadası ərazisində ətraf mühitə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün təxmin edilən xərclər üçün ehtiyat ayırır. Ehtiyat kimi uçota alınmış məbləğ mövcud öhdəliyin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat tarixinə qüvvədə olan qanunvericiliyə və qaydalara uyğun olaraq yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məsrəflər üzrə ən dəqiq təxminləri əks etdirir və həmçinin qanunvericilik, qaydalar və onlara dair müvafiq şərtlərin dəyişdirilməsi və yenidən işlənməsi ilə əlaqədar olaraq dəyişə bilər. Hökumət orqanları ətraf mühitlə bağlı qanunvericiliyi və onun tətbiqini davamlı olaraq nəzərdən keçirir. Bu səbəbdən Qrupun ətraf mühitin bərpası üzrə əsas öhdəlikləri uçota alınmış məbləğlərdən fərqli ola bilər. Bu ehtiyatların subyektiv xarakter daşdığına görə belə xərclərin məbləği və yaranma müddəti ilə bağlı qeyri-müəyyənlik mövcuddur. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə ətraf mühitin bərpası ilə bağlı təxmin edilmiş öhdəlik 416,544 AZN (2008: 446,925 AZN) təşkil etmişdir. Bu şərtlərdən hər hansı birinin dəyişməsi Qrupun ayırdığı ehtiyatlar üzrə düzəlişlərin aparılmasına gətirib çıxara bilər.

Rəhbərlik ətraf mühitin bərpası xərclərini diskontlaşdırmaq üçün istifadə edilən diskont

dərəcələrini pul vəsaitlərinin vaxt dəyəri üzrə cari bazar qiymətlərini və lazım gəldikdə hesab tarixinə müvafiq öhdəliyə xas olan riskləri əks etdirən vergidən əvvəlki faiz dərəcəsi kimi müəyyən edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə istifadə edilmiş diskont dərəcəsi 8.4 faiz (2008: 8 faiz) təşkil etmişdir. Rəhbərlik hesab edir ki, bu diskont dərəcələri Azərbaycan Respublikasında neft və qazın kəşfiyyatı, qiymətləndirilməsi, işlənməsi və paylanması sahəsinə aid olan bütün risk və qeyri-müəyyənlikləri müvafiq olaraq əks etdirir.

Əsas vəsaitlər və qeyri-maddi aktivlərin faydalı istifadə müddəti. Rəhbərlik, əsas vəsaitləri və qeyri-maddi aktivlərin təxmin edilən faydalı istifadə müddətini və müvafiq amortizasiya ayırmalarını müəyyən edir. Bu təxminlər, Qrupun həmin aktivlər üzrə iqtisadi səmərə əldə etməyi planlaşdırdığı dövrə əsaslanır. Əgər faydalı istifadə müddəti əvvəlki illərdə təxmin edilmiş faydalı müddətdən aşağı olarsa, o zaman rəhbərlik amortizasiya ayırmasını artıracaq və ya ləğv edilmiş və ya satılmış texniki cəhətdən köhnəlmiş aktivləri balansdan siləcəkdir. Faydalı istifadə müddətinə ən azı hər maliyyə ilinin sonunda yenidən baxılır. Yuxarıda qeyd olunan şərtlərin və ya təxminlərin hər hansı birində dəyişiklik olarsa, bu, gələcəkdə amortizasiya dərəcələri üzrə düzəlişlərin aparılmasına gətirib çıxara bilər.

Təxirə salınmış vergi aktivinin uçuğu. Təxirə salınmış xalis vergi aktivini vergiyə cəlb olunan gəlirdən gələcək çıxılmalar vasitəsilə əldə olunan mənfəət vergisi məbləğlərindən ibarətdir və maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda qeyd alınır. Təxirə salınmış mənfəət vergisi aktivləri realizasiya oluna biləcəyi müddət ərzində uçuğa alınır. Vergiyə cəlb olunan gələcək mənfəət və gələcəkdə yaranması ehtimal edilən vergi faydasının məbləğini ehtimal edərkən Rəhbərlik son üç ilin vergiyə cəlb olunan mənfəətindən və mövcud şəraitdə məqbul hesab edilən gələcək gəlirlər üzrə təxminlərdən istifadə edir.

Qeyri-maliyyə aktivlərinin dəyərsizləşməsi. Bərpa edilə bilməyən aktivlərin balans dəyərini əks etdirən hadisələr və ya şəraitlərə əsasən rəhbərlik hər bir hesabat tarixində bütün qeyri-maliyyə aktivlərinin mümkün dəyərsizləşməsi üzrə hər hansı göstəricilərin olub-olmamasını müəyyən edir. Bu cür göstəricilərə aşağıdakılar

daxildir: Qrupun biznes planlarında baş verən dəyişikliklər, qeyri-rentabelli fəaliyyətə gətirib çıxaran əmtəə qiymətlərində dəyişikliklər, məhsul qarışıqlarında olan dəyişikliklər və neft və qaz əmlakına gəldikdə isə - təxmin edilmiş təsdiqlənmiş ehtiyatların əhəmiyyətli dərəcədə azalması. Qudvil və digər qeyri-müəyyən faydalı istifadə müddətinə malik olan qeyri-maddi aktivlər hər il və digər vaxtlarda dəyərsizləşmə göstəriciləri olduğu zaman dəyərsizləşmə üzrə yoxlanılır. Digər qeyri-maliyyə aktivləri bərpa edilə bilməyən balans dəyərində dair göstəricilərin mövcud olduğu zaman dəyərsizləşmə üzrə yoxlanılır.

İstifadə dəyəri hesablanarkən rəhbərlik aktivlər və yaxud pul əmələ gətirən vahidlər üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətini təxmin edir və onların cari dəyərini hesablamaq üçün uyğun diskont dərəcəsinə seçir.

2009-cu ildə Qrup konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda 241,639 AZN (2008: 354,122 AZN) məbləğində əsas vəsaitlərin dəyərsizləşməsinə əks etdirmişdir (12 sayılı Qeyd).

Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyatlar. Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyatlar fiziki şəxslərin debitor borclarının yığılması ehtimalının rəhbərlik tərəfindən qiymətləndirilməsinə əsaslanır. Müştərinin əhəmiyyətli maliyyə çətinlikləri, onun müflisləşmə və ya maliyyə strukturunun yenidən təşkilinə məruz qalması ehtimalı və defolt və ya ödənişlərin gecikdirilməsi debitor borclarının potensial olaraq dəyərsizləşmiş olmasını əks etdirən göstəricilər hesab edilir. Əgər əsas müştərinin ödəniş qabiliyyətində pisləşmə baş verərsə və ya bu faktiki defolt təxminlərindən yuxarı olarsa, faktiki nəticələr bu təxminlərdən fərqlənə bilər.

Debitor borcları üzrə əlavə pul vəsaitlərinin bərpası gözlənilmədikdə, debitor borcları müvafiq ehtiyatlara silinir.

Dəyərsizləşmə üzrə zərarlərə qarşı qiymətləndirilən debitor borcları üzrə pul vəsaitlərinin gələcək hərəkəti həmin aktivlərin müqavilə üzrə pul vəsaitlərinin hərəkətinə, rəhbərliyin keçmişdə baş vermiş zərər halları nəticəsində vaxtı keçəcək məbləğlərin həcmi ilə münasibətdə təcrübəsinə və vaxtı keçmiş məbləğlərin geri ödənilməsinə əsasən təxmin edilir. Keçmiş dövrlərə təsir göstərməyən cari

şəraitin təsirini əks etdirmək və cari dövrdə mövcud olmayan keçmiş şəraitin təsirini aradan qaldırmaq məqsədilə əvvəlki təcrübə müşahidə edilə bilən cari məlumatlara əsasən tənzimlənilir.

4. Yeni və ya Yenidən İşlənmiş Standartların və Onlara Dair Şərhlərin Tətbiqi və Yeni Uçot Qaydaları

Bir sıra yeni standartlar və onlara dair şərhlər 1 yanvar 2009-cu il tarixindən Qrup üçün qüvvəyə minmişdir:

BMHS 8, Əməliyyat Seqmentləri. Bu Standart borc və ya pay alətləri açıq bazarda alınmış-satılan təşkilatlara, eləcə də açıq bazarda hər hansı növ alətlərin yerləşdirilməsi ilə əlaqədar konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarını tənzimləyici orqanlara təqdim edən və ya təqdim etməyi planlaşdıran müəssisələrə tətbiq edilir. BMHS 8, müəssisələrin öz əməliyyat seqmentləri haqqında maliyyə və təsviri məlumatları açıqlamasını tələb edir. Bu halda seqment üzrə məlumatlar daxili hesabatların hazırlanması zamanı istifadə olunan eyni prinsip ilə təqdim edilməlidir. Bu dəyişiklik Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsir göstərmir.

BMS 1, Maliyyə hesabatlarının təqdimatı, 2007-ci ilin sentyabr ayında yenidən işlənmişdir. Düzəliş edilmiş bu Standart kapitalda təsisçi və qeyri-təsisçi dəyişikliklərini ayırır. Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabatda yalnız təsisçilərlə əməliyyatların təfərrüatları daxil edilir, qeyri-təsisçilərlə bağlı kapitalda dəyişikliklər isə ayrıca sətirdə təqdim edilir. Bundan əlavə, standart məcmu gəlir haqqında hesabatı təqdim edir: bu hesabat mənfəət və ya zərərdə tanınmış bütün maddələri ya ayrıca bir hesabatda, ya da iki əlaqəli hesabatda təqdim edir. Şirkət bir hesabat təqdim etməyi seçmişdir.

BMS 23, Borc öhdəlikləri üzrə xərclər, 2007-ci ilin mart ayında yenidən işlənmişdir. BMS 23 üzrə əsas dəyişiklik istifadəsi və ya satışı kifayət qədər uzun müddət tələb edən aktivlərə aid olan borc öhdəlikləri üzrə xərclərin dərhal xərcə silinməsi üsulunun ləğv edilməsidir. Buna görə, müəssisə bu kimi borc öhdəlikləri üzrə xərcləri aktivin maya dəyəri kimi kapitallaşdırmalıdır. Yenidən işlənmiş Standart kapitallaşdırmaya başlanma tarixi 1 yanvar 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra olan kvalifikasiyalı aktivlərə aid borc öhdəlikləri üzrə

xərclərə prospektiv qaydada tətbiq edilir. Bu Standarta dəyişiklik edilməzdən əvvəl Qrupun uçot siyasəti bu cür aktivlərə aid olan borc öhdəlikləri üzrə xərclərin kapitallaşdırılmasını nəzərdə tuturdu və bu səbəbdən yenidən işlənmiş standart Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsir göstərməmişdir.

Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarına təkmilləşdirilmələr (2008-ci ilin may ayında dərc edilmişdir). 2008-ci ildə Beynəlxalq Mühasibat Standartları Şurası (BMSŞ) BMHS-ə lazımı, lakin təcili olmayan dəyişikliklərin aparılması məqsədilə illik təkmilləşdirmə layihəsinin həyata keçirilməsinə dair qərar qəbul etmişdir. Dəyişikliklər müxtəlif standartlara edilmiş əsaslı dəyişikliklər, açıqlamalar və terminoloji düzəlişlərdən ibarətdir. Həmin əsaslı dəyişikliklər aşağıdakı sahələrdə aparılmışdır: törəmə müəssisə üzərində nəzarətin itirildiyi halda BMHS 5-ə əsasən onun satış üçün nəzərdə tutulan kimi təsnifləşdirilməsi; BMS 1-ə əsasən alqı-satqı üçün nəzərdə tutulan maliyyə alətlərinin uzunmüddətli aktivlər kimi təqdim edilməsi; BMS 16-a uyğun olaraq əvvəllər icarə üçün nəzərdə tutulan aktivlərin satışının uçotu və BMS 7-ə əsasən müvafiq pul vəsaitləri hərəkətinin əməliyyat fəaliyyətindən daxil olan pul vəsaitlərinin hərəkəti kimi təsnifləşdirilməsi; BMS 19-a əsasən sekvestr anlayışının aydınlaşdırılması; BMS 20-ə uyğun olaraq bazar faiz dərəcələrindən aşağı faiz dərəcələri ilə verilmiş dövlət subsidiyalarının uçotu; BMS 23-ə əsasən borc öhdəlikləri üzrə xərclər anlayışının effektiv faiz metoduna uyğun olaraq verilməsi; BMS 27 və BMHS 5-ə əsasən satış üçün nəzərdə tutulan törəmə müəssisələr üzrə uçotun aydınlaşdırılması; BMS 28 və BMS 31-ə uyğun olaraq əlaqəli və birgə müəssisələrlə bağlı məlumatların açıqlanması tələblərində azalma; BMS 36-a uyğun olaraq açıqlamaların genişləndirilməsi; BMS 38-ə uyğun olaraq reklam xərcləri üzrə uçotun aydınlaşdırılması; “mənfəət və ya zərərdə ədalətli dəyər” kateqoriyası anlayışının BMS 39-a əsasən hecinq uçotu ilə uyğunluğu təmin etmək üçün dəyişdirilməsi; BMS 40-a uyğun olaraq tikintisi başa çatdırılmamış investisiya mülkiyyəti üzrə uçotun aparılması; və BMS 41-ə uyğun olaraq bioloji aktivlərin ədalətli dəyərinin müəyyən edilməsi qaydalarındakı məhdudiyətlərin azaldılması. BMS 8, 10, 18, 20, 29, 34, 40, 41 və BMHS 7-ə edilmiş digər dəyişikliklər yalnız terminoloji xara-

ktek daşıyır və redaktə ilə bağlı dəyişiklikləri əks etdirir və BMSŞ-nin fikrincə bu dəyişikliklərin mühasibat uçotuna heç bir təsiri yoxdur və ya minimal təsir göstərir. Qrup həmin dəyişikliklərin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı əhəmiyyətli təsirini gözləmir.

Vaxtından əvvəl ödənilmək hüququna malik olan maliyyə alətləri və ləğvətmə zamanı yaranan öhdəliklər – BMS 32 və BMS 1 Standartlarına Dəyişiklik. Bu dəyişiklik maliyyə öhdəliyi anlayışına cavab verən bəzi maliyyə alətlərinin kapital kimi təsnifləndirilməsini tələb edir. Bu dəyişiklik hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

Hüquqların verilməsi şərtləri və ləğv edilmələr – BMHS 2 Standartına Dəyişiklik, Səhm əsasında ödənişlər. Bu dəyişiklikdə yalnız xidmət şərtlərinin və icra şərtlərinin hüquqların verilməsi şərtləri olması müəyyən edilir. Səhm əsasında ödənişlərin digər xüsusiyyətləri hüquqların verilməsi şərtlərinə aid deyil. Bu dəyişiklik müəssisənin və ya digər tərəflərin ləğv edilməsinin eyni uçot qaydası ilə aparılmasını müəyyənləşdirir. Bu dəyişiklik hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

BMHŞK 13, Müştəri loyallıq proqramları. BMHŞK 13-də mal və xidmətlərin müştəri loyallıq proqramları əsasında satılması müəyyənləşdirilir (məsələn: loyallıq xalları və ya təmənnasız məhsullar), bu çox elementli bir razılışdır və müştəridən alınacaq məbləğlər ədalətli dəyər əsasında razılışın komponentləri arasında bölüşdürülür. Müştəri loyallıq proqramları Qrupun fəaliyyətinə tətbiq edilmədiyinə görə bu dəyişiklik hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

BMHŞK 15, Daşınmaz əmlakın tikintisi üzrə müqavilələr. Bu şərh birbaşa və ya subpodratçılar vasitəsilə daşınmaz əmlakın tikintisi ilə məşğul olan müəssisələrin gəlirləri və əlaqəli xərclərinin uçota alınmasına tətbiq edilir və daşınmaz əmlakın tikintisi üzrə müqavilələrin BMS 11 və ya BMS 18-ə uyğun olub-olmadığının müəyyən edilməsinə dair təlimat verir. BMHŞK 15 həmçinin, müəssisələr tərəfindən bu cür əməliyyatlar üzrə gəlirlərin nə vaxt uçota alınmasını müəyyən edən meyarları əks etdirir. Bu dəyişiklik hazırkı kon-

solidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı əhəmiyyətli təsir göstərməmişdir.

Törəmə, birgə və ya əlaqəli müəssisələrdəki investisiyaların maya dəyəri – BMHS 1 və BMS 27 Standartlarına Dəyişikliklər. Bu dəyişiklik BMHS-i ilk dəfə tətbiq edən müəssisələrə törəmə, birgə və ya əlaqəli müəssisələrdəki investisiyaları ayrıca konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında ədalətli dəyərə yaxud əvvəlki uçot qaydalarına uyğun olaraq balans dəyəri ilə şərtə dəyər ifadəsində qiymətləndirmək imkanı verir. Bu dəyişiklik həmçinin, investisiya obyektlərindəki xalis aktivlərin alışıdan əvvəlki gəlirlərini investisiyanın bərpa edilməsi kimi deyil, il üzrə mənfəət və ya zərəmə aid edilməsini tələb edir. Bu dəyişiklik Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

Maliyyə alətləri haqqında məlumat açıqlamalarının təkmilləşdirilməsi – BMHS 7-yə düzəliş, Maliyyə alətləri: məlumatların açıqlanması (2009-cu ilin mart ayında dərc edilmişdir). Bu dəyişiklik ədalətli dəyərə qiymətləndirmələr və likvidlik riski ilə bağlı məlumat açıqlamalarının genişlənməsini tələb edir. Müəssisələr üç səviyyəli ədalətli dəyərə qiymətləndirmə prinsipindən istifadə etməklə, maliyyə alətlərini təhlil etməlidirlər. Bu dəyişiklik (a) öhdəliklərin ödəmə müddətlərinə görə təhlili cədvəlində maliyyə zamanının tələb edilə bildiyi ən qısa müddətdə həmin zamanın maksimal məbləğinin əks etdirilməsini izah edir; və (b) müqavilə üzrə ödəmə müddətləri pul vəsaitləri hərəkətinin müddəti ilə bağlı məlumatın əldə edilməsi üçün əhəmiyyət daşıdıqda, maliyyə derivativlərinin müqavilə üzrə qalan ödəmə müddətləri haqqında məlumatın açıqlanmasını tələb edir. Bundan əlavə, müəssisə likvidlik riskinin idarə edilməsi üçün malik olduğu maliyyə aktivlərinin ödəmə müddətlərinə görə təhlili üzrə məlumatları açıqlamalıdır (bu məlumat likvidlik riskinin xarakterini və həcmi müəyyən etmək üçün maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə lazım olduqda). Hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında müvafiq əlavə məlumatlar açıqlanmışdır.

Əlavə elementli derivativlər - BMHŞK 9 və BMS 39 Standartlarına Dəyişikliklər, 2009-cu ilin mart ayında dərc edilmişdir. Bu dəyişikliklərdə

maliyyə aktivinin “mənfəət və ya zərər vasitəsilə ədalətli dəyərə göstərilən maliyyə aktivləri” kateqoriyasından çıxarılması zamanı bütün əlavə elementli derivativlərin qiymətləndirilməsi və lazım olduqda ayrıca uçota alınması aydın şəkildə göstərilir. Bu dəyişiklik hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

BMHŞK 16, Xarici müəssisələrdəki xalis investisiyaların hecinqi. Bu şərhə hansı valyuta riskləri üzrə hecinq uçotunun aparılması uyğun olduğu izah edilir və qeyd olunur ki, funksional valyutadan təqdimat valyutasına köçürmə hecinq uçotunun tətbiq edilə biləcəyi riski yaratmır. Bu BMHŞK, hecinq alətinin qrupun müəssisəsi və ya müəssisələri tərəfindən saxlanılmasına icazə verir (hecinq olunan xarici müəssisənin özü istisna olmaqla). Bu şərhə həmçinin hecləşdirilən xarici müəssisənin silinməsi zamanı digər məcmu gəlirdən mənfəət və ya zərəre köçürülən gəlir və ya zərərin hesablanma qaydası açıqlanır. Hesabat hazırlayan müəssisələr tətbiq etdikləri hecinqin BMHŞK 16-da qeyd olunmuş hecinq uçotu meyarlarına cavab vermədiyi təqdirdə, bu hecləri prospektiv qaydada BMS 39-a uyğun olaraq hecinq uçotunu dayandırmaq prinsipini tətbiq edirlər. BMHŞK 16 hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsir göstərməmişdir.

Yuxarıda başqa cür göstərilmədiyi hallarda, hazırkı dəyişikliklər və şərhlər Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərməmişdir.

Qrupun 1 yanvar 2010-cu il tarixində və ya bu tarixdən sonra başlayan illik hesabat dövrləri üçün məcburi xarakter daşıyan və ya Qrup tərəfindən əvvəllər tətbiq edilməyən bəzi yeni standartlar və onlara dair şərhlər dərc olunmuşdur:

BMHŞK 17, Nağd olmayan aktivlərin səhmdarlar arasında bölüşdürülməsi (1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu şərh, nağd olmayan aktivlərin səhmdarlara dividend şəklində ödənilməsi zamanı uçot qaydasını əks etdirir. Müəssisə, nağd olmayan aktivlərin dividend şəklində səhmdarlara ödənilməsi öhdəliyini bölüşdürüləcək aktivlərin ədalətli dəyərində qiymətləndirməlidir. Bölüşdürülmüş nağd olmayan aktivlərin silinməsindən yaranan gəlir

və ya zərər müəssisə tərəfindən dividendlər ödənildikdən sonra il üzrə mənfəət və ya zərərdə qeydə alınır. Hazırda Qrup yeni şərhin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini qiymətləndirir.

BMHŞK 18, Müştərilər tərəfindən aktivlərin köçürülməsi (1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu şərh, müştərilər tərəfindən aktivlərin köçürülməsini, xüsusilə aktiv anlayışının meyarlarına riayət olunması hallarını; aktivin uçotu və ilkin uçot zamanı onun dəyərinin qiymətləndirilməsini; ayrıca identifikasiya edilə bilən xidmətlərin (köçürülmüş aktivin əvəzində bir və ya daha çox xidmətlər) müəyyən edilməsi; gəlirin uçotu və müştərilər tərəfindən nağd vəsaitin köçürülməsinin uçotu qaydasını əks etdirir. BMHŞK 18-in Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı əhəmiyyətli təsiri gözlənilmir.

BMHŞK 19, Maliyyə öhdəliklərinin pay alətləri ilə ödənilməsi (1 iyul 2010-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu şərh müəssisənin pay alətlərinin buraxılması hesabına öhdəliyini yerinə yetirdiyi hallarda uçot qaydasını müəyyən edir. Gəlir və ya zərər pay alətlərinin ədalətli dəyərinin borc öhdəliyinin balans dəyəri ilə müqayisəsi əsasında mənfəət və ya zərəre aid edilir. Hazırda Qrup bu şərhin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini qiymətləndirir.

BMS 27, Konsolidasiya edilmiş və konsolidasiya edilməmiş maliyyə hesabatları (2008-ci ilin yanvar ayında yenidən işlənmişdir; 1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Yenidən işlənmiş BMS 27 şirkətdən ümumi gəlirlərin baş müəssisə sahiblərinə və nəzarət olunmayan pay sahiblərinə (bundan əvvəl “azlığın payı”) aid edilməsini tələb edir (hətta nəzarət olunmayan pay üzrə nəticələrin kəsir olduğu təqdirdə). Qüvvədə olan standart əksər hallarda artıq zərərlərin baş müəssisənin sahiblərinə aid edilməsini tələb edir. Bundan əlavə, yenidən işlənmiş standartda göstərilir ki, baş müəssisənin törəmə müəssisədəki iştirak payında nəzarətin itirilməsi ilə nəticələnməyəcək dəyişikliklər səhm alətləri üzrə əməliyyatlar kimi uçota alınsın. Standart həmçinin törəmə müəssisə üzrə nəzarətin itirilməsi nəticəsində yaranan hər

hansı mənfəət və ya zərərin müəssisə tərəfindən necə qiymətləndirilməsini müəyyənləşdirir. Nəzarətin itirildiyi tarixdə keçmiş törəmə müəssisədə saxlanılmış investisiyalar ədalətli dəyərle ölçülməlidir. Hazırda Qrup yenidən işlənmiş standartın onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini qiymətləndirir.

Müvafiq hecləşdirilən maddələr – BMS 39-a düzəliş, Maliyyə alətləri: tanınması və qiymətləndirilməsi (1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlərə retrospektiv qaydada tətbiq edilməklə qüvvəyə minir). Bu dəyişiklik hecləşdirilən risk və ya pul vəsaitlərinin hərəkətinin bir hissəsi üçün hecləşdirmə uçotunun tətbiq edilə bilməsini müəyyən edən prinsiplərin ayrı-ayrı vəziyyətlərdə necə istifadə edildiyini göstərir. Qrup hecinq uçotunu aparmadığına görə, bu dəyişikliyin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsiri gözlənilmir.

BMHS 1, Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının ilk dəfə tətbiq edilməsi (1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan dövr üçün BMHS-ə uyğun hazırlanmış ilk maliyyə hesabatlarına tətbiq edilir). Yenidən işlənmiş BMHS 1, istifadəçilərin Standarta edilmiş dəyişiklikləri başa düşməsi və mənimsəməsini asanlaşdırmaq üçün əvvəlki versiyaya edilmiş struktur dəyişikliklər ilə birlikdə öz məzmununu saxlamışdır. Qrup, yenidən işlənmiş standartın onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsir etmədiyini qənaətinə gəlmişdir.

BMHS 3, Müəssisələrin birləşməsi (2008-ci ilin yanvar ayında yenidən işlənmişdir; alış tarixi 1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan birinci illik hesabat dövrünün başlanğıcı və ya sonra olan müəssisələrin birləşməsi üçün qüvvəyə minir). Yenidən işlənmiş BMHS 3, müəssisələrə nəzarət olunmayan iştirak paylarının mövcud BMHS 3 üsulundan istifadə etməklə (alıcının əldə edilmiş müəssisənin identifikasiya edilə bilən xalis aktivlərində proporsional payı) və ya ədalətli dəyərle qiymətləndirilməsi imkanı verir. Yenidən işlənmiş BMHS 3 müəssisələrin birləşməsində alış metodunun tətbiqi üzrə daha ətraflı təlimat verir. Qudvilə aid olan hissənin hesablanması məqsədilə, hər bir mərhələli alış prosesində bütün aktiv və

öhdəliklərin ədalətli dəyərle qiymətləndirilməsi tələbi hesabatdan çıxarılmışdır. Bundan sonra qudvil alış tarixində alışdan əvvəl müəssisədəki hər hansı investisiyanın ədalətli dəyəri, ödənilmiş məbləğ və əldə edilmiş xalis aktivlər arasında fərq kimi uçota alınacaqdır. Alış ilə bağlı xərclər müəssisələrin birləşməsi əməliyyatından ayrıca tanınacaq və qudvil kimi yox, xərc kimi uçota alınacaqdır. Alıcı şirkət, alış tarixində alış ilə bağlı hər hansı şərti məbləğ üzrə öhdəliyi alış tarixində uçota almalıdır. Alış tarixindən sonra bu öhdəliyin dəyərindəki dəyişikliklər qudvilin təshih edilməsi yolu ilə deyil, tətbiq edilən digər BMHS-lərə uyğun olaraq uçota alınacaqdır. Yenidən işlənmiş BMHS 3 yalnız müqavilə əsasında bir neçə müəssisənin iştirakı ilə müəssisələrin birləşməsini və təkcə həyata keçirilmiş qarşılıqlı müəssisələrin birləşməsini əhatə edir. Hazırda Qrup yenidən işlənmiş standartın onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini qiymətləndirir.

Qrup üzrə Pul Şəklində Səhm Əsasında Ödənişlər - BMHS 2, Səhm Əsasında Ödənişlər Standartına Dəyişikliklər (1 yanvar 2010-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu dəyişikliklərdə səhm əsasında ödənişlərin konsolidasiya edilmiş və ayrıca maliyyə hesabatlarında təsnifləşdirilməsi üsulları aydın şəkildə müəyyən edilir. Həmin dəyişikliklər qüvvədən düşmüş BMHŞK 8 və BMHŞK 11-də göstərilən təlimatları əks etdirir. Bu əlavələr standart üzrə şərhə əvvəllər nəzərdə tutulmayan planları əhatə etmək üçün BMHŞK 11-də verilmiş təlimatı daha ətraflı açıqlayır. Dəyişikliklərdə həmçinin, standarta əlavədə göstərilən anlayışların izahı verilir. Qrup bu dəyişikliklərin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı əhəmiyyətli təsirini gözləmir.

Səhm Emissiyalarının Təsnifləşdirilməsi – BMS 32 Standartına Dəyişiklik (8 oktyabr 2009-cu il tarixində dərc edilmişdir; 1 fevral 2010-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu dəyişiklik xarici valyutada ifadə olunan müəyyən səhm emissiyaları üzrə daxilolmaları maliyyə derivativləri kimi təsnifləşdirilməkdən azad edir.

Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının təkmilləşdirilməsi (2009-cu ilin aprel ayında dərc edilmişdir; BMHS 2, BMS 38, BMHŞK 9 və BMHŞK 16-ya dəyişikliklər 1 iyul 2009-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir; BMHS 5, BMHS 8, BMS 1, BMS 7, BMS 17, BMS 36 və BMS 39-a dəyişikliklər 1 yanvar 2010-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Təkmilləşdirmələr aşağıdakı standartlara və onlara dair şərhlərə edilmiş əsaslı dəyişikliklər və izahatlardan ibarətdir: müəssisələr tərəfindən ümumi nəzarət olunan əməliyyatlara yatırımlar və birgə müəssisələrin yaradılmasının BMHS 2-yə uyğun olmadığının aydınlaşdırılması; BMHS 5 və digər standartlarda satış üçün nəzərdə tutulan uzunmüddətli aktivlər (və ya silinmə qruplarının) və ya dayandırılmış əməliyyatlar üzrə məlumatların açıqlanması tələblərinin aydınlaşdırılması; BMHS 8-ə əsasən hesabat verilən bütün seqmentlər üzrə cəmi aktiv və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi ilə bağlı hesabatın hazırlanması tələbi (yalnız bu cür məbləğlər müntəzəm olaraq rəhbər işçiyə təqdim edildikdə); müəssisənin öz pay alətləri hesabına yerinə yetirilmiş bəzi öhdəliklərin uzunmüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilməsi üçün BMS 1-ə dəyişikliyin edilməsi; yalnız aktivlərin uçota alınmasına təsir göstərən xərclərin investisiya fəaliyyəti kimi təsnifləşdirilməsi üçün BMS 7-ə dəyişikliyin edilməsi; hətta lizinq müddətinin sonunda torpaq üzrə mülkiyyət hüququnu ötürmədən, bəzi uzunmüddətli torpaq lizinqlərinin BMS 17-yə uyğun olaraq maliyyə lizinqi kimi təsnifləşdirilməsi; müəssisənin prinsipal və ya agent qismində fəaliyyət göstərməsini müəyyən etmək üçün BMS 18-də əlavə təlimatın verilməsi; gəlir yaradan vahidin aktivlərin birləşməsindən əvvəl əməliyyat seqmentindən artıq olmayacağına BMS 36-da aydınlaşdırılması; müəssisələrin birləşməsi nəticəsində əldə edilmiş qeyri-maddi aktivlərin ədalətli dəyərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı BMS 38-ə dəyişikliyin edilməsi; BMS 39-a dəyişikliyin edilməsi, o cümlədən (I) müəssisələrin birləşməsi ilə nəticələnə bilən opsiyon müqavilələrinin daxil edilməsi, (II) nağd pul axınlarının hecləşdirilməsi alətləri üzrə gəlir və ya zərərin kapitalından il üzrə mənfəət və ya zərəre köçürülməsi müddətinin aydınlaşdırılması və (III) hətta opsiyon icra edilərkən borcverənə dəymiş zərər borcalan tərəfindən ödənildikdə, qabaqcadan ödəniş opsiyonunun əsas müqavilə ilə sıx əlaqəli

olduğunu göstərmək üçün BMS 39-a dəyişikliyin edilməsi; ümumi nəzarət olunan əməliyyatlar zamanı əldə edilmiş müqavilələrdəki əlavə elementli derivativlər və birgə müəssisələrin yaradılmasının BMHŞK 9-a uyğun olmadığının aydınlaşdırılması; və hecinq alətlərinin özü hecləşdirilən xarici əməliyyat tərəfindən saxlanıla bilməməsi haqqında məhdudiyyətin BMHŞK 16-dan çıxarılması. Qrup, bu dəyişikliklərin onun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı əhəmiyyətli təsirini gözləmir.

BMS 24, Əlaqəli Tərəflər Barədə Açıqlamalar Standartına Dəyişiklik (2009-cu ilin noyabr ayında dərc edilmişdir və 1 yanvar 2011-ci il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). BMS 24, 2009-cu ildə yenidən nəzərdən keçirilmiş və nəticədə: (a) əlaqəli tərəf anlayışı sadələşdirilmiş, onun mənası dəqiqləşdirilmiş və uyğunsuzluqlar aradan qaldırılmışdır və (b) dövlət müəssisələr barədə açıqlamaların təqdim edilməsi ilə bağlı tələblər qismən azad edilmişdir.

BMHS 9, Maliyyə Alətləri Hissə 1: Təsnifləşdirmə və Qiymətləndirmə. BMHS 9, 2009-cu ilin noyabr ayında dərc edilmişdir və 39 sayılı BMS-də maliyyə aktivlərinin təsnifləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi bölmələrini əvəz edir. Onun əsas xüsusiyyətləri aşağıda göstərilir:

- Maliyyə aktivləri iki qiymətləndirmə kateqoriyasında təsnifləşdirilməlidir: ilkin qiymətləndirmədən sonra ədalətli dəyərle qiymətləndirilən aktivlər və ilkin qiymətləndirmədən sonra amortizasiya edilmiş dəyərle qiymətləndirilən aktivlər. Təsnifləşdirmə ilə bağlı qərar ilkin uçot zamanı qəbul edilməlidir. Təsnifləşdirmə, müəssisənin maliyyə alətlərinin idarə edilməsi üzrə biznes modeldən və alət üzrə pul vəsaitləri hərəkətinin xüsusiyyətindən asılıdır.
- Maliyyə aləti yalnız borc aləti olduqda ilkin qiymətləndirmədən sonra amortizasiya olunmuş dəyərle qiymətləndirilir. Eyni zamanda bu aktiv aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir: (I) müəssisənin biznes modelinin məqsədi aktivi saxlamaq yolu ilə onun yaratdığı pul vəsaitləri hərəkətini əldə etməkdən ibarətdir və (II) aktivin yaratdığı pul vəsaitləri hərəkəti yalnız əsas məbləği və faiz ödənişlərini əks etdirir (yəni, maliyyə aləti yalnız kreditin ən sadə xüsusiyyətlərinə malik-

dir). Bütün digər borc alətləri mənfəət və ya zərər vasitəsilə ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməlidir.

- Bütün pay alətləri ilkin qiymətləndirmədən sonra ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməlidir. Satış üçün nəzərdə tutulan pay alətləri mənfəət və ya zərər vasitəsilə ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməlidir. Bütün digər pay qoyuluşları ilə bağlı ədalətli dəyərlə yenidən qiymətləndirmə üzrə realizasiya edilməmiş və realizasiya edilmiş gəlir və zərərlərin mənfəət və ya zərər kimi deyil, digər məcmu gəlir kateqoriyasında uçota alınması üçün ilkin uçot zamanı yekun seçim edilə bilər. Ədalətli dəyərlə yenidən qiymətləndirmə üzrə gəlir və xərclər mənfəət və ya zərəyə aid edilmir. Bu seçim hər bir maliyyə aləti üçün fərdi qaydada tətbiq edilə bilər. Dividendlər, investisiya üzrə gəlirləri əks etdirdiyinə görə mənfəət və ya zərərdə göstərilməlidir.

- BMHS 9, 1 yanvar 2013-cü il tarixindən məcburi şəkildə tətbiq edilir, lakin həmin standartın bu tarixdən əvvəl tətbiqinə icazə verilir.

Hazırda Qrup bu standartın tətbiqi nəticələrini, onun maliyyə hesabatlarına təsirini və tətbiq olunma tarixini nəzərdən keçirir.

BMHS-i İlk Dəfə Tətbiq Edən Müəssisələr üçün Əlavə İstisnalar – BMHS 1-ə dəyişikliklər, BMHS-in İlk Dəfə Tətbiq Edilməsi (1 yanvar 2010-cu il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minir). Bu dəyişikliklər tam xərc metodundan istifadə edən müəssisələrin neft və qaz aktivlərinin uçotu ilə bağlı BMHS-ləri retrospektiv qaydada tətbiq etməkdən, həmçinin, qüvvədə olan icarə müqavilələrinə malik olan müəssisələrin həmin müqavilələri, müəssisələrin milli uçot standartlarını tətbiq edəcəyi təqdirdə əldə edəcəkləri nəticələr ilə eyni olduqda, BMHSK 4 ‘Müqavilədə İcarə Əlamətlərinin Mövcudluğunun Müəyyən Edilməsi’ Şərhinə uyğun olaraq təsniflədirməkdən azad edir. Bu dəyişikliklərin Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına hər hansı təsiri gözlənilmir.

Yuxarıda başqa cür göstərilmədiyi hallarda, yeni standartlar və şərtlər Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərməyəcəkdir.

5 Maliyyə Risklərinin İdarə Edilməsi

Maliyyə risk amilləri. Fəaliyyətin adi gedişində Qrup alınan və satılan malların dəyişkən qiymətləri, digər xammalların qiymətləri, valyuta məzənnələri və faiz dərəcələri nəticəsində yaranan bazar riskləri ilə üzləşir. Qiymətlərdəki dəyişikliklər dərəcəsindən asılı olaraq bazar qiymətlərindəki bu cür dəyişikliklər Qrupun maliyyə vəziyyətinin dəyişməsinə səbəb ola bilər. Qrupun ümumi risk idarəetmə proqramı maliyyə bazarlarının qeyri-müəyyənliklərini əhatə edir və Qrupun maliyyə fəaliyyətinə potensial mənfəət təsiri azaltmağı nəzərdə tutur. Maliyyə nəticələrinə təsir edə bilən müxtəlif risklərin səmərəli şəkildə idarə edilməsi üçün Qrupun əsas strategiyası güclü maliyyə mövqeyinin qorunub saxlanmasıdır. İdarəetmə üzrə müəyyən edilmiş rəsmi prosedurların olmamasına baxmayaraq, Qrupun rəhbərliyi maliyyə risklərini cari bazar mövqeyinə istinadən müəyyən edir və qiymətləndirir.

Bazar riski. Bazar riskləri bazar qiymətləri, məzənnə dərəcələri, faiz dərəcələri, malların qiymətləri və səhmlərin qiymətlərindəki dəyişikliklərin Qrupun maliyyə nəticələrinə və ya onun maliyyə alətlərinin dəyərində təsir göstərməsi nəticəsində yaranır. Bu cür risklərin azaldılmasında əsas məqsəd risklər üzrə mənfəəti optimallaşdıraraq onları tənzimləmək və idarə etməkdir.

Qrup xam neft, neft kondensatı, təbii qaz və neft məhsullarının (qiymət riski) qiymətləri, xarici valyuta məzənnələri, faiz dərəcələri, səhmlərin qiyməti və Qrupun maliyyə aktivləri, passivləri və gözlənilən gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətinə mənfəət təsiri göstərə biləcək digər indekslərin dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq bazar qiymətlərindəki dəyişikliklərə məruz qalır.

(i) Xarici valyuta riski

Qrup fəaliyyətin adi gedişində əsasən ABŞ dolları məzənnəsi ilə əlaqədar olaraq müxtəlif xarici valyuta üzrə məzənnə riskinə məruz qalır. Xarici valyuta üzrə məzənnə riskləri əsasən gələcək kommersiya əməliyyatlarından, uçota alınmış aktiv və passivlərdən yaranır (bu aktiv və passivlər funksional valyutadan fərqli valyutada ifadə edildikdə).

Qrupun borc öhdəliklərinin və satışlarının böyük hissəsi, eləcə də xarici müştərilər üzrə debitor borcları ABŞ dolları ilə ifadə edilir. 31 dekabr 2009-cu və 2008-ci il tarixlərində tamamlanan illər ərzində ABŞ dollarının AZN-ə qarşı dəyərində əhəmiyyətli azalma olmamışdır. Lakin buna baxmayaraq, Qrupun törəmə müəssisəsi olan STEAŞ-nin borc öhdəliklərinin əhəmiyyətli hissəsi ABŞ dolları ilə ifadə olunduğuna görə 31 dekabr 2009-cu il tarixində tamamlanan il üzrə Qrupun məcmu gəlir haqqında hesabatında 958 AZN (2008: 407,676 AZN) məbləğində məzənnə fərqi üzrə xalis zərər qeydə alınmışdır.

Rəhbərlik Qrupun xarici valyuta riskini hecləşdirmir.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə bütün digər dəyişənlər sabit qalmaq şərti ilə, AZN-in ABŞ dollarına qarşı dəyərində 10 faiz azalma/artım olduğu təqdirdə, 31 dekabr 2009-cu il tarixində tamamlanan il üzrə vergidən sonrakı mənfəət 34,310 AZN az/çox (2008: 102,141 AZN çox/az) olardı. Bu da əsasən ABŞ dolları ilə ifadə edilmiş borc öhdəliklərinin, bank qalıqlarının, debitor və kreditor borclarının çevrilməsi zamanı xarici valyuta üzrə gəlir/zərərin yaranmasından irəli gəlmiş olardı.

(II) Malların qiymət riski

Qrupun satışlarının böyük hissəsi Azərbaycan hökuməti tərəfindən tənzimlənsə də, Qrup hələ də neft bazarındakı qiymət dəyişikliklərinə görə müəyyən qiymət riskinə məruz qalır. Hazırda Qrup qiymətlərdəki dəyişkənliyi azaltmaq məqsədilə derivativ maliyyə alətlərindən istifadə etmir.

(III) Faiz dərəcələrinin dəyişməsinin pul vəsaitlərinin hərəkətinə və ədalətli dəyərə təsiri riski

Qrup dəyişkən faiz dərəcələrinə malik olan maliyyə öhdəlikləri üzrə faiz dərəcəsi riskinə məruz qalır. Bu riskin azaldılması məqsədilə Qrupun rəhbərliyi cari faiz dərəcəsinin müntəzəm təhlilini aparır və təhlildən asılı olaraq rəhbərlik maliyyələşdirməni sabit və ya dəyişkən dərəcə əsasında əldə edilməsinin daha əlverişli olub-olmamasına dair qərar qəbul edir. Cari bazarda sabit və ya dəyişkən faiz dərəcəsi ilə baş vermiş dəyişiklik əhəmiyyətli hesab edildiyi təqdirdə rəhbərlik konkret borcun daha əlverişli faiz dərəcəsi şərtləri ilə yenidən maliyyələşdirməsini nəzərdən keçirə bilər.

Faiz dərəcələrində dəyişikliklər əsasən borc öhdəliklərinin ədalətli dəyərini (sabit faizli borclar) və ya gələcək pul vəsaitlərini (dəyişkən faizli borclar) dəyişərək onlara təsir edir. Rəhbərlik, Qrupun risklərinin sabit və ya dəyişkən faiz dərəcələri ilə olmasını müəyyən etmə rəsmi siyasətinə malik deyil. Lakin, yeni borc öhdəliklərinin cəlb edilməsi zamanı rəhbərlik ödəniş tarixinədək gözlənilən müddət ərzində həmin borc öhdəlikləri üzrə sabit və ya dəyişkən faiz dərəcələrinin daha əlverişli olacağına dair qərar qəbul etmək üçün öz mülahizələrindən istifadə edir.

Faiz hesablanan passivlərinin əksəriyyəti üzrə dəyişkən faiz dərəcəsi LIBOR-un dəyişməsinə görə Qrupu faiz ödənişlərinin və gəlirlərinin dəyişməsi riskinə məruz qoyur. 31 dekabr 2009-cu il tarixində LIBOR bütün digər dəyişənlər sabit qalmaq şərti ilə 1 faiz azalar/çoxalardısı, vergidən sonrakı mənfəət 977 AZN (2008: 8,743 AZN – LIBOR-un 10 faiz dəyişməsi istifadə edilmişdir) çox/az olardı.

Qrupun dəyişkən faizli aktivlərinə Karlina Oversiz Korporeyşn birgə müəssisənin kredit üzrə debitor borcu daxildir. Qrup bu debitor borcu ilə əlaqədar LIBOR-un dəyişməsi riskinə məruz qalır. LIBOR bütün digər dəyişənlər sabit qalmaq şərti ilə 1 faiz (10 şərti vahid) az/çox olarsa, 31 dekabr 2009-cu il tarixində tamamlanan il üzrə vergidən sonrakı mənfəət 156 AZN (2008: 7,928 AZN – LIBOR-un 10 faiz (100 şərti vahid) dəyişməsi istifadə edilmişdir) az/çox olardı.

Kredit riski və kredit risklərinin konsentrasiyası. Kredit riski qarşı tərəfin müqavilə üzrə öhdəliklərini yerinə yetirə bilmədiyini təqdirdə Qrupa dəyər biləcək potensial maliyyə zərəridir.

Qrupun kredit riskinə məruz qalan maliyyə alətləri ilk növbədə pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri, o cümlədən məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri daxil olmaqla, debitor borcları və alınacaq kreditlərdən ibarətdir.

Qrupun məruz qaldığı kredit riskinin maksimum dərəcəsi maliyyə aktivlərinin balans dəyəri üzrə əks etdirilir və aşağıdakı cədvəldə aktivlərin kateqoriyalarına görə təsnifləşdirilir:

Cədvəl XI-8

	2009	2008
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri (Qeyd 7)	698,600	520,170
Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri (Qeyd 8)	128,750	97,898
Xalis debitor borcları (Qeyd 9)	1,585,633	1,270,328
Digər debitor borcları	131,540	118,780
Birgə müəssisələrdən debitor borcları (Qeyd 16)	311,891	301,855
Depozitlər (Qeyd 8)	873,169	534,183
Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat üzrə cəmi risk həcmi	3,729,583	2,843,214
Maliyyə zəmanətləri – Digər tərəflərin borcları üçün verilmiş zəmanətlər	(200,268)	(164,606)
Kredit riskinə məruz qalmış cəmi aktivlər	3,529,315	2,678,608

Qrup pul vəsaitlərini Azərbaycan Respublikasında tanınmış maliyyə təşkilatlarında saxlayır. Qrupun pul vəsaitlərinin böyük hissəsi Dövlət mülkiyyətində olan Azərbaycan Beynəlxalq Bankında (“ABB”) yerləşdirilir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə ABB-də saxlanılan pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri, eləcə də məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri 1,200,072 AZN (2008: 844,242 AZN) təşkil etmişdir. Qrup, hesablarının olduğu bankların statusuna daim nəzarət edir.

Debitor borcları əsasən satılmış xam neft, neft məhsulları və təbii qaza görə yerli və xarici müştərilər, o cümlədən əlaqəli tərəflərlə yaranmış qalıqlardan ibarətdir. ARDNŞ, Dövlətin nəzarətində olan bəzi müştərilərin, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən “Azərenerji” ASC və “AZAL” QSC kimi ictimai əhəmiyyətli müəssisələri xam neft, neft məhsulları və təbii qazla fasiləsiz təchizatını təmin etmək üçün öhdəlik daşıyır. Qrupun bu müştərilərlə münasibətlərinə tətbiq edilən faktiki hesablaşma şərtləri Dövlətin qəbul etdiyi sosial və iqtisadi qərarlardan əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Qrupun özəl sektorda fəaliyyət göstərən müştərilər və əlaqəli olmayan digər üçüncü şəxslərlə ticarət balansından yaranan kredit riski onların ödəmə qabiliyyətini daimi nəzarət altında saxlamaqla azaldılır. Artıq konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarında hesablanmış dəyərsizləşmə üzrə ehtiyatdan başqa, Qrup mövcud debitorlarla bağlı yüksək kredit riskinə məruz qalmadığını hesab edir.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə 200,268 AZN (376,797,795 YTL) (2008: 164,606 AZN (312,404,610 YTL) məbləğində zəmanətlər termoplast və lif materiallarının satışına görə STEAŞ şirkətinin yerli və xarici müştəriləri tərəfindən təqdim edilmişdir.

16 saylı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı kimi, 31 dekabr 2009-cu il tarixində Qrupun SOCAR Petroleum üzrə 8,749 AZN məbləğində debitor borcu və Karlina Oversiz Korporeyşn birgə müəssisəsi üzrə 349,963 AZN (31 dekabr 2008: 329,889 AZN) məbləğində debitor borcu Qrupun Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətindəki payından 46,821 AZN (2008: 28,034 AZN) artıq olan Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin zərərlərində Qrupun payı ilə əvəzləndirilmişdir. Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin digər sahibləri ilə Qrupun törəmə müəssisəsi olan Azərbaycan (AÇG) Limited (“AzAÇG”) arasında imzalanmış 28 dekabr 2006-cı il tarixli “Səhmlərin Girovu və Saxlanması haqqında Saziş”ə və 12 aprel 2007-ci il tarixli “Səhmlərin Təminat kimi verilməsi və Saxlanması haqqında Saziş”ə uyğun olaraq Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin digər sahibləri Karlina Oversiz Korporeyşn şirkəti tərəfindən əldə edilmiş və ya əldə ediləcək bütün gəlir və vəsaitlərdə bütün hüquq və paylarını və Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətində səhmlərini və hər hansı digər kapital paylarını AzAÇG-nin xeyrinə girov qoymuşlar.

Dövlət və özəl sektor, eləcə də digər kate-

qoriyadan olan əsas müştərilərlə əməliyyatlar üzrə qalıqlar aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

kifayət qədər dövriyyə kapitalının saxlanması və bazar mövqelərinin bağlanması daxildir. Rəhbərlik, Qrupun

Cədvəl XI-9

	Cəmi debitor borcları		Dəyersizləşmə üzrə ehtiyat		Xalis debitor borcları	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008
Dövlət nəzarətində olan müştərilər						
“Azərenerji” ASC	1,279,498	1,215,381	(1,251,184)	(1,027,912)	28,314	187,469
“Azəriqaz” İB	-	871,055	-	(820,693)	-	50,362
Azal	195,469	142,199	(154,108)	(138,541)	41,361	3,658
Etilen Zavodu	74,917	73,734	(74,917)	(73,734)	-	-
Digər	184,822	750,225	(19,294)	(180,367)	165,528	569,858
Cəmi dövlət nəzarətində olan müştərilər	1,734,706	3,052,594	(1,499,503)	(2,241,247)	235,203	811,347
Özəl və digər sektorda fəaliyyət göstərən müştərilər	1,583,666	799,091	(101,696)	(221,329)	1,481,970	577,762
Cəmi debitor borcları, əvvəlcədən ödəmələri və vergiləri çıxmaqla	3,318,372	3,851,685	(1,601,199)	(2,462,576)	1,717,173	1,389,109

Likvidlik riski. Likvidlik riski Qrupun ödəmə vaxtı çatmış maliyyə öhdəliklərinin yerinə yetirə bilməyəcəyi təqdirdə yaranan riskdir. Likvidliyin idarə edilməsinə Qrupun yanaşması həm adi, həm də qeyri-adi şəraitdə, münasib olmayan zərər çəkməyərək və ya Qrupun nüfuzuna ziyan vurmayaq, öhdəlikləri yerinə yetirməli olanda kifayət qədər likvidliyi təmin etməkdən ibarətdir. Likvidlik riskini idarə edərkən Qrup kifayət qədər pul ehtiyatları və borc öhdəlikləri saxlayır, proqnozlaşdırılmış və faktiki pul vəsaitlərinin hərəkətinə davamlı olaraq nəzarət edir.

Likvidlik riskinin düzgün idarə olunması funksiyasına

likvidlik ehtiyatı üzrə davamlı proqnozlara gözlənilən pul vəsaitlərinin hərəkətinə əsasən nəzarət edir.

Qrupun bütün maliyyə öhdəlikləri qeyri-derivativ maliyyə alətlərindən ibarətdir. Aşağıdakı cədvəldə Qrupun maliyyə öhdəlikləri maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın tarixindən müqavilədə nəzərdə tutulan ödəmə tarixinədək qalan dövr üzrə müvafiq ödəmə müddətlərinə görə təsnifləşdirilir. Cədvəldə göstərilən məbləğlər müqavilədə nəzərdə tutulan diskont edilməmiş pul vəsaitlərinin hərəkətini əks etdirir. Diskontlaşmanın təsiri əhəmiyyətli olmadığı üçün 12 ay ərzində ödənilməli olan qalıqlar təxminən onların balans dəyərində bərabərdir.

Cədvəl XI-10

31 dekabr 2009	3 aydan az	3-12 ay	1-5 il	5 ildən çox	Cəmi
Cəmi maliyyə kreditor borcları	2,122,994	-	-	-	2,122,994
Faiz hesablanan borc öhdəlikləri	120,632	387,820	2,136,333	595,430	3,240,215
Cəmi gələcək ödənişlər, əsas məbləğ daxil olmaqla	2,243,626	387,820	2,136,333	595,430	5,363,209

31 dekabr 2008-ci il tarixində maliyyə öhdəliklərinin ödəmə müddətlərinə görə təhlili aşağıda göstərilir:

Cədvəl XI-11

31 dekabr 2008	3 aydan az	3-12 ay	1-5 il	5 ildən çox	Cəmi
Cəmi maliyyə kreditör borcları	997,592	-	-	-	997,592
Faiz hesablanan borc öhdəlikləri	238,375	212,763	1,623,030	330,820	2,404,988
Cəmi gələcək ödənişlər, əsas məbləğ və faiz üzrə gələcək ödənişlər daxil olmaqla	1,235,967	212,763	1,623,030	330,820	3,402,580

Kapitalın idarə edilməsi. Kapitalın idarə edilməsində Qrupun əsas məqsədi düzgün investisiya qərarları qəbul etməklə biznes əməliyyatlarının maliyyələşdirilməsi və davam etdirilməsi üçün güclü kapital bazasının təmin edilməsi və hökumətin, investorun və kreditörün işgüzar fəaliyyətinin dəstəklənməsindən ibarətdir.

Qrupun idarə etdiyi məcmu kapital aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

Cədvəl XI-12

	2009	2008
Cəmi borc öhdəlikləri	2,851,974	2,110,853
Qrupun səhmdarlarına aid olan cəmi kapital	7,258,252	6,739,241
Çıxılın: pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	(698,600)	(520,170)
Cəmi idarə edilən kapital	9,411,626	8,329,924

Qrupdan vaxtaşırı olaraq dövlət büdcəsinə və Azərbaycan Hökuməti tərəfindən maliyyələşdirilən müxtəlif layihələrə vəsait köçürməsi tələb olunur.

İl ərzində Qrupun kapitalın idarə edilməsi üzrə yanaşmasında heç bir dəyişiklik olmamışdır.

Maliyyə alətlərinin ədalətli dəyəri. Maliyyə alətlərinin təxmin edilən ədalətli dəyəri Qrup tərəfindən mövcud bazar məlumatlarından (əgər mövcud olarsa) və müvafiq qiymətləndirmə metodlarından istifadə etməklə müəyyən edilmişdir. Lakin, təxmin edilən ədalətli dəyərin müəyyən edilməsi üçün bazar məlumatlarını şərh edərkən peşəkar mülahizələr irəli sürmək tələb edilir. Azərbaycan Respublikasında inkişaf etməkdə olan bazar iqtisadiyyatına xas xüsusiyyətlər müşahidə olunmaqdadır və iqtisadi şərtlər maliyyə bazarlarında aktivliyin həcmi məhdudlaşdırmaqda davam edir. Bazar qiymətləri köhnəlmiş ola və ya aşağı qiymətlərlə

satışın dəyərini əks etdirə və bu səbəbdən maliyyə alətlərinin ədalətli dəyərini əks etdirməyə bilər. Maliyyə alətlərinin ədalətli dəyərini

müəyyən edərkən rəhbərlik bütün mövcud bazar məlumatlarından istifadə edir.

Maliyyə alətlərinin ədalətli dəyərini müəyyən etmək və açıqlamaq üçün Qrup aşağıdakı iyerarxiyadan istifadə edir:

- Səviyyə 1: oxşar aktiv və öhdəliklər üçün fəal bazarda müəyyən edilmiş (düzəliş edilməmiş) qiymətlər;

- Səviyyə 2: uçota alınmış ədalətli dəyərə birbaşa və ya dolayısı ilə əhəmiyyətli təsir göstərən, bazarda müşahidə edilə bilən ilkin məlumatlardan istifadə edən digər mexanizmlər və

- Səviyyə 3: uçota alınmış ədalətli dəyərə əhəmiyyətli təsir göstərən, müşahidə edilməyən bazar məlumatlarına əsaslanan ilkin məlumatlardan istifadə edən mexanizmlər.

31 dekabr 2009-cu ildə Qrup əlaqəli şirkətlərinin aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklərini, ətraf mühitlə bağlı öhdəliklərini və əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlər üçün ehtiyatını ədalətli dəyərlə ölçür. Aşağıdakı cədvəldə əlaqəli şirkətlərin ədalətli dəyərlə uçota alınmış maliyyə alətlərinin ədalətli dəyər iyerarxiyasının səviyyələri üzrə təhlili verilir:

Cədvəl XI-13

31 dekabr 2009-cu ildə başa çatan il	Səviyyə 1	Səviyyə 2	Səviyyə 3	Cəmi
Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər (AÇG və ŞD HPBS-ləri üzrə)	-	-	106,851	106,851
Ətraf mühitlə bağlı öhdəlikləri	-	-	416,544	416,544
Əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlər	-	-	39,421	39,421
	-	-	562,816	562,816

20 sayılı Qeyddə aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklərin, 21 sayılı Qeyddə isə ətraf mühitlə bağlı öhdəliklərin və əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlərin ədalətli dəyərini müəyyən edilməsi təsvir edilir, eləcə də dövrün əvvəlinə və dövrün sonuna qalıqlar tutuşdurulur.

Əsas fərziyyələrdə dəyişikliklərin ədalətli dəyərlərlə ölçülmüş 3-cü səviyyəli alətlərin ədalətli dəyərinə təsiri

Aşağıdakı cədvəldə mümkün alternativ fərziyyələrin 3-cü səviyyəli alətlərin ədalətli dəyərlərinə maksimal təsiri göstərilir:

Cədvəl XI-14

	31 dekabr 2009-cu il	
	Balans dəyəri	Mümkün alternativ fərziyyələrin təsiri artım/(azalma)
Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər (AÇG və ŞD HPBS-ləri üzrə)	106,851	56,110 / (35,433)
Ətraf mühitlə bağlı öhdəlikləri	416,544	31,148 / (27,872)
Əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlər	39,421	29,567 / (13,873)

Mümkün alternativ fərziyyələri müəyyən etmək məqsədilə Qrup əsas müşahidə olunmayan ilkin məlumatlarda belə düzəlişlər etmişdir: diskont dərəcəsinin 3 faiz artırılması / azaldılması və uzunmüddətli inflyasiya dərəcəsinin 1 faiz artırılması / azaldılması.

(I) Amortizasiya olunmuş dəyərdə qeydə alınan maliyyə aktivləri. Sabit faizli maliyyə alətlərinin təxmin edilən ədalətli dəyəri analoji kredit riskinə və ödəmə müddətinə malik yeni alətlər üçün mövcud faiz dərəcələrini tətbiq etməklə diskont edilmiş gələcək pul vəsaitlərinin hərəkəti metoduna əsaslanır. İstifadə edilmiş diskont dərəcələri qarşı tərəfin kredit riskindən asılıdır. Debitor borclarının balans dəyəri ödəmə müddətlərinin qısa olmasına görə təxminən onların ədalətli dəyərinə bərabərdir.

(II) Amortizasiya olunmuş dəyərdə qeydə alınan passivlər. Kreditor borcları və əlaqəli

tərəflər üzrə kreditor borclarının balans dəyəri onların ödəmə müddətlərinin qısa olmasına görə təxminən onların ədalətli dəyərinə bərabərdir. Bütün borcların dövrün sonuna hələ də tətbiq edilən bazar şərtləri ilə əldə edilməsinə görə uzunmüddətli borc öhdəliklərinin balans dəyəri təxminən onların ədalətli dəyərinə bərabərdir.

6 Əlaqəli Tərəflərlə Əməliyyatlar və Qalıqlar

Baş rəhbərliyə ödənişlər. Qrupun baş rəhbərliyinə ARDNŞ Prezidenti və səkkiz Vitse-Prezident daxildir. Qrupun baş rəhbərliyinin bütün üzvləri Azərbaycan Respublikasının Pre-

zidenti tərəfindən təyin edilir. Baş rəhbərliyin üzvləri təsdiqlənmiş əmək haqqı cədvəlinə uyğun olaraq əmək haqqı və mükafatlar, eləcə də Qrupun müəyyən şirkətlərində Direktorlar şurasının üzvləri olduqlarına görə ödənişlər almaq hüququna malikdirlər. 2009-cu ildə baş rəhbərliyə cəmi ödənişlər 168 AZN (2008: 183 AZN) təşkil etmişdir.

Qrupun əhəmiyyətli əməliyyatlar apardığı və ya hesablaşmalar üzrə əhəmiyyətli qalıqlara malik olduğu əlaqəli tərəflərlə münasibətlər aşağıda göstərilir.

31 dekabr 2009-cu il tarixində əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar üzrə qalıqlar aşağıda əks etdirilir:

Cədvəl XI-15

	Qeyd	Dövlət və onun nəzarətində olan müəssisələr	Əlaqəli və birgə müəssisələr
Debitor borclarının ümumi məbləği		1,734,706	818,730
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyatlar		(1,148,284)	-
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri		495,933	-
Depozit və məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri		890,499	-
ƏDV və digər vergilər üzrə debitor borcları		338,971	-
Mənfəət vergisi üzrə qabaqcadan ödəmələr		3,628	-
Birgə müəssisələrdən debitor borcları	16	-	311,891
ABB-dan alınmış borc öhdəlikləri (müqavilə üzrə faiz dərəcələri: LIBOR üstə gəl 2 faizdən LIBOR üstə gəl 3 faizədək)		-	(868,303)
Kreditor borcları		(63,780)	(198,980)
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fonduna (ARDNF) ödəniləcək məbləğlər		(1,139,186)	-
Digər vergilər üzrə kreditor borcları		(298,431)	-
Mənfəət vergisi üzrə kreditor borcları		(51,856)	-
Alınmış əlaqəli müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	15	-	301
Alınmış birgə müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	14	-	18,920

31 dekabr 2009-cu il tarixində tamamlanan il üzrə əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar üzrə gəlir və xərc maddələri aşağıda göstərilir:

Cədvəl XI-16

		Dövlət və onun nəzarətində olan müəssisələr	Əlaqəli və birgə müəssisələr
Təbii qazın satışı		298,809	25
Neft məhsullarının satışı		231,336	85,178
Göstərilmiş xidmətlər		29,094	39,480
Mənfəət vergisi		(285,010)	-
Aksiz vergisi		(362,209)	-
Qiymət marjası üzrə vergi		(50,360)	-
Mədən vergisi		(122,861)	-
Digər vergilər		(248,087)	-
Kommunal xərclər		(52,761)	(3,194)
Digər əməliyyat xərcləri		(94,671)	(173,898)
Sosial sığorta ayırımları		(79,692)	-
Nəqliyyat xərcləri		(15,588)	-
Əsas vəsaitlərin və mal-material ehtiyatlarının alınması		(57,116)	(99,438)
Birgə müəssisələrin vergidən sonrakı nəticələrində pay	14	-	(12,887)
Birgə müəssisələrdən alınmış dividendlər	14	-	(6,178)
Əlaqəli müəssisələrin vergidən sonrakı nəticələrində pay	15	-	89,854
Əlaqəli müəssisələrdən alınmış dividendlər	15	-	(58,481)

31 dekabr 2008-ci il tarixində əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar üzrə qalıqlar aşağıda əks etdirilir:

tərəfindən tənzimlənən bazar qiymətləri ilə həyata keçirilir. İlin sonuna olan qalıqlar təminatlı deyildir və

Cədvəl XI-17

	Qeyd	Dövlət və onun nəzarətində olan müəssisələr	Əlaqəli və birgə müəssisələr
Debitor borclarının ümumi məbləği		3,037,844	14,750
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyatlar		(2,235,963)	(5,284)
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri		465,882	-
Depozitlər və məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri		534,183	-
ƏDV və digər vergilər üzrə debitor borcları		257,230	-
Mənfəət vergisi üzrə qabaqcadan ödəmələr		12,187	-
Birgə müəssisələrdən debitor borcları	16	-	301,855
Mənfəət vergisi üzrə kreditor borcu		152,956	-
ABB-dan alınmış borc öhdəlikləri (müqavilə üzrə faiz dərəcəsi: LIBOR üstə gəl 2 faizdən LIBOR üstə gəl 3 faizədək)		655,850	-
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fonduna (ARDNF) ödəniləcək məbləğlər		122,981	-
Kreditor borcları		440,917	53,877
Digər vergilər üzrə kreditor borcları		90,225	-
Əldə edilmiş əlaqəli müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	15	-	17
Əldə edilmiş birgə müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	14	-	14,064

31 dekabr 2008-ci il tarixində tamamlanan il üzrə əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar üzrə gəlir və xərc maddələri aşağıda göstərilir:

Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatların aparılması şərtləri. Əlaqəli tərəflərə satışlar və onlardan satınalmalar Dövlət

hesablaşmalar nağd şəkildə aparılır. 16 sayılı Qeyddə daha ətraflı açıqlandığı kimi, birgə müəssisənin debitor borcu üzrə alınmış zəmanətdən başqa, əlaqəli tərəflər üzrə debitor və ya kreditor borcları üzrə heç bir zəmanət verilməmiş və ya alınmalı deyildir.

Cədvəl XI-18

		Dövlət və onun nəzarətində olan müəssisələr	Əlaqəli və birgə müəssisələr
Təbii qazın satışı		342,217	-
Neft məhsullarının satışı		141,211	9,444
Tikinti müqavilələri üzrə gəlirlər		-	3,682
Xam neftin satışı		-	-
Göstərilmiş xidmətlər		11,630	5,162
Əməliyyat lizinqi üzrə gəlirlər		-	271
Digər əməliyyat gəlirləri		19,847	22,177
Mənfəət vergisi		570,595	-
Aksiz vergisi		367,266	-
Qiymət marjası üzrə vergi		108,110	-
Mədən vergisi		126,748	-
Kommunal xərclər		93,569	574
Digər əməliyyat xərcləri		109,669	54,437
Sosial sığorta ayırımları		76,138	-
Nəqliyyat xərcləri		31,407	3,240
Əsas vəsaitlərin alınması		3	85,427
Birgə müəssisələrin vergidən sonrakı maliyyə nəticələrində pay	14	-	1,875
Birgə müəssisələrdən alınmış dividendlər	14	-	(6,714)
Əlaqəli müəssisələrin vergidən sonrakı maliyyə nəticələrində pay	15	-	70,542
Əlaqəli müəssisələrdən alınmış dividendlər	15	-	(35,102)

7 Pul Vəsaitləri və Pul Vəsaitlərinin Ekvivalentləri

məbləğində depozit saxlayır. Bu depozit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 2 faiz təşkil edir.

Cədvəl XI-19

	2009	2008
ABŞ dolları ilə bank qalıqları	544,065	378,273
AZN ilə bank qalıqları	83,055	71,272
Avro ilə bank qalıqları	36,848	41,177
YTL ilə bank qalıqları	28,267	24,219
Digər valyuta ilə bank qalıqları	4,660	4,902
Kassa	1,705	327
Cəmi pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	698,600	520,170

31 dekabr 2009-cu il tarixinə ABŞ dolları ilə bank qalıqlarına ABB-da müvafiq olaraq yerləşdirilmiş 112,434 AZN və 214,469 AZN (2008: müvafiq olaraq 120,150 AZN və 181,607 AZN) məbləğində iki tələbli depozit daxildir. 31 dekabr 2009 və 2008-ci il tarixlərində tamamlanan illər ərzində bu depozitlər üzrə illik faiz dərəcəsi 3.5 faiz təşkil etmişdir.

Müddətli depozitlərin ilkin ödəmə müddəti üç aydan az olur. Bank hesablarında olan bütün qalıqlar və müddətli depozitlərin vaxtı keçməmiş və dəyərsizləşməmişdir.

8 Məhdudiyət Qoyulmuş Pul Vəsaitləri və Depozitlər

Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri

BNP Paribas bankındakı cari hesablar 23 dekabr 2005-ci il tarixində AzAÇG, BNP Paribas və Societe Generale ("SG") arasında imzalanmış müvafiq "Hesablar haqqında Saziş"ə və BNP Paribas ilə imzalanmış "Sindikatlaşdırılmış Kredit Saziş"inə uyğun olaraq, Qrupun öz müştərilərindən Məsrəf Neftinin satışı ilə bağlı əldə etdiyi vəsaitləri toplamaq üçün istifadə edilir. Həmin sazişin şərtlərinə uyğun olaraq, Qrupun BNP Paribas bankındakı cari hesabından ödənişlər əsasən Qrupun Azəri-Çıraq-Günəşli ("AÇG") HPBS-dəki iştirakçı payı ilə bağlı məsrəflərlə məhdudlaşır.

Cədvəl XI-20

	2009	2008
ABB-da depozit hesabı – ABŞ dolları ilə	873,169	534,183
BNP Paribas bankındakı cari hesablar – ABŞ dolları ilə	60,233	24,883
Əsas vəsaitlərin alınması üçün akkreditiv	21,210	5,253
Lalaben şirkətinin BNP Paribas bankındakı hesabında olan vəsaitlər – ABŞ dolları ilə	14,673	8,230
Caspian King şirkətinin Societe Generale bankındakı hesabında olan vəsaitlər – ABŞ dolları ilə	-	36,417
ABB-da məhdudiyət qoyulmuş hesab – ABŞ dolları ilə	-	8,302
SOCAR Enerci Georgia şirkətinin Bank of Georgia bankındakı hesabında olan vəsaitlər – ABŞ dolları ilə	-	7,743
Məhdudiyət qoyulmuş digər pul vəsaitləri	32,634	7,070
Cəmi məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri və depozitlər	1,001,919	632,081

Depozitlər

18 sayılı Qeyddə göstərildiyi kimi, ARDNŞ, 2008-ci ilin may ayında ABB-dan götürdüyü kredit vəsaitləri üzrə öhdəliklərin təminatı kimi 31 dekabr 2009-cu il tarixinə ABB-da 873,169 AZN (2008: 534,183 AZN)

Lalaben şirkətinin BNP Paribas bankındakı cari hesabındakı vəsaitlər Qrupun birbaşa olaraq öz

müştərilərindən Ehtiyat Mənfəət Neftinin (Qrupa aid olan gündə 7,000 barel mənfəət nefti) satışından əldə etdiyi vəsaitləri əks etdirir. Lalaben MMC (“Lalaben”) şirkəti ilə imzalanmış “EMN Avans Ödənişi haqqında Saziş”ə uyğun olaraq, Qrup xam neftin satılmasından əldə edilən vəsaitləri Lalaben kreditini ödəmək üçün istifadə edir. Müvafiq sazişlərə uyğun olaraq Lalaben şirkətinin BNP Paribas bankındakı cari hesabında olan vəsaitlər aşağıdakı ödənişlərlə məhdudlaşır:

- mənfəət nefti tarifləri;
- əməliyyat xərcləri; və
- mənfəət vergisi.

33 sayılı Qeyddə göstəriləndiyi kimi Qrup 2009-cu ildən sonrakı dövrdə Lalabenin kreditini tam ödəmişdir.

18 dekabr 2008-ci il tarixində Qrup ilə Caspian King Ltd. şirkəti arasında Əsas Vəsaitlərin Alınmasına dair Saziş imzalanmışdır. Həmin sazişə əsasən Qrupa 100 milyon ABŞ dolları (80,199 AZN) məbləğində maliyyə vəsaiti ayrılmışdır. Bu sazişin şərtlərinə uyğun olaraq, müvafiq kondensat və qazın (neftin) satışından əldə edilən gəlirlər Qrupun saziş üzrə Caspian King Ltd. şirkəti qarşısında öhdəlikləri tam şəkildə yerinə yetirilənə qədər, Qrupun müştəriləri tərəfindən birbaşa olaraq Caspian King Ltd. şirkətinin SG bankındakı cari hesabına köçürülür.

Debitor borcları əsasən Qrupun müştərilərinə satılmış xam neft, neft məhsulları və təbii qaza görə alınacaq məbləğləri əks etdirir.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə 1,592,612 AZN (2008: 378,973 AZN) məbləğində debitor borcları əsasən ABŞ dollarında olan xarici valyutalarda ifadə olunmuşdur.

1,601,199 AZN (2008: 2,462,576 AZN) məbləğində debitor borcları dəyərsizləşmiş və həmin borclar üçün tam məbləğdə ehtiyat yaradılmışdır. Həmin debitor borcları əsasən dövlət müəssisələrinə çatdırılmış neft, təbii qaz və neft məhsullarına görə vaxtı keçmiş borcları (360 gündən çox) əks etdirir. Bundan başqa, hər hansı vaxtı keçmiş debitor borcları olmamışdır.

Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatın tarixinə alışırlar üzrə əvəzləşdirilməmiş ƏDV-ni əks etdirir. Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV alışırlar üçün ödəniş aparıldıqda satışırlar üzrə ƏDV ilə əvəzləşdirilə bilər.

9 Debitor Borcları

Cədvəl XI-21

	2009	2008
Debitor borcları	3,186,832	3,732,904
Dəyərsizləşmə zərəri üzrə ehtiyatı çıxılmaqla	(1,601,199)	(2,462,576)
Cəmi debitor borcları	1,585,633	1,270,328
Büdcədən tələb edilə bilən ƏDV	295,706	230,475
Qabaqcadan ödənişlər	97,005	46,686
Digər vergilər üzrə debitor borcları	19,890	292
Digər debitor borcları	131,540	118,781
Cəmi debitor borcları	2,129,774	1,666,562

Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyatın hərəkəti aşağıda göstərilir:

	2009	2008
1 yanvar tarixinə	2,462,576	2,307,678
İl ərzində ümitsiz borclar kimi silinmiş debitor borcları	(337,706)	(27,037)
İl ərzində ayrılmış əlavə ehtiyat (Qeyd 25)	297,022	181,935
Azəriqaz ilə əvvəl mövcud olan biznes əlaqələriylə bağlı hesablaşmalardan gəlir (Qeyd 26)	(820,693)	-
31 dekabr tarixinə	1,601,199	2,462,576

“Azəriqaz” QSC ilə birləşməzdən əvvəl (Qeyd 32) Qrup 31 dekabr 2008-ci il tarixinə “Azəriqaz” QSC-nin debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə 820,693 AZN məbləğində ehtiyat qeydə almışdır. “Azəriqaz” QSC-nin alınması nəticəsində “Azəriqaz” QSC-nin varisi olan “Azəriqaz” İB

ilə olan şirkətdaxili qalıqlar 31 dekabr 2009-cu il tarixinə ləğv olunmuşdur və nəticədə şirkətdaxili debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə 820,693 AZN məbləğində ehtiyat silinmişdir və konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda əks etdirilmişdir.

10 Mal-Material Ehtiyatları

Cədvəl XI-22

	2009	2008
Xammal və ehtiyat hissələri	455,036	476,010
Hazır məhsul	95,973	41,497
Başə çatdırılmamış işlər	55,606	35,310
Xam neft	51,151	20,061
Yolda olan mallar	37,353	18,953
Digər	12,339	8,766
Cəmi mal-material ehtiyatları	707,458	600,597

11 Digər Uzunmüddətli Aktivlər

31 dekabr 2009-cu il tarixinə digər uzunmüddətli aktivlər 231,263 AZN (2008: 127,985 AZN) məbləğində əsas vəsaitlərin və materialların alınması üçün uzunmüddətli qabaqcadan ödənişləri və üçüncü tərəfdən 85,000 AZN (2008: sıfır) məbləğində ildə LIBOR üstə gəl 4 faiz hesablanan və 30 sentyabr 2015-ci il tarixində vaxtı başə

çatan kredit üzrə debitor borcunu əks etdirir. Kredit və borcun əsas məbləği hər rüb ödənilməlidir. Bu kredit borcunun cəmi 514 səhmindən 340 səhmi ilə təmin edilmişdir.

12 Əsas Vəsaitlər

Əsas vəsaitlərin balans dəyərini hərəkəti aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

31 dekabr 2009-cu il tarixinə silinmiş əsas vəsaitlərə Dövlət tərəfindən təsdiqlənmiş sosial proqram çərçivəsində dövlət müəssisələrinin balansına köçürülmüş xalis qalıq dəyəri 43,451 AZN olan (2008: 55,295 AZN) aktivlər daxildir. Bu məbləğ dövlətə ödənişlər kimi uçota alınmışdır (23 sayılı Qeydə baxın).

Cədvəl XI-23

	Binalar və tikililər	Neft və qaz əmlakı və avadanlığı	Maşın və avadanlıqlar	Gəmilər	Digər	Başa çatdırılmamış işlər	Cəmi
İlkin dəyər:							
1 yanvar 2008	964,196	3,397,954	719,452	204,607	118,607	493,736	5,898,552
Əlavələr	50,674	557,758	90,527	24,238	48,693	344,093	1,115,983
Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alışı	88,531	-	1,342,794	-	876,696	16,486	2,324,507
Silinmələr	(11,016)	(22,704)	(12,350)	(208)	(7,169)	(89,619)	(143,066)
Köçürmələr	(14,927)	99,560	(105,041)	485	18,450	1,473	-
Hesabat valyutasına çevrilmə	(21,023)	(69,631)	(298,506)	-	(201,023)	(15,574)	(605,757)
31 dekabr 2008	1,056,435	3,962,937	1,736,876	229,122	854,254	750,595	8,590,219
Əlavələr							
Əlavələr	14,678	450,794	97,044	25,304	38,791	509,100	1,135,711
Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alışı	200,619	491,753	35,235	-	4,280	55,157	787,044
Silinmələr	(47,305)	(25,488)	(26,521)	(97)	(4,618)	(8,818)	(112,847)
Köçürmələr	(107,929)	355,207	89,685	81	7,955	(344,999)	-
Hesabat valyutasına çevrilmə	4,885	2,586	7,413	-	5,795	(6,525)	14,154
31 dekabr 2009	1,121,383	5,237,789	1,939,732	254,410	906,457	954,510	10,414,281
Amortizasiya və dəyərsizləşmə:							
1 yanvar 2008	(168,738)	(309,916)	(103,562)	(16,287)	(73,902)	(63,762)	(736,167)
İl üzrə amortizasiya ayırmaları	(62,865)	(271,096)	(152,715)	(29,297)	(26,146)	-	(542,119)
Dəyərsizləşmə	(13)	(191,038)	(5,576)	-	-	(157,495)	(354,122)
Silinmələr	3,541	2,818	5,843	150	3,904	-	16,256
Köçürmələr	3,765	(48,478)	51,024	(148)	(6,163)	-	-
31 dekabr 2008	(224,310)	(817,710)	(204,986)	(45,582)	(102,307)	(221,257)	(1,616,152)
İl üzrə amortizasiya ayırmaları							
İl üzrə amortizasiya ayırmaları	(67,476)	(361,879)	(179,842)	(28,456)	(25,168)	-	(662,821)
Silinmələr	26,341	10,335	14,621	97	1,186	307	52,887
Köçürmələr	6,181	(68,313)	3,183	(37)	(8,253)	67,239	-
Dəyərsizləşmə	(158)	(127,687)	(2,345)	(13,000)	-	(98,449)	(241,639)
31 dekabr 2009	(259,422)	(1,365,254)	(369,369)	(86,978)	(134,542)	(252,160)	(2,467,725)
Xalis qalıq dəyəri:							
1 yanvar 2008	795,458	3,088,038	615,890	188,320	44,705	429,974	5,162,385
31 dekabr 2008	832,125	3,145,227	1,531,890	183,540	751,947	529,338	6,974,067
31 dekabr 2009	861,961	3,872,535	1,570,363	167,432	771,915	702,350	7,946,556

31 dekabr 2009-cu il tarixinə neft-qaz əmlakı üzrə kapitallaşdırılmış faizlər 828 AZN (2008: 11,906 AZN) təşkil etmişdir. 2009-cu il ərzində kapitallaşdırma üçün uyğun olan borc öhdəlikləri üzrə xərclərin məbləğini müəyyən etmək üçün istifadə edilən kapitallaşdırma dərəcələri illik LIBOR üstə gəl 2 faizdən LIBOR üstə gəl 3 faizədək (2008: illik LIBOR üstə gəl 2 faiz – LIBOR üstə gəl 3 faiz) olmuşdur.

13 Qeyri-Maddi Aktivlər

	Torpaq və əmlak üzərində mülkiyyət hüquqları	Sudan istifadə hüquqları	Ticarət adı	Müştəri ilə münasibətlər	Digər qeyri-maddi aktivlər	Cəmi
1 yanvar 2008-ci il tarixinə balans dəyəri	-	-	-	-	4,460	4,460
Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alışı (Qeyd 32)	216,424	259,666	49,676	131,316	1,887	658,969
Əlavələr	-	-	-	-	7,219	7,219
Amortizasiya ayırmaları	(2,578)	(2,874)	-	(3,106)	(1,941)	(10,499)
Çevrilmə fərqi	(49,043)	(58,872)	(11,337)	(29,550)	(604)	(149,406)
31 dekabr 2008-ci il tarixinə balans dəyəri	164,803	197,920	38,339	98,660	11,021	510,743

31 dekabr 2008-ci il tarixində tamamlanan il üzrə qeyri-maddi aktivlərin hərəkəti və müvafiq yığılmış amortizasiya aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

Cədvəl XI-24

	Torpaq və əmlak üzərində mülkiyyət hüquqları	Sudan istifadə hüquqları	Ticarət adı	Müştəri ilə münasibətlər	Digər qeyri-maddi aktivlər	Cəmi
1 yanvar 2009-cu il tarixinə balans dəyəri	164,803	197,920	38,339	98,660	11,021	510,743
Əlavələr	-	-	-	-	20,151	20,151
Amortizasiya ayırmaları	(3,769)	(4,203)	-	(3,770)	(2,002)	(13,744)
Çevrilmə fərqi	1,351	1,630	335	755	16	4,087
31 dekabr 2009-cu il tarixinə balans dəyəri	162,385	195,347	38,674	95,645	29,186	521,237

14 Birgə Müəssisələrə İnvestisiyalar

Qrupun birgə müəssisələrə investisiya qoyuluşlarının balans dəyərinin hərəkəti aşağıdakı cədvəldə göstərilir.

Cədvəl XI-25

	Qeyd	2009	2008
1 yanvar tarixinə balans dəyəri		113,685	75,724
Əldə edilmiş birgə müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	6	18,920	14,064
Birgə müəssisələrin vergidən sonrakı maliyyə nəticələrində pay	6	(12,887)	1,875
Birgə müəssisələrdən alınmış dividendlər	6	(6,178)	(6,714)
Birgə müəssisələrdən debitor borcları ilə əvəzləndirilmiş zərər		18,788	28,034
Birgə müəssisələrin uçotdan silinməsi		(39,114)	-
Məzənnə fərqləri		(78)	702
Digər		9,925	-
31 dekabr tarixinə balans dəyəri		103,061	113,685

1 iyul 2009-cu il tarixində Kaspian Drilling Kompani (KDK) şirkəti digər investorun sahib olduğu səhmlərin 45 faizini almışdır və Qrup faktiki olaraq Şirkətin əsas səhmdarına çevrilmişdir. Müvafiq olaraq KDK 1 iyul 2009-cu il tarixindən etibarən törəmə müəssisə kimi təsnifləşdirilmişdir. 2009-cu ilin oktyabr ayında Anshad Petrol və Şirvan Oyl bağlanmışlar.

31 dekabr 2009-cu il tarixində Qrupun birgə müəssisələrində iştirak payı və həmin müəssisələrin maliyyə göstəriciləri haqqında ümumi məlumat, o cümlədən ümumi aktivlər, passivlər, gəlir, mənfəət və ya zərər haqqında məlumat aşağıda əks etdirilir:

Cədvəl XI-26

Adı	Cəmi aktivlər	Cəmi passivlər	Gəlir	Mənfəət/ (zərər)	İştirak payı (%)	Təsis edildiyi ölkə
Karlina Oversiz Korporeyşn	215,724	374,991	18,812	(23,572)	51%	Virciniya adaları (Britaniya)
Azqerneft	33,543	11,920	18,530	3,080	40%	Azərbaycan
Azəri Fuqro	802	404	886	(18)	60%	Azərbaycan
Azfen	24,284	10,644	25,371	128	60%	Azərbaycan
Bosşelf MMC	8,621	8,417	9,576	54	50%	Azərbaycan
Azturqaz	1,239	827	732	(129)	50%	Azərbaycan
Kaspiyan Ofşor Fabrikatorz	1,137	104	571	(15)	50%	Azərbaycan
Azəri M.I. Drilling Fluids	43,821	33,541	68,215	6,654	51%	Azərbaycan
SOCAR – KPŞ	613	545	3,269	(37)	50%	Azərbaycan
Oyl ənd Qəz Proservis	2,416	213	3,244	1,509	30%	Azərbaycan
Ekol Mühəndislik Xidmətləri	11,618	8,608	9,509	278	51%	Azərbaycan
Kaspian Şipyard Kompani	19,976	721	52,812	10,556	20%	Azərbaycan
Enerci Soluşnz Qrup	62	507	-	(15)	51%	Azərbaycan
<u>SOCAR-Petroleum QSC</u>	34,738	13,997	81,928	144	51%	Azərbaycan
SOCAR-UGE	12,729	242	-	(1,405)	97%	Azərbaycan
SOCAR Ümid	10,353	2,165	-	(204)	80%	Azərbaycan
Sarmatiya	451	290	79	(1,524)	25%	Polşa
SOCAR Bağlan MMC	-	-	-	-	51%	Azərbaycan
SOCAR AQŞ	114,148	40,262	118,468	46,530	51%	Azərbaycan
Cəmi	536,275	508,398	412,002	42,014		

maliyyə göstəriciləri haqqında ümumi məlumat, o cümlədən ümumi aktivlər, passivlər, gəlir, mənfəət və ya zərər haqqında məlumat aşağıda əks etdirilir:

31 dekabr 2008-ci il tarixində Qrupun birgə müəssisələrində iştirak payı və həmin müəssisələrin

Cədvəl XI-27

Adı	Cəmi aktivlər	Cəmi passivlər	Gəlir	Mənfəət/ (zərər)	İştirak payı (%)	Təsis edildiyi ölkə
Karlina Oversiz Korporeyşn	199,522	348,297	10,256	(54,967)	51%	Virciniya adaları (Britaniya)
Anşad Petrol	32,995	1,984	15,905	2,834	51%	Azərbaycan
Azqerneft	25,421	6,879	22,726	7,997	40%	Azərbaycan
Şirvan Oyl	58,353	7,515	42,421	2,254	49%	Azərbaycan
Azəri Fuqro	903	477	6,331	89	60%	Azərbaycan
Azfen	25,064	4,304	46,781	(2,806)	60%	Azərbaycan
Bosşelf MMC	6,021	5,109	15,591	744	50%	Azərbaycan
Azturqaz	1,382	646	957	32	50%	Azərbaycan
Kaspiyan Ofşor Fabrikatorz	1,731	684	2,554	626	50%	Azərbaycan
Azəri M.I. Drilling Fluids	63,236	48,717	114,927	10,996	51%	Azərbaycan
SOCAR – KPS	939	834	6,881	70	50%	Azərbaycan
Oyl ənd Qəz Proservis	181	232	990	526	34%	Azərbaycan
Ekol Mühəndislik Xidmətləri	11,935	9,204	16,887	911	51%	Azərbaycan
Kaspiyan Şipyard Kompani	22,618	7,525	63,318	10,288	20%	Azərbaycan
Enerci Soluşnz Qrup	64	505	-	(16)	51%	Azərbaycan
Sarmatiya	1,884	271	100	(242)	25%	Polşa
Kaspiyan Drilling Kompani	28,945	7,746	40,625	6,968	55%	Azərbaycan
SOCAR AQŞ	58,452	25,455	48,623	28,331	51%	Azərbaycan
Cəmi	539,646	476,384	455,873	14,635		

15 Əlaqəli Müəssisələrə İnvestisiyalar

qoyuluşlarının balans dəyərinin hərəkəti aşağıdakı cədvəldə göstərilir.

Qrupun əlaqəli müəssisələrdəki investisiya

Cədvəl XI-28

	Qeyd	2009	2008
1 yanvar tarixinə balans dəyəri		292,732	265,509
Əldə edilmiş əlaqəli müəssisələrin xalis aktivlərinin ədalətli dəyəri	6	301	17
Əlaqəli müəssisələrin vergidən sonrakı maliyyə nəticələrində pay	6	89,854	70,542
Əlaqəli müəssisələrdən alınmış dividendlər	6	(58,481)	(35,102)
Əlaqəli müəssisələrin uçotdan silinməsi		(948)	-
Məzənnə fərqləri		(8,105)	(8,234)
31 dekabr tarixinə balans dəyəri		315,353	292,732

16 Birgə Müəssisələrdən Debitor Borcları

31 dekabr 2009-cu il tarixində Qrupun əsas əlaqəli müəssisələrində iştirak payı və həmin müəssisələrin maliyyə göstəriciləri haqqında ümumi məlumat, o cümlədən ümumi aktivlər, passivlər, gəlir, mənfəət və ya zərər haqqında məlumat aşağıda əks etdirilir:

Birgə müəssisələrdən debitor borcları 8,749 AZN (2008: sıfır) məbləğində SOCAR Petroleum üzrə debitor borcunun qalığını və 28 dekabr 2006-cı il tarixində Karlina Oversiz Korporəyşn və AZAÇG arasında imzalanmış kredit sazişinin şərtlərinə uyğun olaraq Qrup tərəfindən Karlina

Cədvəl XI-29

Adı	Cəmi aktivlər	Cəmi passivlər	Gəlir	Mənfəət/ (zərər)	İştirak payı (%)	Təsis edildiyi ölkə
Azərbaycan BTC MMC	710,130	52,815	266,223	241,033	23%	Kayman adaları
Kaspiyan Geofizikal	3,923	1,926	8,891	1,916	45%	Azərbaycan
AzLab	914	237	741	154	50%	Azərbaycan
Azərbaycan Con Braun Kross Kaspiyan Oyl ənd Qəz Locistiks	65	8	236	(39)	40%	Azərbaycan
SOCAR – ASM	5,290	5,208	65,493	(176)	34%	Azərbaycan
Atəşgah Sığorta Şirkəti	8,353	7,814	30,309	118	30%	Azərbaycan
Caspian Pipe Coatings MMC	18,646	11,905	14,359	870	10%	Azərbaycan
Supra Holding	7,482	677	795	(2,232)	50%	Azərbaycan
Cənubi Qafqaz Boru Kəməri Şirkəti	1,489,456	1,387,350	8,359,374	49,777	50%	Malta
Cənubi Qafqaz Boru Kəməri Holdinqi	1,096,686	66,891	169,173	107,986	9.8%	Kayman adaları
	21,091	614	1,403	1,370	10%	Kayman adaları
Cəmi	3,362,036	1,535,445	8,916,997	400,777		

31 dekabr 2008-ci il tarixində Qrupun əsas əlaqəli müəssisələrində iştirak payı və həmin müəssisələrin maliyyə göstəriciləri haqqında ümumi məlumat, o cümlədən ümumi aktivlər, passivlər, gəlir, mənfəət və ya zərər haqqında məlumat aşağıda əks etdirilir:

Oversiz Korporəyşn şirkətinə verilmiş krediti əks etdirir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə 349,963 AZN (2008: 329,889 AZN) məbləğində debitor borcunun qalığı Qrupun Carlina Overseas Corp. şirkətindəki payından 46,821 AZN (2008: AZN 28,034) artıq olan Carlina Overseas Corp. şirkətinin

Cədvəl XI-30

Adı	Cəmi aktivlər	Cəmi passivlər	Gəlir	Mənfəət/ (zərər)	İştirak payı (%)	Təsis edildiyi ölkə
Azərbaycan BTC MMC	653,711	33,948	180,981	160,751	22.56%	Kayman adaları
Kaspiyan Geofizikal	9,541	2,817	12,950	4,549	45%	Azərbaycan
AzLab	864	271	837	(18)	50%	Azərbaycan
Kross Kaspiyan Oyl ənd Qəz Locistiks	5,308	5,208	42,201	(262)	34%	Azərbaycan
SOCAR – ASM	4,492	4,034	18,382	116	30%	Azərbaycan
Azəri neftqaztıkinti	348	296	2,751	(10)	25%	Azərbaycan
Atəşgah Sığorta Şirkəti	16,440	(11,512)	17,203	170	10%	Azərbaycan
Azəri Drilling Kompani	51,025	54,449	23,763	2,709	35%	Azərbaycan
Caspian Pipe Coatings MMC	9,601	593	8,027	(742)	50%	Azərbaycan
Supra Holding	277,820	226,122	8,381,847	49,351	50%	Malta
Cənubi Qafqaz Boru Kəməri Şirkəti	1,125,796	(50,102)	155,694	49,917	9.8%	Kayman adaları
Cənubi Qafqaz Boru Kəməri Holdinqi	22,040	(779)	1,035	1,007	10%	Kayman adaları
Cəmi	2,176,986	265,345	8,845,671	267,538		

zərərlərindəki payı ilə əvəzləşdirilmişdir. Həmin kredit üzrə illik faiz dərəcəsi hər rüb ödənilmək şərti ilə LIBOR üstə gəl 2.5 faiz təşkil edir. Kreditin ödəmə müddəti 28 dekabr 2014-cü il tarixində başa çatır. Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin digər sahibləri ilə AzAÇG arasında imzalanmış 28 dekabr 2006-cı il tarixli “Səhmlərin Girovu və Saxlanması haqqında Saziş”ə və 12 aprel 2007-ci il tarixli “Səhmlərin Təminat kimi verilməsi və Saxlanması haqqında Saziş”ə uyğun olaraq, Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin digər sahibləri Karlina Oversiz Korporeyşn şirkəti tərəfindən əldə edilmiş və ya əldə ediləcək bütün gəlir və vəsaitlərdə bütün hüquq və paylarını və Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətində bütün səhmlərini və digər kapital paylarını AzAÇG-nin xeyrinə girov

qoymuşlar. Qrupun rəhbərliyi hesab edir ki, həmin girovun dəyəri bu debitor borcları üçün kifayət qədər təminat yaradır.

Kredit sazişinin şərtlərinə uyğun olaraq, rübün sonunda Karlina Oversiz Korporeyşn şirkəti hesablanmış faizi ödəyə bilmədikdə, LIBOR üstə gəl 4.5 defolt faizi hesablanır.

31 dekabr 2009 və 2008-ci il tarixlərinə Karlina Oversiz Korporeyşn şirkətinin debitor borcu üzrə Qrupa heç bir faiz ödənilmədiyinə görə həmin debitor borcunun vaxtı keçmişdir. Nəticədə, 2009 və 2008-ci illər ərzində əsas məbləğin ödənilməmiş hissəsi üzrə LIBOR üstə gəl 4.5 defolt faizi hesablanmışdır. Qrup rəhbərliyi kreditin dəyərini tam şəkildə bərpa edəcəyini hesab etdiyi üçün həmin debitor borcu dəyərsizləşmiş hesab edilmir.

17 Kreditor Borcları

Cədvəl XI-31

	2009	2008
Kreditor borcları	1,604,814	900,911
Hesablanmış öhdəliklər	289,195	96,681
Cəmi maliyyə kreditor borcları	1,894,009	997,592
Neftin overlifti üzrə öhdəliklər	120,453	47,326
Müştərilərdən alınmış avanslar	31,603	53,732
İşçilərə ödəniləcək məbləğlər	41,690	45,875
Cəmi kreditor borcları	2,087,755	1,144,525

1,513,741 AZN (2008: 493,649 AZN) məbləğində kreditor borcları əsasən ABŞ dollarında olmaqla xarici valyutalarda ifadə olunmuşdur. Kreditor borclarına əsasən Qrupun təchizatçıları tərəfindən göstərilmiş qazma, nəqlətmə və kommunal xidmətlər ilə bağlı ödəniləcək vəsaitlər daxildir.

Hesablanmış öhdəliklər AÇG və Şah Dəniz HPBS-in operatorları tərəfindən hazırlanmış

hesabatlarda göstərilən hesablanmış müvafiq öhdəliklərdə Qrupun payını əks etdirir.

Neftin overlifti üzrə öhdəliklər Qrupun AÇG və Şah Dəniz HPBS-dakı iştirakçı payından artıq əldə edilmiş neft ilə əlaqədar olub Qrupun gələcək hasilatdakı payından artıq neftin təhvilə üzrə Qrupun öhdəliyini əks etdirir.

18 Borc Öhdəlikləri

Cədvəl XI-32

	2009	2008
Qısamüddətli borc öhdəlikləri		
Xalqbankdan alınmış kredit vəsaiti	93,002	62,000
Deutsche Bank-dan alınmış kredit vəsaiti	64,248	-
Viani şirkətindən alınmış kredit vəsaiti	-	180,881
Caspian King Ltd.-dən avans ödənişi	-	80,199
Akbank T.A.Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti	28,010	-
Türkiye Garanti Bankasi A. Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti	16,005	-
Azərbaycan Beynəlxalq Bankından alınmış kredit vəsaiti	16,065	27,696
Hesablanmış ödəniləcək faizlər	16,773	20,546
Uzunmüddətli borc öhdəliklərinin cari hissəsi	147,094	21,578
Borc öhdəlikləri üzrə qabaqcadan ödənilmiş komissiya	(1,396)	(1,384)
Digər qısamüddətli borc öhdəlikləri	8,279	16,454
Cəmi qısamüddətli borc öhdəlikləri və uzunmüddətli borc öhdəliklərinin cari hissəsi	388,080	407,970
Uzunmüddətli borc öhdəlikləri		
Azərbaycan Beynəlxalq Bankından alınmış kredit vəsaiti	1,727,598	628,154
Akbank T.A. Ş/Türkiye Garanti Bankası A. Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti	500,175	498,019
ABN Amro/Citibank-dan alınmış kredit vəsaiti	163,297	489,468
Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Bankından (YBƏB) alınmış kredit vəsaiti	132,403	-
Lalaben avans ödənişi	49,454	115,866
Natixis S.A.-dan alınmış kredit vəsaiti	24,093	-
Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasından (BİA) alınmış kredit vəsaiti	6,926	-
Digər uzunmüddətli borc öhdəlikləri	12,755	-
Çıxılsın:		
Uzunmüddətli borc öhdəliklərinin cari hissəsi	(147,094)	(21,578)
Borc öhdəlikləri üzrə qabaqcadan ödənilmiş komissiya	(5,713)	(7,046)
Cəmi uzunmüddətli borc öhdəlikləri	2,463,894	1,702,883
Cəmi borc öhdəlikləri	2,851,974	2,110,853

Xalqbankdan alınmış kredit vəsaiti. 2008-ci ilin dekabr ayında Qrup ilə Xalqbank arasında 31 dekabr 2009-cu il tarixinədək 12 ay müddətinə 62,000 AZN məbləğində kredit sazişi imzalanmışdır. 2009-cu ilin dekabr ayında Qrup bu müqavilə üzrə öhdəliyini tam olaraq yerinə yetirmişdir və Xalqbank ilə 28 yanvar 2010-cu il tarixinədək 1 ay müddətinə 93,002 AZN məbləğində yeni kredit sazişi imzalamışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi 3.15 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə

bu kredit üzrə qalıq 93,002 AZN təşkil etmişdir. Bu kredit hesab tarixindən sonra ödənilmişdir.

Deutsche Bank-dan alınmış kredit vəsaiti. 29 oktyabr 2009-cu il tarixində Deutsche Bank Qrupa 12 ay müddətinə 80 milyon ABŞ dolları (64 min AZN) məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 2 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə bu kredit üzrə qalıq 64,248 AZN təşkil etmişdir.

Viani şirkətindən alınmış kredit vəsaiti. 23 may 2008-ci il tarixində Qrup ilə Viani Holdings Limited Şirkəti arasında konvertasiya oluna bilən kredit sazişi (“Viani krediti” və ya “kredit vəsaiti”) bağlanmışdır. Qrup Viani krediti üzrə 400 milyon ABŞ dolları (320.5 min AZN) almışdır. Viani Holdings Limited (“Viani”) Şirkəti üçün zəruri maliyyələşdirmə maliyyə institutları sindikatını təmsil edən Credit Suisse Bankı (“Maliyyələşdirən Tərəf”) tərəfindən təşkil edilmişdir. Kredit sazişinin şərtlərinə uyğun olaraq vəsaitlər Qrupa Petkim Şirkətinin alınmasının maliyyələşdirilməsi üçün verilmişdir (Qeyd 32). Kredit vəsaiti saziş imzalandığı tarixdən sonra 54 (əlli dörd) aydan gec olmayaraq tələb edildikdə ödənilir və illik faiz dərəcəsi 5 faiz təşkil edir. Bu kredit qüvvədə olduğu zaman Viani şirkəti bu kredit üzrə götürülmüş vəsaitləri Qrupun Petkim Petrokimya Holding A.Ş.-dəki 51 faizlik səsvermə hüquqlu səhmlərə malik olan SOCAR & Turcas Petrokimya A.Ş.-nin səhm kapitalının 38 faizinə çevirmək üzrə şərti seçim hüququna malikdir. Konvertasiya opsiyonu yalnız Viani şirkətinin Maliyyələşdirən Tərəf və maliyyə vəsaiti təqdim edən digər tərəflər qarşısında bütün öhdəliklərini yerinə yetirəcəyi və Maliyyələşdirən Tərəf opsiunun həyata keçirilməsinə razılıq verəcəyi təqdirdə həyata keçirilə bilər. Qrup ilə Viani şirkəti arasında imzalanmış sazişə əsasən ilkin olaraq Viani şirkətinə verilmiş yuxarıda qeyd olunan konvertasiya opsiyonu 2008-ci ilin dekabr ayında ləğv edilmişdir və Qrup kreditin 175 milyon ABŞ dollarını (140,543 AZN) Viani şirkətinə ödəmişdir. 2009-cu il ərzində Qrup, kreditin 227 milyon ABŞ dollarını (180,881 AZN) Viani şirkətinə ödəmişdir.

Caspian King Ltd-dən avans ödənişi. 8 sayılı Qeyddə açıqlandığı kimi 18 dekabr 2008-ci il tarixində Caspian King Ltd. şirkəti Qrupa 80,199 AZN məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 3 faiz təşkil edir və ödəmə müddəti 31 dekabr 2009-cu il tarixində başa çatır. Kredit üzrə faizlər və komissiya haqqı 31 mart 2009-cu il tarixində və daha sonra hər rübün sonunda ödənilir. 31 dekabr 2009-cu il tarixində kredit Qrup tərəfindən tam şəkildə geri ödənilmişdir.

Akbank T.A.Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti. 4 dekabr 2009-cu il tarixində Akbank T.A.Ş. Qrupa 6 aprel 2010-cu il tarixində ödənilmək şərti ilə 35 milyon ABŞ dolları (28 min AZN) məbləğində

kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi 2.2 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə bu kredit üzrə qalıq 28,010 AZN təşkil etmişdir.

Akbank T.A.Ş./Türkiyə Garanti Bankası A.Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti. 2008-ci ilin may ayında Qrup aparıcı kreditorlar qismində çıxış edən Türkiyə Garanti Bankası A.Ş. və Akbank T.A.Ş.-dən ümumi həcmi 625 milyon ABŞ dolları təşkil edən sindikatlaşdırılmış kredit vəsaiti almışdır. 2008-ci ilin may ayından 2012-ci ilin may ayınadək bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 3 faiz, 2012-ci ilin may ayından 2017-ci ilin may ayınadək isə LIBOR üstə gəl 4 faiz təşkil edir. Kreditin 2011-ci ildən başlayaraq əvvəlcədən müəyyən edilmiş 7 illik hissələrlə geri qaytarılması nəzərdə tutulur. Kreditin ödəmə müddəti 30 iyun 2017-ci il tarixində başa çatır. Həmin kredit sazişinin şərtlərinə uyğun olaraq, borc öhdəlikləri Qrupa Petkim Şirkətinin alınmasının maliyyələşdirilməsi üçün verilmişdir (Qeyd 32). Qrup, Petkim Petrokimya Holding A.Ş.-nin (“Petkim”) səsvermə hüquqlu səhmlərinin 51 faizinə sahib olan STEAŞ törəmə müəssisəsindəki 99.75 faizlik iştirak payını bu kredit əvəzinə girov qoymuşdur. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 500,175 AZN (2008: 498,019 AZN) təşkil etmişdir.

Türkiyə Garanti Bankası A. Ş.-dən alınmış kredit vəsaiti. 4 dekabr 2009-cu il tarixində Türkiyə Garanti Bankası A. Ş. Qrupa 5 aprel 2010-cu il tarixində ödənilmək şərti ilə 20 milyon ABŞ dolları (16 min AZN) məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi 2.1 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə bu kredit üzrə qalıq 16,005 AZN təşkil etmişdir.

Azərbaycan Beynəlxalq Bankından alınmış kredit vəsaitləri. 21 may 2007-ci il tarixində ABB Qrupa 21 may 2010-cu il tarixinədək 36 ay müddətinə 50 milyon ABŞ dolları (40,155 AZN) limitində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 2 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixində tamamlanan il ərzində Qrup həmin kreditin 16.7 milyon ABŞ dollarını (13,412 AZN) geri qaytarmışdır. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 6,692 AZN (2008: 20,025 AZN) təşkil etmişdir.

24 oktyabr 2007-ci il tarixində ABB Qrupa 24 oktyabr 2010-cu il tarixinədək 36 ay müddətinə 60 milyon ABŞ dolları (48,186 AZN) limitində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 3 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu

il tarixində tamamlanan il ərzində Qrup bu kredit xəttindən istifadə etməmişdir. 31 dekabr 2009-cü il tarixinə bu kredit üzrə qalıq 46,300 AZN (2008: 46,196 AZN) təşkil etmişdir.

6 dekabr 2007-ci il tarixində ABB Qrupa 6 dekabr 2010-cü il tarixinədək 36 ay müddətinə ümumi məbləği 40 milyon ABŞ dolları (32,124 AZN) həcmində əlavə kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 3 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cü il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 32,124 AZN (2008: 32,040 AZN) təşkil etmişdir.

22 may 2008-ci il tarixində ABB Qrupa 22 may 2011-ci il tarixinədək 36 ay müddətinə 665 milyon ABŞ dolları (534,062 AZN) məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 2 faiz təşkil edir. Həmin kredit üçün təminat şəklində ABB-də 665 milyon ABŞ dolları (534,062 AZN) məbləğində xüsusi depozit yerləşdirilmişdir (Qeyd 8). 31 dekabr 2009-cü il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 532,186 AZN (2008: 529,893 AZN) təşkil etmişdir.

21 iyul 2009-cü il tarixində ABB Qrupa 2016-cı ilin iyul ayınadək Qrupun mövcud borclarının yenidən maliyyələşdirilməsi və investisiya fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə 84 ay müddətinə 750 milyon AZN məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi 3 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cü il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 750,000 AZN təşkil etmişdir.

27 iyul 2009-cü il tarixində Qrup, ABB-dən 22 iyul 2014-cü il tarixinədək 3.5 sabit faiz dərəcəsi ilə 420 milyon ABŞ dolları (337,302 AZN) məbləğində yeni kredit almışdır. 2009-cü il ərzində Qrup, bu kredit vəsaiti üzrə daxilolmalar hesabına Viani şirkətinə olan 227 milyon ABŞ dolları (182,304 AZN) məbləğində borcunu ödəmişdir.

31 dekabr 2009-cü il tarixində Qrupun ABB-da 22,994 AZN məbləğində digər kreditləri olmuşdur.

ABN Amro/Citibank-dan alınmış kredit vəsaiti. 2008-ci ilin fevral ayında Qrup ilə ABN AMRO Bank N. V London filialı və Citibank N.A London filialının başçılığı ilə xarici banklar sindikatu arasında 610 milyon ABŞ dolları (489,891 AZN) həcmində kreditin ayrılmasına dair kredit sazişi imzalanmışdır. Bu kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 1.75 faiz təşkil edir və 2010-cü ilin fevral ayından başlayaraq kreditin üç yarım illik

hissələrlə geri qaytarılması nəzərdə tutulur. Kreditin ödəmə müddəti 1 aprel 2011-ci il tarixində başa çatır. Bu kredit vəsaiti üzrə daxilolmalar Petkim şirkətinin alınmasına yönəldilmişdir. Bu kreditlə bağlı minimal faiz tələbləri və cəmi borc limiti daxil olmaqla, müəyyən maliyyə və qeyri-maliyyə şərtlər mövcuddur. 31 dekabr 2009-cü il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 163,297 AZN (2008: 489,468 AZN) təşkil etmişdir.

Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Bankından alınmış kredit vəsaiti. 1 iyul 2009-cü il tarixindən etibarən Qrupun tabeliyinə keçmiş "Azəriqaz" QSC 2000-ci ilin aprel ayında Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Bankı ilə 20 sentyabr 2009-cü il tarixindən başlayaraq 60 yarım illik hissədə ödənilmək şərti ilə illik 1.5 faiz dərəcəsi ilə 15,462,232 min Yapon yenası məbləğində kredit sazişi imzalamışdır. Kreditin müddəti 20 sentyabr 2039-cü il tarixində başa çatır. Bu kredit hesabına daxilolmalar Azərbaycan Respublikasında qazlaşdırma proqramının həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir. 31 dekabr 2009-cü il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 132,403 AZN (2008: sıfır) təşkil etmişdir.

Lalaben avans ödənişi. 20 iyul 2007-ci il tarixində Qrup ilə Lalaben MMC ("Lalaben") şirkəti arasında Avans Ödənişi haqqında Saziş imzalanmışdır. 2007-ci ildə Avans Ödənişi haqqında Saziş çərçivəsində ARDNŞ-in qaz hasil edən aktivlərinin yenilənməsi və təmiri məqsədilə Qrupa 300 milyon ABŞ dolları (240,930 AZN) ("EMN krediti") məbləğində maliyyə vəsaiti ayrılmışdır. Lalaben şirkəti öz növbəsində BNP Paribas, ABN Amro Bank N.V. və Societe Generale banklarının rəhbərliyi ilə banklar və maliyyə təşkilatları sindikatından 300 milyon ABŞ dolları (240,930 AZN) məbləğində borc vəsaiti almışdır.

EMN Kredit Sazişinə uyğun olaraq Qrupa təqdim edilmiş kredit vəsaitləri üzrə illik faiz dərəcəsi aşağıdakı kimi olmuşdur: 20 iyul 2007-ci il tarixdən 20 iyul 2010-cü il tarixinə qədər dövr üçün LIBOR üstə gəl 0.6 faiz, 20 iyul 2010-cü il tarixdən 20 iyul 2011-ci il tarixinə qədər dövr üçün LIBOR üstə gəl 0.75 faiz, 20 iyul 2011-ci il tarixdən 20 iyul 2012-ci il tarixinə qədər dövr üçün LIBOR üstə gəl 0.9 faiz və 20 iyul 2012-ci il tarixdən sazişin müddətinin sonuna qədər dövr üçün LIBOR üstə gəl 0.975 faiz. Həmin borc vəsaiti üzrə faiz və əsas məbləğ hər rübün sonunda

ödənilir. EMN Kredit Sazişi çərçivəsində ayrılmış borc öhdəliklərinin ödəmə müddəti 20 iyul 2013-cü il tarixində başa çatır.

31 dekabr 2009-cu il tarixinə EMN Kredit Sazişi üzrə Lalaben şirkəti tərəfindən verilmiş kreditin qalığı 49,454 AZN (2008: 115,866 AZN) təşkil etmiş və uzunmüddətli borc öhdəliklərinə daxil edilmişdir.

EMN Kredit Sazişinin şərtlərinə uyğun olaraq Ehtiyat Mənfəət Neftinin satışından əldə edilmiş gəlirlər Qrupun EMN Kredit Sazişi üzrə Lalaben şirkəti qarşısında öhdəlikləri tam şəkildə yerinə yetirilənə qədər müştərilər tərəfindən birbaşa olaraq Lalaben şirkətinin BNP Paribas bankındakı cari hesablarına köçürülür (Qeyd 8).

Natixis S.A. Bank-dan alınmış kredit vəsaiti. 16 dekabr 2009-cu il tarixində Natixis S.A. Bank (Fransa) Qrupa 36 ay müddətinə 30 milyon ABŞ dolları məbləğində kredit ayırmışdır. Bu kredit 2010-cu ildən başlayaraq qabaqcadan müəyyən

edilmiş ödənişlərlə geri qaytarılmalıdır. Həmin kredit üzrə illik faiz dərəcəsi LIBOR üstə gəl 5 faiz təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu il tarixində həmin kredit üzrə qalıq 24,093 AZN təşkil etmişdir ki, bunda 6,571 AZN-i cari hissəyə aid olmuşdur.

Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasından alınmış kredit vəsaiti. “Azəriqaz” QSC 1996-cı ilin iyul ayında BİA ilə 15 dekabr 2001-ci il tarixindən başlayaraq 29 yarımillik hissədə ödənilmək şərti ilə hesabat tarixində Dünya Bankının Valyuta Səbətinin Kreditlərinə tətbiq edilən 7.79 faiz dərəcəsi ilə 17,234 min ABŞ dolları məbləğində kredit sazişi imzalamışdır. Kreditin müddəti 15 iyun 2016-cı il tarixində başa çatır. Bu kredit hesabına daxilolmalar Azərbaycan Respublikasında qazlaşdırma proqramının həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə həmin kredit üzrə qalıq 6,926 AZN (2008: sıfır) təşkil etmişdir.

Qrupun borc öhdəlikləri aşağıdakı valyutalarda denominasiya edilir:

Cədvəl XI-33

	2009	2008
Valyutalar:		
- ABŞ dolları	1,863,207	2,004,713
- AZN	845,752	62,000
- Yapon yenası	132,403	-
- Gürcü laris	8,075	30,914
- YTL	2,537	13,226
Cəmi borc öhdəlikləri	2,851,974	2,110,853

19 Vergilər üzrə Digər Kreditor Borcları

Cədvəl XI-34

	2009	2008
ARDNF-a ödəniləcək məbləğ	122,981	122,981
İxrac xərcləri	12,984	3,959
Ödəniləcək ƏDV	10,176	37,828
Əmlak vergisi və rüsumlar	8,326	9,412
Vergi cərimələri və faizləri	1,104	384
Sosial sığorta ayırmaları	2,632	6,337
Gəlir vergisi	2,690	3,328
Büdcəyə ödənişlər	1,188	1,229
Aksiz vergisi	-	23,088
□ Ödəniləcək digər vergilər	25,214	4,660
Cəmi ödəniləcək digər vergilər	187,295	213,206

20 Aktivlərin Ləğv Olunması üzrə Öhdəliklər

Qrup neft-qaz avadanlıqlarının istismardan çıxarılması və ətraf mühitin təmizlənməsi ilə bağlı hüquqi və praktiki təcrübədən irəli gələn öhdəlik daşıyır. Aktivlərin ləğv olunması üzrə müvafiq öhdəliklər üçün ehtiyatların hərəkəti aşağıda göstərilir:

	Qeyd	2009	2008
1 yanvar tarixinə balans dəyəri		86,201	146,688
Əlavələr		(2,064)	27,689
Diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	28	6,865	12,098
Diskont dərəcəsinə dəyişikliyin təsiri		79,911	(97,337)
Məzənnə fərqləri		(186)	(2,937)
31 dekabr tarixinə balans dəyəri		170,727	86,201

Qrup neft və qaz hasilatı qurğularının silinməsi və müvafiq boru kəmərləri üzrə gələcək dəyər üçün həmin qurğuların quraşdırılmasına əsasən diskontlaşdırma prinsipi ilə tam ehtiyat yaradır. Ehtiyat, mövcud texnologiyadan istifadə etməklə cari qiymətlərə əsasən hesablanmış və pul vəsaitlərinin vaxt dəyəri üzrə cari bazar qiymətlərini və hesabat tarixinə müvafiq öhdəliyə xas olan riskləri əks etdirən vergidən əvvəlki faiz dərəcəsi hesab edilən nominal faiz dərəcələrinə əsasən diskontlaşdırılmışdır. Bu xərclərin mədənlər və neft-qaz əmlakının faydalı istifadə müddəti (müvafiq olaraq hesabat tarixindən etibarən 15-73 il) ərzində yaranması gözlənilir. 31 dekabr 2009-cu il tarixinə aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklərə xüsusilə sahənin bərpası üzrə təxmin edilmiş öhdəliklərə aid olan 34,582 AZN (2008: 9,948 AZN) daxildir. Diskont edilmiş nağd pul hərəkətlərinin hesablanması zamanı aşağıdakı inflyasiya dərəcələri tətbiq edilmişdir:

İl	2010	2011	2012	2013	2014	2015 və sonra
İnflyasiya dərəcəsi	4.7%	3.5%	3.4%	3.3%	3.1%	3.0%

Yaradılmış ehtiyat, qurğular və kəmərlərin gələcək xərcləri üzrə ən dəqiq təxminlərə və onların faydalı istifadə müddətinə əsaslandığına görə bu xərclərin məbləği və yaranma müddəti ilə bağlı qeyri-müəyyənlik mövcuddur.

Neft-qaz hasilatı obyektləri, boru kəmərləri və müvafiq emal və avadanlıqların istismardan çıxarılması ilə bağlı təxmin edilən xərclər, o cümlədən ləğv etmə və sahənin bərpası xərcləri 31 dekabr 2009-cu il tarixində 102,579 AZN (2008: 53,079 AZN) təşkil etmişdir və neft-qaz əmlakı və avadanlığının maya dəyərinə daxil edilmişdir. HPBS-lərə aid aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər podratçılar tərəfindən çəkilmiş əsaslı xərclərə əsasən müəyyən edilir və müvafiq HPBS-lərin başa çatma müddətləri ilə məhdudlaşır. Hökumət orqanları qanunvericiliyi və onun tətbiqini davamlı olaraq nəzərdən keçirir. Müvafiq olaraq, Qrupun əsas öhdəlikləri uçota alınmış məbləğlərdən fərqli ola bilər.

21 Öhdəliklər və Məsərəflər üzrə Digər Ehtiyatlar

Öhdəliklər və məsərəflər üzrə digər ehtiyatların hərəkəti aşağıda göstərilir:

işçinin sağlamlığına və səhhətinə ziyan vurulduqda, habelə bu səbəbdən həlak olması ilə əlaqədar onun ailə üzvlərinə kompensasiyanın ödənilməsi üçün məsuliyyət daşıyır. Kompensasiya məbləği zərər çəkmiş işçilərə ödənilmiş əmək haqlarına uyğun

Qeyd	Ətraf mühit ilə bağlı öhdəliklər	Əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlər	İstifadə edilməmiş məzuniyyətə görə ödənişlər	Cəmi
1 yanvar 2008-ci il tarixinə balans dəyəri	505,761	42,177	6,856	554,794
Mənfəət və ya zərərə aid edilmişdir	-	14,723	17,621	32,344
Ehtiyatların istifadəsi	(42,571)	(9,233)	(17,487)	(69,291)
Diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	28 36,431	1,876	-	38,307
Diskont dərəcəsinə dəyişiklik	(52,696)	-	-	(52,696)
31 dekabr 2008-ci il tarixinə balans dəyəri	446,925	49,543	6,990	503,458
o cümlədən:				
Cari	139,347	9,681	6,990	156,018
Uzunmüddətli	307,578	39,862	-	347,440
Mənfəət və ya zərərə aid edilmişdir	(51,172)	4,320	19,264	(27,588)
Ehtiyatların istifadəsi	(50,118)	(8,564)	(23,421)	(82,103)
Diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	28 35,754	3,960	-	39,714
Diskont dərəcəsinə dəyişiklik	35,155	(9,838)	-	25,317
31 dekabr 2009-cu il tarixinə balans dəyəri	416,544	39,421	2,833	458,798
o cümlədən:				
Cari	89,665	9,794	2,833	102,292
Uzunmüddətli	326,879	29,627	-	356,506

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 sentyabr 2006-cı il tarixli 1697 nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq Qrup, Abşeron yarımadasında fəaliyyət göstərməsi nəticəsində ətraf mühitin çirklənməsi ilə əlaqədar olaraq “Ətraf Mühitin Bərpaı üzrə Kompleks Tədbirlər Planı” hazırlamış və təsdiqləmişdir. 2009-cu ildə Qrup Tədbirlər Planında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 aprel 2009-cu il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq düzəlişlər aparmışdır. Bu məqsədlə ayrılmış ehtiyat ətraf mühitin bərpaı üzrə çəkiləcək gələcək xərclərin cari dəyərində uçota alınmışdır. Qrup, müvafiq xərclərin 2010-2013-cü illər ərzində çəkiləcəyini proqnozlaşdırır.

Qrup, əmək funksiyasını yerinə yetirərkən

olaraq hesablanır. ARDNŞ, əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlərin cari dəyərini 8.4 faizlik diskont dərəcəsi ilə hesablamışdır. Əmək funksiyasını yerinə yetirərkən sağlamlığına və səhhətinə ziyan dəymiş işçilərə ömürlük müavinətlərin hesablanması zamanı ARDNŞ ömür uzunluğunu kişilər üçün 75 yaş, qadınlar üçün isə 70 yaş müəyyən etmişdir. 20 sayılı Qeyddə göstərilən inflyasiya dərəcələri orta əmək haqqındaki artıma uyğun olaraq tətbiq edilmişdir.

Rəhbərlik, əmək funksiyasını yerinə yetirərkən sağlamlığına və səhhətinə ziyan dəymiş işçilərə müvafiq ödənişlərin 31 dekabr 2006-cı il tarixinə qədər həyata keçiriləcəyini təxmin edir.

22 Təxirə salınmış gəlirlər

Qrup, Bakı şəhərinin ətraf qəsəbələrinin və Azərbaycan Respublikasının rayonlarının qazlaşdırılması məqsədilə dövlət subsidiyası almışdır və bu subsidiyalara aşağıdakı cədvəldə göstəriləndiyi kimi təxirə salınmış gəlirlərdə uçota almışdır:

	2009	2008
1 yanvarda təxirə salınmış gəlir	-	-
Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alış (Qeyd 32)	110,178	-
Müvafiq köhnəməyə uyğun təxirə salınmış gəlirlərin amortizasiyası	(4,400)	-
31 dekabr tarixinə təxirə salınmış gəlirlər	105,778	-

23 Nizamnamə Kapitalı

Qrupun baş müəssisəsi olan ARDNŞ dövlət müəssisəsi hüquqi statusuna malikdir. Qrup təsis edildiyi tarixdə Azərbaycan hökuməti Qrupun nizamnamə kapitalına vəsaitin əlavə edildiyi tarixdə xalis qalıq dəyəri 22,726 AZN məbləğində olan mülkiyyət əlavə etmişdir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 11 dekabr 2008-ci il tarixli, 436s nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq Qrupun nizamnamə kapitalı 600,000 AZN məbləğində artırılmışdır. Qrup, bu məbləğin 400,000 AZN-lik hissəsini 2008-ci ildə, qalan hissəsini isə 2009-cu ildə əldə etmişdir.

Dövlətə ayırmalar

Dövlətin xüsusi qərarlarına uyğun olaraq Qrupdan dövlət büdcəsi, ayrı-ayrı dövlət idarələri və hökumətin həyata keçirdiyi layihələr üçün pul şəklində birbaşa qoyuluşlar etməsi və ya inşaat

və təmir işlərinin maliyyələşdirilməsi tələb olunur. 2009-cu il ərzində birbaşa qoyuluşların və maliyyələşdirmənin məbləğləri, müvafiq olaraq, 143,698 AZN və 142,340 AZN (2008: müvafiq olaraq 313,922 AZN və 161,790 AZN) təşkil etmişdir və əsasən Azərbaycan Respublikasında mövcud olan, həmçinin yeni istirahət, nəqliyyat, təhsil və tibb infrastrukturunun təmiri və yenidən qurulması üçün istifadə edilmişdir.

24 Gəlirlərin Kateqoriyalar üzrə Təhlili

	2009	2008
Xalis neft məhsulları	1,524,504	2,203,789
Xalis xam neft	939,154	1,119,004
Neftkimya məhsulları	1,068,525	785,407
Təbii qaz	549,963	515,065
Digər gəlirlər	113,835	87,580
Cəmi gəlirlər	4,195,981	4,710,845

Xam neftin satışından əldə olunan gəlirlər, xam neftin beynəlxalq bazar qiyməti ilə dövlət tərəfindən tənzimlənən daxili qiyməti arasındakı marjalara tətbiq edilən qiymət marjası üzrə vergi çıxılmaqla göstərilir. Bazar qiyməti ilə dövlət tərəfindən tənzimlənən daxili qiymət arasındakı fərqə 30 faiz dərəcəsində vergi tətbiq edilir və vergi məbləği Dövlət Büdcəsinə köçürülür.

Neft məhsullarının satışından yaranan gəlirlər 362,209 AZN (2008: 367,266 AZN) məbləğində aksiz vergisi çıxılmaqla göstərilir.

AÇG HPBS üzrə hasil edilmiş xam neftin və Şah Dəniz HPBS üzrə hasil edilmiş kondensatın

satışından yaranan gəlirlərdən yuxarıda göstərilən aksiz və qiymət marjası üzrə vergilər tutulmur.

25 Xərclərin Kategoriyalar üzrə Təhlili

Sosial xərclərə ARDNŞ-ın işçilərinə göstərilmiş tibbi, kommunal, istirahət və mədəniyyət xidmətləri, eləcə də Azərbaycan Respublikasının regionlarında vətəndaşlara pulsuz tibbi xidmətlər göstərən Müalicə və Diaqnostika Mərkəzlərinin xərcləri daxildir.

	Qeyd	2009	2008
İstifadə edilən xammal və xərc materialları		1,266,663	976,047
Əmək haqqı, maaş və sosial müdafiə xərcləri		455,776	516,881
Əsas vəsaitlərin amortizasiyası		590,655	529,094
Nəqliyyat və nəqliyyat vasitələrinin istismarı		109,148	213,681
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi	9	297,022	181,935
Əsas vəsaitlərin dəyərsizləşməsi	12	241,639	354,122
Təmir və texniki xidmət xərcləri		143,278	64,376
Mədən vergisi		120,519	126,748
Mənfəət vergisindən başqa digər vergilər		77,567	53,121
Kommunal xərclər		50,920	90,507
Amortizasiya xərcləri		13,744	10,499
Digər		257,532	229,731
Cəmi satış dəyəri, kəşfiyyat və qiymətləndirmə, paylaşdırma, ümumi və inzibati, tədqiqat və işlənmə və digər əməliyyat xərcləri		3,624,463	3,346,742

26 Digər Əməliyyat Gəlirləri

	2009	2008
Azəriqazla əvvəlki biznes əlaqələri ilə bağlı hesablaşmalar üzrə gəlirlər (Qeyd 9)	820,693	-
Digər malların satılması və xidmətlərin göstərilməsi	204,708	73,865
Aktivlərin silinməsi və ətraf mühitlə bağlı öhdəlik üzrə ehtiyatda dəyişiklik	-	148,429
Cəmi digər əməliyyat gəlirləri	1,025,401	222,294

27 Maliyyə Gəlirləri

	2009	2008
Depozitlər və bank hesabları üzrə faiz gəlirləri	44,664	18,336
Əlaqəli tərəflərdən alınmış kreditlər üzrə faizlər	20,033	20,966
Digər	2,981	16,222
Cəmi maliyyə gəlirləri	67,678	55,524

28 Maliyyə Xərcləri

	Qeyd	2009	2008
Faiz xərcləri		117,460	109,290
Ətraf mühit ilə bağlı öhdəliklər üçün ehtiyatlar: diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	21	35,754	36,431
Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər üçün ehtiyatlar: diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	21	6,865	12,098
Əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ödənişlər üçün ehtiyatlar: diskontlaşdırılmış dəyərə düzəliş	21	3,960	1,876
Borc öhdəlikləri üzrə kapitallaşdırılmış xərclər çıxılmaqla		(828)	(11,906)
Konsolidasiya edilmiş məcmu gəlir haqqında hesabatda uçota alınmış cəmi maliyyə xərcləri		163,211	147,789

29 Mənfəət Vergisi

Mənfəət vergisi üzrə xərclər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2009	2008
Cari vergi xərcləri	361,123	570,595
Təxirə salınmış vergi xərci/(faydası)	114,642	(242,610)
İl üzrə mənfəət vergisi xərci	475,765	327,985

Gözlənilən və faktiki vergi xərclərinin tutuşdurulması aşağıda göstərilir:

	2009	2008
Vergidən əvvəlki mənfəət	1,369,343	814,801
Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş 22 faiz vergi dərəcəsinə əsasən hesablanmış mənfəət vergisi (2008: 22 faiz)	301,255	179,256
Müəyyən törəmə müəssisələr üzrə müxtəlif vergi dərəcələrinin effekti (25 faiz)	7,104	22,182
Müəyyən törəmə müəssisələr üzrə müxtəlif vergi dərəcələrinin effekti (20 faiz)	895	9,316
Vergiyə cəlb edilən dividend gəlirləri (10 faiz)	-	(3,792)
Vergi məqsədləri üçün çıxılmayan xərclər və ya vergidən azad edilməyən gəlirlərin vergi effekti:		
- Vergidən azad edilən gəlirlər	(79,008)	(14,315)
- Gəlirdən çıxılmayan xərclər	199,440	61,996
Tanınmamış təxirə salınmış vergi aktivləri	-	45,340
Keçmiş illərin təxirə salınmış vergi aktivini tanınmamış vergi zərərləri	13,238	19,492
Əvvəlki illərin cari vergisi üzrə düzəlişlər	(1,518)	12,985
Mənfəət vergisi dərəcəsinə dəyişikliyin təsiri (20%)	41,514	-
Digər	(7,155)	(4,475)
İl üzrə mənfəət vergisi xərci	475,765	327,985

Gəlirdən çıxılmayan xərclərə əsasən sosial xərclər və işçilərlə bağlı xərclər daxildir.

BMHS və müvafiq vergi qanunvericiliyi arasındakı fərqlər nəticəsində maliyyə məlumatlarının hazırlanması və mənfəət vergisinin hesablanması məqsədilə aktiv və passivlərin balans

dəyəri arasında müvəqqəti fərqlər əmələ gəlir. Bu müvəqqəti fərqlər üzrə hərəkətlərin vergi effekti aşağıda göstərilir:

	1 yanvar 2009	Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində əldə edilmiş	Mənfəət və ya zərər haqqında hesabatı xərc/(gəlir) kimi yazılmışdır	31 dekabr 2009
Vergi bazasını azaldan/(artıran) müvəqqəti fərqlərin vergi effekti				
Hesablanmış gəlir	46,095	-	(37,845)	8,250
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat	441,019	99,816	(170,070)	370,765
Məl-material ehtiyatları	11,652	1,504	1,147	14,303
Əsas vəsaitlər	53,472	(33,047)	169,953	190,378
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlar	106,602	18,025	(43,523)	81,104
Digər	52	13,094	(32,323)	(19,177)
Təxirə salınmış vergi aktivini	658,892	99,392	(112,661)	645,623

	1 yanvar 2009	Mənfəət və ya zərər haqqında hesabatda xərc/ (gəlir) kimi yazılmışdır	Çevirmə fərqi	31 dekabr 2009
Vergi bazasını azaldan/(artıran) müvəqqəti fərqlərin vergi effekti				
Hesablanmış məbləğlər	(5,970)	15,461	202	9,693
Əlaqəli və birgə müəssisələrə investisiya qoyuluşları	(16,315)	16,315	-	-
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat	(30,459)	(5,107)	-	(35,566)
Mal-material ehtiyatları	12,872	1,830	-	14,702
Əsas vəsaitlər	(475,005)	(4,639)	10,114	(469,531)
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlar	20,851	(8,133)	(10,370)	2,347
Keçmiş illərin zərərləri	14,479	8,543	-	23,022
Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi üzrə ödənişlər	9,432	(983)	-	8,449
Digər	(8,485)	(25,268)	2,608	(31,145)
Təxirə salınmış vergi öhdəliyi	(478,600)	(1,981)	2,554	(478,027)

31 dekabr 2008-ci il tarixində tamamlanan il üçün müvəqqəti fərqlər üzrə hərəkətlərin vergi effekti aşağıda göstərilir:

	1 yanvar 2009	Mənfəət və ya zərər haqqında hesabatda xərc/ (gəlir) kimi yazılmışdır	Çevirmə fərqi	31 dekabr 2009
Vergi bazasını azaldan/(artıran) müvəqqəti fərqlərin vergi effekti				
Hesablanmış məbləğlər	(5,970)	15,461	202	9,693
Əlaqəli və birgə müəssisələrə investisiya qoyuluşları	(16,315)	16,315	-	-
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat	(30,459)	(5,107)	-	(35,566)
Mal-material ehtiyatları	12,872	1,830	-	14,702
Əsas vəsaitlər	(475,005)	(4,639)	10,114	(469,531)
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlar	20,851	(8,133)	(10,370)	2,347
Keçmiş illərin zərərləri	14,479	8,543	-	23,022
Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi üzrə ödənişlər	9,432	(983)	-	8,449
Digər	(8,485)	(25,268)	2,608	(31,145)
Təxirə salınmış vergi öhdəliyi	(478,600)	(1,981)	2,554	(478,027)

	1 yanvar 2008	Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində əldə edilmiş	Mənfəət və ya zərər haqqında hesabata xərc/ (gəlir) kimi yazılmışdır	Çevirmə fərqi	31 dekabr 2008
Vergi bazasını azaldan/(artıran) müvəqqəti fərqlərin vergi effekti					
Hesablanmış məbləğlər	(25,816)	857	17,986	1,003	(5,970)
Əlaqəli və birgə müəssisələrə investisiya qoyuluşları	(13,647)	144	(2,812)	-	(16,315)
Debitor borclarının dəyərsizləşməsi üzrə ehtiyat	(7,519)	-	(22,940)	-	(30,459)
Mal-material ehtiyatları	127	2,089	10,656	-	12,872
Digər	(1,673)	(1,376)	(5,671)	235	(8,485)
Əsas vəsaitlər	(218,002)	(269,564)	18,671	(6,110)	(475,005)
Öhdəliklər və məsrəflər üzrə ehtiyatlar	16,539	1,952	2,360	-	20,851
Keçmiş illərin zərərləri	-	14,479	-	-	14,479
Əmək müqaviləsinə xitam verilməsi üzrə ödənişlər	-	9,432	-	-	9,432
Təxirə salınmış vergi öhdəliyi	(249,991)	(241,987)	18,250	(4,872)	(478,600)

Qrup konsolidasiya edilmiş vergi bəyannaməsini təqdim etmir. Qrupun cari strukturu baxımından Qrupun ayrı-ayrı müəssisələrinin vergi zərərləri və cari vergi aktivləri Qrupun digər müəssisələrinin cari vergi öhdəlikləri və vergiyə cəlb olunan mənfəəti ilə əvəzləşdirilə bilməz. Bu səbəbdən təxirə salınmış vergi aktiv və öhdəliklər yalnız vergiyə cəlb olunan eyni müəssisəyə aid olduqda qarşılıqlı şəkildə əvəzləşdirilir.

Azərbaycan Respublikasının vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq bir dövrdə yaranmış vergi zərərləri beş ilədək davam edən sonrakı dövrlərə keçirilə bilər.

30 Əhəmiyyətli Qeyri-Nağd Investisiya və Maliyyələşdirmə Fəaliyyətləri

Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinin istifadəsini tələb etməyən investisiya və maliyyələşdirmə əməliyyatları aşağıda göstəriləndiyi kimi pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabatından çıxarılmışdır:

	2009	2008
Qeyri-nağd investisiya fəaliyyəti		
Əsas vəsaitlərin dövlətə köçürülməsi	43,451	55,295
Əsas vəsaitlərin üçüncü tərəflərə köçürülməsi	-	27,658
Qeyri-nağd investisiya fəaliyyəti	43,451	82,953
Qeyri-nağd maliyyələşdirmə fəaliyyəti		
Əvəzləşdirmə əməliyyatları	-	34,347
Xam neftin satılmasından mədaxillər hesabına kreditlərin geri qaytarılması	150,994	198,010
Qeyri-nağd maliyyələşdirmə fəaliyyəti	150,994	232,357

31 Şərti Öhdəliklər, Təəhhüdlər və Əməliyyat Riskləri

Əməliyyat mühiti. Azərbaycan Respublikasında iqtisadi şərait inkişaf etsə də, iqtisadi vəziyyətdə yeni yaranmış bazar iqtisadiyyatına səciyyəvi xüsusiyyətlər müşahidə olunmaqdadır. Bunlara milli valyutanın Azərbaycan Respublikasından xaricdə əksər ölkələrdə sərbəst dönərli valyuta hesab edilməməsi və bununla məhdudlaşmayan bu kimi xüsusiyyətlər daxildir. Azərbaycanın vergi, valyuta və gömrük qanunvericiliyi müxtəlif şərtlərə və tez-tez baş verə bilən dəyişikliklərə məruz qalır.

Azərbaycan Respublikasında iqtisadi sabitliyin gələcək perspektivləri hökumətin həyata keçirdiyi iqtisadi, maliyyə və monetar tədbirlərin effektivliyindən, eləcə də vergi, hüquqi, normativ və siyasi hadisələrin gedişatından xeyli dərəcədə asılıdır. Rəhbərlik Qrupun əməliyyatlarına təsir göstərə biləcək bütün iqtisadi tendensiyaları, eləcə də onların Qrupun maliyyə vəziyyətinə təsirini (əgər varsa) qabaqcadan proqnozlaşdırmaq iqtidarında deyil.

Qlobal maliyyə və iqtisadi böhranın təsiri. 2007-ci ilin ortalarında yaranmış qlobal likvidliyin kəskin surətdə azalması ilə əlaqədar olaraq yaranmış qlobal maliyyə və iqtisadi böhran bir sıra digər dəyişikliklərlə yanaşı, kapital bazarlarında maliyyələşdirmə səviyyəsinin aşağı düşməsinə, bank sektoru və iqtisadiyyatın bütün sahələrində likvidlik səviyyəsinin azalmasına və bəzən banklararası kredit dərəcələrinin artmasına və fond və valyuta bazarlarında çox yüksək dəyişkənliyə səbəb olmuşdur. Qlobal maliyyə bazarlarında baş verən qeyri-müəyyənliklər həmçinin Amerika Birləşmiş Ştatları, Qərbi Avropa, Rusiya və digər ölkələrdə bankların və digər təşkilatların müflisləşməsinə gətirib çıxarmışdır. Qlobal maliyyə böhranının tam təsirini proqnozlaşdırmaq və ya ona qarşı tədbirlər görmək çətinlik doğurur.

Xarici mənbələr hesabına maliyyələşdirmə 2007-ci ilin avqust ayından əhəmiyyətli dərəcədə azalmışdır. Belə vəziyyət Qrupun yeni borc öhdəlikləri əldə etməsi və daha erkən dövrlərdə həyata keçirilən əməliyyatlara tətbiq edilən şərtlərlə mövcud borc öhdəliklərinin yenidən maliyyələşdirilməsi qabiliyyətinə təsir göstərə bilər.

Qrupun debitorları maliyyə və iqtisadi mühitdə

baş verən hadisələrdən zərər çəkə bilər və bu da öz növbəsində onların öhdəliklərini yerinə yetirmək qabiliyyətinə təsir göstərə bilər. Müştərilər tərəfindən həyata keçirilən əməliyyat şərtlərinin pisləşməsi həmçinin pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə rəhbərliyin proqnozlarına, eləcə də maliyyə və qeyri-maliyyə aktivləri üzrə dəyərsizləşmənin qiymətləndirilməsinə təsir göstərə bilər. Rəhbərlik, mövcud məlumatlara əsasən dəyərsizləşmənin qiymətləndirilməsi zamanı istifadə edilən gələcək pul vəsaitlərinin hərəkəti üzrə təxminlərin yenidən nəzərdən keçirilməsini lazımi şəkildə əks etdirmişdir.

Rəhbərlik maliyyə bazarlarında likvidliyin gələcəkdə azalması və valyuta və fond bazarlarında qeyri-sabitliyin artmasının Qrupun maliyyə vəziyyətinə təsirini dəqiq müəyyənləşdirmək iqtidarında deyil. Rəhbərlik, mövcud şəraitdə Qrupun fəaliyyətinin davamlılığını və inkişafını təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirlərin görüldüyünü hesab edir.

Məhkəmə prosedurları. Vaxtaşırı olaraq və adi fəaliyyət gedişində Qrupa qarşı iddialar irəli sürülür. Qrupun rəhbərliyi öz təxminlərinə və daxili və xarici peşəkarların məsləhətlərinə əsasən hesab edir ki, bu iddialarla bağlı müvafiq olaraq konsolidasiya edilmiş hazırkı maliyyə hesabatlarında zərərlərin ödənilməsi üçün yaradılmış ehtiyatlardan başqa heç bir əhəmiyyətli zərər olmayacaqdır.

Vergi qanunvericiliyi. Azərbaycan Respublikasının vergi, valyuta və gömrük qanunvericiliyi müxtəlif şərtlərə və tez-tez baş verə bilən dəyişikliklərə məruz qalır. Qrupun əməliyyatlarına və fəaliyyətinə tətbiq edilən bu cür qanunvericiliyə dair Rəhbərliyin şərtlərinə müvafiq səlahiyyətli orqanlar tərəfindən etiraz edilə bilər.

Vergi orqanları tərəfindən vergi ödəyicisinin son üç təqvim ilindən çox olmayan fəaliyyəti yoxlanıla bilər. Xüsusi hallarda yoxlama daha artıq dövrləri əhatə edə bilər.

Qrupun rəhbərliyi hesab edir ki, onun tərəfindən müvafiq qanunvericiliyin şərhli düzgündür və vergi, xarici valyuta və gömrüklə bağlı Qrupun mövqeləri qorunacaqdır və Qrupun potensial vergi öhdəlikləri hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında qeydə alınmış məbləğlərdən artıq olmayacaqdır. Müvafiq olaraq, 31 dekabr 2009-cu il tarixinə potensial vergi öhdəlikləri üzrə hər hansı ehtiyat yaradılmamışdır (2008: sıfır).

Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı məsələlər.

Hazırda Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi haqqında qanunvericilik təkmilləşdirilir və ona əməl olunması ilə bağlı hökumət orqanlarının mövqeyinə yenidən baxılır. Qrup, ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı öhdəliklərini mütəmadi olaraq qiymətləndirir. Öhdəliklər müəyyən edildikcə dərhal uçota alınır. Mövcud qanunvericiliyin və normativ aktların dəyişməsi nəticəsində yarana bilən, eləcə də məhkəmə praktikası nəticəsində kifayət qədər dəqiqliklə qiymətləndirilə bilməyən potensial öhdəliklər əhəmiyyətli ola bilər. Rəhbərlik hesab edir ki, ətraf mühitin mühafizəsi haqqında qüvvədə olan qanunvericiliyə əməl olunması üzrə mövcud nəzarət sistemi şəraitində ətraf mühitə zərər vurulması ilə bağlı Qrup tərəfindən ətraf mühitin bərpası öhdəliyi üzrə yaradılmış ehtiyatdan artıq əhəmiyyətli öhdəliklər mövcud deyil. 21 sayılı Qeydə baxın.

Qrup öz məhsulları, əməliyyatları və digər fəaliyyətləri ilə əlaqədar olaraq ətraf mühitin mühafizəsi haqqında bir sıra qanun və qaydalara riayət etməlidir. Bu qanun və qaydalara əsasən Qrup, Qrup və ya digər müəssisələr tərəfindən əvvəlki illərdə kimyəvi və ya neft maddələrinin ləğv edilməsi və ya tullantısı nəticəsində ətraf mühitə dəymiş ziyanı aradan qaldırmalıdır. Bu cür vəziyyət neftayırma zavodları, kimya müəssisələri, neft mədənləri, xidmət məntəqələri, terminallar və tullantıların ləğv edilməsi məntəqələri kimi müxtəlif ərazilərdə mövcud ola bilər. Bundan əlavə, Qrupun əvvəlki illərdə satılmış aktivlər və ya bağlanmış obyektlər ilə bağlı öhdəlikləri ola bilər. Ətraf mühitə dəymiş ziyanın aradan qaldırılması ilə bağlı əsas tələb və bununla bağlı xərcləri müəyyən etmək mahiyyətcə çətindir. Lakin, ətraf mühit üzrə məlum öhdəliklərin təxmini dəyəri Qrupun uçot siyasətinə uyğun olaraq hazırkı konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarında əks etdirilmişdir. Gələcək xərclərin məbləğinin nəzərəcarpan ola bilməsi və bu cür xərclərin qeydə alındığı dövrdə Qrupun əməliyyat nəticələri üçün əhəmiyyətli ola bilməsinə baxmayaraq bununla bağlı məbləğlərin müəyyən edilməsi praktiki deyildir. Qrup, bu cür xərclərin Qrupun maliyyə vəziyyətinə və ya likvidliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcəyini gözləmir.

Qrup həmçinin neft və təbii qaz hasilatı obyektlərinin və əlaqəli kəmərlərin istismardan

çıxarılması ilə bağlı öhdəliklərə malikdir. Bu fəaliyyət növləri ilə bağlı təxmin edilmiş xərclər üzrə ehtiyat yaradılır, lakin, həmin öhdəliklərin uzunmüddətli olmasına görə, bu cür xərclərin məbləği və vaxtı ilə bağlı qeyri-müəyyənlik mövcuddur. Qrup, bu cür ehtiyatlar üzrə dəqiqliklə təxmin edilə biləcək hər hansı dəyişikliyin Qrupun əməliyyat nəticələri, maliyyə vəziyyəti və ya likvidliyinə təsirinin əhəmiyyətli olmayacağını hesab edir.

Xüsusi şərtlərə riayət olunması. Qrup aldığı borc öhdəlikləri üzrə müqavilələrdə nəzərdə tutulan xüsusi şərtlərə riayət etmək məcburiyyətindədir. Bu cür xüsusi şərtlərə əməl edilməməsi Qrup üçün mənfi nəticələrə, o cümlədən borc öhdəliklərinin dəyərinin artmasına və defolt vəziyyətinin elan edilməsinə gətirib çıxara bilər. Rəhbərlik hesab edir ki, 31 dekabr 2009 və 2008-ci il tarixlərinə Qrup qüvvədə olan bütün xüsusi şərtlərə riayət etmişdir.

Petkim şirkətinin səhmlərinin əldə edilməsi ilə bağlı alınmış borc vəsaiti üzrə bəzi xüsusi şərtlər mövcuddur. Buraya pul və pul şəklində olmayan dividendlərin ödənilməsi, eləcə də Petkim şirkətindən alınmış dividendlərin investisiyası ilə bağlı şərtlər daxildir. Eyni kredit sazişində nəzərdə tutulan digər şərt isə Petkim şirkətinin ətraf mühitlə bağlı qüvvədə olan qanunvericiliyə əməl etməsini təmin etmək üçün Qrupun Petkim şirkətində zəruri işlərin müəyyən edilməsi və tamamlanması öhdəliyini öz üzərinə götürməsidir.

Petkim şirkətinin alınması üçün şərti öhdəliklər və təəhhüdlər. Petkim şirkətinin alınması ilə əlaqədar olaraq 30 may 2008-ci il tarixində Türkiyə Özəlləşdirmə İdarəsi Nazirliyinə (“İdarə”) 491,750 min ABŞ dolları məbləğində (395,859 AZN ekvivalenti) zəmanət məktubları açılmışdır. 38,030 min ABŞ dolları məbləğində zəmanət məktubu 31 dekabr 2009-cu il tarixinə açılmışdır. İdarəyə verilmiş zəmanət məktublarının qalığı 453,720 min ABŞ dolları (364,383 AZN ekvivalenti) olmuşdur.

Zəmanət məktubları İdarəyə “Səhmlərin Alqı-satqı Müqaviləsində” göstərilmiş ödəniş, investisiya, hasilat və nəzarət öhdəliklərinə əsasən verilmişdir. Yuxarıda qeyd olunan öhdəliklər “Səhmlərin Alqı-satqı Müqaviləsinin” maddələrinə uyğun olaraq yerinə yetirildikdən sonra İdarə tərəfindən ləğv ediləcəkdir.

“Səhmlərin Alqı-satqı Müqaviləsinə” əsasən Qrup, bu Müqaviləni imzaladıqdan sonra növbəti üç il ərzində Petkim şirkətinin nəzarət səhm paketində dəyikliyə səbəb olacaq miqdarda səhmlərin ötürülməsi üçün İdarənin razılığının alınması öhdəliyini öz üzərinə götürmüşdür.

Qrup Türkiyə Respublikasının 4857 sayılı Əmək Qanununa uyğun olaraq həmkarlar ittifaqı üzvlərinin hüquqlarının qorunması (onların digər dövlət müəssisələrində çalışdığı dövrlər daxil olmaqla) və əmək müqaviləsinə xitam verilərkən onlara təminatların ödənilməsi və digər hüquqlarının qorunması ilə bağlı öhdəlik götürmüşdür. Qrup, xidmət müqavilələri hələ də qüvvədə olan və “Səhmlərin Alqı-satqı Müqaviləsinin” qüvvəyə minmə tarixinə digər dövlət müəssisələrinə keçirilməsi hüququ olan işçilərin istifadə edilməmiş məzuniyyət günlərinə görə pul əvəzinin ödənilməsi üçün Petkim şirkətinin məsuliyyətini qəbul etmişdir və öhdəlik götürmüşdür.

Qrup Petkim terminalında infrastruktur və xidmətlərin həyata keçirilməsi üçün müəyyən məbləğdə investisiya qoyuluşlarının həyata keçirilməsi, zavodların hasilat həcmünün artırılması və “Səhmlərin Alqı-satqı Müqaviləsinin” imzalanmasından sonra növbəti üç il ərzində yeni zavodların qurulması üçün öhdəlik götürmüşdür. Qrup həmçinin, Etilen zavodunda istehsalın davam etdirilməsi və Qrupa təsir göstərməyən gözlənilməz hadisələr istisna olmaqla, “Alqı-satqı Müqaviləsinin” imzalanmasından sonra ən azı üç il ərzində müəyyən məbləğdə investisiya qoyuluşlarının həyata keçirilməsi üçün öhdəlik götürmüşdür.

Qrup Petkim şirkətinin alınmasından əvvəlki dövrə aid olan bütün əməliyyatlar, uçot alınmamış ödəniləcək məbləğlər, kreditör borcları və öhdəliklərə görə məsuliyyət daşıyır. Qrup yuxarıda qeyd olunan məsələlər üzrə İdarə və ya Petkim şirkəti üçün öhdəlik yarada bilən iddia irəli sürmək və ya müqaviləni ləğv etmək hüququna malik olmadığını qəbul etmişdir və öhdəlik götürmüşdür. Bu öhdəlik səhmlərin davamlı köçürülməsi üçün etibarlı sayılacaqdır.

Gürcüstan hökuməti qarşısında öhdəlik

Qrup və Gürcüstanın İqtisadi İnkişaf Nazirliyi arasında imzalanmış 26 dekabr 2008-ci il tarixli

investisiya müqaviləsinə əsasən Qrup 166 min GEL (80 AZN) və 2011-ci ilə qədər qazpaylayıcı sistemin inkişafına əlavə olaraq 40 milyon ABŞ dolları (32,000 AZN) məbləğində əlavə investisiya qoyuluşlarının yatırılması öhdəliyi müqabilində 19 regional qazpaylayıcı şirkətin və bəzi avtonom qazpaylayıcı kəmərlərin (birlikdə “RQŞ” adlanır) nəzarət səhm paketini almışdır .

“SOCAR Ümid” şirkəti qarşısında öhdəlik

“SOCAR Ümid” birgə müəssisəsi Qrup və Nobel Oyl Eksploreyşn ənd Prodakşn Şirkəti arasında 2008-ci ildə yaradılmışdır. Qrupun bu şirkətə ilkin investisiya qoyuluşu 8 AZN təşkil etmişdir. 2009-cu ildə Qrup nağd pul qoyuluşları (28,645 AZN) və əsas vəsaitlərin köçürülməsi (65,000 AZN) formasında əlavə investisiya qoyuluşlarının həyata keçirilməsi üçün öhdəlik götürmüşdür. 2009-cu il ərzində Qrup “SOCAR Ümid” şirkətinə 8,382 AZN məbləğində pul vəsaiti qoymuşdur. 31 dekabr 2009-cu il tarixində öhdəlik üzrə qalıt 85,263 AZN təşkil etmişdir.

Azərbaycan Qaz Təchizatı Şirkəti (AQTŞ) qarşısında şərti öhdəlik

Azərbaycan Qaz Təchizatı Şirkəti və Azərbaycan Respublikasının Yanacaq və Energetika Nazirliyi arasında imzalanmış 27 fevral 2003-cü il tarixli “Qazın alqı-satqısına dair müqaviləyə” (hazırda bu müqavilə üzrə alqı hüquqları Qrup tərəfindən həyata keçirilir) uyğun olaraq, Qrup müqavilədə qeyd olunduğu kimi, satıcının minimal illik qaz satışı həcmi almaq öhdəliyinə malikdir. Satıcının minimal illik qaz satışı həcmi alınması üzrə öhdəliyin məbləği 86,840 ABŞ dolları (69,741 AZN) təşkil edir.

32 Müəssisələrin Birləşməsi

Azəriqaz Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti

1 iyul 2009-cu il tarixində Qrup “Azəriqaz” QSC-nin səhmdar kapitalının 100 faizini əldə etmişdir. “Neft və qaz sənayesində idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1 iyul 2009-cu il tarixli 366 sayılı Sərəncamına uyğun olaraq “Azəriqaz” QSC ARDNŞ-ın tabeliyinə verilmişdir. “Azəriqaz” QSC-nin idarə olunması hüquqlarının təhlili nəticələrinə əsasən ARDNŞ

rəhbərliyi, “Azəriqaz” QSC üzrə nəzarətin ötürülməsi tarixini 1 iyul 2009-cu il hesab etmək qərarına gəlmişdir. Şirkət, Azərbaycan Respublikası ərazisində qazın istehsalçılar, istehlakçılar və qaz anbarları arasında qaz kəmərləri vasitəsilə nəqlini, eləcə də qazın ixrac üçün Rusiya, Gürcüstan və İrana tranzitini həyata keçirir. Bu satınalma əməliyyatından sonra “Azəriqaz” Səhmdar Cəmiyyəti ARDNŞ-in strukturunda “Azəriqaz” İstehsalat Birliyinə çevrilmişdir.

“Azəriqaz” QSC-nin alışı ilə bağlı ədalətli dəyərin bölüşdürülməsi və alış üzrə ödənişlərə dair ətraflı məlumat aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

üçün müstəqil qiymətləndirici şirkət xalis aktivlər yanaşmasından istifadə etmişdir və öz hesabatında müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alış üzrə ödənişlərin ədalətli dəyərinin 1 iyul 2009-cu il tarixinə “Azəriqaz” QSC-nin xalis aktivlərinin 100 faiz ədalətli dəyərinə bərabər olduğunu müəyyən etmişdir.

Müəssisələrin birləşməsi tarixindən əvvəl Qrupun “Azəriqaz” QSC ilə biznes əlaqələri olmuşdur. ARDNŞ ilə Azəriqaz arasında əvvəlki əlaqələrlə bağlı hesablaşmalar üzrə gəlirlər 31 dekabr 2009-cu il tarixində başa çatan il üzrə məcmu gəlir haqqında hesabatda digər gəlir kimi əks etdirilmişdir.

	Müəssisələrin birləşməsindən dərhal əvvəl BMHS-ə uyğun balans dəyəri	Təyin edilmiş ədalətli dəyər
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	3,398	3,398
Məhdudiyət qoyulmuş pul vəsaitləri	403	403
Debitor borcları	684,998	545,186
Mənfəət vergisi üzrə qabaqcadan ödəmələr	32	32
Mal-material ehtiyatları	72,756	69,507
Əsas vəsaitlər	601,283	787,044
Qeyri-maddi aktivlər	14	14
Digər uzunmüddətli aktivlər	5	5
Kreditor borcları	(1,291,498)	(1,265,163)
Uzunmüddətli borc öhdəliklərinin qısamüddətli və cari hissəsi	(17,209)	(11,734)
Mənfəət vergisi üzrə kreditor borcları	(29,677)	(43,835)
Vergilər üzrə digər kreditor borcları	(164,915)	(185,957)
Digər ehtiyatlar	(808)	(15,371)
Təxirə salınmış gəlirlər	(110,178)	(110,178)
Uzunmüddətli borc öhdəlikləri	(130,034)	(130,034)
Aktivlərin ləğv olunması üzrə öhdəliklər	(330)	(330)
Təxirə salınmış vergi aktivi	-	99,392
Törəmə müəssisənin xalis aktivləri	(381,760)	(257,621)
Törəmə müəssisənin xalis aktivlərində əldə edilmiş iştirak payı	-	(257,621)
Alış üzrə cəmi ödənişlər	-	(257,621)
Alış tarixində yaranan qudvil	-	-
31 dekabr 2009-cu il tarixinə qudvil	-	-

Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində aktivlərin mübadiləsi və ya nağd pul ödənişləri baş verməmişdir. 3 sayılı BMHS-a uyğun olaraq, Qrup, müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alış üzrə ödənişlərin ədalətli dəyərini müəyyən etmək üçün müstəqil qiymətləndirici şirkətin xidmətlərindən istifadə etmişdir. Müəssisələrin birləşməsi nəticəsində alış üzrə ödənişlərin müəyyən edilməsi

Digər alışlar. 2009-cu il ərzində Qrup həmçinin Gürcüstanda, Ukraynada bir sıra törəmə müəssisələri, eləcə də Kaspian Drilling Kompanidə nəzarət payını almışdır. Bu alışlar Qrupun konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli təsir göstərməmişdir.

Petkim Petrokimya Holding A.Ş. 30 may 2008-ci il tarixində Qrup əsas etibarını Azərbaycan, eləcə də beynəlxalq bazarlarda müxtəlif neft-kimya məhsullarının istehsalı və satışı ilə məşğul olan aparıcı neft-kimya konserni Petkim Petrokimya Holding A.Ş.-də ("Petkim") səsvermə hüquqlu səhmlərinin 51 faizinin alınmasını başa çatdırmışdır. Qrup Petkimi Türkiyə hökumətinin 2007-ci ildə apardığı özəlləşdirmə tenderinin nəticəsində əldə etmişdir. Qrup tenderdə Səudiyyə Ərəbistanda investisiya şirkəti Injaz Projects Company Limited ilə konsorsiumda çıxış edən, ARDNŞ-in 51 faizlik törəmə müəssisəsi olan

STEAŞ-in 99.74 faizlik törəmə müəssisəsi SO-CAR & Turcas Petrokimya A.Ş. ("STPAŞ") vasitəsilə iştirak etmişdir. Nəticədə, ARDNŞ-in Petkimdə əldə edilmiş iqtisadi mülkiyyət payı alışı tarixində 25.94 faiz olmuşdur.

30 may 2008-ci ildə özəlləşdirmə nəticəsində Petkimdə 51 faiz səhmlərin alınmasından sonra Qrup 31 dekabr 2008-ci ildə başa çatan il ərzində Petkimdə əlavə 1.76 faiz səhm almışdır.

Petkimin alınması ilə bağlı bölüşdürmə və alışı ödənişlərinin yekun ədalətli dəyərləri aşağıdakı kimi olmuşdur:

	Müəssisələrin birləşməsindən bilavasitə əvvəl BMHS balans dəyəri	Müvafiq ədalətli dəyər
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	60,678	60,678
Debitor borcları	200,538	200,538
Mal-material ehtiyatları	155,626	155,626
Digər cari aktivlər	19,629	19,632
Əsas vəsaitlər	849,309	2,324,507
Qeyri-maddi aktivlər	799	658,969
Digər uzunmüddətli aktivlər	23,477	23,477
Kreditor borcları	(156,573)	(156,573)
Təxirə salınmış vergi öhdəliyi	(20,983)	(323,579)
Digər öhdəliklər	(113,621)	(113,622)
Törəmə müəssisənin xalis aktivləri	1,018,879	2,849,653
Qeyri-nəzarət payları	-	(2,082,879)
Törəmə müəssisənin xalis aktivlərində alınmış pay	-	766,774
Cəmi alışı üzrə ödənişdə ARDNŞ-in payı	-	874,104
Alışı tarixində yaranan qudvil	-	107,330
Məzənnə fərqi	-	(24,493)
31 dekabr 2008-ci il tarixində qudvil	-	82,837

Qudvil Qrupun Petkimin fəaliyyət göstərdiyi regional bazara daxil olmasından gözlənilən faydanın dəyərindən ibarətdir.

Alış üzrə cəmi ödəniş alış tarixində aşağıdakılardan ibarətdir:

Alış üzrə cəmi ödəniş	(1,713,929)
Alış zamanı təxirə salınmış alış üzrə ödənişinin ədalətli dəyəri	317,832
Pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri – satın alınmış	60,678
Alış zamanı pul vəsaitləri və pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinin məxarici	(1,335,419)

2,040 milyon ABŞ dolları məbləğində alış üzrə cəmi ödəniş satınalma tarixində ödənilmiş 1,660 milyon ABŞ dolları (1,396,097 AZN) məbləğində pul vəsaitlərindən və 380 milyon ABŞ dolları (317,832 AZN) məbləğində təxirə salınmış pul ödənişindən ibarətdir. 40 milyon ABŞ dolları (32,992 AZN) məbləğində təxirə salınmış pul ödənişi 30 may 2010-cu ildən gec olmayaraq, qalan məbləğ isə 30 may 2011-ci ildən gec olmayaraq ödənilməlidir və ildə LIBOR üstə gəl 1 faiz dərəcəsi ilə üzərinə faiz hesablanmalıdır (18 sayılı Qeyd). Təxirə salınmış alış ödənişinin balans dəyəri 30 may 2008-ci il və 31 dekabr 2008-ci il tarixlərində, müvafiq olaraq, 317,832 AZN və 308,170 AZN təşkil edir. 31 dekabr 2009-cu ildə təxirə salınmış alış ödənişinin balans dəyəri 308,954 AZN təşkil edirdi.

Alış ilk növbədə uzunmüddətli borc hesabına maliyyələşdirilmişdir (18 sayılı Qeyd). 18 sayılı Qeyddə daha ətraflı müzakirə edildiyi kimi, Qrup Akbank T.A.Ş./Turkiyə Garanti Bankası A.Ş. kredit vəsaiti əsasında STPAŞ-dakı 99.74 faizlik payını girov qoymuşdur. Bundan əlavə, Qrup Viani kredit vəsaiti üzrə STPAŞ-dakı səsvermə hüququnu verən 38 faizlik payı üzrə əlaqədar kol opsiyonu buraxmışdır (18 sayılı Qeyd) və bu opsiyon 2008-ci ilin dekabr ayında ləğv edilmişdir.

Qudvil

2009-cu və 2008-ci illər üzrə Qrupun qudvil məbləğində hərəkət belə olmuşdur:

1 yanvar 2008	-
Petkim Petrokimya Holding A.Ş.-in alınması	82,837
1 yanvar 2009	82,837
Digər törəmə müəssisələrin alınması	24,068
31 dekabr 2009	106,905

33 Hesabat Dövründən Sonra Baş Vermiş Hadisələr

Türkiyə Respublikası ilə qaz razılaşması

2010-cu ilin iyun ayında Azərbaycan qazının Türkiyə Respublikasında satılması və Türkiyə Respublikasının ərazisindən Avropa bazarlarına nəql edilməsinə dair müəyyən razılaşmalar imzalanmışdır. Bu razılaşmaların konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini Qrup perspektiv qaydada uçota alacaqdır.

Borc öhdəlikləri

19 mart 2010-cu il tarixində Qrup BNP Paribas-la

36 aylıq müddətə 100,000,000 ABŞ dolları məbləğində kredit razılaşması imzalanmışdır.

31 mart 2010-cu il tarixində Qrup Natixis S.A. ilə 36 aylıq müddətə 50,000,000 ABŞ dolları məbləğində kredit razılaşması imzalanmışdır.

Yeni imzalanmış HPBS razılaşması

Qrup UGE Lanser Ltd. ilə Balaxanı-Sabunçu-Ramana-Kürdəxanı qurudakı neft yataqlarının bərpa edilməsi haqqında Hasilatın Pay Bölgüsü haqqında Saziş imzalanmışdır.

33 Hesabat Dövründən Sonra Baş Vermiş Hadisələr

Türkiyə Respublikası ilə qaz razılaşması

2010-cu ilin iyun ayında Azərbaycan qazının Türkiyə Respublikasında satılması və Türkiyə Respublikasının ərazisindən Avropa bazarlarına nəql edilməsinə dair müəyyən razılaşmalar imzalanmışdır. Bu razılaşmaların konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarına təsirini Qrup perspektiv qaydada uçota alacaqdır.

Borc öhdəlikləri

19 mart 2010-cu il tarixində Qrup BNP Paribas-la 36 aylıq müddətə 100,000,000 ABŞ dolları məbləğində kredit razılaşması imzalanmışdır.

31 mart 2010-cu il tarixində Qrup Natixis S.A. ilə 36 aylıq müddətə 50,000,000 ABŞ dolları məbləğində kredit razılaşması imzalanmışdır.

Yeni imzalanmış HPBS razılaşması

Qrup UGE Lanser Ltd. ilə Balaxanı-Sabunçu-

Ramana-Kürdəxanı qurudakı neft yataqlarının bərpa edilməsi haqqında Hasilatın Pay Bölgüsü haqqında Saziş imzalanmışdır.

Lalaben kreditinin qaytarılması

31 mart 2010-cu il tarixində Qrup 61,841,000 ABŞ dolları məbləğində Lalaben kreditinin qalan hissəsini tam ödəmişdir. Öhdəlik Lalaben-ə ödənildikdən sonra Qrup kreditorlar sindikatu ilə Qrup arasında imzalanmış "Kreditorlararası razılaşma" əsasında öhdəliklərdən azad edilmişdir.

Azərkimya ilə birləşdirmə

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 22 aprel 2010-cu il tarixli Sərəncamına əsasən keçmiş "Azərkimya" dövlət şirkəti ARDNŞ-ın tabeliyinə verilmişdir. Qrup hazırda bu birləşdirmə ilə bağlı alış qiymətinin bölüşdürülməsini aparmaqdadır.

XII. Mexanika və energetika

ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarının mexanika və energetika təsərrüfatlarında istismarda olan qurğu və avadanlıqların fasiləsiz, etibarlı, ritmik işinin təmini, neft-qaz hasilatı və emalı üzrə Dövlət tapşırıqlarının yerinə yetirilməsinin ayrılmaz hissəsidir.

2009-cu ildə bu sahədə müvafiq tədbirlər həyata keçirilmiş mexanika və energetikaya aid qurğuların fasiləsiz işi təmin edilmişdir.

Belə ki, ARDNŞ-nin müəssisələrinin mexanika və energetika təsərrüfatında qurğuların etibarlı, fasiləsiz, ritmik işinin təmin olunması məqsədilə 2009-2010-cu illərin payız-qış mövsümünə hazırlıq tədbirlərinə aid işlər yerinə yetirilmiş, qurğularda və avadanlıqlarda həmçinin enerji ötürücü xətlərində əsaslı və cari təmir işləri vaxtılı-vaxtında aparılmışdır.

ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarının daxili elektrik şəbəkəsinin 35/6kV-luq və 6/0,4kV-luq yarımstansiyalarında və paylayıcı qurğularında 2127452 manat həcmində sınaq-sazlama işləri görülmüş və mexanika-energetika avadanlıqlarının işləmə saatlarının artırılması məqsədi ilə 13508949 manat həcmində əsaslı təmir işləri həyata keçirilmişdir.

Cədvəl XII-1

Aparılan təmir işləri cəmi (min. manatla)	Mexaniki avadanlıqların təmiri (min. manatla)	Elektrik avadanlıqlarının təmiri (min. manatla)	Sınaq-sazlama işləri (min. manatla)
13509,9	11565,2	1943,8	2127,5

Müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində təchizatçının 110-35 kV-luq elektrik şəbəkələrində baş verən qəzalarla bağlı (faza itkiləri) mədən daxili elektrik şəbəkələrində sıradan çıxan elektrik mühərriklərinin sayının və gücünün əvvəlki illə müqayisədə 350/8983 ədəd/kVt aşağı salınmasına nail olunmuşdur.

Yanğından mühafizə sahəsində də müəyyən işlər görülmüşdür. Vixr tipli yanğınsöndürən gəmilərin neft-qaz yataqlarında daim növbə çəkməsinə nail olunmuşdur.

Cari il ərzində idarə və müəssisələrin ARDNŞ-

yə olan müraciətləri əsasında dənizdə və quruda yerləşən obyektlər yanğından mühafizəyə görə köpük əmələ gətirən xüsusi maye və ilkin yanğınsöndürmə ləvazimatları ilə təmin edilmişdir.

“Günəşli” yatağının 2, 3, 5, 6, 8, 9, 15 sayılı DDÖ-lərində su çiləmə sistemləri əsaslı təmir edilmiş və 11, 13, 14, 19 sayılı DDÖ-lərində isə bu sahədə işlər davam etdirilir.

2009-cu ildə “Günəşli” yatağındakı DDÖ-lərdə istismarda olan 12 ədəd KEQ-12/18 tipli kran, 6-ədəd AT-30, AT-42 tipli xilasedici qayıq və onların postamentləri əsaslı təmir olunmuşdur.

Palçıq-pilpələsi yatağında DDÖ-lərin elektrik təchizatının yaxşılaşdırılması məqsədilə 10 ədəd 6/0,4kV-luq yarımstansiya və 11 km-ə yaxın sualtı kabel quraşdırılmışdır. İstifadəyə verilməsi üçün paylayıcı qurğularda sınaq-sazlama işləri aparılmışdır.

“Neft-Daşları”nda elektrik stansiyasının (QTES-48) orta yükünün 13,5 MVT-a çatdırılmasına və “Günəşli” yatağında illik yanacaq sərfi 1500 ton olan səyyar elektrik stansiyalarının ehtiyat rejimə keçirilməsinə nail olunmuşdur.

Yeni istilik elektrik stansiyasının tikintisi üzrə işlər davam edir.

“Neft-Daşları”nda 30-a yaxın alçaq təzyiqli qaz kompressorlarının quraşdırılaraq, istifadəyə verilməsi tədbirləri həyata keçirilmiş və nəticədə gündəlik atmosfərə atılan 700000 m³ qazın orta təzyiqli qaz yığıcı xəttinə qaytarılması təmin olunmuşdur.

Qaz hasilatının artırılması üzrə tədbirlər proqramının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar nəzərdə tutulmuş qazma obyektlərinin elektrik təchizatı müvafiq qaydada təmin olunmuşdur.

Qaradağ YQA-da qaz quyuları təmir edilməklə bərabər yeni quyuağzı avadanlıqla təmin edilmiş və

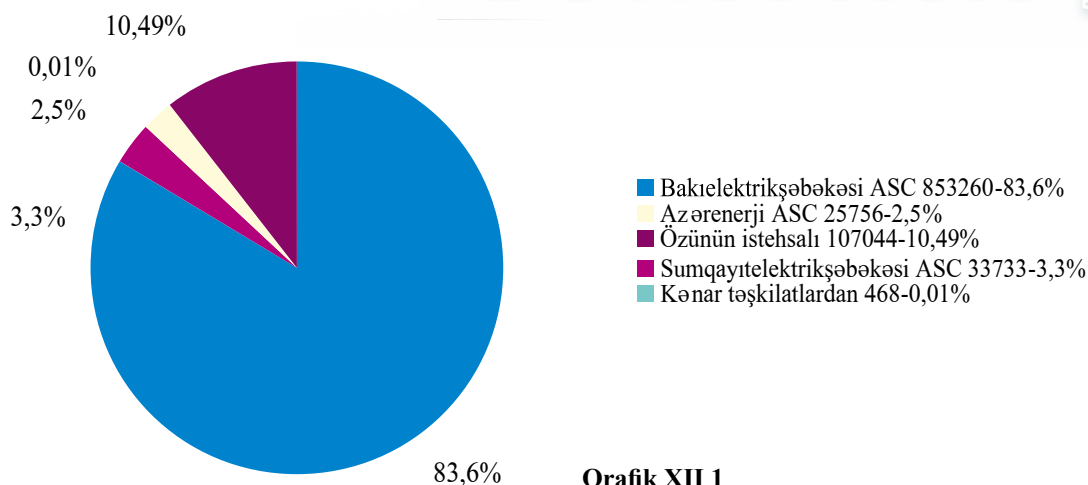
elektrik təchizatında layihə üzrə tikinti-quraşdırma işləri başa çatdırılmışdır.

“Azəriqaz” İB-nin Qaz Nəqli İdarəsinə məxsus Astara KS-nin elektrik təsərrüfatında uzunmüddətli istismar nəticəsində iş saatları qurtarmış elektrik avadanlıqlarının yeniləşdirilməsi həyata keçirilmiş, elektrik enerjisinin fasiləsiz verilməsi təmin olunmuşdur. Hacıqabul KS-nin elektrik təchizatının yenidən qurulması işlərinə başlanmışdır və Şirvanovka KS-nin yenidənqurulması layihələndirilir.

“Azneft” İB-nin neftqazçıxarma idarələrinin və ARDNŞ-nin iştirakı ilə yaradılmış birgə müəssisələrin elektrik təchizatının yenidənqurulması layihə tapşırığının işlənməsi barədə ARDNŞ-nin 11 avqust 2008-ci il tarixli əmri üzrə işlər davam etdirilir.

Cədvəl XII-2

Sıra №-si	Müəssisələrin adı	Cəmi alınmışdır	O cümlədən					
			Bakı elektrik şəbəkəsi	Sumqayıt elektrik şəbəkəsi	“Azər-enerji” ASC	ARDNŞ-nin İdarələrindən	Kənar təşkilatlardan	Öz istehsalı
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	“Azneft” İB	348359	304949	27308	15494	596	12	107044
2.	“Azəriqaz” İB (avq-dek)	9750	6616	90	3042		2	
3.	“Azərneftyağ” NEZ	64986	63440			1546		
4.	H.Əliyev adına BNEZ	356766	354709	64		1991	2	
5.	H.Əliyev adına BDÖZ	22028	22028					
6.	Neft Kəmərləri İdarəsi	23786	15342	5928	2132	102	282	
7.	Marketinq və İ.Ə.İ	1775	543		1232			
8.	Geofizika və G.İ	3638	2268	24	114	1227	5	
9.	Sosial İnkişaf İdarəsi	33727	31371		2216	140		
10.	Təhlükəsizlik İdarəsi	322	322					
11.	İnformasiya T və Rİ	1577	1262			301	14	
12.	Ekologiya İdarəsi	434	72			362		
13.	Kompleks Qazma İ.trestı	36172	5093	301	598	30092	88	
14.	Xəzər Dəniz Neft Donan	16962	12624			4338		
15.	Neftqaztikinti trestı	11452	8827		136	2426	63	
16.	Qaz İxrac İdarəsi	16558	15665	18	792	83		
17.	Neftqazəlmitədqiq instit	1097	1068			29		
18.	Qaz Emalı Zavodu (okt-dek)	7061	7061					
19.	Cəmi:	956450	853260	33733	25756	43233	468	107044

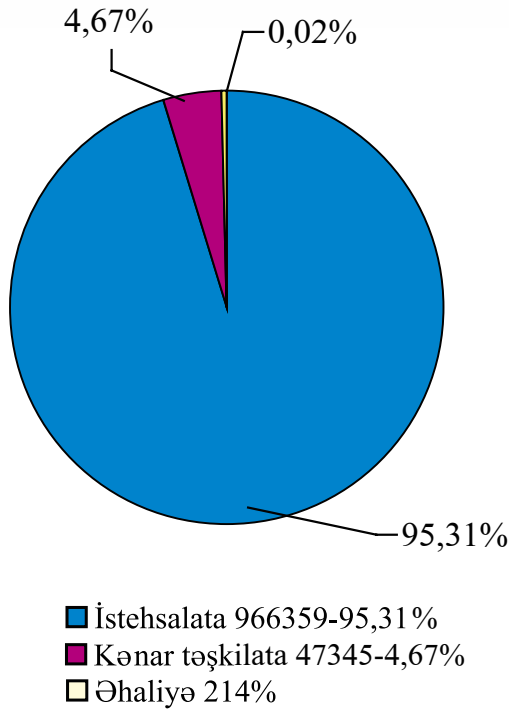
Qrafik XII 1

ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarının 2009-cu ildə istehsalatla bağlı elektrik enerjisi sərfi

haqqında məlumat və %-lə göstərilən diaqram təsviri aşağıdakı kimi olmuşdur.

Cədvəl XII-3

Müəssisələrin adı	Elektrik enerjisi sərf edilmişdir	O cümlədən (min kVt.saət)			Məhsulun 1-tonuna sərf edilən elektrik enerjisi		
		İstehsalata sərf edilib	Əhaliyə satılmışdır	ARDNŞ-nin müəssisələr buraxılmış	Kənar təşkilatlara satılmışdır		
1	2	3	4	5	6	7	8
1. "Azneft" İB	455403	375079	214	41284	38826	37.9	
2. "Azəriqaz" İB (avq-dek)	9750	9593		102	55		
3. "Azərneftyağ" NEZ	64986	61152		3698	136		
4. H.Əliyev adına BNEZ	356766	355097		1669			
5. H.Əliyev adına BDÖZ	22028	16150			5878		
6. Neft Kəmərləri İdarəsi	23786	23770		16			0,022
7. Marketing və İ.Ə.İ	1775	1775					
8. Geofizika və G.İ	3638	3161		279	198		
9. Sosial İnkişaf İdarəsi	33727	33623			104		
10. Təhlükəsizlik İdarəsi	322	322					
11. İnformasiya T və Rİ	1577	1506		71			
12. Ekologiya İdarəsi	434	434					
13. Kompleks Qazma İ.trestı	36172	34166		2006			
14. Xəzər Dəniz Neft Donan	16962	16593		196	173		
15. Neftqaztikinti trestı	11452	9391		199	1862	0,00005	
16. Qaz İxrac İdarəsi	16558	16439		38	81		
17. Neftqazelmitədqiq instit	1097	1097					
18. Qaz Emalı Zavodu (okt-dek)	7061	7011		18	32		
19. Cəmi:	1063494	966359	214	49576	47345		

Qrafik XII 2

ARDNŞ-nin müəssisələri üzrə istehsalat proseslərinə 966359 min kVt.saat elektrik enerjisi sərf olunmuş, kənar təşkilatlara 47345 min kVt.saat və əhaliyə 214 min kVt.saat elektrik enerjisi satılmışdır.

Elektrik enerjisindən səmərəli istifadə barədə müvafiq tədbirlər həyata keçirilmiş, texnoloji qurğular daha optimal iş rejimlərinə uyğun variantlar seçilməklə istismar olunmuş, mancaq dəzgahlarında istifadə edilən elektrik mühərrikləri nisbətən kiçik güclü mühərriklərlə əvəz edilmiş və nəticədə 2008-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə, istehsalata -13803 min kVt/saat elektrik enerjisi az sərf edilmişdir.

2009-cu ildə istehsalata yararsız qurğu və avadanlıqların balansdan silinməsindən 44174 ton qara metal qırıntı və tullantıları müqavilə əsasında təhvil verilmiş və 116 ton-a yaxın əlvan metal qırıntısı tədarük edilmişdir.

O cümlədən:

Cədvəl XII-4

Cəmi	Qara metal qırıntısı təhvil verilmişdir (ton)			əlvan metal qırıntısı tədarük edilmişdir
	Dəniz obyektlərindən	Quru sahələrindən	İstehsalatda təkrar istifadə olunmuşdur	
44174	20070	24104	908	116

“Azərenerji” ASC və ”Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin elektrik sistem və şəbəkələrində baş vermiş qəzalara görə boş dayanmalara təsadüf olunsada, ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatlarının energetik xidmət heyətinin təqsirindən açılımlar olmamışdır.

Mövsüm ilində elektrik təchizatında olan fasilələrin səbəbləri araşdırılmış və müəyyən edilmişdir ki, Dövlət elektroenergetika və Enerji təchizatı müəssisələrinin və həmçinin istehlakçının elektrik şəbəkələrində iş saatları qurtarmış və müasir tələblərə cavab verməyən elektrik avadanlıqları hələ də istismar olunmaqdadır.

Fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlmiş avadanlıqlardan istifadə olunan belə elektrik obyektlərinin yenidən qurulması sahəsində müəyyən qədər işlərin görülməsinə nail olunmuşdur və yuxarıda qeyd edilən müəssisələr tərəfindən bu sahədə yenidənqurma işləri davam etdirilməkdədir.

Qazmadan çıxan yeni neft və qaz quyuları quyuyağzı avadanlıqlarla vaxtında təmin edilərək istismara verilmişdir.

Quruda və dənizdə istismarda olan neft-qaz yataqlarında elektrik intiqalı ilə 46 ədəd quyu (ümumilikdə 63759 metr) qazılaraq istismara verilmiş və hal-hazırda 13 quyunun elektrik intiqalı ilə qazılması üzrə işlər davam etdirilir. Hər bir metr keçid üçün elektrik enerjisi sərfi 350,9 kVt.saat olmuşdur.

“Ümid” yatağında inşa edilən 1 saylı DSÖ qazma, neft-mədən avadanlığı ilə dəstəhləndirilmiş, quraşdırma, sazlama işləri başa çatdırıldıqdan sonra ilk quyunun qazılmasına başlanmışdır.

Ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına dair tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar işlər davam etdirilir.

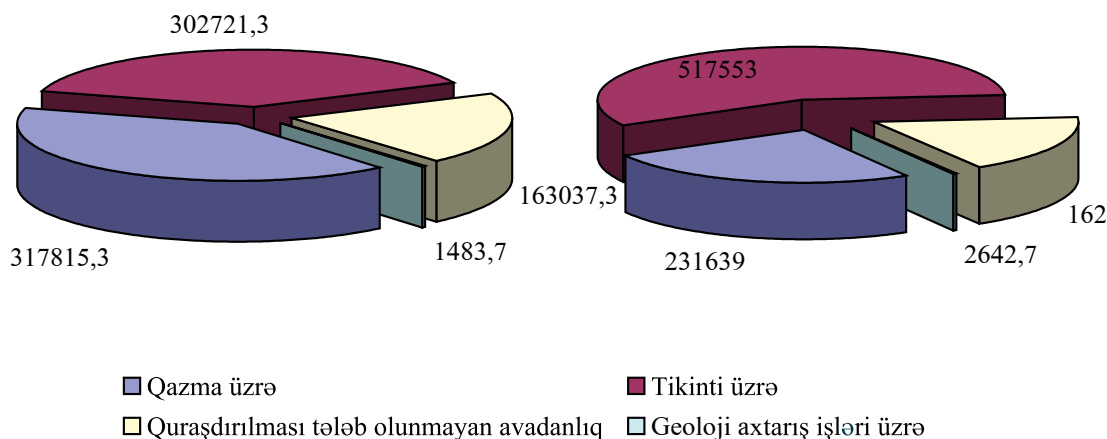
XIII. Kapital qoyuluşu və əsaslı təmir

ARDNŞ üzrə 2009-cı ildə kapital qoyuluşu proqramı 1179288,3 min manat planlaşdırılmışdır, o cümlədən qazma üzrə 268509,6 min manat, tikinti üzrə 744888,3 min manat, quraşdırılması tələb olunmayan avadanlıqlar üzrə 163187,4 min manat, geoloji axtarış işləri üzrə 2703,0 min manat.

2009-cı ildə ARDNŞ üzrə faktiki əsaslı vəsait

qoyuluşu 785057,6 min manat (66,6%) yerinə yetirilmişdir. O cümlədən, qazma üzrə 317815,3 min manat (118,4%), tikinti üzrə 302721,3 min manat (40,6%), quraşdırılması tələb olunmayan avadanlıqlar üzrə 163037,3 min manat (99,9%), geoloji axtarış işləri 1483,7 min manat (54,9%) yerinə yetirilmişdir.

2008-2009-cu illərdə ARDNŞ-də faktiki əsaslı vəsait qoyuluşu
(min manat)

Qrafik XIII 1

**Əsaslı vəsait qoyuluşununun strukturuna daxil olan
əsas göstəricilərin 2008-ci illə müqayisəsi (min manat)**

Cədvəl XIII-1

Göstəricilər	2009-cı il			2008-ci il		
	Proqnoz	fakt	%	proqnoz	fakt	%
Kapital qoyuluşu	1179288,3	785057,6	66,6	847085,6	913936,3	107,9
o cümlədən:						
Qazma	268509,6	317815,3	118,4	145857,7	231639,4	158,8
- kəşfiyyat	38858,3	11581,5	29,8	8252,2	7738,8	93,8
- istismar	229651,3	306233,8	133,3	137605,5	223900,6	162,7
Geoloji axtarış işləri	2703,0	1483,7	54,9	2148,5	2642,7	123,0
Tikinti	744888,3	302721,3	40,6	575303,9	517552,6	89,9
Quraşdırılması tələb olunmayan avadanlıqlar	163187,4	163037,3	99,9	123775,5	162101,6	130,9
Sənaye tikintisi üzrə kapital qoyuluşu	1133494,1	744200,5	65,7	745956,3	816804,2	109,5
Qeyri-sənaye tikintisi üzrə kapital qoyuluşu	45794,2	40857,1	89,2	101129,3	97132,1	96,5
o cümlədən:						
- yaşayış tikintisi	13070,4	6965,5	53,3	31807,9	24665,3	77,5
- kommunal tikintisi	100,0			471,4	1362,7	289,1
- xalq təhsili	1500,0	7665,6	511,0	5750,0	16502,5	287,0
- səhiyyə tikintisi	30673,8	25880,4	84,4	63100,0	53655,7	85,0
- mədəniyyət	450,0	345,6	76,8		945,9	

**2009-cı ildə ARDNŞ-in müəssisələri üzrə kapital qoyuluşunun
yerinə yetirilməsi aşağıdakı kimidir: (min manat)**

Cədvəl XIII-2

№	Müəssisələrin adı	Proqnoz	Fakt	%
1	“Azneft” İB	825728,9	538198,0	65,2
2	“Azəriqaz” İB	82022,5	40513,5	49,4
3	“Azərneftyağ” Neft Emalı Zavodu	12857,0	12868,1	100,1
4	H.Əliyev ad. Bakı Neft Emalı Zavodu	25087,6	22248,7	88,7
5	Qaz Emalı Zavodu		648,1	
6	“Neft Kəmərləri” İdarəsi	7654,0	5712,1	74,6
7	H.Əliyev ad. Bakı Dərin Özüllər Zavodu	9596,0	1436,1	15,0
8	Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	2000,0	643,0	32,2
9	Geofizika və Geologiya İdarəsi	7700,0	10587,8	137,5
10	Sosial İnkişaf İdarəsi	48651,9	57447,2	118,1
11	Sərmayələr İdarəsi	40,0	3,2	8,0
12	Təhlükəsizlik İdarəsi	645,5	232,8	36,1
13	Ekologiya İdarəsi	6380,0	3798,1	59,5
14	Qaz İxrac İdarəsi	62335,6	24787,9	39,8
15	İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	9856,9	22741,6	230,7
16	Xəzər Dəniz Neft Donanması	53794,2	7019,5	13,0
17	“Neftqaztikinti” Trestı	10904,6	8130,2	74,6
18	“Neftqazəlmətdəqiqatlayihə” İnstitutu	4830,0	2414,7	50,0
19	“Kompleks Qazma İşləri” Trestı	9203,6	25627,0	278,4

ARDNŞ üzrə əsas fondların təhvil göstəricilərinin 2008-ci illə müqayisəsi (min manat)

Cədvəl XIII-3

Göstəricilər	2009-cı il			2008-ci il		
	Proqnoz	fakt	%	proqnoz	fakt	%
Əsas fondların təhvihi	1253805,5	731637,9	58,4	766077,0	631246,0	82,4
o cümlədən:						
- qazma	242612,9	257577,4	106,2	158767,1	180742,4	113,8
- tikinti	858005,2	309937,9	36,1	489939,3	287007,4	58,6
- avadanlıq	153187,4	163037,3	106,4	113775,5	162101,6	142,4
- geoloji axtarış işləri		1085,3		3595,1	1394,6	38,7

Cədvəldən göründüyü kimi, 2009-cı ildə ARDNŞ üzrə əsas fondların təhvihi 731637,9 min manat olmuşdur. Bu da 2008-ci ildən 100391,9 min manat çoxdur. Qazma üzrə əsas fondların təhvihi

257577,4 min manat olmuşdur. Bu da 2008-ci illə müqayisədə 76835,0 min manat çoxdur. Tikinti üzrə əsas fondlar 309937,9 min manat təhvil verilmişdir, bu da 2008-ci ildən 935,7 min manat çoxdur.

ARDNŞ-in təşkilatları üzrə 2009-cı ildə cəmi əsas fondların təhvil göstəriciləri aşağıdakı kimi olmuşdur: (min manat)

Cədvəl XIII-4

No	Müəssisələrin adı	Proqnoz	Fakt	%
1	“Azneft” İB	917919,2	505591,4	55,1
2	“Azəriqaz” İB	74462,4	5324,7	7,2
3	“Azərneftyağ” Neft Emalı Zavodu	8750,0	8215,5	93,9
4	H.Əliyev ad. Bakı Neft Emalı Zavodu	24718,2	27431,0	111,0
5	Qaz Emalı Zavodu		648,1	
6	“Neft Kəmərləri” İdarəsi	8228,0	7927,3	96,3
7	H.Əliyev ad. Bakı Dərin Özüllər Zavodu	5190,0	12128,7	233,7
8	Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	2223,2	857,5	38,6
9	Geofizika və Geologiya İdarəsi	7700,0	10385,0	134,9
10	Sosial İnkişaf İdarəsi	32765,2	47651,1	145,4
11	Sərmayələr İdarəsi	40,0	3,2	8,0
12	Təhlükəsizlik İdarəsi	645,5	232,8	36,1
13	Ekologiya İdarəsi	4900,0	3196,1	65,2
14	Qaz İxrac İdarəsi	88390,2	33897,8	38,4
15	İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	9868,3	23052,7	233,6
16	Xəzər Dəniz Neft Donanması	42997,7	6012,5	14,0
17	“Neftqaztikinti Trest”	8854,0	9469,3	106,9
18	“Neftqazelmütədqiqatlayihə” İnstitutu	4830,0	2414,7	50,0
19	“Kompleks Qazma İşləri” Trest	11323,6	27198,5	240,2

ARDNŞ-in təşkilatları üzrə 2009-cü ildə əsas fondlar üzrə quraşdırılması tələb olunmayan avadanlıqların alınması aşağıdakı kimi olmuşdur: (min manat)

Cədvəl XIII-5

№	Müəssisələrin adı	Proqnoz	Fakt	%
1	“Azneft” İB	19149,3	54108,7	282,6
2	“Azəriqaz” İB	30000,0	4412,7	14,7
3	“Azərneftyağ” Neft Emalı Zavodu	6000,0	5104,1	85,1
4	H.Əliyev ad. Bakı Neft Emalı Zavodu	3300,0	15805,1	478,9
5	Qaz Emalı Zavodu		582,5	
6	“Neft Kəmərləri” İdarəsi	4188,0	3406,4	81,3
7	H.Əliyev ad. Bakı Dərin Özüllər Zavodu	1800,0	708,7	39,4
8	Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	1125,0	282,2	25,1
9	Geofizika və Geologiya İdarəsi	5934,8	10385,0	175,0
10	Sosial İnkişaf İdarəsi	12228,1	19403,8	158,7
11	Sərmayələr İdarəsi	40,0	3,2	8,0
12	Təhlükəsizlik İdarəsi	645,5	232,8	36,1
13	Ekologiya İdarəsi	2500,0	2662,0	106,5
14	Qaz İxrac İdarəsi	4794,7	736,1	15,4
15	İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	3704,7	4717,1	127,3
16	Xəzər Dəniz Neft Donanması	41246,7	6012,5	14,6
17	“Neftqaztikinti” trestı	4327,0	6676,6	154,3
18	“Neftqazelmütədqiqatlayihə” İnstitutu	4380,0	2414,7	55,1
19	“Kompleks Qazma İşləri” Trestı	7823,6	25383,1	324,4

ARDNŞ üzrə 2009-cü ildə 11575 m² (126 mənzil) yaşayış binası təhvil verilmişdir. 2008-cı ildə bu göstərici 28852 m² (350 mənzil) olmuşdur.

XIV. Əsaslı təmir

2009-cu ildə ARDNŞ üzrə 163287,9 min.manat həcmində əsaslı təmir işlərinin yerinə yetirilməsi planlaşdırılsa da, faktiki olaraq yerinə yetirilən əsaslı təmir işlərinin həcmi 195057,3 min.manat təşkil etmişdir. Bu da 119,5% təşkil edir.

Bundan 57382,15 min.manat həcmində əsaslı təmir işləri ARDNŞ-nin strukturuna daxil olan

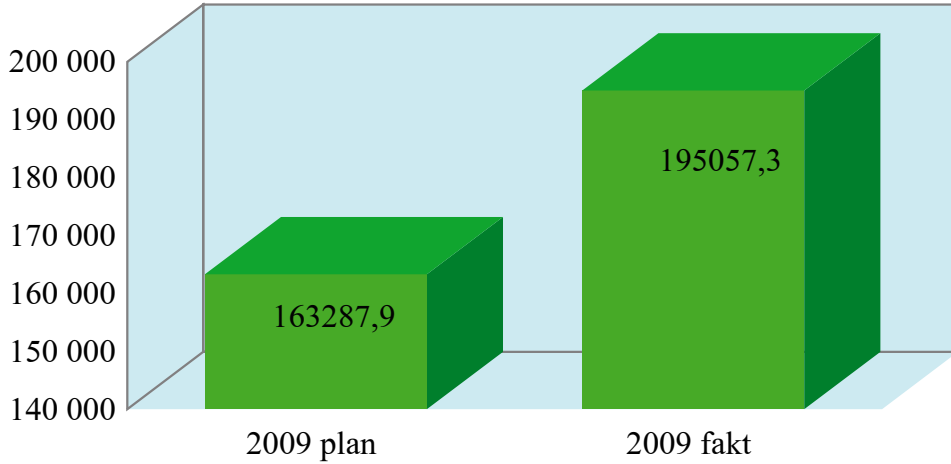
idarələr, 137675,15 min.manat həcmində əsaslı təmir işləri isə kənar təşkilatlar tərəfindən yerinə yetirilmişdir.

Struktur bölmələri üzrə əsaslı təmir proqramının yerinə yetirilməsi aşağıdakı cədvəldə verilib:

Cədvəl XIV-1

Sıra №-si	Sifarişçi müəssisələrin adları	2009-cu ilin proqnozu	2009-cu ildə yerinə yetirilib	%	2008-ci ildə yerinə yetirilib
	ARDNŞ üzrə	163287,9	195057,3	119,5	255680,0
	O cümlədən:				
1	“Azneft” İB	50000,0	59952,9	119,9	66923,2
2	H.Əliyev ad. BNEZ	18000,0	7361,7	40,9	27964,1
3	“Azərneftyağ” NEZ	11000,0	6703,9	60,9	23433,2
4	H.Əliyev ad. BDÖZ	1855,0	1089,4	58,7	2771,9
5	Neft Kəmərləri İdarəsi	10516,0	10914,7	103,8	18812,4
6	Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	1500,0	11,5	0,8	995,4
7	Geofizika və Geologiya İB	1659,8	378,9	22,8	1706,3
8	Sosial İnkişaf İdarəsi	50300,0	96051,4	191,0	83040,0
9	Təhlükəsizlik İdarəsi	80,0	0	0	0
10	İnformasiya Texnologiya və Rabitə İdarəsi	663,7	54,3	8,2	1226,2
11	Ekologiya İdarəsi	700,0	251,0	35,9	1045,9
12	Sərmayələr İdarəsi	0	0	0	0
13	Qaz Əməliyyatları İdarəsi	1178,6	1178,6	100	0
14	Neftqaztıkinti trestı	852,0	905,4	106,3	2622,4
15	Kompleks Qazma İşləri trestı	1500,0	613,4	40,9	8211,0
16	Xəzər Dəniz Neft Donanması	662,8	1177,3	177,7	0
17	Neftqazlayihə İnstitutu	2500,0	1842,0	73,7	3164,5
18	Elmi Tədqiqatlar İnstitutu	65,0	22,5	34,6	8,0
19	Azəriqaz İB	6181,0	1532,4	24,8	0
20	Qaz Emalı zavodu	4073,8	5015,8	123,1	13755,5

ARDNŞ üzrə 2009-cu ildə yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işləri (min man)

Qrafik XIV 1

Cədvəldən görüldüyü kimi 2009-cu ildə “Azneft” İB üzrə yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işlərinin həcmi 59952,9 min.manat təşkil etmişdir.

“Azneft” İB-nin dəniz obyektlərində 2009-cu ildə 59952,9 min.manat həcmində əsaslı təmir işləri yerinə yetirilmişdir. Quruda yerləşən yataqlar uzun müddət işlənməyə başladığından texniki və ekoloji təhlükə yaradan kommunikasiya və neft-qaz infrastrukturalarının təmiri üzrə əsaslı təmir işlərinin həcmi isə 14790,5 min. manat təşkil etmişdir. Yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işlərinin 85,5% və ya 51299,69 min.manat həcmində işlər “Neftqaztikinti” resti tərəfindən yerinə yetirilmişdir.

Sosial xarakterli obyektlərin və infrastrukturalarının əsaslı təmirinə “Azneft” İB tərəfindən 2009-cu ildə 8630,1 min.manat vəsait sərf edilmişdir.

Sosial İnkişaf İdarəsinin sifarişi ilə 2009-cu ildə yerinə yetirilən əsaslı təmir işlərinin həcmi cədvəldən görüldüyü kimin 96051,4 min.manat təşkil etmişdir.

O cümlədən:

— Azərbaycan Respublikası prezidentinin 27.02.2006-cı il tarixində 1338 sayılı sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Bakı şəhərinin ətraf kənd qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair Tədbirlər Proqramı” üzrə yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işlərinin həcmi 12723,2 min.manat;

— Bakı şəhəri İcra Hakimiyyətinin məktubları ilə yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işlərinin həcmi 74511,9 min.manat;

— ARDNŞ-nin balansında olan bir sıra mənzil-kommunal təyinatlı binaların, mədəniyyət və incəsənət saraylarının, səhiyyə və idman obyektlərinin əsaslı təmiri üzrə işlərinin həcmi 8816,3 min.manat təşkil etmişdir.

— H.Əliyev adına NEZ-nın sifarişi ilə 2009-cu ildə: zavod daxili texnoloji qurğuların, boru xətlərin, çənlərin, avadanlıqların, elektrik təchizatı sistemlərinin təmiri üzrə 7121,7 min.manat, Nizami rayonunda sosial təyinatlı obyektlərin əsaslı təmiri üzrə 190,0 min.manat, Zakatala rayonunda Qazangül qəsəbəsində 50,0 min. manat həcmində əsaslı təmir yerinə yetirilmişdir.

— “Azneftyağ” neft emalı zavodu üzrə 2009-cu ildə 6703,9 min.manat həcmində əsaslı təmir yerinə yetirilmişdir. Yerinə yetirilmiş əsaslı təmir işlərinin böyük hissəsini (6483,9 min.manat) zavod daxili texnoloji qurğuların, kommunikasiya sistemlərinin, müxtəlif tutumlu çənlərin, elektrik təsərrüfatı sistemlərinin, müxtəlif təyinatlı binalarının və yolların təmiri təşkil edir, zavodun sifarişi ilə Lerik rayonunda 2009-cu ildə yerinə yetirilən abadlıq və əsaslı təmir işlərinin həcmi isə - 220,0 min. manat təşkil etmişdir.

— H.Əliyev adına NEZ-nın sifarişi ilə 2009-cu ildə istehsal sexlərinin, boru xətlərinin, inzibati və məişət binalarının, istilik və ventilyasiya sistemlərinin təmiri ilə yanaşı “Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”na uyğun olaraq Fizuli rayonunda abadlıq və təmir-bərpa işləri də yerinə yetirilmişdir. Cəmi zavod üzrə 1089,4 min.manat həcmində təmir işi yerinə yetirilib.

— “Neft Kəmərləri” İdarəsinin obyektlərində 2009-cu ildə əsaslı təmir proqramının (proqnoz-10516,0 min. manat, fakt-10914,7 min.manat) yerinə yetirilmişdir. İstehsalat zərurəti ilə əlaqədar olaraq uzun müddət təmirsiz istismar olunan Neft terminallarının, neft vurucu nasos stansiyalarının və magistral neft kəmərlərinin təhlükəsiz və fasiləsiz istismarının təminatı üçün 2009-cu ildə həcmli əsaslı tikinti işləri yerinə yetirilmişdir.

XV. Maddi-texniki təchizat

2009-cu ildə müəssisələrə material ehtiyatlarına olan ümumi tələbatının təhlilində, proqnozlaşdırılması və təchizatı sahəsində, keçirilən satınalma əməliyyatlarında metodik köməklik göstərilmişdir.

ARDNŞ üzrə satınalmaların “ARDNŞ-nin satınalmaların təşkili və idarə olunması üzrə normativ sənədləri” nə uyğun aparılmasına bilavasitə nəzarətin gücləndirilməsi məqsədilə, Şirkətin müəssisə və təşkilatlarında keçirilən satınalma əməliyyatları zamanı, yaradılan satınalmalar qruplarının iş prosesinə nəzarət edilmişdir.

İdarəyə ayrı-ayrı tədarükçü və istehsalçılardan daim daxil olan təkliflər öyrənilmiş, araşdırılmış, müvafiq strukturlar bu təkliflərlə məlumatlandırılmışdır. Həmin təkliflərdən və istehsalçıların internet saytlarından əldə edilmiş

qiymət göstəriciləri idarənin mütəxəssisləri tərəfindən təhlil edilmiş, və struktur bölmələrinin satınalma qruplarının iş prosesi zamanı “qiymət nəzarəti” amili kimi istifadə edilmişdir.

Şirkətin müəssisələrinin anbarlarında olan material ehtiyatlarının alınmasına yol verilməməsini və ayrılmış maliyyə vəsaitinə uyğun ən zəruri material ehtiyatlarının alınmasını təmin etmək məqsədilə mütəmadi olaraq anbar qalıqları barədə təqdim olunmuş aylıq arayışlar əsasında yerlərdə anbarlara nəzarət edilmişdir.

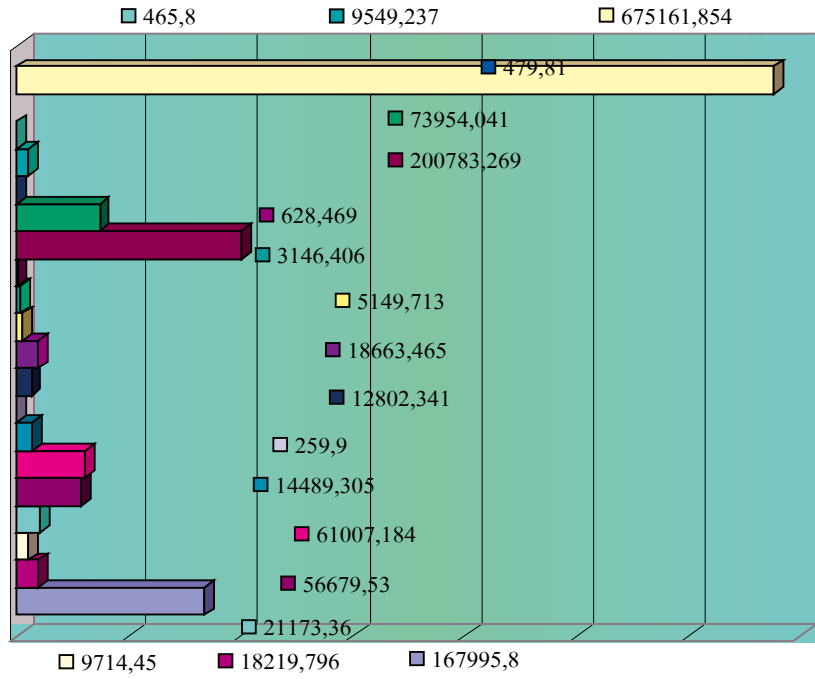
Ümumiyyətlə ARDNŞ-nin struktur bölmələri tərəfindən təqdim olunmuş arayışlara əsasən 2009-cu ildə material ehtiyatlarının alınmasına 675 161,854 min manat sərf edilmişdir

Cədvəl XV-1

Struktur bölmələrinin adı	İl ərzində material ehtiyatlarına sərf edilən məbləğ (min man)
“Azneft” İB	167995,824
H.Əliyev adına BNEZ	18219,796
Azərneftyağ NEZ	9714,45
H.Əliyev adına BDÖZ	21173,36
Xəzər Dəniz Neft Donanması	56679,53
Sosial İnkişaf İdarəsi	61007,184
Geofizika və Geologiya İdarəsi	14489,305
Marketing və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	259,9
İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	12802,341
Qaz İxrac İdarəsi	18663,465
Neft Kəmərləri İdarəsi	5149,713
Ekologiya İdarəsi	3146,406
Təhlükəsizlik İdarəsi	628,469
Kompleks Qazma İşləri Tresti	200783,269
Neftqaztikinti Tresti	73954,041
Neftqazəlmətdiqatlayihə İnstitutu	479,81
“Azəriqaz” İB	9549,237
“Qaz Emalı zavodu”	465,754
Cəmi ARDNŞ üzrə:	675161,854

2009-cu il ARDNŞ müəssisələrində material ehtiyatlarına sərf edilən məbləğ
(milyon man)

- Cəmi ARDNŞ üzrə
- "Qaz Emalı zavodu
- "Azəriqaz İB
- Neftqazəlmətdəqiqat layihə İnstitutu
- Neftqaztəkiinti Tresti
- Kompleks Qazma İşləri Tresti
- Təhlükəsizlik İdarəsi
- Ekologiya İdarəsi
- Neft Kəmərləri İdarəsi
- Qaz İxrac İdarəsi
- İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi
- Marketing və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi
- Geofizika və Geologiya İdarəsi
- Sosial İnkişaf İdarəsi
- Xəzər Dəniz Neft Donanması
- H.Əliyev adına BDÖZ
- Azərneftyağ NEZ
- H.Əliyev adına BNEZ
- "Azneft İB

Qrafik XV 1

XVI. Elm və texnika

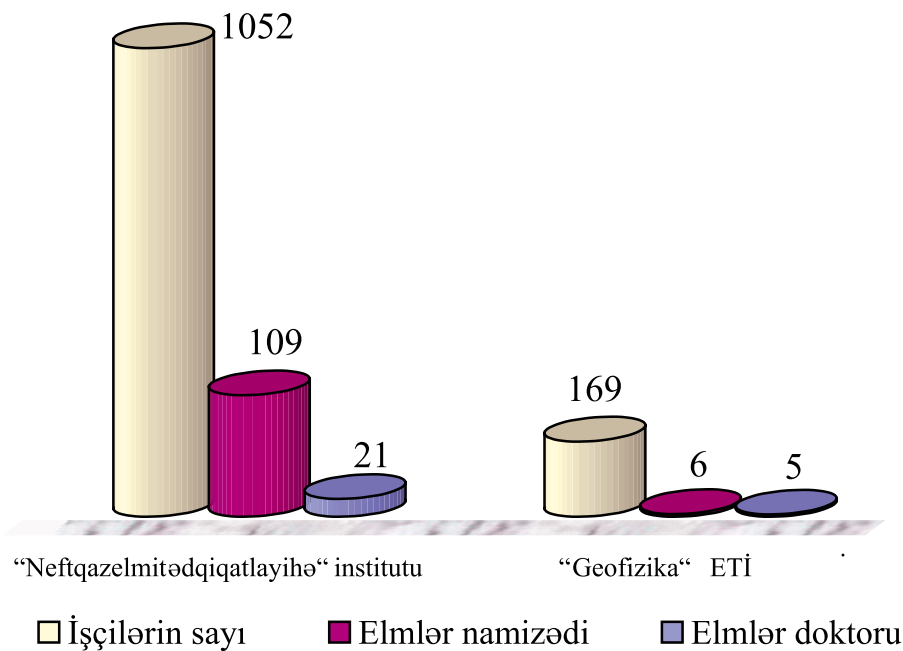
Cari ildə ARDNŞ-nin tərkibində olan iki sahə bir elmi-tədqiqat və bir layihə institutu “Elmi tədqiqatlar” və “Neftqazlayihə” institutu 14.08.09-cu il tarixli 111 nömrəli əmrə birləşdirilmiş və “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutu yaradılmışdır. Beləliklə, hazırda ARDNŞ-nin tərkibində iki institut “Neftqazəlmütədqiqatlayihə”

institutu və “Geofizika” ETİ fəaliyyət göstərir. Bu institutlarda 1221 nəfər işçi çalışır ki, onlardan 141 nəfər elmi dərəcəyə, o cümlədən 26 nəfər elmlər doktoru və 115 nəfər elmlər namizədi elmi dərəcəsinə malikdir. Institutlar üzrə bu göstəricilər aşağıdakı cədvəldə verilir:

Cədvəl XVI-1

İnstitutun adı	İşçilərin sayı	Elmi dərəcəli işçilərin sayı		
		Elmlər doktoru	Elmlər namizədi	Cəmi
“Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutu	1052	21	109	130
“Geofizika” ETİ	169	5	6	11
Cəmi:	1221	26	115	141

ARDNŞ-nin institutlarında elmi dərəcəsi olan işçilərin sayı

Qrafik XVI 1

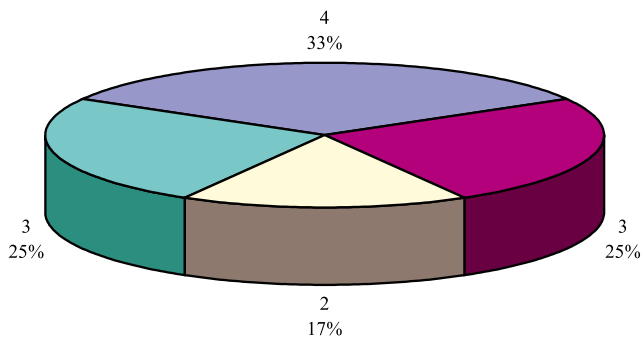
“Neftqazelmütədqıqatlayihə” institutu və “Geofizika” ETİ nəzdində neft sahəsi üçün yüksək ixtisaslı elmi kadrlar hazırlayan aspirantura fəaliyyət göstərir. 2009-cu ildə “Neftqazelmütədqıqatlayihə”

institutunda 12 nəfər istehsalatdan ayrılmaqla aspiranturaya qəbul olunmuşlar. İxtisaslar üzrə qəbul aşağıdakı kimi olmuşdur:

Cədvəl XVI-2

İxtisaslar	İstehsalatdan ayrılmaqla	İstehsalatdan ayrılmaqla	Cəmi
“Neftqazelmütədqıqatlayihə” institutu	12	-	12
neft-qaz yataqlarının geologiyası, axtarışı və kəşfiyyatı;	4	-	4
neft-qaz yataqlarının işlənməsi və istismarı;	3	-	3
quyuların qazılması;	2	-	2
neft sənayesinin iqtisadiyyatı	3	-	3

2009-cu ildə ARDNŞ- nin aspirantlarının sayı.

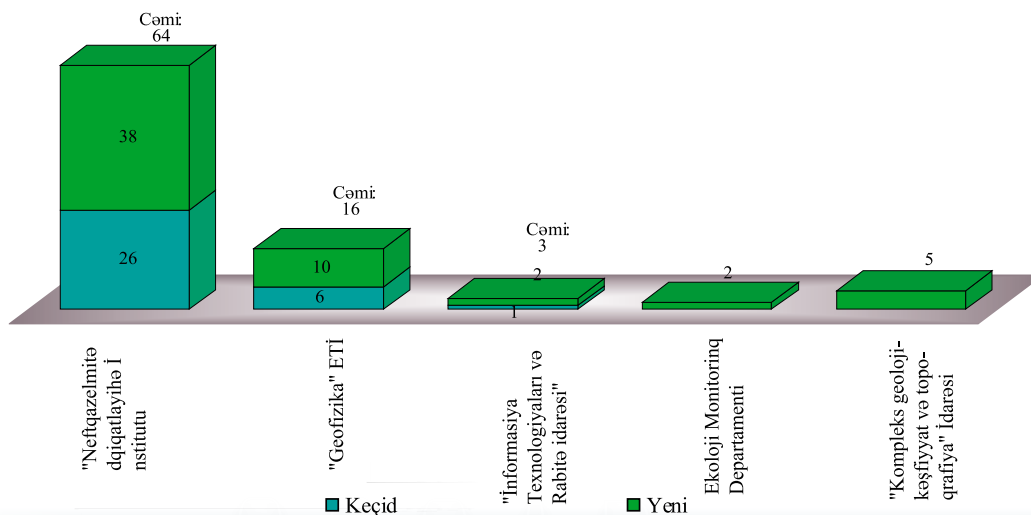
- · neft-qaz yataqlarının geologiyası, axtarışı və kəşfiyyatı;
- · neft-qaz yataqlarının işlənməsi və istismarı;
- · quyuların qazılması;
- · neft sənayesinin iqtisadiyyatı

2009-cu ildə ARDNŞ-nin ETİ-ləri və “İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə” İdarəsi tərəfindən 83 mövzu, o cümlədən 33 əvvəlki illərdən keçici mövzular üzrə elmi-tədqiqat işləri aparılmışdır. Tematik plana ARDNŞ-nin müxtəlif fəaliyyət istiqamətlərini əhatə edən normativ sənədlər (standartlar, qaydalar, təlimatlar və s.) də daxil edilmişdir. Şirkətin ETİ-ləri və İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi üzrə bu göstəricilər aşağıdakı cədvəldə verilir:

Cədvəl XVI-3

Sifarişçi təşkilatlar		İcraçı təşkilatlar							Kənar təşkilatlar	Cəmi
		"Neftqazəlmite-dəqiqatlayihə" İnstitutu	"Geofizika" İnstitutu	"İnformasiya texnologiyaları və Rabitə" idarəsi	Ekoloji monitorinq departamenti	"K kompleks geoloji-kəşfiyyat və topoqrafiya" idarəsi				
1	"Azneft" İB NQÇİ-lərlə birlikdə	Keçid	18	3	1	-	-	9	31	
	Yeni	32	3	2	-	-	14	51		
2	"Geofizika və Geologiya" idarəsi	Keçid	--	2	-	-	-	-	2	
		Yeni	--	3	-	-	5	-	8	
3	"Neft kəmərləri" idarəsi	Yeni	1	-	-	-	-	2	3	
4	"Kompleks qazma işləri" trestı	Keçid	5	-	-	-	-	-	5	
		Yeni	4	-	-	-	-	1	5	
5	"Mədəngeofizika" idarəsi	Keçid	--	1	-	-	-	-	1	
		Yeni	--	4	-	-	-	-	4	
6	"Ekologiya" idarəsi	Yeni	-	-	-	2	-	-	2	
7	"Qaz Əməliyyatları" idarəsi	Yeni	1	-	-	-	-	11	12	
8	"Neftqaztikinti" trestı	Keçid	3	-	-	-	-	-	3	
Cəmi		Keçid	26	6	1	-	-	9	42	
		Yeni	38	10	2	2	5	28	85	
		Cəmi	64	16	3	2	5	37	127	

2009-cı ildə yerinə yetirilmiş elmi-tədqiqat işlərinin sayı.
(Cəmi 127 iş; 85 yeni, 42 keçid)

Qrafik XVI 3

Bunlardan əlavə, ARDNŞ-nin müxtəlif idarə və təşkilatlarının sifarişi üzrə Respublikanın 11 kənar təşkilatları ilə, o cümlədən, ADNA-nın “Neftin, qazın geotexnoloji problemləri və kimya” ETİ, AMEA-nın “Neft-kimya prosesləri” institutu (NKPI), “Neftqazavtomat” EİM, Azərbaycan Dövlət Əməyin Mühafizəsi və Təhlükəsizlik Texnikası Elmi-tədqiqat institutu (AzDƏMTT ETİ), “İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları Mərkəzi”, Azərbaycan Mühəndislik Akademiyası (AMA), Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası (ADNA), AMEA-nın Geologiya İnstitutu, “Eksperiment”, “Olimp” MMC və “Şərq” ETM tərəfindən 37 (9 keçid və 28 yeni) mövzu üzrə (müqavilə əsasında) elmi-tədqiqat işləri aparılmışdır.

Cədvəl XVI 3-dən göründüyü kimi, “ARDNŞ”-nin strukturuna daxil olan “Azneft” İB tərəfindən 82 mövzu, “Geofizika və Geologiya” idarəsi tərəfindən 10 mövzu, “Neft kəmərləri” idarəsi tərəfindən 3 mövzu, “Kompleks qazma işləri” trestı tərəfindən 10 mövzu, “Mədəngeofizika” idarəsinin tərəfindən 5 mövzu, “Qaz əməliyyatları” idarəsi tərəfindən 12 mövzu, “Ekologiya” idarəsi tərəfindən 2 mövzu, “Neftqaztikinti” trestı tərəfindən 3 mövzu üzrə işlər maliyyələşdirilmişdir. Bu mövzular “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutu (64 mövzu), “Geofizika” ETİ (16 mövzu), “İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə” İdarəsi (3 mövzu), “Ekoloji Monitorinq” Departamenti (2 mövzu), “Kompleks geoloji-kəşfiyyat və topoqrafiya” idarəsi (5 mövzu) və kənar təşkilatlar (37 mövzu) tərəfindən cəmi 127 mövzu üzrə elmi-tədqiqat işləri aparılmışdır.

ARDNŞ-nin institutlarının 2009-cu ildəki fəaliyyəti ilə bağlı aşağıda qısa məlumat verilir:

“Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutu üzrə 2009-cu ildə 68 mövzu üzrə (27 keçid, 41 yeni) elmi-tədqiqat işlərinin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulsa da faktiki olaraq 64 mövzu üzrə işlər icra olunmuşdur (26 keçid, 38 yeni). Bu işlərdən 49 mövzu tamamlanmış, 15 mövzunun isə tamamlanması 2010-cu ilə planlaşdırılıb.

2009-cu ilin “Tematik planı”nda nəzərdə tutulmuş mədən-sınaq işlərinin keçirilməsi 15 mövzudan 8-i üzrə keçirilmiş, 7 mövzu üzrə isə keçirilməsi 2010-cu ildə nəzərdə tutulmuşdur. Gəlir və xərclər smetasına əsasən elmi-tədqiqat və layihə-axtarış-konstruktor işləri üzrə 15491,5 min manat plana qarşı 18376,24 min manat həcmində, o cümlədən 13292 min manat plana qarşı 14722,5 min manat “Azneft” İB üzrə

və 2200 min manat plana qarşı 3654 min manat ARDNŞ-nin idarələri üzrə, işlər yerinə yetirilmişdir.

2009-cu il tarixində 521 obyekt üzrə 25 yeni texnika və texnologiya tədbiri yerinə yetirilmiş, nəticədə 7943 ton əlavə neft hasil olunmuş, enerjiyə qənaət və digər tədbirlər üzrə isə 620 min manat iqtisadi səməərə əldə edilmişdir.

“Geofizika” ETİ hesabat dövründə 16 (5 keçid, 10 yeni) mövzu üzrə elmi-tədqiqat və təcrübi-metodik işləri aparmışdır. Onlardan 6-sı (3 keçid, 3 yeni) “Azneft” İB, 5-i (2 keçid, 3 yeni) “Geofizika və Geologiya” İdarəsi və 5-i (1 keçid, 4 yeni) “Mədəngeofizika” İdarəsi tərəfindən maliyyələşdirilmişdir.

Hesabat dövründə 11 mövzu üzrə elmi-tədqiqat işləri tamamlanmışdır. Qalan 5 mövzu üzrə elmi-tədqiqat işlərinin bir hissəsi 2009-cu ilin iş proqramına uyğun olaraq 2010-cu ilə keçirilmişdir.

“Geofizika” ETİ 2009-cu ildə 16 mövzu üzrə 1855 min manat həcmində elmi-tədqiqat və təcrübi-sınaq işləri yerinə yetirilmişdir. Bu işlər “Azneft” İB üzrə 1414 min manat, “Geofizika və Geologiya” İdarəsi üzrə 148 min manat və “Mədəngeofizika” İdarəsi üzrə 293 min manat təşkil etmişdir.

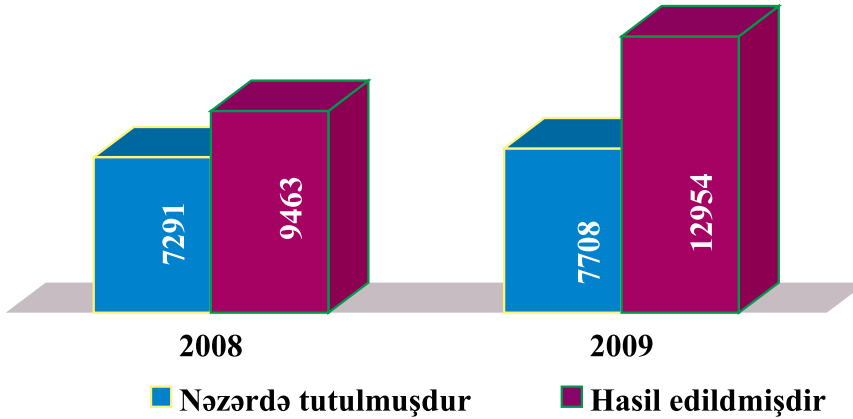
“Azneft” İB-nin NQÇİ-də neftçıxarmanın səməərəliliyinin artırılması məqsədilə 2009-cu il ərzində 59 adda (2008-cı ildə 46) 784 obyektində, o cümlədən “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutu – 32, “Neftin, qazın geotexnoloji problemləri və kimya” ETİ (ADNA) – 3, “Azneft” İB – 3, “Neftqazavtomat” EİM – 6, “AzİNMAŞ” TASC – 4, “Neftmaş” XKB – 2, “İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə” idarəsi – 1, NQÇİ-lər – 6, “Tikinti Avtomatika Servis” MMC – 1 və AMEA – 1 yeni texnika və texnologiya tədbirləri planlaşdırılmışdır.

Proqnoz üzrə 2009-cu il üçün tətbiqi nəzərdə tutulmuş 59 adda yeni texnika və texnologiyalarından il ərzində 45 tədbir tam, 4 tədbir qismən yerinə yetirilmiş, 10 tədbirin isə lazımi avadanlıq və reagentlərin əldə edilməməsi səbəbindən icrası mümkün olmamışdır.

Tam və qismən yerinə yetirilmiş 49 tədbir 784 obyektində tətbiq olunaraq 817 əməliyyatla başa çatdırılmışdır.

2009-cu ilin yeni texnika və texnologiyaların tətbiqi proqnozunun yerinə yetirilməsi nəticəsində nəzərdə tutulmuş 7708 ton neftə qarşı 12954 ton neft hasil edilmişdir (2008-ci ildə isə 7291 tona qarşı 9463 ton olmuşdur).

Yeni texnika və texnologiyanın tətbiqindən əldə olunan neft artımı

Qrafik XVI-4

2009-cu il ərzində ARDNŞ-nin Elmi-Texniki Şurasının (ETS) iclaslarında Şirkətin tabeliyində olan müəssisələr üzrə elmi-tədqiqat, layihə-konstruktor və normativ sənədlərin işlənməsinə və tətbiqinə dair Tematik planlar müzakirə edilmiş və müvafiq düzəlişlərin aparılması tövsiyə edilmişdir. Bununla yanaşı elmi-texniki və texnoloji yeniliklərin ARDNŞ-nin müəssisələrində tətbiqinə dair məsələlər də ETS-nin iclaslarında geniş müzakirə edilmişdir.

ARDNŞ-in nailiyyətlərinin təbliğ olunmasında, sahə üzrə elmi-texniki yeniliklərin, qabaqcıl xarici təcrübənin öyrənilməsində beynəlxalq sərgi və konfranslarda iştirakın müstəsna əhəmiyyəti vardır.

2-5 iyun 2009-cu ildə Bakı şəhərində ənənəvi olaraq keçirilmiş «Xəzər Neft, Qaz, Neftayırma və Neft Kimyası» 16-cı Beynəlxalq Sərgi-Konfransının təşkilində və keçirilməsində ARDNŞ yaxından iştirak etmişdir. Sərgidə ARDNŞ-nin pavilyonunda Şirkətin fəaliyyətini, əldə etdiyi nailiyyətlərini əks etdirən eksponat, maket və yenilənmiş bukletlər nümayiş etdirilmişdir. Sərgidə 22 ölkənin 260-dan artıq şirkəti (o cümlədən, 138 xarici şirkət), 10 minə yaxın qonaq, o cümlədən işgüzar dairələrin 7 minə yaxın nümayəndəsi iştirak etmişlər. ARDNŞ-nin pavilyonu sərgidə fəal

iştirakına görə xüsusi sertifikatla layiq görülmüşdür.

İl ərzində ARDNŞ-nin müəssisə və struktur vahidlərinin, həmçinin Baş ofisinin ayrı-ayrı mütəxəssisləri müxtəlif beynəlxalq konfrans, simpozium və seminarlarda iştirak etmişlər.

18.11.09-cu tarixdə ARDNŞ-nin Baş ofisi, müvafiq institut və müəssisələrinin mütəxəssislərinin iştirakı ilə Rusiya Federasiyasının "Albatros" QSC-nin istehsal etdiyi məhsulların təqdimatı keçirilmişdir. Təqdimatda neft sənayesinin müxtəlif sahələri üçün nəzarət-ölçü cihazlar, avtomatlaşdırma üçün vasitə və sistemlər haqqında geniş məlumatlar verilmiş və gələcək əməkdaşlıq üçün zəmin yaradılmışdır.

2009-cu ildə şirkətin fəaliyyətini, texniki-iqtisadi göstəricilərini əks etdirən 2008-ci il üçün illik hesabat nəfis şəkildə hazırlanmış, nəşri təşkil edilmiş və bu hesabatlar müvafiq təşkilatlara və yuxarı orqanlara çatdırılmışdır.

ARDNŞ-nin əldə etdiyi nailiyyətləri əks etdirən, "Əsrin müqaviləsi"nin 15-ci ildönümünə və "Neft Daşları"nın 60 illiyinə həsr olunmuş broşür və bukletlər nəfis şəkildə hazırlanmış və müxtəlif tədbirlərdə, o cümlədən sərgi, konfrans, seminar və s. yayımlanmışdır.

XVII. Kadrlarla iş.

1. ARDNŞ-nin Baş ofisinin işçiləri və ARDNŞ müəssisələrinin rəhbər işçiləri haqqında

01 yanvar 2010-cu il tarixə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Baş ofisi üzrə işçilərin faktiki sayı 318 nəfər olmuşdur. Hesabat ili ərzində ARDNŞ-nin Baş ofisinə 59 nəfər işçi işə qəbul edilmişdir, onlardan 40 nəfəri ARDNŞ-nin müəssisələrindəndir. İşə qəbul edilənlərdən 3 nəfərinə ilk iş yeri olduğuna görə əmək kitabçası açılmışdır. Həmin müddət ərzində 30 nəfər işdən azad olunmuşdur.

Hesabat dövrünün əvvəlinə Baş ofisdə işləyənlərdən 311 nəfəri rəhbər işçi və mütəxəssis, 7 nəfəri texniki icraçılardır. O cümlədən 102 nəfəri qadınlar, 23 nəfəri təqaüdcü, 101 nəfər isə yaş 35-ə qədər olanlardır. Əməkdaşlardan 299 nəfəri ali təhsillidir, onlardan 4 nəfəri elmlər doktoru, 22 nəfəri isə elmlər namizədidir.

01 yanvar 2010-cu il tarixə şirkətin müəssisə və təşkilatları üzrə “Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Aparatı işçilərinin, strukturuna daxil olan müəssisələrin, hüquqi şəxslərin və hüquqi şəxs statusuna malik olmayan qurumların rəhbər işçilərinin vəzifəyə təyin edilməsi və vəzifədən azad edilməsi qaydaları haqqında” 11 yanvar 2006-cı il tarixli 02 nömrəli əmrə əsasən əmək müqavilələri ARDNŞ prezidenti ilə bağlanan və xitam verilən rəhbər işçilərin vəzifələrinin sayı 406 vahid təşkil etmişdir.

2009-cu ildə vəzifəyə təyin olunmaları ilə əlaqədar 157 nəfərlə ARDNŞ-nin prezidenti tərəfindən əmək müqaviləsi bağlanmış, 48 nəfərin əmək müqaviləsinə müvafiq dəyişikliklər edilmiş, 88 nəfərlə bağlanmış əmək müqaviləsinə isə xitam verilmişdir. O cümlədən işçinin təşəbbüsü ilə 80 nəfər, əmək müqaviləsinin müddətinin bitməsi ilə əlaqədar 1 nəfər, müəssisənin ləğvi və ya ştatların ixtisarı ilə - 3 nəfər, hərbi xidmətə çağırışla – 1 nəfər, işçinin vəfatı ilə əlaqədar 3 nəfərlə bağlanmış əmək müqavilələrinə xitam verilmişdir.

Ümumilikdə 2009-cu il ərzində Baş ofis və nomenklatur ilə bağlı şəxsi heyət üzrə 330 əmr hazırlanmış və rəsmiləşdirilmişdir.

ARDNŞ-nin 11 yanvar 2006-cı il tarixli 02 nömrəli əmrinə uyğun olaraq vəzifəyə təyin edilməsi ARDNŞ-nin müvafiq struktur bölmələri ilə razılaşdırılan 379 nəfərin vəzifəyə təyin olunmasına şirkətin müvafiq struktur bölmələrinin rəhbərləri ilə razılaşdırılmaqla icazə verilmişdir.

2009-cu ilin martından ARDNŞ üzrə SAP ERP sisteminin HR modulunun tətbiqinə başlanılmış və hazırda şirkətin bütün strukturlarında kadrlar uçotunun avtomatlaşdırılması bu sistem vasitəsilə təmin olunmuşdur. Şirkətdə çalışan işçilər haqqında məlumatlar sistemin bazasına tam daxil edilmiş, məzuniyyət, ezamiyyət, işə qəbul, başqa işə keçirmə və işdən azad olma əmrləri, müxtəlif hesabatlar və statistik məlumatlar hazırda SAP ERP sistemi vasitəsi ilə aparılır.

ARDNŞ-nin Baş ofisinin işçilərinin və nomenklatura daxil olan rəhbər işçilərin əmək kitabçaları Kadrlar şöbəsində saxlanılır, onlara lazımi qeydlər edilir və müvafiq qaydada uçotu aparılır.

2. ARDNŞ üzrə işçilərin sayı, kateqoriyası, dinamikası və kadr axımı

01 yanvar 2010-cu il tarixə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti üzrə işçilərin faktiki sayı keçən ilə nisbətən 4485 nəfər artaraq 69568 nəfər olmuşdur. Bu da, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 01 iyun 2009-cu il tarixli 366 nömrəli Sərəncamı ilə “Azəriqaz” Səhmdar Cəmiyyətinin 12610 nəfərlə “Azəriqaz” İB kimi ARDNŞ-nin strukturuna daxil edilməsi ilə əlaqədardır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 20 iyul 2009-cu il tarixli 126 nömrəli Fərmanı ilə “Neftqazlayihə” və “Elmi tədqiqatlar” institutlarının bazasında “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutu yaradılmışdır.

Şirkətin strukturuna daxil olan müəssisələr üzrə işçilərin sayı aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

Cədvəl XVII-1

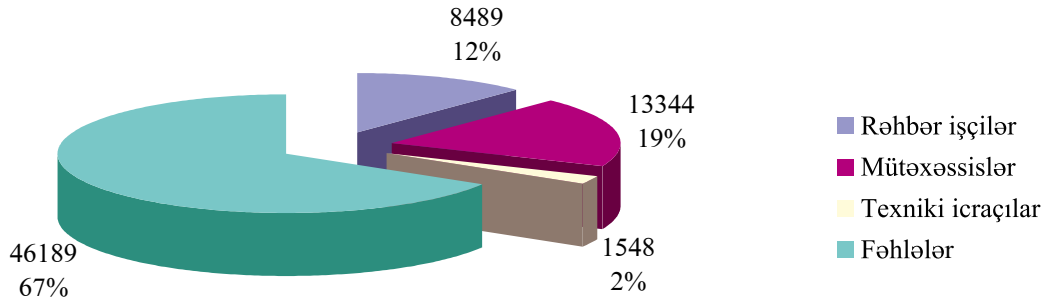
(nəfər)

Müəssisələrin adı	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2009
	İşçilərin illik	İşçilərin illik	İşçilərin illik
	faktiki sayı	faktiki sayı	orta siyahı sayı
ARDNŞ-nin Baş ofisi	289	318	298
“Azneft” İB	19729	19505	19685
“Azəriqaz” İB	-	11404	5084
Geofizika və Geologiya İdarəsi	2041	1661	1728
Neft Kəmərləri İdarəsi	1210	1060	1081
Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	1059	914	954
Sərmayələr İdarəsi	47	45	46
“Azərneftyağ” Neft Emalı Zavodu	2794	2326	2445
H.Əliyev adına Bakı Neft Emalı Zavodu	2842	2474	2622
H.Əliyev adına Bakı Dərin Özüllər Zavodu	1948	1827	1881
Qaz Emalı Zavodu	681	626	637
Sosial İnkişaf İdarəsi	7838	6093	6506
Təhlükəsizlik İdarəsi	4397	3848	3992
Ekologiya İdarəsi	314	285	297
Qaz İxrac İdarəsi	160	146	154
İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	874	817	835
Xəzər Dəniz Neft Donanması	5372	4976	5147
“ Neftqaztikinti” Trestı	5295	4892	4961
“Kompleks Qazma İşləri” Trestı	6623	5137	5749
“Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutu	1495	1052	1122
Azərbaycan Neft Təsərrüfatı” jurnalının redaksiyası	20	19	18
“Əmək şəraiti normalarının işlənməsi” idarəsi	-	89	80
ARDNŞ-nin beynəlxalq layihələri üzrə şirkətlər:	55	54	-
- Azəri- Çıraq -Günəşli	7	7	
- Bakı -Tbilisi -Ceyhan	8	8	
- “Şahdəniz”	7	7	
- Cənubi Qafqaz Boru Xətti	9	8	
- “Salyanəft”	8	8	
- “Əlibayramlineft”	8	8	
- “Qobustanəft”	8	8	
CƏMI:	65130	69622	65322

01 yanvar 2010-cu il tarixə ARDNŞ üzrə faktiki işçilərin tərkibi aşağıdakı kimi olmuşdur:

ARDNŞ-də işçilərin faktiki sayı (01.01.10-cu il tarixinə)		
Cəmi	69570	%
Rəhbər işçilər	8489	12,20
Mütəxəssislər	13344	19,18
Texniki icraçılar	1548	2,23
Fəhlələr	46189	66,39
qadınlar	14486	20,82
təqaüdüçülər	3725	5,35
ali təhsillilər	17619	25,33

ARDNŞ-də işçilərin faktiki sayı (01.01.10)

Qrafik XVII 1

2009-cu ildə ARDNŞ-nin müəssisələrinə 13574 nəfər işə qəbul olunmuşdur.

O cümlədən:

- 8068 nəfər neft sənayesində daxili yerdəyişmə ilə əlaqədar;

- 5506 nəfər kənardan. Onlardan:

- 392 nəfər müvəqqəti mövsümi işçilər
- 73 nəfər hərbi xidmətdən qayıdanlar
- 274 nəfər məşğulluq mərkəzlərinin göndərişi

əsasında

• 241 nəfər birgə layihələrdə işləyən işçilərin müqavilə müddətinin bitməsi ilə əlaqədar

• 71 nəfər ARDNŞ-nin Təlim-tədris Mərkəzindən

• 62 nəfər ARDNŞ-nin Təqaüd Proqramının məzunları

- 4393 nəfər istehsalat zərurəti ilə əlaqədar

İl ərzində 22559 nəfər işçi işdən azad edilmişdir. O cümlədən:

- 14807 nəfər öz təşəbbüsü ilə
  - 250 nəfər üzürsüz səbəbdən işə gəlməməsi (proqul) və başqa əmək pozuntularına görə
  - 1610 nəfər əmək müqaviləsinin müddətinin bitməsi ilə əlaqədar
  - 108 nəfər hərbi çağırışa görə
  - 2073 nəfər müəssisənin ləğvi və ixtisarla əlaqədar
  - 225 nəfər vəfat etdiyinə görə
  - 165 nəfər səhhəti ilə əlaqədar
  - 3321 nəfər başqa səbəblərdən
- 2009-su ildə ARDNŞ üzrə kadr axımı 23 faiz təşkil etmişdir.

Son illər ARDNŞ rəhbərliyinin gənc kadrlarla məqsədyönlü işlər aparılması nəticəsində şirkət üzrə kadrların keyfiyyət tərkibində müsbət dəyişikliklər baş vermişdir. Axırıncı dörd ildə 35 yaşına qədər gənclərin sayı artaraq 01.01.2010-cu il tarixə 19677 nəfərə

çatmışdır, bu da işçilərin ümumi sayının 28,2 faizini təşkil edir. Hansı ki, bu rəqəm 2002-2004-cü illərdə 20 faizdən də az idi. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, 2009-cu ilin aprel-may aylarında işdən azad olunan təqaüd yaşına çatmış və yaxud təqaüddə olan işçilərə orta əmək haqqının 5 misli miqdarında işdən çıxma müavinəti verilməsi nəticəsində, bu kateqoriyadan olan xeyli işçilər müraciət edərək öz təşəbbüsü ilə işdən azad olunmuşdur. 01.01.2009-cu il tarixə təqaüdcülərin sayı 8,8 min nəfər olmuş, bu da ümumi işçilərin sayının 13,5 faizini təşkil edirdi. Əvvəlki illərdə isə bu rəqəm daha çox (14-15,5 faiz) idi. 01.01.2010-cu il tarixə isə təqaüdcülərin sayı xeyli azalmış və 3,8 min nəfər olmuşdur ki, bu da işçilərin ümumi sayının 5,4 faizini təşkil edir. Təhlil göstərir ki, 01.01.2010-cu il tarixə ARDNŞ üzrə işçilərin orta yaş həddi 42 yaş təşkil edir.

Ali təhsilli işçilərin də sayı ildən-ilə artmaqdadır. Əvvəllər onların miqdarı 12-13 min təşkil edirdisə (19-

20%), 01.01.2010-cu il tarixə onların sayı 17619 nəfərə çatmışdır (25,3%). Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, işləyən 21,8 min rəhbər işçi və mütəxəssislərdən 4,2 min nəfərin ali təhsili yoxdur və onların əksəriyyəti orta və ya orta-ixtisas təhsillidir.

Hesabat dövründə işləyən ahılların (yaşı 70-dən yuxarı) sayı 1340 nəfər azalaraq 01.01.10 tarixə 75 nəfər olmuşdur, onların da əksəriyyəti “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutunda fəaliyyət göstərir.

ARDNŞ üzrə işləyən işçilərin neft sənayesində iş stajı aşağıdakı kimidir:

- 20 ilə qədər - 51,8 min nəfər;
- 20 ildən yuxarı - 17,8 min nəfər.

ARDNŞ-nin müəssisələri üzrə elmi dərəcəsi olan işçilərin sayı Cədvəl XVII 2-də göstərilmişdir:

Cədvəl XVII-2

(01 yanvar 2010-cu il tarixə)

Müəssisələr	elmlər doktoru		elmlər namizədi	
	kişi	qadın	kişi	qadın
ARDNŞ-nin Baş ofisi	4	-	20	2
“Azneft” İB	1	-	23	3
“Azəriqaz” İB	-	-	7	2
Geofizika və Geologiya İdarəsi	7	-	13	2
Neft Kəmərləri İdarəsi	-	-	3	1
Marketinq və İqtisadi Əməliyyatlar İdarəsi	-	-	4	1
Sərmayələr İdarəsi	-	-	3	2
“Azərneftyağ” Neft Emalı Zavodu	-	-	3	-
H.Əliyev adına Bakı Neft Emalı Zavodu	-	-	13	1
H.Əliyev adına Bakı Dərin Özüllər Zavodu	-	-	-	-
Qaz Emalı Zavodu	-	-	2	-
Sosial İnkişaf İdarəsi	3	-	21	5
Təhlükəsizlik İdarəsi	-	-	1	-
Ekologiya İdarəsi	2	-	13	-
Qaz İxrac İdarəsi	-	-	2	-
İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi	-	-	3	2
Xəzər Dəniz Neft Donanması	-	-	1	-
“Neftqaztikinti” Trest	-	-	2	-
“Kompleks Qazma İşləri” Trest	-	-	5	-
“Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutu	19	2	87	22
“Azərbaycan Neft Təsərrüfatı” jurnalının redaksiyası	1	-	1	-
“Əmək şəraiti normalarının işlənməsi” İdarəsi	-	-	-	-
ARDNŞ-nin beynəlxalq layihələri üzrə şirkətlər	1	-	3	-
Cəmi:	38	2	230	43

01.01.2010-cu il tarixə ARDNŞ üzrə 130 nəfərin elmi dərəcəsi vardır. Onlardan 21 nəfəri elmlər doktoru, 109 nəfəri isə elmlər namizədidir. 2 nəfəri - geologiya, geofizika və yataqların işlənməsi üzrə birinci vitse-prezident Xoşbəxt Yusifzadə və “Azərbaycan Neft Təsərrüfatı” jurnalının baş redaktoru İbrahim Quliyev Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvləri, 1 nəfəri - “Geofizika” Elmi-tədqiqat İnstitutunun əməkdaşı Kərim Kərimov MEA-nın müxbir üzvüdür.

ARDNŞ-də 01.01.2010-cu il tarixə 14487 nəfər qadın işləyir ki, bu da ümumi işçilərin sayının 20,8 faizini təşkil edir. İşləyən qadınlardan 827 nəfəri rəhbər işçi, 5325 nəfəri mütəxəssis, 14485 nəfəri fəhlə və 1361 nəfəri texniki icraçıdır. 3176 nəfərin yaşı 35-ə qədərdir, 3768 nəfəri və yaxud 26 % ali təhsillidir. Qadınlardan 1423 nəfəri təqaüdcü, 11 nəfərin yaşı isə 70-dən yuxarıdır. Qadınlardan xüsusi çəkisi ən çox elmi-tədqiqat institutlarında və Sosial İnkişaf İdarəsində - 60-64 %, “Əmək şəraitinin normalarının işlənməsi idarəsində - 61 %, İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsində - 46 %, neft emalı zavodlarında 31-34 faizdir. ARDNŞ üzrə elmi dərəcəsi olan 313 işçidən 45 nəfəri qadındır. Onlardan 2-si elmlər doktoru, 43-ü isə elmlər namizədidir. İşləyən qadınlardan 607 nəfəri qaçqın və məcburi köçkündür, 86 qadın əmək və istehsalat əlilidir.

01.01.2010-cu il tarixə ARDNŞ-nin ümumi işçilərinin sayından 240 nəfəri şəhid ailəsi üzvü, 3167 nəfəri Qarabağ, 2833 nəfəri məcburi köçkün və qaçqındır. Qeyd etmək lazımdır ki, ARDNŞ-nin müəssisələrində 752 nəfər əlil işləyir. Onlardan 154 nəfəri Qarabağ, 5 nəfəri 20 Yanvar, 26 nəfəri Əfqanıstan, 80 nəfəri Çernobl, 487 nəfəri isə əmək və istehsalat əlilidir.

3. Təltiflər

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 20 iyun 2009-cu il tarixli 317 nömrəli Sərəncamı ilə Azərbaycanın qaz təsərrüfatının inkişafındakı xidmətlərinə görə 8 nəfər “Azəriqaz” İB-nin işçisi “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur.

Azərbaycan neftçilərinin peşə bayramı və “Əsrin müqaviləsi”nin 15 illiyi ilə əlaqədar ölkənin neft sənayesinin inkişafındakı xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 sentyabr 2009-cu il tarixli 476 və 479 nömrəli Sərəncamları ilə 1 nəfər “Şöhrət” ordeni və 60 nəfər “Tərəqqi” medalı ilə təltif edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 sentyabr 2009-cu il tarixli 478 nömrəli Sərəncamı ilə 5 nəfərə “Azərbaycan Respublikasının

əməkdar mühəndisi” fəxri adı verilmişdir, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 sentyabr 2008-ci il tarixli 477 nömrəli Sərəncamı ilə neft sənayesində səmərəli fəaliyyətinə görə 2 nəfər qocaman neftçiyə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdü verilmişdir.

“Neft daşları” yatağının 60 illik yubileyi ilə əlaqədar yatağın işlənməsində xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 noyabr 2009-cu il tarixli 568 və 569 nömrəli Sərəncamları ilə 2 nəfərə “Azərbaycan Respublikasının əməkdar mühəndisi” fəxri adı verilmişdir, 1 nəfər “Şöhrət” ordeni və 5 nəfər “Tərəqqi” medalı ilə təltif edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 03 noyabr 2009-cu il tarixli 570 nömrəli Sərəncamı ilə 3 nəfər qocaman neftçiyə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdü verilmişdir.

Cəmi 2009-cu ildə ölkənin neft sənayesinin və qaz təsərrüfatının inkişafındakı xidmətlərinə görə 2 nəfər “Şöhrət” ordeni, 73 nəfər “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuş, 7 nəfər “Əməkdar mühəndis” fəxri adına layiq görülmüş və 5 nəfər qocaman neftçiyə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdü verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11.12.2009-cu il tarixli 618 nömrəli Sərəncamı ilə Azərbaycanda neft sənayesinin və elminin inkişafında böyük xidmətlərinə görə geologiya, geofizika və yataqların işlənməsi üzrə birinci vitse-prezident X.B. Yusifzadə “Şərəf” ordeni ilə təltif edilmişdir.

Təltiflər ilə əlaqədar kadrlar şöbəsi tərəfindən tələb olunan sənədləşdirmə işi aparılmış, təltif olunan işçilərə dövlət mükafatları təntənəli surətdə təqdim edilmiş və müfəviq protokollar, şəxsi işlər və təltif olunanların qeyd və rəqələri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasına təqdim edilmişdir.

2009-cu ildə neft sənayesinin inkişafında xüsusi xidmətlərinə görə 163 nəfər işçi Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir.

Onlardan:

- “Neftçilər günü” peşə bayramı münasibəti ilə 141 nəfər
- “Neft daşları” yatağının 60 illik yubileyi münasibəti ilə 15 nəfər
- Müxtəlif şəxslər (yubiley və xüsusi xidmətlərə görə) 7 nəfər

4. Əmək intizamı

2009-cu ildə əmək və icra intizamına ciddi əməl edilməsi məqsədi ilə ARDNŞ Baş ofisi və bütün struktur bölmələrində tələbkarlığın artırılması istiqamətində müvafiq işlərin görülməsi davam etdirilmişdir. Buna xüsusi diqqət yetirərək müəssisələrdən hər ayın yekunlarına görə ARDNŞ-ə hesabat verilir. 2008-ci il illə müqayisədə 2009-cu ilin yekunlarına görə nizam-intizamın vəziyyəti haqqında göstəricilər ARDNŞ-nin müəssisələri üzrə aşağıdakı cədvəldə (Cədvəl XVII 3) əks olunmuşdur:

Kadrlar şöbəsinin işçiləri tərəfindən müvafiq şifahi izahatlar verilmişdir.

6. “Əmək veterani” adının verilməsi

“Əmək veterani” adının verilməsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1995-ci il 22 sentyabr tarixli 216 nömrəli, 1999-cu il 24 sentyabr tarixli 150 nömrəli qərarlarına uyğun olaraq aparılır.

Müəssisələrdən “Əmək veterani” adının verilməsi ilə əlaqədar şöbəyə daxil olan bütün sənədlər şöbə tərəfindən bir daha yoxlanılır və ARDNŞ-nin müvafiq

(nəfər)

Cədvəl XVII-3

Göstəricilər	2008 il	2009 il
1 Əmək intizamı pozuntularının sayı (hadisə)	1508	2359
2 Əmək intizamını pozanlar	2299	4017
3 Səbəbsiz işə çıxmayanlar	269	272
4 İstehsalat intizamını pozanlar	530	1385
5 İcazəsiz işdən gedənlər	92	107
6 Rəhbərliyin tapşırığını yerinə yetirməyənlərin sayı	316	1563
7 İşə gecikənlər	103	212
8 Sərxoş halda işə gələnlər	48	32
9 Təhlükəsizlik texnikası qaydalarını pozanlar	147	267
10 Tənbeh olunan işçilərin sayı	2240	3971
11 Proqul və başqa əmək pozuntularına görə işdən azad olunmuşdur	173	250

Əmək pozuntuları ilə bağlı göstəricilərin sayının artması əsasən “Azəriqaz” İB-nin ARDNŞ-nin strukturuna daxil edilməsi ilə bağlıdır.

5. Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması

2009-cu ildə Kadrlar şöbəsinə 3841 ərizə, müraciət, müxtəlif məktublar və digər sənədlər daxil olmuşdur. Onlardan 752 məktub və ərizə vətəndaşlardan daxil olmuşdur ki, onların da böyük əksəriyyəti ARDNŞ-nin müəssisələrində işə qəbul olunmaqla bağlıdır. Bunlardan 312-si Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatından, 28-i Milli Məclisdən, 3-ü Nazirlər Kabinetindən, 7-si digər dövlət orqanları və müxtəlif təşkilatlardan baxılmaq üçün ARDNŞ-ə göndərilmişdir. Daxil olan 668 müraciət şöbənin işçiləri tərəfindən araşdırılmış və ərizələrə yazılı cavab verilmişdir, 84-ü isə baxılmaq üçün aidiyyəti üzrə təşkilatlara göndərilmişdir. ARDNŞ-nin qəbul otağında 300-ə yaxın müraciət etmiş vətəndaşa qaldırılan məsələlərlə əlaqədar

əməlləri ilə rəsmiləşdirilir. 2009-cu ildə “Əmək veterani” adının verilməsi, vəsiqənin dəyişdirilməsi məqsədi ilə ARDNŞ üzrə 15 əmr hazırlanaraq 109 işçiyə “Əmək veterani” adı verilmiş, 7 nəfərin köhnə vəsiqəsi yenisi ilə dəyişdirilmiş, 2 nəfərin itirilmiş və yaxud yararsız hala düşmüş vəsiqəsi yenisi ilə əvəz edilmişdir. Ümumilikdə ötən il ARDNŞ üzrə 118 ədəd “Əmək veterani” vəsiqəsi doldurulmuş və müraciət edən şəxslərə təqdim edilmişdir.

İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsinin mətbəəsi tərəfindən hazırlanmış “Əmək veterani” vəsiqələrindən ARDNŞ-nin bölgüsünə əsasən 21 ədəd Kompleks Qazma İşləri Trestinə və 20 ədəd Sosial İnkişaf İdarəsinə ayrılmışdır.

7. Rəhbər işçi və mütəxəssislərin attestasiyası barədə

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasında attestasiyanın keçirilməsi qaydalarının təsdiq edilməsi barədə” 23

may 2001-ci il tarixli 97 sayılı qərarına uyğun olaraq, 2009-cu ildə “Azneft” İB-nin təşkilatları, İnformasiya Texnologiyaları və Rabitə İdarəsi, Sərmayələr İdarəsi, Təhlükəsizlik İdarəsi, Xəzər Dəniz Neft Donanması, “Neftqaztikinti” Trestı, “Kompleks Qazma İşləri” Trestı və “Neftqazəlmıtədqıqatlayihə” İnstitutunda işçilərin attestasiyası keçirilmişdir.

Keçən il ARDNŞ-nin idarə və müəssisələrində nəzərdə tutulmuş 2435 nəfər rəhbər işçi və mütəxəssislərdən 2035 nəfər attestasiyadan keçmişdir. Attestasiyadan keçənlərdən 1999 nəfər tutduğu vəzifəyə uyğun olmuş, 36 nəfər isə uyğun olmamışdır. Attestasiya nəticəsində 15 nəfərin dərəcəsi artırılmış, 6 nəfər başqa işə və 36 nəfər aşağı vəzifəyə keçirilmişdir.

8. Əmək məzuniyyətlərinin istifadə olunması və əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi haqqında

2009-cu ildə şöbə tərəfindən ARDNŞ-nin Baş ofisi və nomenklatura daxil olan işçilərinin məzuniyyətlərindən istifadə edilməsi ilə əlaqədar 744 müvafiq əmr hazırlanmış və rəhbərlik tərəfindən imzalanmışdır.

2009-cu ildə ARDNŞ-nin baş ofisinin işçiləri 401 dəfə əmək məzuniyyətinə çıxmış və onlar 8443 təqvim günü məzuniyyətdə olmuşdur. 6 nəfər təhsil və yaradıcılıqla əlaqədar 103 təqvim günü, 1 nəfər isə 126 təqvim günü sosial məzuniyyətdə olmuşdur. ARDNŞ Baş ofisinin 57 işçisinə isə istifadə edilməmiş əmək məzuniyyətinin əvəzinə 2197 təqvim günü kompensasiya ödənilmişdir.

01 yanvar 2010-cu il tarixə ümumilikdə ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatları üzrə istifadə edilməmiş əmək məzuniyyətlərinin günlərinin sayı 81077-dir, ARDNŞ-nin Baş ofisi üzrə bu rəqəm - 3802 təqvim günüdür. Müqayisə üçün 2009-cu ilin əvvəlinə şirkət üzrə istifadə edilməmiş əmək məzuniyyətlərinin günlərinin sayı 160387 təqvim günü təşkil edirdi.

2009-cu ildə ARDNŞ-nin müəssisələri üzrə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə əlaqədar 29182 nəfər 404729 gün işə çıxmamışdır. Müqayisə üçün 2008-ci ildə bu rəqəmlər müvafiq olaraq 33767 və 505740 olmuşdur. ARDNŞ-in Baş ofisi üzrə 132 nəfər xəstəlik və rəqəsi təqdim etmiş və bu səbəbdən 1190 gün işə çıxmamışdır.

XVIII. Əməyin mühafizəsi

Hesabat ilində ARDNŞ-nin müəssisələrində sağlam və təhlükəsiz əmək şəraitinin yaradılması və təmin edilməsi, istehsalat sahələrinin, binaların, iş yerlərinin müasir standartların tələblərinə uyğun səviyyədə yenidən qurulması, istehsalat xəsarətmələrinin, qəzaların, peşə xəstəliklərinin qarşısının alınması sahəsində böyük işlər görülmüşdür.

2009-cu ildə əməyin mühafizəsi üzrə tədbirlərə 21.682.151,0 manat vəsait xərclənmişdir ki, bundan 13.028.091,0 manat vəsait bilavasitə əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması, sağlamlaşdırılması üzrə tədbirlərə və 6.919.694,0 manat vəsait isə

işçilərin xüsusi geyim, ayaqqabı və fərdi mühafizə vasitələri ilə təmin olunmasına xərclənmişdir.

İstehsalat sahələrində qəzaların, yanğınların, bədbəxt hadisələrin baş verməsinə və peşə xəstəliklərinin yaranmasına səbəb ola biləcək risklərin müəyyən edilməsi, onların ləğv edilməsi və ya minimum səviyyəyə endirilməsi məqsədilə 2009-cu ildə Şirkətin əməyin təhlükəsizliyi üzrə daimi fəaliyyət göstərən komissiyası və əməyin mühafizəsi şöbəsi tərəfindən Şirkətin 13 müəssisəsinin 30-dan çox idarəsində əmək şəraitinin vəziyyəti kompleks yoxlanılmış, təhlükəsizlik qaydalarının pozuntuları və digər

nöqsanlar aşkar edilmişdir ki, bunların da aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülmüş və müəyyən hissəsi ləğv edilmişdir.

İşçilərin xüsusi geyim və fərdi mühafizə vasitələri ilə təminatını yaxşılaşdırmaq məqsədilə işçilərə xüsusi geyim, xüsusi ayaqqabı və digər fərdi mühafizə vasitələrinin pulsuz verilmə normaları müasir dövrün tələbləri və Şirkətin müəssisələrinin təklifləri nəzərə alınmaqla yenidən işlənmiş, işçilərə verilməli olan xüsusi geyim və fərdi mühafizə vasitələrinin istifadə müddəti azaldılmışdır, çox çirklə işlərdə çalışan işçilərə bir il ərzində eyni vaxtda iki dəst kostyumun verilməsi, istehsalatla əlaqəsi olan bütün mühəndis texniki işçilərə xüsusi geyim verilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Şirkətin bəzi müəssisələrində Əmək Məcəlləsinin 223-cü maddəsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklərlə əlaqədar birliklərdə və trestlərdə müəssisə rəhbərinin əməyin mühafizəsi üzrə müavini, işçilərin sayı beş yüz nəfərdən çox olan digər müəssisələrdə isə baş mühəndisin əməyin mühafizəsi üzrə müavini vəzifəsi ştat cədvəllərinə daxil edilmişdir.

İşçilərə təhlükəsiz iş şəraitinin yaradılması və işlərin təhlükəsiz aparılması qaydalarını öyrətmək məqsədilə müəssisələrdə işçilərin maarifləndirilməsinə, təlimatlandırılmasına və

onların biliklərinin artırılmasına böyük diqqət verilmişdir. İdarə və müəssisələrdə cari ildə 8424 nəfər mühəndis-texniki işçilərin bilikləri yoxlanılmışdır.

Görülmüş tədbirlərə baxmayaraq 2009-cu ildə ARDNŞ-nin müəssisələrində istehsalatla əlaqədar 18 bədbəxt hadisə baş vermişdir. Bu bədbəxt hadisələr nəticəsində zərərçəkənlərin ümumi sayı 23 nəfər olmuşdur ki, onlardan 4 nəfəri ölmüşdür. Baş vermiş bədbəxt hadisələr nəticəsində itirilmiş iş günlərinin sayı 1568, hadisələrin tezlik əmsalı (hər 1000 nəfər işçiyə düşən zərərçəkənlərin sayı) 0,27 olmuşdur. Ölümlə nəticələnən bədbəxt hadisələr “Azneft” İB-də, “Kompleks Qazma İşləri” Trestində, Geofizika və Geologiya İdarəsində və Sosial İnkişaf İdarəsində baş vermişdir. 2009-cu ildə Şirkətin müəssisələrində peşə xəstəliyi qeydə alınmamışdır.

Əməyin təhlükəsizliyi qaydalarını və normalarını pozduqlarına görə idarə və müəssisələrin əmrləri ilə intizam məsuliyyətinə cəlb olunan işçilərin ümumi sayı 603 nəfər olmuşdur ki, bunlardan 238 nəfərə töhmət, 109 nəfərə sonuncu xəbərdarlıqla şiddətli töhmət verilmiş, 1 nəfər tutduğu vəzifədən azad edilmiş və 255 nəfər işçi cərimə edilmişdir.

XIX. Ekologiya

ARDNŞ-in struktur bölmələrində 2009-cu il ərzində ətraf təbii mühitə antropogen təsiri azaltmaq məqsədilə, həm cari fəaliyyət nəticəsində formalaşan zərərli tullantıların utilizə edilməsi, həm də keçmişdən miras qalmış ekoloji problemlərin aradan qaldırılması istiqamətində aşağıdakı texniki tədbirlər həyata keçirilmişdir.

- Neft və lay sularının sızmasının qarşısını almaq məqsədilə 41,7 min metr neft kollektoru, 80 min metr neft və 51 min metr qaz atqı xəttləri əsaslı təmir edilmiş və yenisi ilə əvəz edilmiş, 1612 ədəd yüksək təzyiqli siyirtmə dəyişdirilmiş, 350 metr uzunluğunda kanal çəkilmişdir. Ümumi sahəsi 47,4 hektar olan gölməçə və bataqlıq qurudulmuş, 28,8 hektar ərazi zibillikdən təmizlənmiş, 160 ton neft şlamı toplanaraq Tullantı Mərkəzinə təhvil verilmiş, 81,1 min kub metr neft şlamı təmizlənmək üçün xüsusi sahəyə daşınmışdır.

- “Neft Daşları” NQÇİ-də formalaşan məişət-çirkab sularını təmizləmək üçün gücü 500 kub metr/gün olan bioloji təmizləyici qurğu tikilmiş və sazlama işləri aparılmışdır.

- Dərin özlülərdə dəniz suyunu şirənləşdirmək və məişətdə istifadə etmək üçün əks osmos qurğuları tikilib istismara daxil edilmişdir.

- “Neft Daşları” və “28 May” neftqazçıxarma idarələrinin yataqlarında hasil olunan lay sularını təmizləyib yeraltı horizontlara vurmaq üçün Neft Daşları yatağında inşa edilən neft yığıcı məntəqəsində ümumi məhsuldarlığı 7100 kub metr/gün olan 2 ədəd müasir təmizləyici qurğunun quraşdırılması istiqamətində intensiv iş aparılmışdır.

- İstismarda olan yataqlarda neftlə birlikdə çıxarılan lay sularının həcmi azaltmaq məqsədilə çoxlu təcridetmə və yuxarı horizontlara qaytarma işləri aparılmış, istismarı səmərəsiz olan 128 quyu ləğv edilmiş və lay sularının gündəlik hasilatı 1400 kub metr azaldılmışdır.

- H. Z. Tağıyev adına, Ə. Əmirov adına və “Abşeronneft” neftqazçıxarma idarələrinin yataqlarında hasil olunan lay sularının dərinə təmizləyib qapalı sistemdə utilizə edilməsi üçün layihə-smeta sənədləri hazırlanır.

- Bibiheybət, Balaxanı və Suraxanı yataqlarının ərazilərində uyğun olaraq 30, 3 və 4 hektar torpaq sahələri rekultivasiya edilmiş, Pirallahı yatağında 44 hektar sahənin rekultivasiya edilməsi üçün layihə-smeta sənədləri tərtib olunub, Balaxanıda 197 hektar sahənin təmizlənməsi və abadlaşdırılması üçün layihə hazırlamasına başlanılıb.

- Bərpa edilmiş ərazilərdə, həmçinin idarə və müəssisələrin inzibati ərazilərində 102649 ədəd ağac və 3024 ədəd bitki kolları əkilmiş, 3715 kvadrat metr qazon örtüyü salınmış, onlara mütəmadi olaraq aqro-texniki qulluq göstərilmişdir. Bundan əlavə, Birgə Müəssisələrin və Əməliyyat Şirkətlərinin kontrakt sahələrində 3010 ədəd ağac və gül kolları əkilmişdir.

- Təmizlənmiş torpaqları yaşıllaşdırılmaq və landşaftarxitektura planına uyğun reabilitasiya etmək məqsədilə H. Z. Tağıyev adına NQÇİ-nin 9,3 hektar ərazisində Ekoloji parkın salınmasına başlanılmışdır. Onun qızdırılması və işıqlandırılması üçün tələb olunan elektrik enerjisinin bir hissəsi alternativ enerji mənbələri hesabına təmin olunacaq.

- Suraxanı oyl Əməliyyat Şirkəti ümumi sahəsi 19,8 hektar olan 27 gölməçəni qurutmuş və tullantılardan təmizləmişdir. Lay suları və neftlə çirkənlənmiş 4 hektar torpaq sahəsi rekultivasiya edilmiş, iki işlək quyunun ətrafında 3,58 hektar torpaq sahəsi təmizlənmiş və abadlaşdırılmışdır. İstehsalat sahələrində formalaşan 32,1 min kub metr çirkab suları dərinə təmizlənməmişdir.

- Binəqədi oyl Əməliyyat Şirkətinin yataqlarında lay sularının qapalı sistemdə yığılması, təmizlənməsi və yeraltı laylara vurulması sistemi yaradılmışdır. Bu məqsədlə yeni beton su hovuzu və tutumu 3000 kub metr olan çən tikilmiş, ümumi uzunluğu 42 km olan su xəttləri çəkilmiş, 137 yeni suvurucu quyu istismara daxil edilmişdir. Rekultivasiya layihələri hazırlamaq üçün 25,3 hektar ərazidə monitoring işləri aparılmışdır.

- Qarasu Əməliyyat Şirkətinin yataqlarında 6 ədəd torpaq neft anbarı ləğv edilmiş və təmizlənməmişdir. 2 min kub metr çirkli torpaq və şlam stabiləşdirmə yolu ilə zərərsizləşdirilərək rekultivasiya edilmişdir. Neft

sızmalarının qarşısını almaq üçün 5700 metr köhnə neft xəttləri yenisi ilə əvəz olunmuş, 4,6 km uzunluğunda boru bitum və korroziyaya davamlı lentlə örtülmüşdür. Ümumi çəkisi 2,5 ton olan 103 ədəd şin, 31 ədəd akkumulyator, 70 ədəd qəlib və 29 ədəd süzgəc Tullantı Mərkəzinə təhvil verilmişdir.

- Neftçala yatağında açıq drenaj kanalı çəkilmiş və 30 hektar bataqlıq qurudulmuşdur.

- Salyan oyl Əməliyyat Şirkəti Qarabağlı və Kürsəngi yataqlarında formalaşan və ayrı-ayrı sahələrdə saxlanılan 39810 kub metr qazma şlamını bioremediasiya sahəsinə daşımış və təmizləmiş, 3,36 hektar torpağı kənd təsərrüfatı dövrünə qaytarmışdır.

- “ Şirvan oyl” Əməliyyat Şirkəti Kontrakt sahəsində 11,55 hektar ərazini təmizləmiş, neftin torpaq anbarlarına yönəldilməsinin qarşısını almaq məqsədilə 2 ədəd metal çən quraşdırmış, 17348 metr uzunluğunda korroziyaya uğramış müxtəlif diametrlilik neft kəməri, atqı və su xəttlərini dəyişmişdir.

- Abşeron Əməliyyat Şirkəti Zığ və Hövsan yataqlarında yaşıllaşdırma və abadlaşdırma işlərini davam etdirmişdir. 0,7 hektar neftlə çirklənmiş sahə reaktivasiya edilmiş, neft və lay sularının sızmasının qarşısını almaq məqsədilə 153 metr atqı xəttləri dəyişdirilmiş, 220 metr neft kəməri təmir edilmiş, istismara yararsız avadanlıq və qurğuların sökülməsi davam etdirilmişdir.

- Neft Kəmərləri İdarəsinin Dübəndi, Suraxanı və Puta neftvurma stansiyalarında çənlərinin təmizlənməsi zamanı əmələ gələn dib çöküntülərini (neft şlamını) zərərsizləşdirmək və çənlərdə çökən əmtəəaltı lay suyunu təmizləmək üçün 1 ədəd şlam təmizləyici və 2 ədəd su-neft ayırıcı qurğu alınmışdır. İdarənin kanalizasiya şəbəkəsi olmayan bölmələrində formalaşan məişət-çirkab sularını təmizləmək məqsədilə 9 ədəd bioloji təmizləyici qurğu alınıb istismara daxil edilmişdir.

- Neft emalı zavodlarında formalaşan 19,72 milyon kub metr sənaye-axıntı suları dərindən təmizlənilib təkrar istifadə edilmiş, 9163 kub metr neft şlamı emal edilmiş, məşəl təsərrüfatının və çirkli suların bioloji təmizləyici qurğularının aerasiya sisteminin yenidən qurulması işləri aparılmışdır.

- Ümumi çəkisi 42754,3 ton olan istismar müddəti bitmiş qurğu və avadanlıqlar, boru kəmərləri, hidrotexniki qurğular və batmış gəmilərin hissələri sahilə daşınmış, doğranıb metal qırıntısı kimi təhvil verilmişdir. 343,5 ton taxta və 5004,9 ton beton tullantıları yığılmışdır.

- Avtonəqliyyat vasitələrindən atmosfərə atılan zərərli maddələrə nəzarət etmək məqsədilə Zığ,

Balaxanı və Bibiheybət sahələrində ekoloji ölçmə məntəqələri tikilib istismara verilmiş, 2085 ədəd avtomobil yoxlanılmışdır.

- Ekologiya idarəsində ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin tərkibini və miqdarını analiz etməyə imkan verən ən müasir avadanlıq və ölçü cihazları ilə təchiz olunmuş Kompleks Tədqiqatlar Laboratoriyası istismara daxil edilmişdir.

- ABŞ-nin Ticarət və İnkişaf Agentliyi ilə mövcud Tullantı Mərkəzinin yenidənqurulması üçün texniki-iqtisadi əsaslandırma (TİƏ) sənədini hazırlamaq məqsədilə 572068 ABŞ dolları məbləğində Qrant Sazişi imzalanmış və tender keçirilmişdir. Tenderin qalibi amerikalı SWACO Mİ şirkəti olmuşdur. O, bir il ərzində TİƏ –ni ARDNŞ-yə təqdim edəcək.

Hesabat ilində ARDNŞ-nin struktur bölmələri ətraf mühitin mühafizəsinə 96,74 milyon manat maliyyə vəsaiti xərcləmişlər ki, bu da 2008-ci ildəkinə nisbətən 1,96 dəfə çoxdur. Görülən tədbirlər nəticəsində ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarı kəskin surətdə azalmışdır. Təkcə bunu göstərmək kifayətdir ki, əsasən “28 May”, “ Neft daşları”, Palçıq Pilpələsi yataqlarında, həmçinin Balaxanı, Bibiheybət və Siyəzən yataqlarında həyata keçirilən texniki tədbirlər nəticəsində az təzyiqli səmt qazının atmosferə atılması əvvəlki illə müqayisədə 177,2 milyon kub metr (354,4 min ton CO2 ekvivalenti) azalmış və 409,9 milyon kub metr (818,2 min ton CO2 ekvivalenti) təşkil etmişdir.

XX. Nəqliyyat

a) Avtomobil nəqliyyatı;

01.01.2010-cu il tarixinə ARDNŞ-nin idarə və müəssisələrinin balansında 6399 ədəd müxtəlif markalı avtonəqliyyat və xüsusi texnika vasitələri olmuşdur. Onlardan benzinlə işləyənlər 3564 ədəd, dizel yanacağı ilə işləyənlər 2608 ədəd, elektrik

enerjisi ilə işləyənlər 3 ədəd və qoşqular 224 ədəd təşkil edir.

ARDNŞ-nin idarə və müəssisələrinin balansında olan avtonəqliyyat və xüsusi texnika vasitələrinin təsnifatı aşağıda göstərilən cədvəldə xarakterizə edilmişdir.

Cədvəl XX-1

No	İdarə və müəssisələrin adları	Minik	Avtobus	M/ avtobus	Yük	Xüsusi texnika	Trak- torlar	Qoş- qular	Cəmi
1	«Azneft» İB	522	313	49	901	606	447	84	2922
2	“Azəriqaz” İB	276	26	12	358	64	83	30	849
3	Geofizika və gİ	57	14	6	61	129	2	6	276
4	“Neft kəmərləri” İdar.	108	18	9	36	37	18	8	234
5	“Marketing və İƏ”İ	17	4	2	10	8	7	2	50
6	H.Əliyev ad. BDÖZ	29	34	2	31	20	51	12	179
7	«Azərneftyağ» nez	59	13	10	43	38	21	-	184
8	H.Əliyev ad. NEZ	77	20	6	40	28	16	3	190
9	Sosial İnkişaf İdarəsi	-	-	-	-	3	-	-	3
10	Təhlükəsizlik İdarəsi	70	14	4	4	4	-	-	96
11	“İnfor. tex. və rab” İd	19	4	1	9	3	4	-	40
12	“Ekologiya” İdarəsi	21	4	-	5	-	3	-	33
13	“Kompleks qazma iş” tr	86	60	3	153	99	69	39	509
14	«Neftqaztikinti» tres	109	54	12	197	62	182	39	655
15	Xəzər DND	46	30	7	19	5	-	-	107
16	“Neftqazəlmitədqiqatlayihə”	-	-	-	3	-	-	-	3
17	Qaz emalı zavodu.	20	8	1	12	19	8	1	69
	ARDNŞ üzrə cəmi	1516	616	124	1882	1125	912	224	6399

Hesabat ilində avtomobil nəqliyyatı, xüsusi texnika vasitələrindən və yanacaq-sürtkü materiallarından səmərəli istifadə edilməsi sahəsində xeyli işlər görülmüşdür.

Belə ki, aparılan məqsədyönlü işlərin nəticəsində avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələrinin texniki sazlığının saxlanılması məqsədilə vaxtılı-vaxtında ehtiyat hissələri ilə təmin edilmiş, bunun nəticəsində onların texniki qulluqları və təmir işləri keyfiyyətli aparılmışdır. Ona görə 2009-cu ilin 12 ayı ərzində avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələrinin parkdan istifadə əmsalı 0,70 təşkil etmişdir.

2009-cu il ərzində ARDNŞ üzrə normativ istismar müddəti bitmiş, fiziki və mənəvi cəhətdən aşınmış, istismarı və təmiri iqtisadi cəhətdən əlverişli olmayan 379 ədəd avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələri idarə və müəssisələrin balansından silinmiş və 221 ədəd müxtəlif markalı yeni avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələri alınmış və istismara buraxılmışdır.

ARDNŞ-nin idarə və müəssisələri üzrə 2009-cu ildə balansından silinən və yeni alınan avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələrinin siyahısı Cədvəl XX 2-də göstərilmişdir.

Cədvəl XX-2

№	İdarə və müəssisələrin adları	2009-cu ildə alınan	2009-cu ildə silinən
1	«Azneft» İB	86	170
2	“Azəriqaz” İB	77	-
3	Geofizika və gİ	3	69
4	“Neft kəmərləri” İdar.	10	35
5	“Marketinq və İƏ”İ	-	5
6	H.Əliyev ad. BDÖZ	4	-
7	«Azərnefyağ» nez	4	15
8	H.Əliyev ad. NEZ	4	21
9	Təhlükəsizlik İdarəsi	1	2
10	“İnfor. tex. Və rab” İd	3	2
11	“Ekologiya” İdarəsi	-	1
12	“Kompleks qazma iş” tr	9	-
13	«Neftqaztikinti» tres	17	45
14	Xəzər DND	2	-
15	“Neftqazəlmütədqiqatlayihə”	-	2
16	Qaz emalı zavodu.	1	-
17	Qaz əməliyyatları	-	12
	ARDNŞ üzrə cəmi	221	379

ARDNŞ rəhbərliyinin göstərişi əsasında bir çox müəssisələrdə təsdiq edilmiş proqram üzrə köhnə avtomobil nəqliyyatı və xüsusi texnika vasitələrinin mərhələ-mərhələ yeniləşməsinin həyata keçirilməsi davam etdirilir.

Hesabat ilində yanacaq-sürtkü materiallarından istifadə edilməsi sahəsində də müəyyən işlər görülmüşdür. ARDNŞ-nin idarə və müəssisələri tərəfindən 2009-cu ildə yanacağın istifadəsi haqqında təqdim olunan hesabatlar araşdırılmış, ARDNŞ üzrə 2009-cu il ərzində 8261.002 ton avtobenzinə və 23663.609 ton dizəl yanacağına qənaət edilmişdir .

ARDNŞ-nin struktur bölmələrində nəqliyyat vasitələrinin istismarının səmərəliliyinin artırılması və bu sahədə yerlərdə nəzarətin gücləndirilməsi məqsədilə ARDNŞ-nin müvafiq əmr və sərəncamları ilə nəqliyyat vasitələrinin idarəetmə sistemində aşağıdakı struktur dəyişiklikləri edilmişdir.

1. “Azneft” İB-nin “Qaz anbarlarının istismarı” idarəsinin nəqliyyat sexi ona məxsus olan əmlakla birlikdə “Azneft” İB-nin Qobustan Nəqliyyat idarəsinin tərkibinə verilmişdir.

2. Geofizika və geologiya idarəsinin tabeliyində olan idarələrin nəqliyyat xidmətlərini həyata keçirən struktur bölmələrinin bazasında Geofizika və geologiya idarəsinə birbaşa tabe olan,

hüquqi şəxs statusuna malik olmayan təşkilat kimi fəaliyyət göstərən “Nəqliyyat və xüsusi texnika” idarəsi yaradılmışdır.

3. “Azəriqaz” İB-nin “Nəqliyyat törəmə” səhmdar cəmiyyətinin maddi texniki bazasında hüquqi şəxs statusuna malik olmayan qrup kimi “Azəriqaz” İB-nin tərkibində “Nəqliyyat və xüsusi texnika” idarəsi yaradılmışdır.

4. “Kompleks qazma işləri” trestinin Qobustan İxtisaslaşdırılmış Xüsusi texnika idarəsinin adı dəyişdirilərək və hüquqi şəxs statusuna malik olmayan “Qobustan Nəqliyyat” idarəsi kimi “Azneft” İB-nin tərkibinə verilmişdir.

Eyni zamanda “N.Nərimanov”, “Ə.Əmirov” adına NQÇİ-lərin və Muradxanlı İriləşdirilmiş Neft Mədəninin nəqliyyat sexləri istifadəsində olan əmlakla birlikdə “Azneft” İB-nin “Qobustan Nəqliyyat” idarəsinin tərkibinə müvafiq “Avtodəstə” kimi verilmişdir.

5. “Bibiheybət” NQÇİ-nin Nəqliyyat sexi “Azneft” İB-nin Bibiheybət İxtisaslaşdırılmış Xüsusi texnika idarəsinin tərkibinə “Avtodəstə” kimi verilmişdir.

6. “Neftqazəlmütədqiqatlayihə” institutunun tərkibində fəaliyyət göstərən “Avtonəqliyyat dəstəsi” “Azneft” İB-nin Nəqliyyat Departamentinin tərkibinə verilmişdir.

Yol-nəqliyyat hadisələrinin qarşısının alınması

məqsədlə yerlərdə müvafiq tədbirlər planı hazırlanıb həyata keçirilmişdir.

b) Dəniz nəqliyyatı

ARDNŞ-nin tabeliyində olan idarə və müəssisələrin balansında 01.01.2010-cu il tarixinə 286 ədəd üzən vasitələr (gəmilər, üzən qazma qurğuları, kərəçilər, 3 ədəd üzən tərsanələr və 4 ədəd üzən emalatxanalar nəzərə alınmaqla) olmuşdur

Cədvəl XX-3

S.S	İdarə və müəssisələrin adı	Balansda olan gəmilərin sayı (ədəd)	Qeyd
1	Xəzər Dəniz Neft Donanması	263	4 ədəd üzən emalatxana və 3 ədəd üzən tərsanə nəzərə alınmışdır
2	“H.Əliyev adına Bakı dərין özüllər zavodu”	1	Xidmət kateri RK-“862”
3	Geofizika və geologiya İdarəsi	1	“Abşeron” üzən qazma qurğusu
4	“Kompleks qazma işləri” trestı	9	“Xəzər” tipli 6 ədəd, yarım dalma “Şelf” tipli 3 ədəd
5	“Azneft” İB	8	Kərəçilər (kirjim)
6	“Neftqaztikinti” trestı	4	Kərəçilər (kirjim)
C ə m i : 286			

Nəzərə almaq lazımdır ki, 2009-cu ildə Xəzər Dəniz Neft Donanmasının balansından 7 ədəd üzən vasitələr balansdan silinmişdir. Bundan əlavə ARDNŞ-nin 23.07.2008-ci il tarixli 59-S sərəncamı ilə Kompleks Qazma İşləri trestinin balansından 3 ədəd (“Şelf-1”, “Şelf-3”, “Xəzər-5”) üzən qazma qurğuları “SOCAR-UGE” MMC-nin balansına verilmişdir. Beləliklə 2009-cu ildə 10 ədəd üzən vasitələr və üzən qazma qurğuları ARDNŞ-nin balansından çıxarılmışdır.

2009-cu ildə ARDNŞ-nin tabeliyində olan idarə və müəssisələrin balansına üzən vasitələr qəbul olunmamışdır.

XDND-nin balansında 01 yanvar 2010-cu il tarixinə ümumi balans dəyəri 669124 min manat müxtəlif tipli, ümumi yükqaldırma qabiliyyəti 83 min 910,6 ton və 422 min 856,2 at gücünə (151115,6 dedveyt ton) malik olan 256 gəmi və 7 ədəd üzən emalatxana və tərsanə ilə birlikdə 263 gəmi vardır. 256 gəmidən 196 (76,6 %) gəmi istismarda, (9 gəmi icarədədir), 38 (14,8 %) gəmi təmirdə, 12 (4,7 %) gəmi təmir gözləmədə, 10 (3,9 %) gəmi isə silinmə gözləmədədir.

2009-cu il ərzində XDND üzrə gəmi saati planı 635717 saat olduğu halda, faktiki olaraq 625359 gəmi saati yerinə yetirilmiş və ya 98,4 % olmuşdur.

Keçən ilin müvafiq dövründə 669385 gəmi saati olmuşdur.

İl ərzində XDND üzrə ümumi yükdaşıma 115,4 % yerinə yetirilmişdir. Yəni proqnoz üzrə nəzərdə tutulan 550000 tona qarşı faktiki olaraq 634521 ton yük daşınmışdır.

b.1 Xarici şirkətlərlə əməkdaşlıq.

2009-cu il ərzində dəniz nəqliyyatı ilə əlaqədar xarici şirkətlərlə imzalanmış Kontraktlar üzrə 12558662 manat gəlir əldə edilmişdir. Bu da donanma üzrə ümumi gəlirin 12,7 %-ni təşkil edir.

- XDND/BYUİ Alyansı vasitəsi ilə Xəzərin Azərbaycan sektorunda fəaliyyət göstərən xarici neft şirkətlərinə uzunmüddətli müqavilələr əsasında xidmətlərin göstərilməsi davam etdirilmişdir. Donanmanın 5 təchizat-yedək gəmiləri Azəri-Çıraq-Günəşli və Şahdəniz yataqlarında təchizat, növbətçilik, nəqliyyat, yedəkləmə və s. işlər üzrə əməliyyatlara cəlb edilmişlər. ARDNŞ ilə “Saipem S.p.A.” şirkəti arasında imzalanmış 20.11.2007-ci il tarixli Alyans Müqaviləsinə əsasən 2009-cu il ərzində təftiş, texniki xidmət və təmir işləri layihəsi üzrə sualtı texniki əməliyyatlar yerinə yetirilmişdir.

- ARDNŞ və “Caspian Marine Services (UK) Ltd.” arasında imzalanmış 236 sayılı 03.05.2007-ci il tarixli Alyans Müqaviləsinə əsasən XDND-nin 33 müxtəlif təyinatlı gəmisi müxtəlif layihələrdə qısa və uzunmüddətli əməliyyatlara cəlb olunmuşlar.

1 Təmir işləri

2009-cu ildə ümumi 24702178,38 manat məbləğində gəmi təmiri işləri yerinə yetirilmişdir. O cümlədən öz müəssisələrimizdə 15272612,96 manat məbləğində təmir işləri yerinə yetirilmişdir (Gəmi Təmiri Zavodunda 13846492,0 manat məbləğində təmir işləri, təmir emalatxalarında isə 1426120,960 manat məbləğində təmir işləri görülmüşdür). Kənar təşkilatlarda 9429565,42 manat məbləğində təmir işləri yerinə yetirilmişdir (ƏDV ilə birlikdə).

Donanmanın öz müəssisələrində 15251409,24 manat gəmi təmiri işləri aparılmışdır. Onlardan Gəmi təmiri zavodunda 13945312,0 manat, emalatxanalarda isə 1306097,24 manat məbləğində təmir işləri yerinə yetirilmişdir. Kənar təşkilatlarda isə 9429565,42 manat məbləğində təmir işləri görülmüşdür. 2009-cü il ərzində 94 gəmi təmir olunmuşdur. (2008-ci ildə 87 gəmi təmir olunmuşdur.)

2009-cu il ərzində 49 gəmi zavod, 17 gəmi cari, 28 gəmi tərsanə təmiri keçmişdir. Təmir olunan gəmilərdən 94 gəmi Registr sənədi almışdır.

2 Gəmi tikintisi

2009-cu il üçün kapital qoyuluşu planında 2

ədəd 60 yerlik sərnişin gəmisinin inşasına 4 mln. manat, 1 ədəd gücü 10-12 min at qüvvəsi olan lövbər yeri dəyişən gəminin inşasına 5 mln. manat və 1 ədəd dalğıcı gəmisinin inşasına isə 1 mln. manat vəsait nəzərdə tutulmasına baxmayaraq müəyyən səbəblərdən bu gəmilərin tikintisi ilə əlaqədar tikinti zavodları ilə danışıqların aparılması mümkün olmamışdır.

3 Dənizdə təhlükəsiz üzmə xidməti

Beynəlxalq Dəniz Təşkilatının qəbul etdiyi SOLAS-74 Beynəlxalq Konvensiyaların, milli standartların və s. normativ sənədlərdən irəli gələn tələblərə əsaslanaraq, gəmilərin təhlükəsiz istismarının təmin edilməsi ilk növbədə dənizdə insan həyatının qorunması, baş vermiş qəza hadisələrinin yaranma səbəblərinin qısa bir zamanda aradan qaldırılması, həmçinin dənizin ekoloji cəhətdən çirklənməsinin qarşısının alınması məqsədi ilə XDND tərəfindən müvafiq tədbirlər həyata keçirilir.

2009-cu ildə XDND-yə məxsus gəmilərdə 5 qəza yönəmlı hadisə baş vermişdir.

Hadisələrin baş verməsində günahkar və aidiyyəti şəxslər tutduqları vəzifələrdən azad edilmişlər, inzibati məsuliyyətə cəlb edilərək aşağı

vəzifələrə və aşağı qrup gəmilərə təyin olunmuşlar.

Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı tərəfindən qəbul edilmiş “Səyyar dəniz rabitə və dəniz peyk rabitə xidmətlərinə dair Rəhbər Sənəd”-ə əsaslanaraq 2009-cu ildə Xəzər Dəniz Neft Donanması gəmilərinin uzaq məsafədən tanınma və izlənməsi və bu əsasda gəmilərin idarə olunmasının səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə Universal Avtomatik İdentifikasiya Sistemi (UAİS) quraşdırılmış, nəticədə 65 gəminin XDND-nin dispetçer məntəqəsində monitor vasitəsi ilə izlənməsi təmin edilmişdir.

Beynəlxalq səfərlər edən 16 gəmidə “Gəmi və Liman Vasitələrinin Təhlükəsizliyi Kodeksi (İSPS)”-nin tələblərinə müvafiq olaraq Gəmi Təhlükəsizlik xəbərdarlığı sistemi bazası əsasında “Uzaq Məsafədən Tanınma və İzlənmə” sistemi quraşdırılmış və Rusiya Federasiyasının “Morsvyazsputnik” Federal Dövlət Unitar Müəssisəsinin monitoring mərkəzi vasitəsi ilə onların müşahidəsi həyata keçirilir.

Gəmilər AIS-in əhatə dairəsindən çıxdıqda məlumatların əldə olunması üçün XDND-nin 25 gəmisində peyk modulu quraşdırılmış və bu sahədə işlər davam etdirilir.

4 Əməyin mühafizəsi

2009-cu il ərzində donanmanın gəmilərində və sahil obyektlərində 509 sayda yoxlamalar aparılmışdır. İl ərzində 717 nəfər mühəndis-texniki işçilərin bilikləri yoxlanılmışdır. Cari ildə XDND-də istehsalatla əlaqədar bir bədbəxt hadisə baş vermişdir.

2008-ci ildə istehsalatla bağlı heç bir bədbəxt hadisə baş verməmişdir.

Əməyin mühafizəsi sahəsində nəzərdə tutulmuş nomenklatur tədbirlərinə 1124000,0 manat vəsait ayrılmış, faktiki olaraq 1128100 manat vəsait xərclənmişdir.

5 Ətraf mühitin mühafizəsi

İl ərzində XDND-də ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində aşağıdakı işlər görülmüşdür:

- Təmirdən çıxan 85 ədəd gəminin qəza-qurutma sistemləri və digər atqı klapanlarında plomblama və aktlaşdırma işləri aparılmışdır.
- Konstruksiyası imkan verən kiçik su tu-

tumlu bir ədəd gəmidə qapalı çirkab fekal və fan sistemlərinə çən quraşdırılmışdır.

- Gəmilərdə neft məhsulları ilə çirklənmiş döşəməaltı-lyal suların, sahil obyektlərində çirkab təsərrüfat məişət fekal suların, işlənmiş texniki yağların, quru zibillərin, yağlı əski və yeyinti qalıqlarının normalara uyğun yığılıb və lazımı məntəqələrə təhvil verilməsi təmin olunmuşdur.

6 Dalğıc və sualtı-texniki işlər

Dalğıc və sualtı-texniki işlər üzrə 2009-cu ildə aşağıda qeyd olunmuş işlər həyata keçirilmişdir: Neft hasilatının fasiləsiz təminatı ilə əlaqədar hidrotexniki qurğulara dalğıc xidməti; Sualtı dəniz magistral, mədəndaxili boru və DDÖ-lər arası kəmərlərin təmiri; Hidrotexniki qurğuların dəniz stasionar özüllərin dalğıc tədqiqi; Dənizi çirkləndirən mənbələrin tapılıb aradan qaldırılması; Gəmilərin gövdə, digər sualtı hissələrinin, pərsükan qurğularının təmizlənməsi və tədqiqi; Dəniz obyektlərində qəza-xilasetmə xidmətinin təşkili; Sualtı boru kəmərlərinin, dik dayaqlarının, elektrik kabellərinin, şaxtalarının, rabitə dayaqlarının, quyu şaxtalarının bərkidilməsi və tədqiqi; DDÖ-rin metal konstruksiyalarının, sualtı boru kəmərlərinin, onların dik dayaqlarının, elektrik kabellərinin, şaxtaların heyətsiz sualtı aparatla (HSA) tədqiqi.

7 İnsan Həyatının Mühafizəsi üzrə Təlim Mərkəzi

XDND-nin tərkibində yaradılmış İnsan Həyatının Mühafizəsi üzrə Təlim Mərkəzinin əsas məqsədi ARDNŞ-nin tərkibindəki müəssisələrdə çalışan, eləcə də ARDNŞ ilə müxtəlif müqavilələr əsasında tərəfdaş kimi çıxış edən müəssisələrdəki dənizçilərin (o cümlədən dəniz neftçilərinin) Beynəlxalq Standartlara və Beynəlxalq Dəniz Konvensiyalarının tələblərinə uyğun olaraq dənizdə insan həyatının mühafizəsini təmin etmək üçün müasir tələblərə cavab verən kurslar təşkil etməklə bu sahədə yüksək göstəricilərə nail olmaqdır.

Təlim Mərkəzi tərəfindən aşağıdakı əsas işlər yerinə yetirilmişdir:

2009-cu ilin mart ayında WIKING firmasının istehsalı olan endirilən tip xilasedici sal dənizdə yerləşən — bloklar üzərində quraşdırılaraq istifadəyə verilmişdir. Həmçinin sahəsi 10 000

m² olan poliqonda “Su ilə mübarizə trenajoru” quraşdırılmış və onun estakada üzərində yerləşən nasosu quraşdırılaraq istifadəyə verilmişdir. Mart ayında “Su ilə mübarizə” trenajoru tam istifadəyə verilmişdir.

Neftçilərin hazırlanması üçün 6 kurs üzrə (“Şəxsi sağ qalma sahəsində peşəkar vərdişlərin minimal standartı” kursu, “İctimai cavabdehlik məsələlərində bacarıqların minimal standartı” kursu, “Yanğına qarşı, Təhlükəsizliyə və yanğınla mübarizəyə olan minimal tələblər” kursu, “Elementar ilkin yardım üzrə minimal tələblər” kursu, “Şəxsi təhlükəsizlik üzrə bacarıqların minimal standartı” kursu, “Xilasedici qayıq və sallar, növbətçi qayıqlar sürətli olmayan növbətçi qayıqlar üzrə mütəxəssislərin hazırlıq” kursu) proqram işlənilib hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası Dövlət Dəniz Administrasiyası tərəfindən yoxlanılaraq təsdiqlənmişdir.

Təlim Mərkəzində 2009-cu ildə təşkil olunmuş kurslarda ümumi (neftçilər və xarici şirkətlər nəzərə alınmaqla) 1221 nəfər iştirak etmişdir.

O cümlədən:

- Gəmi heyətinin hazırlanması - 353 nəfər (NBJS);
- Əmniyyətli idarəetmə üzrə beynəlxalq məcəllə - 337 nəfər (MKUB);
- Gəmi və liman vasitələrinin mühafizəsinə aid beynəlxalq məcəllə - 50 nəfər (OSPS);
- Gəmi idarə heyətinin yanğınla mübarizəsi üçün genişləndirilmiş kurs – 216 nəfər (SOLAS);
- Qlobal dəniz fəlakətləri zamanı əmniyyətli rabitə sistemi – 117 nəfər (QMSSB);
- Xilasedici qayıq və sallar üzrə hazırlıq kursları -148 (XQSHK);

Dərslər 6 xüsusi təchizatlı auditoriyalarda keçirilir. Auditoriyalar lazımı əyani vasitələr, videotexnika və s. ilə təchiz edilmişdir.

XXI. Sosial məsələlər

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət Proqramı”nın (2004-2008-ci illər) və “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair əlavə tədbirlər Proqramı”nın icrası məqsədilə, ARDNŞ tərəfindən geniş miqyaslı işlər görülməsi davam etdirilmişdir. Belə ki, Lənkəran, Şirvan, Qazax, Gəncə, Bərdə, Zaqatala, Qəbələ, Quba, Şamaxı, Naxçıvan Müalicə Diaqnostika Mərkəzlərinin tikintisi başa çatdırılaraq istifadəyə verilmiş, Cəlilabad və Tovuz Müalicə Diaqnostika Mərkəzlərində, Balakən, Yevlax və Qusar rayon mərkəzi xəstəxanalarında, Fizuli rayonunda Tibb Mərkəzində tikinti işləri davam edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 fe-

vral 2006-cı il tarixli, 1338 N-li Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Bakı şəhərinin qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair tədbirlər Proqramı”na əsasən Lökbatan qəsəbəsində qəza vəziyyətində olan yaşayış binalarından 120 ailənin köçürülməsi üçün 5 mərtəbəli 20 mənzilli yaşayış binasının və əvvəlki illərdə 10 bənd üzrə nəzərdə tutulmuş tədbirlər üzrə işlər başa çatdırılmış, Balaxanı, Zabrat, Ramanı, Maştağa, Sabunçu, Bibiheybət qəsəbələrində çirklənmiş torpaq sahələrinin rekultivasiyası işləri, Lökbatan qəsəbəsində 240 çarpayılıq xəstəxananın, yaşayış binalarının tikintisi və digər nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilməsi davam edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 aprel 2009-cu il tarixli 80 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası regionlarının

2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” üzrə ARDNŞ-nin balansında olan 280 yaşayış binalarının fasadlarının və dam örtüklərinin əsaslı təmiri, 17 bənd üzrə işlər (əsasən qaz təminatının yaxşılaşdırılması üzrə) başa çatmış və digər işlərin yerinə yetirilməsi üçün tədbirlər görülür.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin təsdiq etdiyi əsaslı vəsait qoyuluşu planına əsasən nəzərdə tutulan Lerik rayonunda Barzalı və Cənqəmيران kəndlərində feldşer-mama məntəqələrinin, Birkandil və Piran kəndlərində həkim məntəqələrinin, Piran kənd orta məktəbinin, Balakən rayonunda Mehmanxana binasının və rayonun Qaysa kəndində 480 şagird yerlik orta məktəbinin tikintisi başa çatmış, Şirvan şəhərində stadionun yenidən qurulması, Goranboy rayonunda üzgüçülük hovuzunun, Zaqatala şəhərində 4 mərtəbəli 36 mənzilli yaşayış evinin, Lerik rayonunda H.Əliyev adına muzeyin və parkın tikintisi, qəsəbədə 2 mərtəbəli 18 mənzilli yaşayış binasının və idman meydançasının, Sİİ-nin Təlim, Tədris və Sertifikatlaşdırma Departamentinin yataqxana binasının tikintisi davam edir.

Hazırda ARDNŞ-nin struktur bölmələrinin

tabeliyində 2,5 milyon kv.m. yaxın mənzil fondu (o cümlədən, 60 yataqxana), 39 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi, Təlim-Tədris Mərkəzi, 11 mədəniyyət evləri və klublar, 11 idman kompleksi və meydançası, 15 istirahət zonası, 520 çarpayılıq xəstəxana, Lənkəran, Şirvan, Zaqatala, Qəbələ, Bərdə, Qazax, Gəncə, Quba və Şamaxıda hər biri 20 çarpayılıq olan Müalicə-Diaqnostika Mərkəzləri, idarə və müəssisələrdə sanitariya nəzarətini həyata keçirən Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi və sair sosial təyinatlı obyektlər vardır.

ARDNŞ-nin idarə və müəssisələrində çalışan işçilərin sosial rifahının yaxşılaşdırılması məqsədilə sosial obyektlərin saxlanması və fəaliyyətinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması işinin daha səmərəli təşkil edilməsi məqsədilə işçilərin sosial rifahının yaxşılaşdırılması məqsədilə 2007-2010-cu illər üçün Sosial-İnkişaf Proqramına uyğun olaraq, yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulmuş 224 bənddən ibarət tədbirlərdən 81 bənd üzrə işlər tam, 92 bənd üzrə işlər qismən yerinə yetirilmiş və digər işlərin başlanması üçün hazırlıq işləri aparılır.

ARDNŞ-nin struktur bölmələrinin tabeliyindəki

mənzil fondunun, onların mühəndis kommunikasiyalarının və bu fondun saxlanması xidmət edən mənzil istismar sahələrinin, o cümlədən subaylar üçün 43 və ailələr üçün olan 29 yataqxananın saxlanmasına 2 903,2 min manat maliyyə vəsaiti xərclənmişdir. Bu sahədə çalışan işçilərin sayı 1916 nəfərdir.

Mərkəzi Neftçilər Xəstəxanasının nəzdində 15 stasionar şöbə, poliklinika şöbəsi və köməkçi bölmələrlə yanaşı, “Neft Daşları” Tibbi Sanitar Hissəsi, 8 həkim, 27 feldşer tibb məntəqəsi fəaliyyət göstərir. Bu xəstəxana bütün sahələrdə inkişaf edərək, müasir tələblərə cavab verən çoxprofilli klinikaya çevrilmişdir. Burada 918 nəfər, o cümlədən 44 rəhbər, 217 həkim, 448 orta tibb heyəti, 181 kiçik tibb heyəti və 28 qulluqçu yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirərək, 57 mindən çox neft sənayesi işçilərinə və bundan əlavə müalicəyə ehtiyacı olan digər insanların sağlamlığının keşiyində dayanırlar. Son zamanlar MNX ən müasir avadanlıqlarla təchiz olunub. Hal-hazırda MNX-nin həyatında müasir standartlara uyğun 5 mərtəbəli poliklinika, neftçilərin Göz

mərkəzi istifadəyə verilmişdir. MNX-na 2009-cü ilin əvvəlindən stasionara daxil olan xəstələrin sayı 5272 nəfər, bunlardan 1993 nəfər neftçi, 528 nəfər pensiyaçı neftçilər, 332 nəfər neftçi ailəsi və digərləri müraciət etmişdir. Bu müddət ərzində 3549 nəfər cərrahiyyə əməliyyatı olunmuş, bunlardan 885 nəfəri neftçi, 290 nəfəri pensiyaçı neftçi və digərləri olmuşdur.

Neftçilərin rifahını daha da yaxşılaşdırmaq, onların sosial müdafiəsini gücləndirmək məqsədilə, Mərkəzi Neftçilər Xəstəxanasının “Ürək və damar cərrahiyyəsi” şöbəsində neftçilərə anqioqrafiya müayinələri, ballon və stendlərin qoyulması, açıq ürək əməliyyatlarının aparılması ARDNŞ tərəfindən tam pulsuz həyata keçirilir. İlin əvvəlindən 85 nəfər neftçi artıq bu hüquqdan istifadə etmişdir.

Lənkəran, Şirvan, Zaqatala, Qəbələ, Qazax və Bərdə Müalicə-Diaqnostika Mərkəzləri sözügedən bölgələrin əhalisinə yüksək səviyyədə tibbi xidmət göstərir. Bu mərkəzlər məşhur Avropa, Amerika və Yaponiya şirkətlərinin istehsalı olan müasir

tibbi avadanlıqlarla-kompüter tomoqrafı, rentgenoqraf, EKQ, ExoKQ, USM aparatı, laboratoriya və fizioterapiya avadanlıqları və bölgə üçün yenilik olan digər müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuşdur. Bölgələrdə böyrək çatışmazlığından əziyyət çəkən xəstələrin çox olduğunu nəzərə alaraq, MDM-də yaradılmış dializ şöbələrində ötən dövr ərzində 378 nəfər xəstəyə hemodializ müalicəsi aparılmışdır. 2009-cu ilin 7 ayı ərzində Mərkəzlərin stasionar şöbələrində 1435 cərrahi əməliyyat aparılmışdır. Ötən ilin iyul ayında Lənkəran MDM-də bölgədə ilk dəfə olaraq açıq ürək və böyrək köçürülməsi kimi unikal əməliyyatlar uğurla reallaşdırılmışdır.

ARDNŞ üzrə fəaliyyət göstərən, oturacaq yerlərinin sayı 3700 ədəd, işçilərinin sayı 257 nəfər olan 15 mədəniyyət evləri və klubların saxlanması 2009-cu ildə 1,3 milyon manata yaxın vəsait xərclənmişdir. Mədəniyyət saraylarında təşkil olunan Yeni il şənliklərində 70 min uşaq iştirak edib və onların hər birinə hədiyyələr təqdim edilmişdir.

Mədəniyyət saraylarının əksəriyyəti son illər əsaslı təmir edilərək, neftçilərin istifadəsinə verilmişdir. Mərdəkan qəsəbəsində yerləşən Mərdəkan Mədəniyyət Sarayı və Lökbatan qəsəbəsində olan Ə.Əmirov adına Mədəniyyət sarayı əsaslı təmir olunaraq fəaliyyətləri bərpa olunmuşdur. Gürgən qəsəbəsində yerləşən Mədəniyyət Sarayında əsaslı təmir işləri başa çatdırılmışdır. Digər sahələrdə də, o cümlədən Sosial İnkişaf İdarəsinin Mədəniyyət və İstirahət İşləri Departamentinin balansında olan Pirallahı qəsəbəsində yerləşən V. Mustafazadə adına Mədəniyyət sarayında əsaslı təmir işləri başa çatmış, hazırda həyətəyənı sahədə abadlaşdırma işləri aparılır.

ARDNŞ-nin strukrur bölmələrinin tabeliyində fəaliyyət göstərən 44 uşaq bağçasında 3580 nəfərə yaxın uşaq tərbiyə alır ki, onlardan 2111 nəfəri neftçi, 703 nəfəri güzəştli əsaslarla (məcburi köçkün, şəhid ailələrinin, müharibə veteranlarının və s.), 766 nəfəri isə qeyri-neft sektorunda çalışanların övladlarıdır. 2009-cu ildə 6

uşaq bağçasında əsaslı və cari təmir işləri yerinə yetirilmişdir.

ARDNŞ-nin Sosial İnkişaf İdarəsinin “Neftçi” İdman Sağlamlıq Mərkəzinin tabeliyində 10 idman qurğusu fəaliyyət göstərir. Bu idman qurğularında idmanın 28 növü üzrə 168 peşəkar məşqçi-müəllimin rəhbərliyi altında 4000-ə yaxın yeniyetmə və gənclərə, eləcə də 1000-ə yaxın neftçilərə bədən tərbiyəsi və idman xidmətləri göstərilir.

Mərkəzin fəaliyyətinin əsas istiqaməti kimi, ARDNŞ strukturuna daxil olan neft və qaz sənayesi müəssisələrində çalışan işçilərə və onların ailə üzvlərinə müasir tələblərə cavab verən bədən tərbiyəsi və idman xidmətlərinin göstərilməsi istiqamətində il boyu respublikamızın əlamətdar günlərinə və bayramlarına həsr olunmuş mini-futbol, voleybol, şahmat, dama, turizm və s. növlər üzrə kütləvi və idman tədbirləri təşkil olunub keçirilmişdir ki, bu yarışlarda 1000-dən çox neftçi iştirak etmişdir.

2009-cu ildə mərkəzin idmançıları 200-dən

çox müxtəlif səviyyəli yarışlarda iştirak edərək 1329 medal qazanmışlar ki, onlardan 520-i qızıl, 363-ü gümüş və 446-i bürüncdür.

İşçilərin və onların ailə üzvlərinin istirahətinin səmərəli keçirilməsi məqsədilə Nabran qəsəbəsində yerləşən “Geofizik” və “Nabran” istirahət zonalarında 2009-cu ilin yay mövsümündə 3 min nəfərə yaxın və Respublikanın digər istirahət zonalarında isə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti və Azərbaycan Neft və Qaz Sənayesi İşçiləri Həmkarlar İttifaqının Respublika Komitəsi ilə birgə 2,6 min nəfərə yaxın neftçinin və onların ailə üzvlərinin, 2-3 günlük və çoxgünlük istirahətləri təşkil edilmişdir. Türkiyənin Antalya şəhərində 250 nəfərə yaxın işçi səmərəli istirahət etmişdir. Bundan əlavə ötən dövr ərzində ANQSIHI RK tərəfindən müalicəyə ehtiyacı olan neftçilərdən 752 nəfəri sanatoriya, 64 nəfər isə istirahət zonaları üçün yollaşla təmin olunmuşlar.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin işçilərinə maddi yardım verilməsi

haqqında Əsasnaməyə uyğun 2009-cu il ərzində işçilərə maddi yardım olunması davam etdirilmiş, şəhid ailələri və müharibə əlilləri daimi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə ARDNŞ-nin himayəsinə verilmiş, Ağdam rayonu ərazisində yerləşən, “Dördyol 1, 2” və “Təzəkənd” qəsəbələrində məskunlaşmış 7400 nəfər məcburi köçkünə ARDNŞ-nin “Azneft” İstehsalat Birliyi tərəfindən, Sumqayıt şəhərində məskunlaşmış 2100 nəfər məcburi köçkün və şəhid ailələrinə “Azəriqaz” İstehsalat Birliyi tərəfindən, Fizuli rayonunun Əhmədahlılar, Mirzənağılı və

Qazaxlar kəndlərində məskunlaşmış 4000 nəfər məcburi köçkünə H.Əliyev adına Bakı Dərin Özüllər Zavodu tərəfindən 2009-cu il tarixində bayramlar münasibəti ilə 740,8 min.manat ərzaq yardımı, məcburi köçkün ailələrinin uşaqlarına isə 9000 ədəd bayram hədiyyələri verilmişdir.

ARDNŞ-nin müəssisə və təşkilatların balansında olan binalarda və sosial obyektlərdə yerləşən 15 minə yaxın məcburi köçkün ailələrinə qayğı göstərilir və onlardan 3006 nəfəri işlə təmin olunmuşdur.

**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkəti**

Azərbaycan Respublikası, AZ1000,
Bakı, Neftçilər Prospekti, 73
Tel.: (99412) 521-03-32
Faks: (99412) 521-03-83
E-mail: info@socar.az
Web site: www.socar.az

**Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkəti**